

ΣΙΦΝΙΑΚΑ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
1994

Δ'

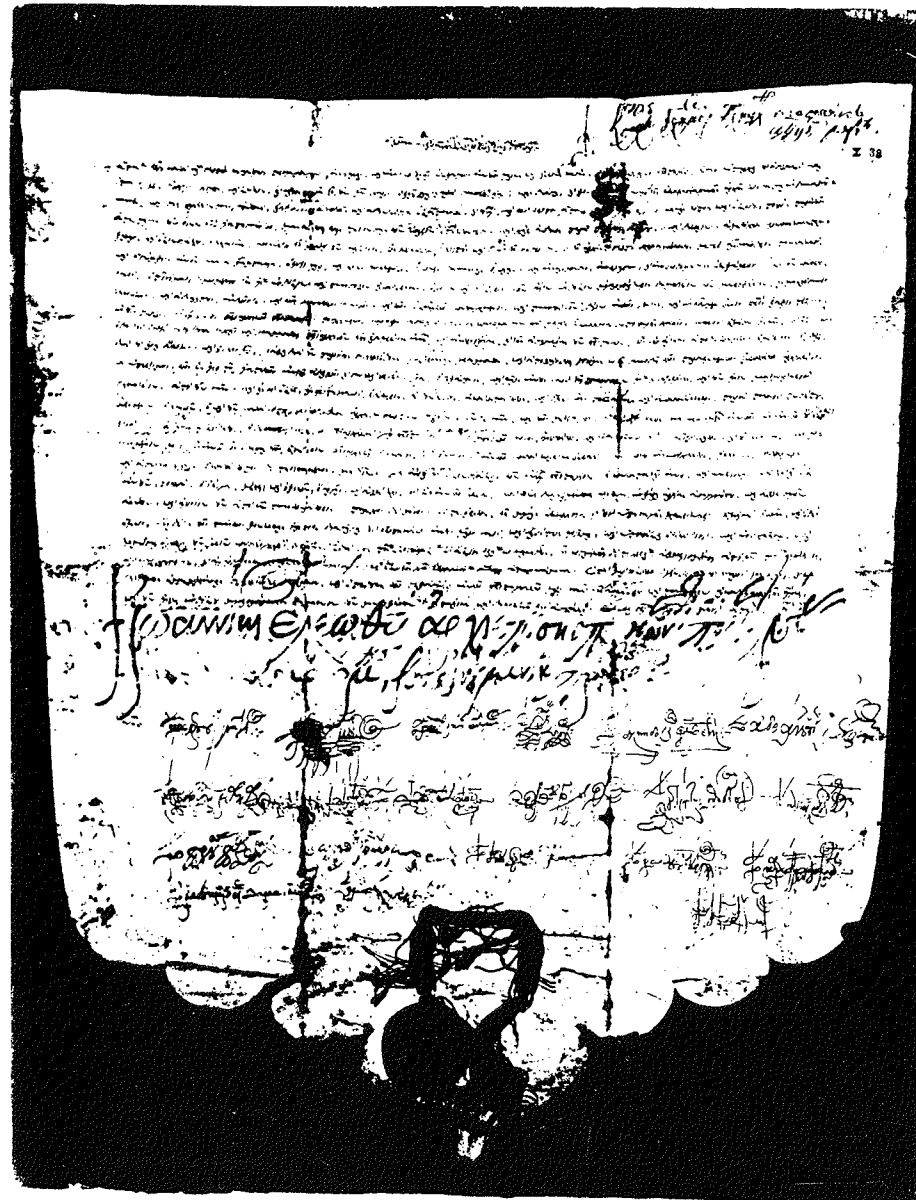
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΤΩΝ, ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ,
ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΣΙΦΝΙΑΚΑ
ΑΘΗΝΑΙ 1994
ΕΤΟΣ 4ο - ΤΟΜΟΣ Δ'

ΣΙΦΝΙΑΚΑ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1994 ΕΤΟΣ 4ο-ΤΟΜΟΣ Δ'

Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα ἵνα μὴ τι ἀπόλλυται.
Ἰωάνν. ΣΤ', 12.

Πανομοίωτυπο σιγιλλίου (Ἀπρίλ. 1655) πατριάρχου Ἰωαννικίου Β' περί ἀναδείξεως τοῦ ναοῦ Ἁγ. Αἰκατερίνης Κάστρου σέ πατριαρχ. σταυροπήγιο.
(Ἐθνική Βιβλιοθήκη, Σιγίλλιο ἀριθ. 38)

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΣΙΜΟΣ ΜΙΛΤ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ

Ἀμμοχώστου 18α - Περισσός - 142 33 Ν. Ἰωνία, Τηλ. 2797.317
Τυπογραφεῖο ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε., Ἀρδηττοῦ 12-16,
116 36 Ἀθήναι, Τηλ. 9214.452

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Μαρίας Γ. Πατραμάνη, Ἐνας φάκελλος δικογραφίας γιὰ τὴ δράση Σκλαβούνων πειρατῶν στὴ Σίφνο καὶ στὰ Κύθηρα (1770)	σελ. 5
2. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Σίφνου	σελ. 25
3. Σημειώματα	σελ. 181
4. Εὐρετήριο	σελ. 187

Copyright Σ.Μ. Συμεωνίδη

ISBN 1105-4239

Ἡ ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ προέρχεται ἀπὸ ἔγγραφο τῆς 19ης Μαΐου 1822 πού ἀπέστειλαν «οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Σίφνου» πρὸς τοὺς Ἀρμοστὰς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. (Μπενάκειο Μουσεῖο. Ἀρχεῖο Ἀγῶνος. Φάκ. 87/3). Εἶναι ἡ παλαιὰ «ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΣΙΦΝΟΥ».

● Συνεργασίες τρίτων δημοσιεύονται ἐφ' ὅσον εἶναι πρωτότυπες καὶ βασίζονται σέ ἀνέκδοτα, περὶ Σίφνου, στοιχεῖα. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀποστέλλονται στό περιοδικό σέ φωτοαντίγραφο, προκειμένου νά καταχωρισθοῦν στό συγκροτούμενο Ἱστορικό Ἀρχεῖο Σίφνου. Ἐργασίες πού δέν δημοσιεύονται, ἐπιστρέφονται.

ΜΑΡΙΑ Γ. ΠΑΤΡΑΜΑΝΗ

ΕΝΑΣ ΦΑΚΕΛΟΣ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΣΚΛΑΒΟΥΝΩΝ ΠΕΙΡΑΤΩΝ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ ΚΑΙ ΣΤΑ ΚΥΘΗΡΑ (1770)*

*Στόν Σίμο Μ. Συμεωνίδη,
τόν έγκριτο μελετητή
της ιστορίας της Σίφνου.*

Τό θέμα της μελέτης αυτής αναφέρεται σέ μιá περίπτωση πειρατείας¹ ανάμεσα σέ τόσες άλλες, πού συνέβησαν κατά τήν ταραχώδη, γιά τούς κατοίκους τών νησιών του Αιγαίου Πελάγους, διάρκεια του Ρωσοτουρκικού πολέμου μεταξύ τών έτων 1768-1774². Η πειρατεία αυτή σημειώθηκε στό νησί της Σίφνου τό έτος 1770 και αφορά υπεξαίρεση σιφνεϊκής βάρκας από τό πλήρωμα Σκλαβούνου πειρατή και τήν προσαγωγή και παράνομη πώλησή της κατόπιν στά Κύθηρα. Ίδιοκτήτης της βάρκας ήταν ό Σιφνιός караβοκύρης Κωνσταντίνος Γκιών³ και ό Σκλαβούνος⁴ πειρατής ήταν κάποιος Τζώρτζης Lucassevich⁵.

Τήν υπόθεση ανέσυραν στό φώς οι μαρτυρίες έγγραφων, πού εντόπισα μετά από πρόσφατη αρχαιακή έρευνα στό Ίστορικό Αρχείο Κυθήρων. Πρόκειται γιά μικρό πυρήνα έννεα έγγραφων, τά όποια απαρτίζουν τό φάκελο της δικογραφίας, πού είχε καταρτιστεί ειδικά γιά τήν εξέταση της υπόθεσης από τίς αρμόδιες βενετικές αρχές τών Κυθήρων.⁶

Η όλη πλοκή της υπόθεσης, όπως εκτυλίσσεται κατά τή διενέργεια της δικαστικής έρευνας, ανάμεσα σέ δύο άξονες μιās θαλάσσιας πειρατικής διαδρομής μέ άφετηρία τή Σίφνο και τελευταίο σταθμό τά Κύθηρα, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Καταρχήν, γιατί και τά δύο νησιά, πού λειτουργούν ως πόλος δράσης του σκλαβούνου πειρατή και του πληρώματός του, βρίσκονται ως γνωστόν κάτω από ξένη κυριαρχία: τουρκοκρατούμενη ήταν ή Σίφνος και βενετοκρατούμενα τά Κύθηρα και βέβαια όχι άνεπηρέαστα από τό καθεστώς μιās γενικότερης κατάστασης αστάθειας και ρευστότητας, εξαιτίας της ρωσοτουρκικής διένεξης. Η κατάσταση άλλωστε αυτή ευνοούσε τήν ανάπτυξη μιās έντονης πειρατικής δράσης κατά τήν ίδια περίοδο στα αιγιοπελαγίτικα νησιά.

Ό σιφνιός караβοκύρης Κωνσταντίνος Γκιών προσέφυγε αρχικά γιά τή δικαιοσύνη του καταγγέλοντας τόν Lucassevich στις αρμόδιες δικαστικές αρχές του νησιού του, (τους εντόπιους δηλαδή κοινοτικούς άρχοντες και τίς κεφαλές της όρθόδοξης και καθολικής εκκλησίας της Σίφνου)⁷, και κατόπιν στις βενετικές διοικητικές και

* Ευχαριστώ θερμά τή δασκάλα μου κ. Χρύσα Μαλτέζου, καθηγήτρια στό Πανεπιστήμιο Κρήτης γιά τίς υποδείξεις της.

δικαστικές αρχές τών Κυθήρων. Η εξέταση της προσφυγής του ζημιωμένου караβοκύρη από τίς αρχές τών δύο νησιών δηλώνει και τό ρόλο τους στην άσκηση άπονομής δικαιοσύνης. Έξάλλου, από τό κείμενο της αίτησης του ένάγοντος Γκιών, εκφράζεται μαζί ή αντίληψη και ή όλη νοοτροπία ένός Έλληνα, όθωμανού υπηκόου,⁸ γιά τή λειτουργία της δικαιοσύνης κατά τό ίδιο διάστημα.

Γιά τούς παραπάνω λόγους, πιστεύω ότι αξίζει ή παρουσίαση της συγκεκριμένης υπόθεσης πειρατείας στην παρούσα μελέτη.

Η παλαιότερη μαρτυρία αναφορικά μέ τήν έσωτερική διοργάνωση και διακυβέρνηση της Σίφνου είναι του έτους 1563.⁹ Τίς αυτοδιοικούμενες κοινότητες στα νησιά του Αιγαίου γενικότερα, τίς αποτελούσαν νομικά πρόσωπα μέ αυτοτέλεια άπέναντι στον κυρίαρχο και αναλάμβαναν τή διοίκησή τους οι εκλεγόμενοι συνήθως γιά ένα χρόνο κοινοτικοί άρχοντες. Ό θεσμός μάλιστα τών επιτρόπων, πού προϋπήρχε στα φραγκικά κρατίδια τών Κυκλάδων,¹⁰ λειτουργήσε στη Σίφνο από τό έτος 1617 και έξής.¹¹ Οι έπίτροποι λέγονταν άλλιώς προεστοί ή έπιστάτες και ή εκλογή τους γινόταν μέ τή σύγκληση ειδικής γενικής συνέλευσης του Κοινού από τούς άρχοντες του τόπου. Κατά τήν κατάληψη τών Κυκλάδων από τούς Ρώσους (1771-1774), οι έπίτροποι λέγονταν σύνδικοι ή σύντυχοι.¹²

Οι έπίτροποι και προεστοί άσκούσαν διοικητικές και δικαστικές έξουσίες.¹³ Ός προς τίς δικαστικές τους αρμοδιότητες σημειώνεται ότι, όπως καθόριζαν ειδικοί σουλτανικοί όρισμοί, πού είχαν έκδοθει άμέσως μετά τήν πτώση της Κωνσταντινούπολεως, μπορούσαν νά εκδικάζουν παράλληλα μέ τά εκκλησιαστικά δικαστήρια και οι κοινοτικές αρχές υπόθεσεις οικογενειακού δικαίου και κληρονομιών.¹⁴ Οι πολιτικές διαφορές και οι αξιόποινες πράξεις εκδικάζονταν κυρίως από τούς άνωτερους Τούρκους αξιωματούχους. Μέ τόν καιρό οι κοινοτικοί άρχοντες απέκτησαν ευρύτερη δικαιοδοσία και αναλάμβαναν τήν εκδίκαση πολιτικών υπόθεσεων, εκτός από εκείνες πού άνήκαν στη δικαιοδοσία τών εκκλησιαστικών αρχών.¹⁵ Επίσης, αναλάμβαναν και ποινικές υπόθεσεις. Κύριο όργανο, έπομένως, άπονομής της πολιτικής δικαιοσύνης ήταν οι προεστοί, οι όποιοι δίκαν είτε μόνοι τους είτε μαζί μέ τούς κληρικούς.¹⁴

Είναι εύλογο ότι θα παρουσίαζε μεγάλη συχνότητα στις δίκες τών τοπικών κοινοτικών δικαστηρίων μεταξύ τών άλλων υπόθεσεων και τό γνωστό πρόβλημα της πειρατείας, πού ταλάνιζε τά νησιά του Αιγαίου, πολύ πριν τή διείσδυση τών Ρώσων, τό όποιο όμως όξύνθηκε κατά τήν περίοδο αυτή. Κατά τή διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου είναι έντονη ή παρουσία Έλλήνων πειρατών, κυρίως από τά Ψαρά, τή Μάνη και τά Σφακιά, αλλά και άλλων έθνοτήτων, όπως ήταν οι Σκλαβούνιοι, πού διαπλέοντας μέ τά πλοία τους μέ ρωσική σημαία, λυμαίνονταν όλο τόν αιγιοπελαγίτικο χώρο.¹⁵ Σκλαβούνος ήταν και ό Τζώρτζης Lucassevich, ό πειρατής πού άρπαξε τή βάρκα του Σιφνιού Κωνσταντίνου Γκιών. Και ή περίπτωση αυτή, βέβαια, άπασχόλησε τίς εντόπιες σιφνιακές αρχές, πού ανέλαβαν τίς προκαταρκτικές άνακρίσεις μετά τήν προσφυγή του Γκιών σ' αυτές, όπως προκύπτει έμμεσα από τά συστατικά τους γράμματα, πού έκόμισε μαζί του ό σιφνιός караβοκύρης, έπισυνάπτοντάς τα στό κείμενο της αίτησης και δεύτερης προσφυγής του στη δικαιοσύνη τών βενετικών αρχών στα Κύθηρα.

Άνώτατος δικαστικός λειτουργός στό νησί τών Κυθήρων ήταν ό βενετός προνοητής και καστελλάνος του νησιού, ό όποιος όχι μόνο εξέτασε προσωπικά τήν υπόθεση, αλλά και είχε φροντίσει νά τήν κοινοποιήσει σέ έπιστολή του προς τόν Γενικό Προβλεπτή Θαλάσσης (provveditor general da Mar). Σύμφωνα μέ τίς μαρτυρίες του φακέλου της δικογραφίας, πού συγκροτήθηκε κατά τή διεξαγωγή της προνα,¹⁶ δηλ. της δικαστικής έρευνας, προκύπτουν τά έξής: Ό Σκλαβούνος υπόλογος πειρατής Τζώρτζης Lucassevich είχε στρατολογηθεί μαζί μέ δεκαέξι συντρόφους του στην άρμάδα του ρωσικού στόλου. Και όχι μόνο ως φαίνεται συμμετείχε στα δρώμενα του

ρωσοτουρκικού πολέμου στον αϊγιοπελαγίτικο χώρο, αλλά και αναφέρεται ότι ήταν επικηρυγμένος (bandito)¹⁷ ήδη από τις βενετικές αρχές για παράνομη δράση. Πιθανότατα να είχε επικηρυχθεί για πειρατική δράση, δείγμα της οποίας ήταν και η υπεξαίρεση της βάρκας, που εξετάζεται εδώ.

Άγνωστο πώς βρέθηκε ο Lucassevich μαζί με τους συντρόφους του και χωρίς πλεούμενο στο νησί της Σίφνου. Από εκεί, θέλοντας να εξακολουθήσει το ταξίδι του, τό ίδιο άγνωστου προορισμού, άρπαξε τη βάρκα του караβοκύρη Γκιών, αφήνοντας του ένα έγγραφο σημείωμα (carta promissionis)¹⁸, μέσω ενός συντρόφου του, που διαπεραιώθηκε στη Νάξο.¹⁹ Σύμφωνα με το σημείωμα αυτό, δήλωνε ότι θα χρησιμοποίησε τη βάρκα μόνο για να μεταβεί ο ίδιος και οι σύντροφοί του στο γειτονικό νησί της Κιμώλου. Με τό ίδιο σημείωμα, δεσμευόταν ότι θα επέστρεφε τη βάρκα στον ιδιοκτήτη της ειδικός κομιστής, που τον άκολουθησε γιαυτό τό σκοπό. Ο Lucassevich εξέφραζε ακόμη την έλπίδα ότι στο νησί της Κιμώλου θα έβρισκε τη συμπαράσταση του γάλλου προξένου, ο οποίος θα φρόντιζε να του εξασφαλίσει τη συνέχεια του ταξιδιού του. Αμφίβολο είναι ακόμη αν ή Κίμωλος άποτελέσει προσωρινό σταθμό του ταξιδιού του, όπως τουλάχιστον προγραμματίζε από τη Σίφνο ο έξυπνος Σκλαβούνος, αφού δεν υπάρχει καμιά μαρτυρία, που να τό επιβεβαιώνει. Ώστόσο αν γίνει άποδεκτό ότι ήταν άληθινή ή πρόθεσή του να επιστρέψει τη βάρκα και ότι προσάραξε στην Κίμωλο, τότε ή αντίζηση φορά των πραγμάτων εκεί, θα διέψευσε τους ύπολογισμούς και θα κατέρρευσε τά σχέδια του πειρατή και μαζί βέβαια και την προσδοκία του Γκιών πώς θα έπανακτούσε τη βάρκα του. Είτε, όμως, έφθασε ο Lucassevich με τους συντρόφους του στην Κίμωλο, είτε όχι, ή γραπτή έγγραφική υπόσχεσή του για την άπόδοση της βάρκας, που είχε αφήσει στο σιφνιό ιδιοκτήτη της Γκιών, άθετήθηκε. Οι σκλαβούνοι πειρατές όχι μόνο δεν επέστρεψαν τη βάρκα, αλλά κατέληξαν με τό ξένο πλεούμενο στά Κύθηρα, όπου προσαράζοντας στο λιμάνι του Καψαλιού, την πούλησαν με συμβόλαιο χωρίς νομική υπόσταση στην εικονική τιμή των 15 τσεκινιών, αντί της νόμιμης αξίας των 65 τσεκινιών, στους Πελοποννήσιους άδελφούς Κωνσταντίνο και Νικολό.²⁰

Έτσι τη βίαιη υπεξαίρεση της βάρκας από τό νησί της Σίφνου, που είχε συγκαλύψει τό ιδίόχειρο έγγραφικό σημείωμα του Σκλαβούνου πειρατή προς τον ιδιοκτήτη της Γκιών, έρχεται να συμπληρώσει ή δεύτερη ενέργεια παρανομίας του Lucassevich να πουλήσει άντικείμενο ξένης ιδιοκτησίας. Βέβαια, ο πεπειραμένος Σκλαβούνος, επικηρυγμένος μάλιστα από τις βενετικές αρχές, δεν είχε διαπράξει κάτι διάφορο από τον άληθινό ρόλο του. Ένήγησε, λοιπόν, όπως ένας άδίστακτος πειρατής που άναζήτησε στο μικρό και άπομακρυσμένο νησί των Κυθήρων την παράνομη συναλλαγή της λείας του. Με την τελευταία πράξη του άποκαλύπτονται καθαρά πιά τά κίνητρα της πρόθεσής του, που δεν ήταν άλλη από μία έξυπνα συγκαλυμμένη, από τον ίδιο και τους συντρόφους του, πειρατική ενέργεια.

Όπως ανέφερα ήδη, οι έντόπιες σιφνιακές αρχές ανέλαβαν τις προκαταρκτικές ανακρίσεις σχετικά με την υπόθεση. Με σκοπό μάλιστα την κοινοποίησή της στις βενετικές αρχές των Κυθήρων, συνέταξαν οι εκπρόσωποι των τοπικών και εκκλησιαστικών αρχών της Σίφνου ειδικές συστατικές επιστολές, τις οποίες ο Γκιών προσκόμισε συνημμένες στο κείμενο της αίτησής του. Παραθέτω τά έγγραφα αυτά κατά χρονολογική σειρά. Τό πρώτο έγγραφο με χρονολογία 1770, Ίουνίου 27 είναι δήλωση του Λούη Σωτήρη (ή Σωτήρχου), που προσυπογράφουν οι έντόπιοι άρχοντες της Σίφνου, στην οποία αναφέρεται ή σιφνιακή προέλευση του καϊκιού και ο τίτλος της κυριότητάς του, που άποδίδεται στον караβοκύρη Γκιών.²¹

Άκολουθεί επιστολή του βικαρίου Σίφνου domino Angelo Sodrino με χρονολογία 1770, Σεπτεμβρίου 7, προς τον προβλεπτή των Κυθήρων στον οποίο και κοινοποιεί την υπόθεση πειρατείας.²² Τό τρίτο έγγραφο με χρονολογία 1770, Οκτωβρίου

24, είναι δήλωση του Άρχιεπισκόπου Σίφνου Μελετίου και των έντόπιων κοινοτικών άρχόντων του νησιού, με τό οποίο επίσης κοινοποιείται ή γνωστή υπόθεση.²³

Με τά παραπάνω συστατικά γράμματα, δεν γνωστοποιείται μόνο ή υπόθεση στις έγχωριες βενετικές αρχές των Κυθήρων, αλλά και διευκολύνεται από άποψη χρόνου ή όλη διενέργεια της δίκης με τις γραπτές καταθέσεις των σιφνιακών κοινοτικών και εκκλησιαστικών αρχών (του όρθόδοξου και του καθολικού κλήρου της Σίφνου). Ίδιαίτερο ένδιαφέρον σε σχέση με τά άλλα έγγραφα του φακέλου της δικογραφίας, παρουσιάζει τό κείμενο της αίτησης του караβοκύρη Γκιών. Πρόκειται για ένα έγγραφο αξιόλογο συγκριτικά τουλάχιστον με άλλα όμολογία του κείμενα αίτήσεων σε έκδικάσεις άστικών ή ποινικών ύποθέσεων, που εξετάστηκαν από τις έγχωριες βενετικές αρχές των Κυθήρων.²⁴ Η αίτηση ύποβλήθηκε από τον Γκιών στον προνοητή και καστελλάνο των Κυθήρων την 19η Δεκεμβρίου 1770, όπως προκύπτει από την χρονολογία καταχώρισης του εγγράφου στη βενετική καγκελλαρία του νησιού.²⁵

Η υπόθεση είχε άπασχολήσει ήδη τον βενετό προνοητή Κυθήρων Lorenzo Soranzo, τουλάχιστον δύο μήνες πριν, όταν είχε κοινοποιηθεί σε επιστολή του προς τον Γενικό Προνοητή Θαλάσσης, (provveditor general da Mar), Pier' Antonio Querini²⁶ την 18η Οκτωβρίου του ίδιου έτους.²⁷ Μία μέρα μετά την κατάθεση της αίτησης του ζημιωμένου σιφνιού караβοκύρη, κλείνει ή υπόθεση. Τά άποδεικτικά στοιχεία της αίτησης σε συνδυασμό με τά συνημμένα συστατικά γράμματα των κοινοτικών και εκκλησιαστικών αρχών της Σίφνου, εξετάστηκαν από τις βενετικές δικαστικές αρχές των Κυθήρων και συνέβαλαν στη δικαίωση του Γκιών. Έτσι σύμφωνα με τη βεβαίωση του Κυθήριου Τζώρτζη Καλούτση Μαχαιριώτη,²⁸ ο οποίος υπέγραψε ως μάρτυρας στην έκδίκηση της ύποθεσης, ο Γκιών έμφανίστηκε την 20 Δεκεμβρίου 1770 στα γραφεία της καγκελλαρίας των Κυθήρων δηλώνοντας ότι ξαναπήρε τη βάρκα του.²⁹

Η διενέργεια, λοιπόν, του δικαστικού έλέγχου (prova) από τις έγχωριες βενετικές αρχές των Κυθήρων, είχε θετικό αποτέλεσμα. Ο φάκελος της δικογραφίας με τά λιγοστά έγγραφα έκλεισε ίκανοποιητικά. Στο άνοιγμα του φακέλου αυτού από τά ένδνα έγγραφα, τό κείμενο της αίτησης, όπως ήδη ανέφερα, άποσπā κυρίως τό ένδιαφέρον του αναγνώστη, περισσότερο μάλιστα και από την ίκανοποιητική έκβαση της ύποθεσης.

Τό κείμενο της αίτησης περιέχεται σε τρεις σελίδες και άποτελείται από δύο τμήματα, τον έκτεταμένο πρόλογο στην πρώτη σελίδα και τό κύριο μέρος στις δύο έπόμενες. Στον πρόλογο εξάιρεται από τό συντάκτη του κειμένου ο θεσμός της δικαιοσύνης ως προς τη λειτουργικότητα, που είχε σε σημαντικές χρονολογικές τομές θέσπισης, εξέλιξης και γραμματειακής άποτύπωσης και παράδοσης του δικαίου κατά τρόπο έννιαίο και άδιάσπαστο υπό τό πρίσμα μιās χρονικής γραμμής από τη Γαληνοτάτη Βενετική Δημοκρατία στο Βυζάντιο με άπόληξη στην Άρχαία Έλλάδα. Οι παραπομπές σε χωρία και ή παράθεση άποσπασμάτων των νόμων του Πλάτωνα, του Ίουστινιανού και των πρώτων γραπτών τεκμηρίων συμπίλησης νόμων της ιστορίας των βενετικών θεσμών από τό δόγη Tierolo,³⁰ τό καταμαρτυρούν. Διαφαίνεται ακόμη και τό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούσε τό έθιμικό δίκαιο, τό οποίο ως γνωστόν ήταν σε εφαρμογή από τις κοινοτικές δικαστικές αρχές των Αϊγιοπελαγίτικων νησιών σ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.³¹

Ο συντάκτης του κειμένου της αίτησης άσφαλώς ήταν νομομαθής, είτε έπρόκειτο για τον ίδιο τον ένάγοντα Σιφνιό караβοκύρη, είτε για δικηγόρο (avvocato),³² έντολοδόχο του. Έκδηλη είναι στο κείμενο τόσο ή ιδιαίτερη μόρφωση, (λατινομάθεια και νομικές γραμματειακές γνώσεις), όσο και ή δικανική ίκανότητα του συντάκτη στη χρήση νομικών έπιχειρημάτων στο κύριο μέρος, όπου σπονδυλώνεται ή κατηγορία κατά του σκλαβούνου πειρατή και του πληρώματός του.

Έτσι, ο ένάγων Σιφνιός караβοκύρης Κωνσταντίνος Γκιών μετά την εξίστόρηση της πειρατικής ενέργειας, ζητά από τις βενετικές αρχές των Κυθήρων να άπονεύουν δικαιο-

σύνη. Καταρχήν να φροντίσουν πρώτα να ακυρωθεί ή πράξη αγοραπωλησίας της κλεμμένης βάρκας του και κατόπιν να γίνει ή απόδοσή της σ' αυτόν που είναι ο νόμιμος ιδιοκτήτης της. Τά επιχειρήματα που προβάλλει ο Γκιών έχουν νομικό έρεισμα και αυτό άλλωστε θέλησε να υποβάλλει με το πνεύμα του περίτεχνου προλόγου του.

Συνοψίζοντας, τόσο ή πώληση της ξένης βάρκας,³³ όσο και ή πράξη της αγοραπωλησίας, που δέν συντάχθηκε από δημόσιο νοτάριο,³⁴ καθώς και τό ποσό, που όρίστηκε για τά έξοδα σύνταξης του συμβολαίου³⁵, είναι παράνομα. Επιπλέον ο ύπόλογος πειρατής Τζώρτζης Lucassenich, ό οποίος ήταν ήδη έπικηρυγμένος (bandito) από τίς βενετικές άρχές, είχε έπιβαρύνει τή θέση του, μή διστάζοντας να προσομοιωτεί σε άπαγορευμένη γιαυτόν περιοχή, όπως ήταν τά βενετοκρατούμενα Κύθηρα. Για τίς βενετικές άρχές τό τελευταίο παράπτωμα θά ήταν και τό μεγαλύτερο. Άλλωστε ως bandito δέν έπιτρεπόταν ούτε να δικαιοπρακτήσει.

Τό τελευταίο, κατά χρονολογική σειρά, έγγραφο που έμπεριέχεται στό φάκελο τής δικογραφίας, είναι ή έπιστολή του Γενικού Προνοητή Θαλάσσης Pier' Antonio Querini προς τίς βενετικές άρχές των Κυθήρων. Η έπιστολή συντάχθηκε στην Κέρκυρα τήν 26η Δεκεμβρίου 1770 και καταχωρίστηκε στη βενετική καγκελλαρία των Κυθήρων τήν 15η Μαρτίου 1771, τρείς μήνες περίπου μετά.³⁶ Στο κείμενο τής έπιστολής, που άφορά άποκλειστικά τήν υπόθεση, δίνονται οι τελευταίες διευκρινίσεις και καλείται ό προνοητής και καστελλάνος των Κυθήρων Soranzo, να άποδώσει δικαιοσύνη στό αίτημα του Όθωμανού ύπηκόου.

Τό ενδιαφέρον των βενετικών άρχών ύποδηλώνει και τή γνωστή θέση τής Βενετίας στη διάρκεια τής ρωσοτουρκικής διένεξης για μή διατάραξη τής ουδέτερότητας στις μεταξύ τους σχέσεις με τήν Όθωμανική Αυτοκρατορία.³⁷ Η άπόφαση, εξάλλου, των δικαστικών άρχών των Κυθήρων, όπως άνεφερα παραπάνω, είχε ληφθεί δικαιώνοντας τό Σιφνιό καραβοκύρη, πριν άπό τήν άφιξη τής έπιστολής του Γενικού Προνοητή Θαλάσσης. Ωστόσο με τό έγγραφο αυτό έκλεισε, έπίσημα πλέον, ό φάκελος τής δικογραφίας.

Τό άνοιγμα και ή εξέταση του φακέλου άποκάλυψε έτούτη τή θαλάσσια διαδρομή προσέγγισης, έστω και «διά τής πειρατικής όδοϋ», των δύο νησιών, τής Σίφνου και των Κυθήρων.³⁸ Χωρίς άλλο, ήταν μία περίπτωση ένδεικτική τής γνωστής πειρατικής δράσης στό Αίγαίο Πέλαγος στα ταραγμένα χρόνια τής διάρκειας του Ρωσοτουρκικού πολέμου. Δηλώθηκε για μία άκόμη φορά ή προτίμηση των Σκλαβούνων πειρατών, που ήταν στρατολογημένοι στη ρωσική άρμάδα να προσφύγουν στα Κύθηρα και να προβούν σε παράνομη συναλλαγή τής λείας τους με κατοίκους τής γειτονικής Πελοποννήσου. Από τήν έκβαση, τέλος, τής δικαστικής υπόθεσης, προέκυψε ότι, έστω κι αν ή προτίμηση των Σκλαβούνων βασιζόταν στό πλεονέκτημα τής άπομακρυσμένης θέσης των Κυθήρων, που εύνοούσε και υπέθαλπε κατά καιρούς τέτοια κρούσματα πειρατείας, τό βενετοκρατούμενο αυτό νησί εξακολουθούσε να άποτελεί νησίδα έλέγχου και φάρο άσφαλείας, (όπως και κάθε άλλη βενετοκρατούμενη περιοχή), για τήν έγγύηση των δικαιών των χριστιανών, όσων άπό αυτούς προσέφευγαν γιαυτό τό σκοπό στις βενετικές άρχές άπό τόν λοιπό έλληνικό τουρκοκρατούμενο χώρο.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για τήν πειρατεία στό Αίγαίο βλ. Άλεξάνδρας Κραντονέλλη, *Ιστορία τής Πειρατείας στους πρώτους χρόνους τής Τουρκοκρατίας 1390-1538*, Άθήνα 1985, σσ. 436, 450.

2. Ειδικά κατά τό διάστημα του Ρωσοτουρκικού πολέμου και στη διάρκεια τής εξέγερσης στην Πελοπόννησο έμφανίστηκε μία καινούργια έξαρση πειρατείας στις έλληνικές θάλασσες. Έλληνες πειρατές κυριαρχούσαν στη θάλασσα, ενώ άρκετοι είχαν γίνει κουρσάροι με τή ρωσική σημαία. Γνωστοί πειρατές και κουρσάροι ήταν οι Σκλαβούνιοι, οι Έπτανήσιοι και οι βορειο-

Άφρικανοί, που βέβαια εκμεταλλεύτηκαν τήν εύκαιρία για δράση. Βλ. σχετικά Β. Κρεμμυδά, *Τό έμπόριο τής Πελοποννήσου στό 18ο αιώνα (1715-1798) (Με βάση τά γαλλικά άρχεία)*, Άθήνα 1971, σ. 101. Για τό Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1768-1774) σε σχέση με τούς Έλληνες βλ. Α. Camariano - Cioran, *La guerre russo-turque de 1768-1774 et les Grecs, Revue des Etudes Sud-Est Europeennes* 3 (1965), σ. 513-547, Τ. Γριτσόπουλου, *Τά Όρλωφικά. Η έν Πελοποννήσω επανάσταση του 1770 και τά επακόλουθα αυτής*, Άθήνα 1967, Δέσπονας Έρ. Βλάσση, *Η συμμετοχή των Έπτανήσιων στα Όρλωφικά (1770) και ή αντίδραση τής Βενετίας, Μνήμων* 8 (1980), σ. 64-75, όπου και ή ιταλική βιβλιογραφία.

3. Η οικόγένεια Γκιών ήταν μία άπό τίς όνομαστές οικογένειες τής Σίφνου. Για τήν οικόγένεια και τά γνωστά μέλη τής βλ. Σ. Μιλτ. Συμεωνίδη, Δύο Σίφνιοι άρχιερείς, ό Θηβών Άνανίας και ό Βιδώνης Παΐσιος, ήταν άδέλφια και συγγενείς του ιστορικού Καρόλου Γκιών, έφημ. «Σίφνος», άρ. φ. 189/752, Σεπτέμβριος 1989 και άρ. φ. 190/753, Οκτώβριος 1989, Του ίδιου, *Ο πρώτος Κάρολος Γκιών τής Σίφνου και ό ιστορικός Κάρολος Γκιών (1680-1902)*, έφημ. «Σίφνος», άρ. φ. 191/754, Νοέμβριος 1989 - φ. 199/762, 200/763, Ιουλ.-Αύγ. 1990, Του ίδιου, *Ιστορία τής Σίφνου άπό τήν προϊστορική εποχή μέχρι τόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο*, Άθήνα 1990, σ. 398, Του ίδιου, *Η Σίφνος στην επανάσταση του '21*. Η ύπεροπτική στάση και τό τραγικό τέλος του Κωνσταντίνου Μπάου. Η λύση ενός νομικού ζητήματος, *Σιφνιακά*, τεύχ. Α'/Ι, Άθήνα 1991, σ. 23, Του ίδιου, *Ιερά Πατριαρχική Μονή Προφήτου Ηλιού, Σιφνιακά*, τεύχ. Β'/ΙΙ, Άθήνα 1992, σ. 54, Του ίδιου, *Άνέκδοτα νομικά έγγραφα Σίφνου, Σιφνιακά*, δ.π., σ. 121, ύποσημ. η', όπου και ή άναφορά στη διαθήκη του Κωνσταντίνου Γκιών με χρονολογία 1791, Ιουνίου 18, για τήν έκδοση τής όποίας βλ. Νικ. Βασιλάκη, *Η διαθήκη του Κωνσταντίνου Γκιών*, έφημ. *Σιφναικά Νέα*, Νοέμβρ. 1949, φ. 35. Πιθανότατα να ταυτίζεται τό πρόσωπο αυτό με τόν Σιφνιό καραβοκύρη Κ. Γκιών, τής παρούσας μελέτης. Σύμφωνα με τό κείμενο τής διαθήκης «ό τιμιώτατος σιόρ Κωνσταντάκης Γκιών» είχε σύζυγο τήν κυρά Μαρία και παιδιά τόν Λούη, τόν Βασιλείο και τήν Φλωρέτζα, τούς όποιους καθιστά κληρονόμους του.

4. Οι Σκλαβούνιοι ήταν λαός στα παράλια τής Δαλματικής. Συνδέονται με τούς Άλβανούς, βλ. Άποστ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία του Νέου Έλληνισμού Γ' Τουρκοκρατία 1453-1669, Οι άγώνες για τήν πίστη και τήν έλευθερία*, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 183, Β. Κρεμμυδά, δ.π., σ. 28, ύποσημ. 8, σ. 154, σημ. 6. Ως γνωστόν μετά τούς Έλληνες των Έπτανήσιων και τούς Ιταλούς, οι Σκλαβούνιοι ήταν οι πιο δραστήριοι έμποροι τής Άδριατικής στα μέσα του 18ου αιώνα. Είχαν έπιδοθει στό έμπόριο λαδιού και τυριών στην Πελοπόννησο κατά τή διεξαγωγή του όποιου βρίσκονταν σε όξυτάτο ανταγωνισμό με τούς Ζακυνθινούς, βλ. Κρεμμυδά, δ.π., σ. 320, 391.

Τέλος, χαρακτηριστικές είναι οι άναφορές για τή Σκλαβονία, τούς Σκλαβούνους και τίς σκλαβούνικες βάρκες στον *Κρητικό Πόλεμο* του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή. Παραθέτω τούς σχετικούς στίχους: α) Σκλαβονία: σ. 380, 15 [251, στ. 12]: «Κι' άπό δεκεί μισέγυνοι 'ς τή Σκλαβονία παγαίνει», σ. 567, στ. 3 [425, 26]: «Κι' όλοι μαζί τής Σκλαβονιάς κι' ό Θεός να σās λυτρώση», β) Σκλαβόνος: σ. 186, στ. 15 [55, 13]: «Σκλαβόνος ένας έτρεξεν έξω και τόν κυτάζει», σ. 191, στ. 9 [60, 5]: «Πλείσοι Σκλαβούνιοι έμπήκασι 'ς τήν μέση παρά άλλους», σ. 214, στ. 17 [84, 19]: «Σκλαβούνους μέσ' άφήκασι εκεί για να μαλώσουν», σ. 256, στ. 7 [130, 7]: «Κι' ό κόντε Μάρκος ήταν εκεί κι' άλλοι Σκλαβούνιο τόσοι», σ. 283, στ. 28 [159, 14]: «Ρωμαίοι, Φράγκοι σώνουσι Σκλαβούνιοι καβαλέροι», σ. 286, στ. 20 [162, 12]: «και οι Σκλαβούνιο να κολλούν να μπαινουσι με γλάκια», σ. 423, στ. 16 [292, 20]: «κι' είχε Σκλαβούνους συντροφιά κ' εκείνος βγαίνει πρώτας», σ. 424, στ. 11 [293, 13]: «Άμυ' οι Σκλαβούνιοι έρχονται άμάδι με τόν Μότα», σ. 571, στ. 4 [429, 20]: «Σκλαβούνους κι' άλλους άρχονται, άμμε δέ βάνω' κείνους», γ) σκλαβούνικες βάρκες: σ. 376, στ. 6 [247, 5-6]: «Έπτησαν τά Μαλτέζικα κάτεργα και μαούνας, / και πόσο φόνος έκάμανε ή βάρκαις ή σκλαβούνας!». Βλ. *Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669) ή συλλογή έλληνικών ποιημάτων Άνθιμου Διακρούση - Μαρίνου Τζάνε, συλλεγέντων και εκδιδομένων υπό του άρχιμανδρίτου Άγαθαγγέλου Ξηροχάκη*, Έν Τεργέστη 1908.

5. Δέν μπόρεσα να ταυτίσω τό πρόσωπο.

6. *Ο φάκελος φέρει τόν τίτλο: «n° 5: Quinterneto concernente il ricupero e la consegna fatta della barca di padron Costantin Gio da Sifanto al portatagli dallo Schiavone Zorzi Lucassenich di carte 9».*

7. Για τή θρησκευτική ζωή στη Σίφνο και τό ρόλο του όρθόδοξου και καθολικού κλήρου στο νησί στη διάρκεια τής Τουρκοκρατίας βλ. Σμ. Συμεωνίδη, *Ιστορία τής Σίφνου*, δ.π., σ. 186-205.

8. Η μνεία είναι σαφής «suddito ottomano» στην έπιστολή του Γενικού Προνοητή Θαλάσ-

σης, Pier' Antonio Querini, πρὸς τὸν προβλεπτή Κυθίων Soranzo γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Γκιών, βλ. ἔκδοση ἐγγράφου ἀρ. 7.

9. Σμ. Συμεωνίδη, *Ἱστορία τῆς Σίφνου*, δ.π., σ. 173.

10. Ἐλένης Ε. Κούκκου, *Οἱ Κοινοτικοὶ θεσμοὶ στὶς Κυκλάδες κατὰ τὴν Τουρκοκρατία*, Ἀθήνα 1980, σσ. 141-144, 226-227, B.J. Slot, *Archipelagus Turbatus*. Nederlands historisch-archaeologisch Instituut te Istanbul, 1982, τόμ. 2, σσ. 368-369.

11. Σμ. Συμεωνίδη, δ.π., σ. 174.

12. δ.π., σ. 176.

13. Ἀναλυτικά γιὰ τὰ καθήκοντα καὶ τίς ἀρμοδιότητές τους βλ. Ἐλένης Ε. Κούκκου, δ.π., σ. 227, Σμ. Συμεωνίδη, δ.π., σσ. 178-179.

14. Μεν. Τουρτόγλου, *Τὸ δίκαιο κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας*, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, τόμ. ΙΑ', σσ. 110-111, Σ. Συμεωνίδη, δ.π., σσ. 180-181.

15. Σ' ὄλο τὸν 18ο αἰώνα, τὰ Πελοποννησιακὰ παράλια ὑπῆρξαν καταφύγια καὶ ὀρμητήρια πειρατῶν, ἐνῶ ὀρισμένα νησιά Τσιρίγιο, Πρώτη, Σαπιέντζα, ἀποτελέσαν τίς μόνιμες φωλιές τους. Πρβλ. Βασ. Κρεμμυδά, δ.π., σ. 394. Ἰδιαίτερη ἔξαρση παρουσίασε ἡ πειρατεία μετὰ τὸ 1773 μὲ πρωταγωνιστές τοὺς Σκλαβούρους καὶ τοὺς Ἕλληνες, πού ὑποστήριξε ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνηση. Ἡ δράση τους μάλιστα συνεχίστηκε καὶ μετὰ τὴ λήξη τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (Τοῦ ἴδιου, δ.π., σ. 101).

16. Στὸ φάκελο δὲν περιέχεται γραπτὸ ἐρωτηματολόγιο τῆς ἐξέτασης τῶν μαρτύρων, ὅπως συνθηζόταν κατὰ τὴ διενέργεια δικαστικοῦ ἐλέγχου. Μᾶλλον ἡ ὅλη διαδικασία ἔγινε προφορικὰ χωρὶς κράτηση σημειώσεων. Γιὰ τὴ διάκριση τῆς γραπτῆς (scritta) προνα ἀπὸ τὴν προφορικὴ (orale), βλ. Ivone Cacciavillani, *La legge Forense Veneziana (1537)*, Padova 1987, σσ. 26-27. Περισσότερα βλ. στὸ λήμμα προνα τοῦ λεξικοῦ τοῦ Marco Ferro, *Dizionario del diritto comune e veneto, che contiene le leggi civili, canoniche, e criminali*, τόμ. 10, σ. 92-100.

17. Γιὰ τίς ἐπικηρύξεις (bandi) βλ. Γεωργ. Σ. Πλουμίδη, Banditi, Ἕλληνες ἐπικηρυγμένοι ἀπὸ τίς βενετικές ἀρχές 1678-1794, *Λωδῶνη* 3, Ἰωάννινα 1974, σσ. 56-57. Γιὰ τὸν τρόπο καταδίκης σὲ ἔξορα βλ. ἀκόμη Δέσποινας Ἐρ. Βλάσση, Ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἑπτανησίων στὰ Ὀρλωφικά (1770), δ.π., σ. 73, ὑπόσημ. 55. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποινὴ τῆς ἔξορας ἐπιβαλλόταν καὶ ἡ θανατικὴ ποινὴ ἂν γινόταν ἡ σύλληψη τοῦ ἐπικηρυγμένου ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ κράτους. Σὲ περίπτωση πού σκότωνε κάποιος ἄνθρωπο ἐπικηρυγμένο ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς βενετικῆς ἐπικράτειας, βραβεύοταν, βλ. Ivone Cacciavillani, δ.π., σ. 42.

18. Γιὰ τὸν ὄρο promessa βλ. M. Ferro, δ.π., τόμ. 10, σ. 72-74. Τὸ ὑποσχετικό-ἐγγυητικό σημεῖωμα τοῦ Λουκάσεβιτς μὲ τὸ ὅποιο ἀναγνωρίζει τὴν ὀφειλὴ του νὰ ἐπιστρέψει τὴ βάρκα, ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν μονομερῶν ἐγγυήσεων («promesse unilaterali») ἀναγνώρισης ὀφειλῆς («ricognizione di debito»), βλ. *La nuova enciclopedia del diritto e dell' economia Garzanti*, δευτέρη ἔκδοση, Ἰταλία 1987, λήμμα: *promesse unilaterali* (σσ. 1028-1029).

19. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κυθίων (ἔφεξις: I.A.K.), Ἐγγραφα Βενετικῆς Καγκελαρίας, 65 ἀρ. 10 (δέσημ 4η), ἀρ. ἐγγράφου 5.

20. I.A.K., δ.π.

21. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 1.

22. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 3.

23. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 4.

24. Ὅπως προέκυψε ἀπὸ τὴν ἐξέταση ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ αἰτήσεων κατὰ τὴν καταγραφή ὑλικοῦ τῶν ἐγγράφων τῆς βενετικῆς καγκελαρίας Κυθίων πού πραγματοποιήσατο στὸ διάστημα 1988-1990 στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κυθίων.

25. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 5.

26. Στὸν προβλεπτή θαλάσσης Querini εἶχε δώσει ἐντολὴ ἡ Σύγκλητος νὰ συλλάβει τοὺς ἀρχηγούς ὄσων ξεσηκώθηκαν ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα στὰ Ὀρλωφικά, βλ. Δέσποινας Βλάσση, δ.π., σ. 71, 73.

27. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 7.

28. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ φέρει καὶ τὰ δύο ἐπώνυμα τῶν πολὺ ὀνομαστῶν οἰκογενειῶν τῶν Κυθίων κατὰ τὴν περίοδο τῆς βενετοκρατίας, τῆς οἰκογένειας *Καλούτση* καὶ τῆς οἰκογένειας *Μαχαιριώτη*. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Καλούτση βλ. Ν.Σ. Καλούτση, Γενεαλογία οἰκογένειας Καλούτση (ἐπιμέλεια Μιχ. Κ. Πετρόχειλου), Δ. Ἀνδρισάκη-Φωτιάδη – Μιχαήλ Κ. Πετρόχειλου, *Κυθηραϊκά Μελετήματα*, Ἀθήνα 1982, σσ. 25-50. Ὅτι ἡ οἰκογένεια ἀναφέρεται λανθασμένα ὡς κρητικὴ καὶ ὅτι ἔχει προέλευση ἀπὸ τὴν Μονεμβασία, σύμφωνα μὲ μαρτυρία στὸ Χρονικὸ τοῦ

Χειλᾶ βλ. Χρύσας Α. Μαλτέζου, *Τὸ Χρονικὸ τοῦ Χειλᾶ*, Κοινωνικά καὶ ἰδεολογικά προβλήματα στὰ Κύθηρα τὸν 15ο αἰ., *Σύμμεικτα* 8 (1989), σ. 20 [Βενετικὴ Παρουσία στὰ Κύθηρα, Ἀρχαιακές μαρτυρίες, Ἀθήνα 1991, ἀρ. 1B]. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Μαχαιριώτη βλ. Χρύσας Α. Μαλτέζου, Ὁ Μανιάτης Λιμπεράκης φυλακισμένος στὴ φορτέτζα τῶν Κυθίων (1676), *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 11 (1991-1992) Ἐθσαῦρισμα. Ἀριστέϊον Πνευματικὸν εἰς τὸν Δικαῖον Β. Βαγιακάκου, σ. 5 [Βενετικὴ Παρουσία στὰ Κύθηρα, δ.π., ἀρ. 1Δ].

29. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 6.

30. Γιὰ τίς πρώτες νομοθετικὲς συλλογές βενετικοῦ δικαίου, πού ἐμφανίζονται στὸ β' μισὸ τοῦ 12ου αἰ., τὸ νομοθετικὸ ἔργο τῶν δόγηδων Enrico Dandolo, Pietro Ziani καὶ Iacopo Tierolo, (πού πραγματοποιήσε μιὰ ἀναθεώρηση τῶν θεσμῶν σὲ ἀναφορὰ μὲ τοὺς νόμους τοῦ ἀστικοῦ δικαίου), βλ. P.G. Molmenti, *La storia di Venezia nella vita privata dalle origini alla caduta della Repubblica*, τόμ. 1 *La grandezza*, Τεργέστη 1981, σσ. 84, 85, 96, τόμ. 2 *Lo splendore*, Τεργέστη 1981, σσ. 18, 315.

Δεδομένον ὅτι τὸ νομοθετικὸ ἔργο τοῦ δόγη Tierolo στάθηκε σταθμὸς στὴν ἱστορία τῶν βενετικῶν θεσμῶν καὶ τοῦ δικαίου, δικαιολογεῖται ἡ παραπομπή σ' αὐτὸ στὸν πρόλογο τῆς αἰτήσης τοῦ ἐνάγοντος Κ. Γκιών πρὸς τίς βενετικὲς ἀρχές τῶν Κυθίων.

31. M. Τουρτόγλου, δ.π., σ. 112.

32. Γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ avvocato (δικηγόρου ὑπεράσπισης) καὶ τὴν ἀσκηση τῆς δικηγορίας (avocatura) στὰ πλαίσια τῆς βενετικῆς δικαιοσύνης βλ. Ivone Cacciavillani, δ.π., σ. 64.

33. Ἡ κατοχὴ ἐνὸς πράγματος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποχωρισμένη ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησία του. Παράνομη θεωρεῖται ἡ κατοχὴ σὲ περιπτώσεις σφετερισμοῦ, πού ἔγινε ἀπὸ ληστή (ladro) ἢ μὲ ἄλλο ἀθέμιτο τρόπο. Ὁ σφετεριστὴς δὲν εἶναι κάτοχος. Ὁ κάτοχος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιδεικνύει τὸν τίτλο του, φθάνει νὰ τὸ δηλώσει ὅτι τὸ κατέχει, καὶ σὲ περίπτωσι ἀρνήσεως μπορεῖ νὰ διατάξει τὴν προνα, (νομικὴ διαδικασία ἀπόδειξης), μὲ μάρτυρες. Ὅταν κάποιος εἶχε ἀποστερηθεῖ μὲ βία τὴν ἰδιοκτησία του, μποροῦσε νὰ κινήσει δίκη στὴ διάρκεια ἐνὸς ἔτους καὶ μίας μέρας γιὰ τὴν πράξη τῆς ἀποκατάστασης. Ἡ διαδικασία καὶ ἡ πράξη ἀποκατάστασης ἦταν τόσο εὐνοϊκὴ, ἀκόμη κι ὅταν ὁ ἴδιος ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε παραγγεῖλει τὴν βιαιοπραγία. Τὸ κανονικὸ δίκαιο προέβλεπε ὅτι ὁ ἄρπαγας ἔπρεπε πάντα νὰ ἀποκαθιστᾷ: «spoliatus ante omnia restituendus est» βλ. M. Ferro, δ.π., τόμ. 9, λ. possesso, σσ. 296-297, 298, 305.

34. Γιὰ νὰ εἶναι νόμιμη μιὰ πράξη, ἔπρεπε νὰ εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ δημόσιο νοτάριο. Γιὰ τὰ καθήκοντα τῶν νοταρίων στὰ χρόνια τῆς βενετοκρατίας καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸ νοταριακὸ ἀρχεῖο Κυθίων βλ. Χρύσας Μαλτέζου, *Τὸ νοταριακὸ ἀρχεῖο Κυθίων*, «Δελτίον» τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας 1 (1976), σσ. 15-84 [= Βενετικὴ Παρουσία στὰ Κύθηρα, Ἀρχαιακές μαρτυρίες, Ἀθήνα 1991, ἀρ. Γ].

35. Ἦταν καθορισμένη ἀπὸ τίς βενετικὲς ἀρχές ἡ διατίμηση (tariffa) τῶν νοταριακῶν πράξεων, πού συνέτασσαν οἱ δημόσιοι νοτάριοι. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἀπόφασις τοῦ προνοητῆ Κυθίων Carlo da Riva τοῦ ἔτους 1669, πού συνοδεύεται ἀπὸ ἀκριβὴ πίνακα μὲ τὰ ποσὰ πληρωμῆς γιὰ ὅλα τὰ εἶδη τῶν νοταριακῶν πράξεων. Ἐτσι π.χ. γιὰ κάθε συμβόλαιο πώλησης (πού ἐξετάζεται ἐδῶ), τὸ καθορισμένο ποσὸ πληρωμῆς ἦταν 4 γαζέτες. βλ. Χρύσας Μαλτέζου, δ.π., σσ. 21, 26-28.

36. I.A.K., δ.π., ἀρ. ἐγγράφου 7.

37. Ἡ Βενετία κράτησε οὐδέτερη στάση ἀπέναντι στὶς δύο ἐμπόλεμες δυνάμεις, τὴν Ὄθωμανικὴ Ἀυτοκρατορία καὶ τὴ Ρωσία. Μὲ τὴν πρώτη εἶχε συνάψει τὴ συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς, ἐνῶ ὅσον ἀφορᾷ τίς σχέσεις της μὲ τὴ Ρωσία, τὴν ἐνδιέφερε ἡ ναυσιπλοΐα στὴ Μαύρη Θάλασσα. βλ. Δέσποινας Βλάσση, δ.π., σ. 66.

38. Στοιχεῖα σύνδεσης τῶν δύο νησιῶν Σίφνου καὶ Κυθίων μοῦ εἶχε ζητήσει νὰ ἐρευνήσω κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐργασίας μου στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κυθίων ὁ ἀγαπητὸς φίλος καὶ ἐγκριτος μελετητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Σίφνου κ. Σίμος Συμεωνίδης. Ὅταν ἐνόησα τὸ φάκελο τῆς δικογραφίας, τὸ κοινοποίησα στὸν ἴδιο, θέτοντας τὸ ὑλικὸ τῶν ἐγγράφων στὴ διάθεσή του. Ἡ δική μου ἐνσχόλησις μὲ τὸ θέμα καὶ ἡ δημοσίευσή τῆς μελέτης σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος τῶν *Σιφνιακῶν*, ὀφείλεται στὴν παρότρυνση τοῦ κ. Συμεωνίδη. Τοῦ ὀφείλω τίς θερμὲς εὐχαριστίες μου καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τόσο γιὰ τὴ φιλοξενία στὸ περιοδικό, ὅσο καὶ γιὰ τίς πολὺτιμες βιβλιογραφικὲς ὑποδείξεις του ἀναφορικά μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τίς οἰκογένειες τῆς Σίφνου, πού ἀπαντῶνται στὰ ἐγγραφα τῆς μελέτης αὐτῆς. Δίκαια ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ ἀφιερώνεται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

Η ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΝΤΟΠΙΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

1770, 'Ιουνίου 27
Σίφνος

I.A.K., Έγγραφα Βενετικής Καγκελλαρίας, 65, αρ. 10, δέση 4η, μονόφυλλο (καί μετάφραση στά 'Ιταλικά).

1770 'Ιουνίου 27 από Σίφνον

Μέ τό παρόν φανερώνω μέ τάς υπογραφάς τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου, ὅτι τό καίκι, ὁποῦ ἐπῆραν οἱ σκλαβοῦνοι τοῦ καπετάν Τζόρτζι, εἶναι Σιφνέκο, ὁ καραβοκίρης Κωνσταντῖς Γγεών, καί διά τό βέβαιον τῆς ἀληθείας τό ἔγραψα ἰδιοχείρως εἰς ἀπόδειξίν του.

5. Ἐγώ Λουῖς Σωτηρι.
= ὁ Οἰκονόμος Σίφνου
= ὁ σακιελλάριος Σίφνου
= Νικόλαος Γριπαρίς
10. = Ἀπόστολος Μπούας

ΣΧΟΛΙΑ:

3. τοῦ καπετάν Τζόρτζι: ἐννοεῖται τοῦ καπετάν Τζώρτζη Λουκάσεβιτς, πρόσωπο πού δέν μπόρεσα νά ταυτίσω.

4. Κωνσταντῖς Γγεών: ὁ Κωνσταντῖνος Γκιών.

6. Λουῖς Σωτηρι: πρβλ. στίχο 8 τῆς μετάφρασης τοῦ ἐγγράφου στά 'Ιταλικά: Lui Sotirco (Σωτήρχος).

7. Οἰκονόμος Σίφνου: ὁ οἰκονόμος εἶχε τή μέριμνα γιά τή συντήρηση καί τήν αὐξηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας βλ. Συμεωνίδη, Ἱστορία, σ. 189.

8. ὁ σακιελλάριος Σίφνου: «ὁ σακιελλάριος εἶχε τήν ἐποπτεία καί τή διαχείριση τῆς ἐπισκοπικῆς περιουσίας, ἦταν μέλος τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου καί γενικός ἐπόπτης τῶν ἱερῶν μονῶν γιά τήν τήρηση τῆς μοναχικῆς τάξεως καί πειθαρχίας» (βλ. Συμεωνίδη, Ἱστορία, δ.π., σ. 189-190).

9. Νικόλαος Γρυπάρης: ἀπό τή γνωστή οἰκογένεια Γρυπάρη τῆς Σίφνου· γιά τήν οἰκογένεια βλ. Σιφνιακά, τεύχ. Α', σσ. 118-120. Γνωστός μέ τό ἴδιο ὄνομα εἶναι ὁ Νικόλός Γρυπάρης τοῦ Ἄντωνίου, σημαντικός οἰκονομικός παράγοντας τῆς Σίφνου καί τῶν Κυκλάδων μέ ἐπίδοση στίς ἐμπορικές καί ναυτιλιακές ἐπιχειρήσεις. Ἡ πρώτη μνεία γιά τό πρόσωπο αὐτό εἶναι τοῦ ἔτους 1783, Μαρτίου 1, στό κείμενο τῆς διαθήκης τοῦ πατέρα του, ἀδελφοῦ τῶν μητροπολιτῶν Κυζίκου Ἀγαπίου (1778-1794) καί Σηλυβρίας Χρυσάνθου (1777-1790). Ἀναφέρεται ἐξάλλου σέ μεγάλο ἀριθμό ἐγγράφων ἀπό τό 1792-1812 (ἔτος θανάτου του), (βλ. Γεωργ. Ἀ. Πετροπούλου, Νομικά ἐγγραφα Σίφνου τῆς Συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684-1835), Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἐν Ἀθήναις 1956, τόμ. Γ', τεύχος 1, σσ. 207, 214, 266, 286, 289, 312, 323. Δέν ἀποκλείεται νά ταυτίζονται τά δύο πρόσωπα.

10. Ἀπόστολος Μπούας: πρβλ. στίχ. 12 τῆς μετάφρασης τοῦ ἐγγράφου στά ἰταλικά: *Apostolachi Buo*. Πρόκειται γιά τόν Ἀπόστολο Μπάο τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος διετέλεσε προεστώς Κάστρου καί ἐπίτροπος τοῦ Σχολείου τοῦ Ἁγίου Τάφου Σίφνου· ὑπογράφει μεγάλο ἀριθμό ἐγγράφων ἀπό τό 1769 ὡς τό 1814. Πρβλ. Γ. Πετροπούλου, δ.π., σσ. 236, 402, 403, ἀκόμη βλ. Σ. Συμεωνίδη, Ἱστορικά Ἀγίου Κωνσταντίνου Ἀρτεμῶνος Σίφνου, Ἀθήναι 1991, σ. 58.

2.

ΤΟ ΕΝΥΠΟΓΡΑΦΟ ΕΓΓΥΗΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑΣΕΒΙΤΣ

1770, 'Ιουλίου 7

I.A.K., Έγγραφα Βενετικής Καγκελλαρίας, 65, αρ. 10, δέση 4η, μονόφυλλο.

(1^ο) Die 7 Lulio 1779

5. Dicaro io Zorzi Luckasceвич di avere auto uno caico della villa Siffanto dal padron Costantino Giò con tutti suoi ordegni et mi obligo con tutto mio euepagio di consenarlo a primo incontro dove che trovo il mio straporto per prosiguire il mio viago cioe se trovo in Argentiera che signore consolo alli pri di Franca opure se non trovaro li altro faro sapere a steso signore dove per sicuro.-

Zorzi Luchasceвич

ΣΧΟΛΙΑ:

2. *Siffanto*: ἡ Σίφνος βλ. O. Markl, *Ortsnamen Griechenlands in «Frankischer» Zeit*, Byzantina Vidobonensia. Band I, Βερολίνο 1966, σσ. 58-59, λ. Siphanto: Siphnos, Siphani, Siphano, Siphnos.

3. *padron*: padrone: ὁ καραβοκίρης. Λέγεται ἀκόμη ὁ κάτοχος ἐνός πράγματος βλ. G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Βενετία 1856, σ. 461, 475.

5. *Argentiera*: ἡ Κίμωλος (O. Markl, δ.π., σ. 21, λ. Argentara, Argenteria, Argentiera, Argentiére= Kimolos, καί σ. 22).

5-6. μετά τή λέξη *consolo*, alli pri διαγραμμαμένο.

5-6. signore consolo... di Franca: ὁ γάλλος πρόξενος (τῆς Κιμώλου).

3.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΒΙΚΑΡΙΟΥ ΣΙΦΝΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΟΝΔΡΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΠΡΟΝΟΗΤΗ ΚΑΙ ΚΑΣΤΕΛΛΑΝΟ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

1770, Σεπτεμβρίου 7
Σίφνος

I.A.K., Έγγραφα Βενετικής Καγκελλαρίας, 65, αρ. 10, δέση 4, μονόφυλλο.

(1^ο) Illustrissimo Signor Padrone Collendissimo

Essendo il signor capitano nominato Giorgio Lackasceвич Sciaivone capitato costi con diecisette uomini, che dal servizio del Moscovito partirono cer-

5. coronano inbarco per condursi in Argentiera; ma lui contro ogni promessa, si portò costa in Cirigo vendendo bensì ancora il caichio i di lui huomini contra ogni ragione, si alli venditori come dal campratore; per non aversi, come è di dovere; informato, il compratore se era arubato o non, che perciò prego V(ostra) S(ua) Illustrissima di fare la decisione che per fede della verita le rapresentera iscritto la compromissione del sopradetto capitano; il patrone del caichio costituisce il presente latere per sua vece obligandosi a soddisfare qualche piccola spesa che correrà: e non occorrendomi altro m' offerisco ad ogni cenno di servizio;

a V(ostra) S(ua) Illustrissima

Siffanto li 7 Settembre 1770

15. Umilissimo devotissimo osservantissimo servitore
Domino Angelo Sondrino

ΣΧΟΛΙΑ:

9. *compromissione* (compromissione): (νομ.) συμβιβασμός βλ. G. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano, Βενετία 1856, σ. 186, λ. compromesso.

16. *Angelo Sondrino*: αποστολικός βικάριος της Σίφνου από τό έτος 1765 ώς τό έτος 1786. Διαδέχθηκε τόν Γεώργιο Πριβιλέτζιο βλ. Σ. Συμεωνίδη, *Ιστορία της Σίφνου*, σ. 197.

4.

Η ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΙΦΝΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝΤΟΠΙΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

1770, 'Οκτωβρίου 24
Σίφνος

I.A.K., Έγγραφο Βενετικής Καγκελλαρίας 65, άρ. 10, δέσημη 4η, μονόφυλλο (καί μετάφραση του έγγραφου στά Ιταλικά).

(1^τ) + Σίφνου Μελ(λ)έτιος έπιβεβαιώ

+ διά τής παρούσης ήμών αποδείξεως δηλοποιούμεν, ότι ό παρών Κωνσταντίνος Γγιόν ύπαρχει ό ίδιος οικόκυρης του καϊκίου όπου έπήρεν ό καπετάν Ζόρζης Σκλαβούνος, διά νά υπάγη εις τό Τζυρηγον, τό όποϊον εύρίσκεται τώρα εκεί εις τάς χειρας του πρεβεδώρου, όθεν εις ένδειξιν τής αληθείας διδομεν τήν παρούσαν μαρτυρίαν ύπογεγραμμένην παρ' ήμών, καί σημειωμένην διά τής κοινής σφραγίδος.

αφο//^φ 'Οκτωβρίου κδ//^η

10. = 'Ο Οικόνόμος Σίφνου ίδια χειρί αποδείκνυμι, ότι ούτως έχει ή υπόθεσις.
= Κωνσταντίνος Μπούας μαρτυρώ
= 'Αποστολος Μπούας μαρτυρώ
= Γιακουμς Γριπαρις κελιτροπος τις Κινοτις.

ΣΧΟΛΙΑ:

1. *Σίφνου Μελέτιος*: πρόκειται για τόν 'Αρχιεπίσκοπο Σίφνου Μελέτιο κατά τό διάστημα 1751-1789 βλ. Έλένης Ε. Κούκκου, *Οί κοινοτικοί θεσμοί δ.π.*, σ. 143, Συμεωνίδη, *Ιστορία της Σίφνου*, δ.π., σ. 187.

7. *κοινής σφραγίδος*: ή σφραγίδα τής Κοινοτήτας τής Σίφνου. Η σφραγίδα μαρτυρείται για πρώτη φορά τό έτος 1645. Είχε σχήμα στρογγυλό καί εικόνιζε τήν Θεοτόκο Βρεφοκρατούσα καί διατηρήθηκε έτσι ώς τό έτος 1793, όταν τό σχήμα της έγινε μεγαλύτερο καί τό εικονιζόμενο θέμα της ήταν ό άγιος Γεώργιος έφιππος, ενώ στό κυκλικό περίγραμμα έφερε τήν έπιγραφή «σφραγίς τής κατζελλαρίας τής Σίφνου», μέ τήν χρονολογία. Βλ. σχετικά Σ. Συμεωνίδη, *Ιστορία της Σίφνου*, σ. 183-184.

10. *Κωνσταντίνος Μπούας (ή Μπάος)*: τό πρόσωπο δέν ταυτίστηκε. Μέ τό ίδιο όνομα γνωστός στήν πρώτη δεκαετία του 18ου αι., ό Κωνσταντίνος Μπάος βλ. Ευτυχίας Δ. Λιάτα, *Η Σέριφος κατά τήν Τουρκοκρατία (17ος-19ος αι.)*. Συμβολή στή μελέτη των κοινωνικών καί οικονομικών δομών καί του κοινοτικού συστήματος, Αθήνα 1987, σσ. 28-29. Για άλλα πρόσωπα τής οικογένειας βλ. Έλένης Ε. Κούκκου, *Οί κοινοτικοί θεσμοί δ.π.*, σ. 143, Σ. Συμεωνίδη, δ.π., σσ. 411-412.

11. *Απόστολος Μπούας*: βλ. σχολία έγγραφου 1.

12. *Γιακουμς Γριπαρις*: τό πρόσωπο δέν ταυτίστηκε.

5.

Η ΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΦΝΙΟΥ ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΚΙΩΝ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΒΕΝΕΤΙΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

1770, Δεκεμβρίου 19
Κύθηρα

I.A.K., Έγγραφο Βενετικής Καγκελλαρίας, 65, άρ. 10, δέσημη 4η, δίφυλλο.

(1^τ) Excellentissimo Patrone

Adi 19 Decembre 1770 Stil Nuovo Cerigo. Presentata col' unite due carte in mano di Sua Eccellenza proveditor e castellan dal padron Costantin Giò da Sifanto. Sicut.

5. Anno Dominice Incarnationis 1242 Iacopo Theopulo Ducæ ex prologo - Volentes igitur ut omnes nostre // iurisdictioni // supositi, ipsis statutis utantur; districte volumus et iubemus, ut nostri iudices in iudiciis ab eorum sanctionibus non discedant, sed ex exacta diligentia observantes, plenam iustitiam reddant et faciant omnibus. Prescrive, et ordina assolutamente la soprascripta venerabile veneta costituzione, che alle leggi li giudici debbano esser soggetti, non mai delle medesimi dominatori. Coll' estesso sentimento parla il sacratissimo imperatore Iustiniano nel paragrafo vigesimo terzo della seconda prefazione nelle seguenti parole: Leges autem nostras, quæ in his codicibus posuimus, suum obtinere robur. Sancimus, et una cum nostris constitutionibus pollere, et suum vigorem in iudiciis ostendere in omnibus causis. Siano cause riguardanti il ius consultorio, archietorico, ò giudiciale, abbracciati il politico, economico e militare argomento; omnes itaque iudices nostri prò sua iurisdictione easdem leges suscipiant, et tam in suis iudiciis, quod in hac regia urbe habeant, et proponant. Uniforme è tale civile, e ve-

20. net{t}a sanzione l' osserva la rispettabile massima di Platone nel quarto libro de Republica ove dice: se videre interitum paratum illi Reipublice, in qua non lex magistratibus, sed magistratus legi præessent; salutem vero ei ubi lex, servientibus magistratibus, dominatur, tanto nella distributiva, quanto nella commutativa. In vigor dell' esposta prima uniforme, e concorde disposizione, il giudice dev' esser soggetto alla legge, e col santissimo suo sentimento deve indifferentemente in qualunque materia pronunziare il proprio giudizio.

25. Certo Giorgio Lucassevich proscritto definitivamente dà questo // (1^v) agosto Stato per essersi arrolato nell' armata russa contro l' ottomana potenza, si fece temerario unitamente alli sedeci di lui compagni disertati nella passata estate dall' armata medesima con violenza levarono una barca da remo al padron Costantin Giò da Sifanto, che colla medesima et un compagno si era trasportato in Axia, lasciando, per placare detto proprietario una carta, con cui promise di lasciare la barca stessa in Arzentiera. Unita alla

30. violenza la buggia, et alla buggia la rapina, restò questa rilevata sino nel principio del prossimo passato mese di Ottobre alle rive di Capsali, ove fu rinvenuta la barca stessa, venduta, come si asserisse malamente, reamente, e dannatamente, con certo inastabile a queste parte scartafazzo, ove li contratti cuiuscumque generis, vel speciei stipular, si devono dalli publici ministri, ò nodari, per cecchini sessanta cinque, quanto tosto corredata, o gattata per la prima volta dalli squeri all' acque non può valere cecchini quindici, à certi Costantin e Nicola dalla Morea.

35. Lex iubet, cui iudex obtemperare debet che la robba propria possa levarse, secondo il volgare detto, anco dagl' altari subreptæ rei dominus resunte potest à quocunque summere, salva possessori actione contra ventitorem. Il padron Costantin Giò riconosce la propria barca a Capsali, e prova cogl' uniti fondamenti essere la medesima di sua ragione, per il che non può esser abbandonato della giustizia del giudice alla legge soggetto, nell' implorata restituzione, come è essistito dalla chiarissima legale disposizione, affine possa farla anco governare nella maggior parte in cui è marcita per la lunga sua essistenza in terra, ponto e disposto, dire darguire et in questo giudizio, et in quello di Costantinopoli cui ambi sono suditti di eroneità, non potendo prestarsi mini - //(2^r) - ma fed{d}e al proddoto malamente ostentato scartafazzo per li seguenti motivi; primo che Lucassevich non poteva vendere la robba non sua la qual anco quando avesse venduto, la vendita sarebbe nulla, mentre nemo plus iuris in alium trasfere potest, quam ipse habeat; secondo perche Lucassevich come bandito dal Stat{t}o del Prencipe Ser{r}enissimo non poteva venire impunemente à questa parte, ove essendo anco clandestinamente capitato, non poteva formar carte di alcuna sorte, le quelli avendo formato ipso facto sono nulle, e di niun vigore, quia quæ fiant contra leges pro in fectis habentur; terzo quando anco il Lucassevich avesse pottuto liberamente venire a questa parte, il contrato doveva esser stipulato da pubblica persona, non mai con una cartazza da roccha; quarto quando da pubblica persona fosse stat{t}o stipulato e detto contratto, questo sarebbe nullo, perche asperso di falsità per il prezzo di cecchini sessanta cinque, appaiono numerati per effetto che non vale cecchini quindici. Per tute queste par-

40. cantanti ragioni non può esser abbandonato il suplicante Giò negl' effetti di giustizia quali vogliono che gli sia restituita la barca di sua ragione incitat{t}a il che si implora per atto di giustizia non di grazia anco dal bel' animo dell' Eccellenza Vostra. Grazie.

45. 50. 55. 60. 65. 70.

EXOLOGIA:

5. *Iacopo Theopulo Duca*: ò 'Iάκωβος Τιεπολο ήταν δόγης τής Βενετίας μεταξύ τών έτών 1229-1249 και άφησε σπουδαίο νομοθετικό έργο πρβλ. P. Molmenti, *La storia di Venezia*, δ.π., τόμ. 1. *La grandezza*, σσ. 63-64, 85, 88, 96, 254.

5. *ex prologo*: αναφέρεται στόν Πρόλογο τών Statuti, που θέσπισε ò δόγης Τιεπολο τό έτος 1242. Βλ. και παρακάτω τόν τίτλο του πρώτου βιβλίου τών Statuti.

6-9. *Volentes..... omnibus*: ή περίοδος αυτή άποτελεί παράφραση του κειμένου τής παραγράφου 2 του Προλόγου τών Statuti στο πρώτο βιβλίο: «*Suppositi iurisdictioni utantur Nostris Statutis, et iudices ab earum sanctionibus non discedant, sed exacta diligentia observantes, universis plenam iustitiam reddant*». Παραθέτω άκόμη και τόν τίτλο του πρώτου βιβλίου τών statuti, που προηγείται του παραπάνω άποσπάσματος: «*Incipit liber primus statutorum, et legum venetarum, quae reformata, et disgregata, et in unum reducta, et de novo edita fuernut tempore illusterrissimi Domini Iacobi Theupoli Inclyti Ducis Venetiarum. Currente anno dominicae incarnationis MCCXLII. Die vi exeunte mense Septembris, indictione prima*». Πρβλ. *Novissima Veneta Statuta: Novissimum Statutorum ac Venetarum Legum volumen, duabus in partibus divisum, Aloysio Mocenigo Venetiarum Principi dicatum*. Venetiis M.D.CC.XXIX. Ex Typographia Ducali Pinelliana. Cum Privilegio. [Βεντία 1729], σ. 2.

11-13. *Coll' estesso sentimento.... seconda prefazione*: αναφορά στο νομοθετικό έργο του βυζαντινού αυτοκράτορα 'Ιουστινιανού, ò όποιος σημειώνεται ως «*sacratissimo imperatore*», δηλ. ιερώτατος αυτοκράτωρ και ειδικά γίνεται παραπομπή στην είκοστή τρίτη παράγραφο τής δεύτερης εισαγωγής τών νόμων του, χωρίς να δηλώνεται ò τίτλος τής συλλογής που άντλησε ò συντάκτης. Πρόκειται για τίς § 23-24 του *Corpus Juris Civilis*.

13-19. *Leges autem nostras.... et proponant*. Πρόκειται για αναφορά στους νόμους, που θέσπισε ò αυτοκράτορας 'Ιουστινιανός, στους τομείς του δικαίου καθώς και στην τήρηση και χρήση τών νόμων αυτών από τους άρχοντες και δικαστές τής βασιλίδος πόλεως («*regia urbe*»), τής Κωνσταντινουπόλεως.

Τò άπόσπασμα αυτό από τό κείμενο τής αίτησης είναι παράφραση τών òσων αναφέρονται στις § 23-24 τής συλλογής *Corpus Iuris Civilis* του 'Ιουστινιανού. Παραθέτω τά σχετικά άποσπάσματα: [§ 23]: *Leges autem nostras, quae in his codicibus, id est institutionum seu elementorum et digestorum vel pandectarum posuimus, suum optinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus consulatu, praesentis duodecimae indictionis tertio calendas Iannuarias, in omne aevum valituras et una cum nostris constitutionibus pollentes et suum vigorem in iudiciis ostendentes in omnibus causis, sive quae postea emererint sive in iudiciis adhuc pendent nec eas iudicialis vel amicalis forma compescuit; quae enim iam vel iudiciali sententia finita sunt vel amicali pacto sopita, haec resuscitari nullo volumus modo...* [§ 24]: *Omnes itaque iudices nostri pro sua iurisdictione easdem leges suscipiant et tam in suis iudiciis quam in hac regia urbe habeant et proponant, et praecipue vir excelsus huius almae urbis praefectus*. Πρβλ. *Corpus Iuris Civilis, volumen primum Institutiones* recognovit Paulus Krueger, *Digesta* recognovit Theodoros Mommsen, retractavit Paulus Krueger, Δουβλίνο-Ζυρίχη 1973, σ. 23 § 23-24.

19-27. *Uniforme.... il proprio giudizio*: μέ σύμφωνο πνεύμα προς τίς προηγούμενες αναφορές στο 'Ιουστινιάνειο δίκαιο και τούς βενετικούς θεσμούς του δόγη Τιεπολο διατυπώνεται και στο τέταρτο βιβλίο τής *Πολιτείας* του Πλάτωνα ή άποψη ότι δέν ευδοκιμεί ή Πολιτεία στην όποία δέν ύπερισχύει ò νόμος, αλλά οι άρχές (έξουσία) έναντι του νόμου. Τέλος, τονίζεται εκ νέου ή πρώτη επισήμανση ότι σύμφωνα μέ τούς βενετικούς θεσμούς οι δικαστές έχουν την ύποχρέωση να ύπόκεινται στους νόμους.

33. *Axia*: 'Αξία, λεγόταν ή Νάξος και σήμερα λέγεται κατ' άφαίρεση 'Αξιά και ò κάτοικός της 'Αξιώτης. Πρβλ. Ζαφ. Φραγκίσκου, περί τών ονομάτων τής νήσου Νάξου, *'Επετηρίς 'Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*. I (1961) σσ. 481-483, O. Markl, δ.π., σ. 22 (Axia: Naxos).

51-52. *in questo giudizio, et in quello di Costantinopoli*: αυτής τής δικαιοσύνης (δηλ. τής βενετικής άφου ή ύπόθεση άπασχόλησε τίς βενετικές άρχές τών Κυθήρων), και εκείνης τής Κωνσταντινουπόλεως (δηλ. τής òθωμανικής, δεδομένου ότι ò σιφνιός Κων/νος Γκιών ήταν òθωμανός ύπήκοος).

6.

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΘΗΡΙΟΥ ΤΖΩΡΤΖΗ ΚΑΛΟΥΤΣΗ
ΜΑΧΑΙΡΙΩΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗ Κ. ΓΚΙΩΝ

1770, Δεκεμβρίου 20
Κύθηρα

I.A.K., Έγγραφα Βενετικής Καγκελλαρίας, 65, αρ. 10, δέση 4η.

Adi 20 Decembre 1770. S(til). N(uovo). Cerigo.

5. Constituito personalmente all' offitio padron Costantin Gió da Sifanto, il quale dichiara, e solevemente manifesta di aver avuto, e ricevuto la propria barca, che aveva consegnata à Zorzi Lucassevich Schiavone con tutti li di lei attrezzi; faccenda per la medesima saldazione e perpetua quietazione promettendo di mai pretendere o ricercare per tal effetto cosa alcuna. Presenti li sottoscritti testimonii.
- Zorzi Caluci Machierioti testimonio presente.

7.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΕΠΤΗ ΘΑΛΑΣΣΗΣ
PIER' ANTONIO QUERINI ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΒΕΝΕΤΙΚΕΣ
ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

1770, Δεκεμβρίου 26
Κέρκυρα
[1771, Μαρτίου 15
Κύθηρα]

I.A.K., Έγγραφα Βενετικής Καγκελλαρίας, 65, αρ. 10, δέση 4η.

(1^η) Illustrissimo Signor Signor Collendissimo

Cerigo 15 Marzo 1771: Stil Nuovo et cetera.

5. Colle lettere di Vostra Sua Illustrissima 18 Ottobre recente // rilevo // l' affare della barca del suddito Ottomano da Sifanto Costantin Schio data com' egli vuole in fede al nominato schiavone Zorzi Lucassevich con l' obbligo della restituzione e che dopo avere servito al trasporto delli 18 marinari, che qui giungero appunto colla nave fedeltà sia stata venduta a Costantin e Nicolò dalla Morea, non sia dal detto Lucassevich ma da cinque altre persone del suo seguito che però non le scorgo nella nota di que' marinari qui pervenuti.
10. Per le carte appunto speditemi non è attendibile il figurato acquisto e però Vostra Sua Eccellenza quando rilevi fondatamente che sia la barca stessa del suddito Ottomano la farà restitire previo il ricupero della carta autentica ril-

- lasciata dal Lucassevich e previo un legal riscarto di total quietanza del padrone e proprietario sudetto salvi a detto Costantin e Nicolò i loro registi contro Trifon Giurgacio e Andrea Bilafeo apparenti nella carta 2 Agosto. // Illustrissimo Signor Lorenzo Soranzo Proveditor di Cerigo. // (1^η) col permesso di lei foglio in copia tra sue farmi e le auguro le maggiori felicità.

Corfù 26 Decembre 1770. S(til). N(uovo).

20. Pier Antonio Querini Proveditor General da Mar.
[ἐπί τοῦ νότου]: «All' illustrissimo Signor Padron Collendissimo il Signor Proveditor di Cirigo».

ΣΧΟΛΙΑ:

4. *suddito Ottomano*: Ὁθωμανός ὑπήκοος. Γιὰ τόν ὄρο *suddito* βλ. M. Ferro, Dizionario, δ.π., τόμ. 10, σ. 207-210.

7-8. *Costantin e Nicolò dalla Morea*= ὁ Κωσταντής καί ὁ Νικολός ἀπό τήν Πελοπόννησο, ἀναφέρονται χωρίς ἐπώνυμο.

13-14. *padrone e proprietario*= κάτοχος καί ιδιοκτήτης. Ἡ κατοχή συνδέεται μέ τήν ιδιοκτησία βλ. M. ferro, δ.π., τόμ. 9, λ. possesso, σσ. 295-296.

15. *Trifon Giurgacio, Andrea Bilafeo*: τά πρόσωπα δέν ταυτίστηκαν.

Die: 7 Julio 1770
Giuova io zouti feuckawich
di avere auto uno Caite
della Villa ziffanto dal bar
Costantino gio con tutti suoi
contadini et mi obbligo con tutto
mio equipaggio di convenire a
primo incontro dove ha tro-
o il mio stramento per pro-
sequire il mio uisage cioè
se trovo in argentea de
ho concesso a tutti di franca
o pure se non trovo lo li do
faro sapere a questo sig. suo
per siguro -
Giovanni Feuckawich

Πανομοίωτο του υπ' αριθμ. 2 εγγράφου (σημείωμα του Λουκάσεβιτς).

Πανομοίωτο του υπ' αριθμ. 4 εγγράφου (δηλώση αρχιεπί. Σίφνου Μελετίου).

ma fede al prodotto malamente ostentato sciantafazze per:
li seguenti motivi; primo che fuasse uich non potena uendere
la robba non sua la quant' anco quando auesse venduto, la ven:
dita sarebbe nulla, mentre Nemo plus iuris in alium tras:
fere potest, quam ipse habeat; 2.º per che fuasse uich
come Cantito dat Stato del Principe Serenissimo non potena:
uenire impunemente a questa parte, oue essendo anco
Vandestinatamente capitato, non potena formar lante di ab:
cuna sorte, le quali auendo formato ipso facto sono
nulle, e di niun vigore, quia que fiunt contra legem
pro infectis habentur; 3.º Quando anco it fuasse
uich auesse potuta li deueniente uenire a questa parte,
it Contrato doueua esser stipulato da Publica persona,
non mai con una Cantazze da Roccha. 4.º Quando da Pu:
blica persona fosse stato stipulato detto Contrato, quello
sarebbe nullo, per che asperso di falsità per it prezz
di Cecchini sessanta uinghe, appajono numerati per effe:
tto che non uale Cecchini quindaci. Per tutte queste
raueanti ragioni non può esser abbandonato it iusticia
te suo negli effetti di iust: questi ualeno che li sia resti:
tuita la Banca di sua ragione iustitata, it che si implora
per atto di iust: non di grazia anco dal bel' Animo dell'
C. V. Grazie

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου μου « Ἱστορία τῆς Σίφνου », Ἀθῆναι 1990, ἀνέφερα ὅτι ἡ Ἱστορία τοῦ νησιοῦ μας θά μπορούσε νά ἦταν περισσότερο λεπτομερειακή καί, ὡς ἐκ τούτου, πολύτομη, λόγω τοῦ ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ πού ἔχω συγκεντρώσει κατά τίς πολυχρόνιες ἱστορικές μου ἐρευνες. Τόσο ἡ ἐν λόγω ἐργασία, μέ τίς 442 σελίδες της, ὅσο καί οἱ μελέτες στούς τρεῖς τόμους τῆς ἐκδόσῆς μου « Σιφνιακά, Ἐπετηρίς Ἱστορικῆς Ὑλῆς τῆς Σίφνου » πού ἀκολούθησαν (καί τό ὑπ' ἀριθμ. 1/1994 παράρτημά της μέ θέμα « Βιβλιοθήκες τῆς Σίφνου »), ἐπιβεβαιώνουν τοῦ ἀνωτέρω λόγου τό ἀληθές.

Ἐτσι, τό βιβλίο « Ἱστορία τῆς Σίφνου » ἀποτελεῖ ἤδη

- α) μιά γενική εἰσαγωγή καί εἰκόνα τῆς μακραιώνης, ἀπό τοῦς προϊστορικούς χρόνους, πορείας τῆς Σίφνου, ἀλλά καί
- β) τό περίγραμμα τῆς Ἱστορίας τοῦ νησιοῦ, βάσει τοῦ ὁποῖου θά ἀναπτύσσονται, ἀπ' ἐδῶ καί στό ἐξῆς, τά ἐπί μέρους κεφάλαια-θέματά της, ὅπως τό δημοσιευμένο στόν παρόντα τόμο, περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεώς του ἀπό τοῦς πρωτοχριστιανικούς χρόνους, καί ἄλλα πού θά ἀκολουθήσουν.

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ ΚΑΙ Η ΥΠΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΣΕ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

1. Είναι γνωστό ότι, υπό την ενία Ρωμαϊκή κυριαρχία και την ανάπτυξη των επικοινωνιών, διεδόθησαν και στα νησιά νέες θεότητες άλλων περιοχών της απέραντης αυτοκρατορίας, όμοιες με εκείνες του ελληνικού πανθέου, με αποτέλεσμα να επέλθει «θεοκρασία», δηλαδή ταυτισμός και λατρεία των όμογενών θεοτήτων διαφόρων λαών. Οι μεταλλαγές αυτές, που προσείλκυαν πολλούς όπαδούς, τόσο γιατί τα στοιχεία των άλλων θρησκειών ήταν ξενόφερτα, όσο και γιατί ήταν έντονα μυστηριακά, φανεράνουν την άμφιβολία που επικρατούσε στις ανθρώπινες ψυχές και την αναζήτηση νέου τρόπου ζωής, αντίθετου προς την ανηθικότητα και τη διαφθορά που κυριαρχούσαν τότε. Όλας, οι πολλοί και καταδυναστευόμενοι άνθρωποι, είχαν ανάγκη από παρηγορία, φιλανθρωπία, αξιοπρέπεια και ελευθερία. Όλες αυτές τις αξίες δεν τις προσέφεραν οι ειδωλολατρικές θρησκείες, ούτε τα διάφορα φιλοσοφικά συστήματα, αλλά μόνον η αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο και η αδελφική αγάπη προς τον πλησίον, που ήταν τα κηρύγματα της νέας θρησκείας, ή οποία ακριβώς τότε έκανε την εμφάνισή της.¹

Πότε διαδόθηκε ο Χριστιανισμός στη Σίφνο δεν είναι γνωστό. Προσδιορίζεται όμως, όπως και για τις άλλες Κυκλάδες, μέσα στους τρεις πρώτους αιώνες, ίσως και μέσα στον πρώτο, με τη δημιουργία μικρών χριστιανικών ομάδων στην αρχή και κοινοτήτων αργότερα, οι οποίες φαίνεται ότι αντιμετώπισαν διωγμούς και όλες τις άλλες δυσμενείς συνθήκες, όπως και οι λοιπές χριστιανικές κοινότητες της οικουμένης. Τα διάφορα πρωτοχριστιανικά μνημεία που βρέθηκαν σε πολλά νησιά, βεβαιώνουν την ύπαρξη του διωκόμενου Χριστιανισμού στις Κυκλάδες κατά τους τρεις πρώτους αιώνες. Αναφέρονται ένδεικτικά: οι περίφημες κατακόμβες και το αρχαιότερο σταυρόσχημο βαπτιστήριο της Μήλου· άλλο βαπτιστήριο στην Κατωπολιανή της Πάρου με την επιγραφή «Γλασίου 'Επισκόπου»· οι ναοί του 'Απόλλωνος στην 'Αμοργό και τη Σίκινο, που ενώρις μετατράπηκαν σε ναούς της Παναγίας, χριστιανικά ονόματα σε επιγραφές της Σύρου στη θέση «στα Γράμματα», της Σαντορίνης, 'Ανδρου, Νάξου, Πάρου και Μήλου, τα μονογράμματα του Χριστού ΧΡ και τα Α και Ω της 'Αποκαλύψεως στις κατακόμβες της Μήλου, σύμβολα ιχθύων κ.ά.²

1. Στασινοπούλου Δ. Μιχ., Μορφές από τον τέταρτον Αιώνα μ.Χ., Ψυχικό 1972, κεφ. Α' «προχριστιανικός κόσμος», σελ. 17-34.

2. Περί της διαδόσεως του Χριστιανισμού στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους και της εκκλησιαστικής διοργανώσεώς τους βλ. ένδεικτικά τα έργα: α) *Ευαγγελίδου Τρύφ.*, 'Ο Χριστιανισμός εν ταίς Κυκλάσι, Σύρος 1908 και Ροδιακά, 'Αθήναι 1929, β) *Ζερλέντη Περ.*, 'Ιστορικά έρευναι περί τας 'Εκκλησίας των νήσων της 'Ανατολ. Μεσογείου Θαλάσσης, Σύρος 1922, γ) *Κονιδάρη Γερασ.*, Αί Μητροπόλεις και αί 'Αρχιεπισκοπαί του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ή κατάταξις αυτών, 'Αθήναι 1934 και 'Επίτομος 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία της 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1938, δ)

Μετά την έκδοση από τον Μ. Κωνσταντίνο του Διατάγματος περί άνεξιθρησκείας (τό 313 στά Μεδιόλανα), έγινε δυνατή ή ελεύθερη άσκηση της χριστιανικής θρησκείας, ή ανάπτυξη των κοινοτήτων, ή ίδρυση ναών και ή συστηματοποίηση της θρησκευτικής ζωής.

'Ετσι, ή διοργάνωση, στη συνέχεια, της 'Εκκλησίας του Χριστού, βρήκε έτοιμες τις χριστιανικές κοινότητες των Κυκλάδων, οι οποίες κατετάχθησαν σ' αυτήν υπό την διαποίμανση του Μητροπολίτου Ρόδου.³ Στη δικαιοδοσία του τελευταίου περιλαμβάνονταν δώδεκα επισκοπές, έξι από τις οποίες βρίσκονταν στις Κυκλάδες: της Νάξου, της Θήρας, της Πάρου, της Τήνου, της 'Ανδρου και της Μήλου.⁴ Κάθε μία απ' αυτές είχε υπό την πνευματική έπιστασία της και γειτονικά νησιά που δεν είχαν αναδειχθεί σε επισκοπές. 'Η Σίφνος φαίνεται ότι διατελούσε υπό τον έπίσκοπο Πάρου, όπως και ή 'Αμοργός, αν κρίνουμε από τη μαρτυρία έτους 536 που αναφέρει έπίσκοπο Πάρου-Σίφνου-Αμοργού Θεόδωρο, ο οποίος παρεκάθησε σε σύνοδο στην Κπολη υπό τον πατριάρχη Μηνά.⁵ Είναι γι' αυτό πολύ πιθανό να διετέλεσε πίο ωρίς υπό τον Πάρου 'Αθανάσιος, ο οποίος έλαβε μέρος στις Γ' και Δ' Οικουμενικές Συνόδους, της 'Εφέσου, τό 431, και της Χαλκηδόνος, τό 451, και αργότερα υπό τον Πάρου Στέφανο, ο οποίος πήρε μέρος στη ΣΤ' οικουμενική Σύνοδο της Κπόλεως τό 681.⁶ 'Η έπισκοπή Πάρου-Σίφνου-Αμοργού παρέμεινε υπό τον μητροπολίτη Ρόδου μέχρι τό 1083, όποτε ένώθηκε με εκείνη της Νάξου και απέτέλεσαν την περιώνυμη μητρόπολη Παροναξίας, υπό την όποια διετέλεσε και ή Σίφνος μέχρι του έτους 1207 που καταργήθηκε βίαια από τους Φράγκους κατακτητές.⁷

Περισσότερες πληροφορίες για την εκκλησιαστική κατάσταση και χριστιανική διαβίωση των Σιφνίων μέχρι τό 1207, δεν είναι γνωστές. Πρέπει όμως να θεωρηθεί ότι και ή Σίφνος, όπως και τα λοιπά μέρη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, πίστευε βαθύτατα στον Χριστιανισμό και έζησε τα γεγονότα των εικονομαχιών. Είναι διακριβόμενο ότι οι Κυκλάδες, κατά την εποχή των εικονομαχικών ερίδων, δεν έμειναν έξω απ' αυτές. Αναφέρεται ότι τα κυκλαδονήσια, όπως και ή κυρίως 'Ελλάδα, επανέστάτησαν κατά του αυτοκράτορος Λέοντος Γ' 'Ισαύρου. Τό 726 «θείω κινούμενοι ζήλω, στασιάζουσι κατ' αυτού μεγάλην ναυμαχίαν συμφωνήσαντες 'Ελλαδικόι τε και οι των Κυκλάδων νήσων, Κοσμών τινά συνεπόμενον έχοντες εις τό στεφθήναι,

Μηλιαράκη Α., Κυκλαδικά, ήτοι γεωγραφία και ιστορία των Κυκλάδων Νήσων από των αρχαιότατων χρόνων μέχρι της καταλήψεως αυτών υπό των Φράγκων, εν 'Αθήναις 1874, ε) *Μπιλιώτου-Κοτρίε*, 'Ιστορία της Ρόδου, Ρόδος 1881, στ) *Παπαδοπούλου Χρυσούτ.*, 'Ιστορία της 'Εκκλησίας της 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1920 ζ) *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Στοιχεία του πρώτου Κυκλαδικού Χριστιανισμού, έφημ. «Κυκλαδικόν Φώς», έτος Θ' (Οκτ.-Νοέμβρ. 1958), η) *Φιλιππίδου Λεων.*, 'Η Χριστιανική ήλικία των Κυκλάδων, «'Εκκλησιαστικός Φάρος», 1924, τόμ. ΚΓ' και Μελέτη εις την 'Εκκλησιαστικήν 'Ιστορίαν της Νήσου Τήνου, στην «'Επετηρ. 'Εταιρ. Κυκλαδικών Μελετών», τόμ. Γ' (1963), θ) *P. Pius Bonifatius Gams, Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae, Batisbonae 1873.*, ι) *J.D. Mansi, Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio, tom. II, IV, VI, VII, VIII, IX, XI, XIII, XVIIa και XVIIa.*

3. *Κωνσταντινίδου Ι. Έμμ.*, Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της Δωδεκανήσου, 'Αθήναι 1968, σελ. 117-118.

4. Αύτόθι.

5. *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Θεόδωρος ο πρώτος έπίσκοπος Σίφνου, έφημ. «Σίφνος», 'Ιούλ.-'Ιούλ. 1957.

6. *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Δεκαπέντε έπίσκοποι Κυκλάδων παρακαθήσαντες εις τας 'Αγίας Συνόδους, έφημ. «Κυκλαδικόν Φώς», φ. 'Ιουνίου 1958.

7. *Άτέση Γ. Βασιλ.*, μητροπ. πρ. Λήμνου, 'Επισκοπικοί Κατάλογοι της 'Εκκλησίας της 'Ελλάδος απ' αρχής μέχρι σήμερα (ανάπτυξιν εκ του «'Εκκλησιαστ. Φάρου», τόμοι ΝΣΤ(1974) και ΝΖ'(1975), εν 'Αθήναις 1975, σελ. 215. *Καμπανέλλη Έμμ. 'Ιακ.*, 'Η 'Ι. Μητρόπολις Παροναξίας διά μέσου των αιώνων, 'Αθήνα 1991, σελ. 37 έπ.

Ἄγαλλιανός δέ Τουρμάρχης τῶν Ἑλλαδικῶν ἠγεῖτο τῆς στρατιᾶς καί Στέφανος», προφανῶς τῶν Κυκλαδιτῶν, ὅπως γράφει ὁ Θεοφάνης ὁ ὁμολογητής. Ὁ στόλος τῶν ἐπαναστατῶν ἐφθασε στήν Κπολη, ὅπου ὅμως κατατροπώθηκε στίς 18 Ἀπριλίου 727. Ὁ τουρμάρχης Ἄγαλλιανός βρῆκε τραγικό θάνατο, οἱ δέ Κοσμάς καί Στέφανος, ἐπεσαν μαχόμενοι καί «αἱ κεφαλαί αὐτῶν, διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπετμήθησαν». Οἱ περισσότεροι ἀπό τοὺς στασιαστές αἰχμαλωτίσθηκαν, ἀλλά ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ἄφισε νά γυρίσουν στίς πατρίδες τους.⁸

2. Γιά τοὺς λατρευτικούς χώρους στό νησί τῆς Σίφνου ὑπάρχουν μερικές σημαντικές πληροφορίες. Κατά τίς ἀρχαιολογικές ἀνασκαφές στό Κάστρο ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια ἐνός βυζαντινοῦ ναοῦ καί θραύσματα ἀπό πήλινα λατρευτικά ἀντικείμενα.⁹ Σέ σημεῖο πού βρῖσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴ νησίδα τῆς Κυτριάνης, ἔχει ἐντοπισθεῖ παλαιохριστιανικό κτίσμα μεγάλων διαστάσεων,¹⁰ στή δὲ τοποθεσία «στοῦ Ποθητοῦ», ἔχουν ἐπισημανθεῖ τὰ λείψανα οἰκισμοῦ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ὅπου καί δύο ναοὶ τῆς ἴδιας περιόδου. Στὰ θεμέλια τους εἶναι κτισμένοι οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ καί τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος. Ὁ δεύτερος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τρίκλιτης βασιλικῆς. Στὴν ἴδια περιοχὴ βρέθηκε καί σπουδαιότατη ἐπιγραφή σὲ τεμάχιο μαρμάρου διαστάσεων 0,55x0,28x0,20:

ΚΕ ΒΩΗΘΗ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ
ΕΥΣΤΟΡΓΗ ΚΟΣΜΟΥΣ ΛΕΩΝΤΟΥ
ΝΗΚΗΤΑ ΛΑΝΠΟΥΣΑΣ
ΤΩΝ ΕΜΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΜΗΝ
ΕΚΤΗΣΤΗΝ Ω ΑΓΗΩΣ ΘΩ-
ΜΑΣ ΕΙΣ ΕΤΟΣ ΣC4E

Χρονολογία δηλαδή πρώτης ἀνεγέρσεως τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ εἶναι SC4E = 6925-5508 = 787 μ.Χ., τὸν ἴδιο χρόνο πού πραγματοποιήθηκε στή Νίκαια ἡ Ζ' οἰκουμένη Σύνοδος καί ἡ ἀναστήλωση τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΣΤ'.¹¹

Ἦς σημαντικό, ἐπίσης, βυζαντινό μνημεῖο τῆς Σίφνου φέρεται τὸ καθολικὸ τῆς μονῆς τοῦ Προφήτη Ἠλία, στήν κορυφὴ τοῦ ὄμωνύμου ὄρους τοῦ νησιοῦ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας ἀκροπόλεως. Σὲ δύο μαρμάρινα τεμάχια τοῦ ἀρχαίου τέμπλου τοῦ ναοῦ, πού βρέθηκαν στὸν περίβολο τῆς μονῆς, ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἐπιγραφές:

α) «Ἀφιέρωσε Κ(ύριε) Β(οήθει) τ(ῶ) Σ(ῶ) Δ(ούλω) sxyγ'» = 1145 σωτήριο ἔτος καί β) «...Τοῦ προφή(του)... ἰνδικτιόνος η'» πού μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξὴ του ἀπὸ τὸ ἔτος 1145, μὲ τὸ ὅποιο συμπίπτει ἀπόλυτα ἡ Η' ἰνδικτιόνα.¹²

Περαιτέρω ἀρχαιολογικές ἔρευνες εἶναι βέβαιο ὅτι θά φέρουν στό φῶς καί ἄλλα χριστιανικά μνημεῖα τῆς Σίφνου, ὥστε νά διαφωτισθεῖ λεπτομερῶς ὁ πρωτοχριστιανικός βίος τῆς.

8. Βλ. καί Παπαρηγοπούλου Κ., Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (ἐκδοσὴ Ἐλευθερουδάκη 8η), τόμος τρίτος, Μέρος Β', σελ. 39 καί Χριστοφιλοπούλου Αἰκατέρ., Ἡ βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (642-1071), στήν «Ἱστορ. Ἑλλην. Ἔθνους» τῆς Ἐκδοτ. Ἀθηνῶν, τόμος Η' (1979), σελ. 28.

9. Brock J.K.-Mackworth Young G., Excavations in Siphnos, στό «Annual of the British School at Athens», No 44, London, 1949.

10. Κατά τὴν ἀρχαιολόγο Βαρβάρα Φιλιππάκη, βλ. Φιλιππάκη Μάνου, Τοπωνύμια τῆς Σίφνου, Ἀθήνα 1989, σελ. 203.

11. Politis Linos, A byzantine inscription from Siphnos, «Okeanos»: Essays presented to Ihor Sevchenko on his sixteen birthday by his colleagues and students, Harvard Ukrainian Studies VII (1983), σελ. 548-554.

12. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Ἱερά Πατριαρχική καί Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλίου «ἐπὶ τοποθεσίᾳ τῶ λόφω τοῦ Ὑψηλοῦ τῶν βουνῶν», τῆς Σίφνου, «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ (1207-1617)

Με τὴν ἐπιβολὴ τῆς Φραγκοκρατίας στίς Κυκλάδες κατὰ τὸ 1207, ἡ Σίφνος ἀπετέλεσε, κατ' ἀρχὴν, τμήμα τοῦ Δουκάτου τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ὑπὸ τὸν Μάρκο Σαυνοῦδο, ἐκκλησιαστικά δὲ ἐπαρχία τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Μήλου.¹ Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἔσπευσε τότε νά καθυποτάξει τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τῶν περιοχῶν πού κατακτήθηκαν ἀπὸ τοὺς Φράγκους ὀπαδοὺς τῆς, ἀφοῦ ἡ εὐκαιρία πού τῆς δόθηκε πρὸς τοῦτο ἦταν μοναδική.

Ἐπὶ πάπα Ἰννοκέντιου Γ', καταστρώθηκε ἀπὸ τὴ Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (Νοέμβριος 1215) ἓνα σύστημα διοικήσεως τῶν ὀρθοδόξων περιοχῶν, στόχος τοῦ ὁποίου ἦταν ἡ ἐξουθένωση τῆς Ὀρθοδοξίας καί ἡ ἀφομοίωση τοῦ ποιμνίου τῆς ἀπὸ τὸν Καθολικισμό. Σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο αὐτό, ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τίς ἔδρες τους οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἀναρριχήθηκαν σ' αὐτές Λατῖνοι πού ἀνέλαβαν τὴν ποιμαντικὴ «προστασία» τῶν ὀρθοδόξων, ἀφαιρέθηκαν οἱ περιουσίες ἐπισκοπῶν καί ἐκκλησιῶν καί θεοπίστηκε σειρά ἄλλων ταπεινωτικῶν μέτρων πού ἀπέβλεπαν στὴ γενικότερη καταπτόση τῆς Ὀρθοδοξίας, τὴν ὁποία ἄρχισαν νά χαρακτηρίζουν ὡς «αἵρεση». Ἡ διοίκηση τῶν ὀρθοδόξων κάθε τόπου ἀνατέθηκε σὲ ἓναν Μεγάλον Πρωτοπαπᾶ, ὁ ὁποῖος ἐπιλέγονταν μὲ τριετὴ θητεία ἀπὸ τὸν Λατῖνον ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς.²

Ἡ Σίφνος διετέλεσε ὑπὸ τὸν Λατῖνον ἐπίσκοπο Μήλου μέχρι καί τοῦ ἔτους 1464. Τότε, μὲ τὴν, διὰ γάμου, ἔνωση τῶν δυναστικῶν Οἰκῶν Da Corogna τῆς Σίφνου καί Cozzadini τῆς Κέας-Θερμίων, προσαρτήθηκε στὴ Λατινικὴ ἐπισκοπὴ Τζίας καί Θερμίων, ἡ ἔδρα τῆς ὁποίας μεταφέρθηκε στὴ Σίφνο, ὅπως καί ἐκεῖνη τοῦ δυνάστη.³ Πληροφορίες περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καθολικῶν, τῶν κληρικῶν, ναῶν κλπ. στοιχείων, ὅπως καί τῶν πολυαριθμοτέρων ὀρθοδόξων, τῶν Μεγάλων Πρωτοπαπάδων τους κ.λπ., εἶναι περίπου ἀνύπαρκτες.

Λατῖνοι ἐπίσκοποι Μήλου ἀναφέρονται:

1) Πασχάλης (1253), 2) Ἰάκωβος Novellus (1349), 3) Νικολέτος (πρὸ 1356), 4) Βλάσιος (1356-1367), 5) Βενέδικτος (πρὸ 1375), 6) Ἰάκωβος de Racaneto (1375-1383), 7) Λουκάς de Cotronio (1385), 8) Ἐριγέτος (1389), 9) Βιτάλης de Vanzo (μετὰ 1389), 10) Φραγκίσκος (1397), 11) Γερλᾶκος Loen (1413), 12) Ἰωάννης de Medici (1418), 13) Ἰωάννης Bodesach (1419-1430), 14) Ἰωάννης Valtemplini (1430-1456), 15) Νικόλαος Langen (1456), 16) Ἰάκωβος Joumondi (1460).⁴

Μοναδικὴ πληροφορία τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τοῦ 1420 τοῦ Buondelmonti, κατὰ τὸν ὁποῖο στὴ Σίφνο κυριαρχοῦσε ὁ Καθολικισμός, ἀφοῦ οἱ κάτοικοι, πού σχεδόν ὅλοι ἦταν γυναῖκες, ἀκολουθοῦσαν τὸ λατινικὸ δόγμα, ἂν καί ἀγνοοῦσαν τελείως

1. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 45. Slot, Ἐκκλησία, σελ. 53. Συμμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 141.

2. Slot, Αὐτόθι, Συμμεωνίδη, Αὐτόθι.

3. Slot, Αὐτόθι, Συμμεωνίδη, Αὐτόθι.

4. Fedalto Giorgio, La Chiesa Latina in Oriente, Verona 1976, vol. II, σελ. 151-152. Slot, Ἐκκλησία, σελ. 272-273.

τή λατινική γλώσσα στην οποία διεξάγονταν ή θεία λατρεία.⁵ Η μοναδική αυτή μαρτυρία, ανεπιβεβαίωτη από άλλες πληροφορίες, θεωρείται μάλλον υπερβολική. Άν μάλιστα αναλογισθεί κανείς ότι οι γυναίκες, πού, κατά τόν ανωτέρω περιηγητή υπερερουσαν άριθμητικά τών ανδρών κατοίκων, άνέτρεφαν, συνήθως, τά παιδιά στό δικό τους δόγμα, τό φαινόμενο νά είναι πολυάριθμοι οί Όρθόδοξοι περί τό τέλος τής Φραγκοκρατίας,⁶ άντί νά συμβαίνει τό αντίθετο, κάνει τήν πληροφορία του Buondelmonti τουλάχιστον άμφίβολη. Κατ' άλλη μαρτυρία, οί δυνάστες τής Σίφνου Gozzadini, διατηρούσαν γιά τίς θρησκευτικές άνάγκες τους, δική τους cappelania, δηλαδή νάο καί ιερέα πού συντηρούσαν μέ δαπάνες τους. («...l'isola di Sifno fosse sotto il Dominio delli Signori Gozzadini non era vescovato ma solo cappellania...»)⁷, γεγονός πού έπιτρέπει νά υποθέσουμε τήν άνυπαρξία οργανωμένης τοπικής καθολικής εκκλησίας, έλλείπει, προφανώς, ικανού άριθμού πιστών λατινικού δόγματος καί κληρικών.

Ό τελευταίος δυνάστης του Οίκου Da Corogna όνόματι Julino, πρό του θανάτου του, ήθέλησε νά ενισχύσει τήν λατινική εκκλησία του νησιού μέ προσέλκυση καθολικών κληρικών. Μέ συμβολαιογραφικό έγγραφο τής 5 Φεβρουαρίου 1462, κατέλιπε στόν νάο τής Παναγίας Ευαγγελιστριάς «βαλμένης πλησίον του περιβολίου ή του κήπου του» (Παναγία του Κήπου), άριθμό κτημάτων γιά νά συντηρούνται «ένα ή δύο ιερωμένα πρόσωπα» γιά νά δοξάζουν τό Θεό καί νά προσεύχονται υπέρ τής σωτηρίας τής ψυχής του.⁸ Τότε ενίσχυσε οικονομικά καί τήν εκκλησία του Άρχαγγέλου Μιχαήλ, πού βρίσκονταν έξω από τά τείχη του Κάστρου.⁹ Άν τό κληροδότημα του Da Corogna βρήκε ικανοποίηση μέ προσέλκυση κληρικών, παραμένει άγνωστο. Πολύ άργότερα ή Παναγία του Κήπου αναφέρεται ως περιουσιακό στοιχείο τής Λατινικής Έπισκοπής Σίφνου καί όχι ως ανεξάρτητο καθίδρυμα.¹⁰

Όπως προαναφέρθηκε, μετά τήν ένωση τών δυναστικών Οίκων da Corogna καί Cozzadini, ή Σίφος προσαρτήθηκε στην Λατινική Έπισκοπή Τζίας καί Θερμίων καί, μάλιστα, έγινε έδρα της επειδή εγκαταστάθηκε σ' ατήν καί ό δυνάστης. Άπό τότε (1464) καί έπειτα Λατίνοι έπίσκοποι Σίφνου, Τζίας καί Θερμίων αναφέρονται:

1) Νικόλαος (μετά τίς 29 Νοεμβρίου 1454), 2) Πέτρος (όμοίως), 3) Gometius (24 Μαΐου 1498), 4) Γεώργιος Barotius ή Barozzi (1498-1520), 5) Ιωάννης Zotto, από τό Benevento (άπό 1520), 6) Διονύσιος ό Έλληνας ή Zannettini (8 Φεβρ. 1529-1538), 7) Κωνσταντίνος Justiniani, από τή Χίο (1540-1546), 8) Ιωάννης de Caona (1546-).¹¹

Κατά τά πρώτα χρόνια έπιβολής τής τουρκοκρατίας (άπό του έτους 1537 καί έξης) ή, έν γενεί, κατάσταση στίς Κυκλάδες, πολιτική καί εκκλησιαστική, εμφανίζεται πολύ συγκεχυμένη έλλείπει ικανοποιητικού άριθμού ειδήσεων. Ό δυνάστης τής Σίφνου Nicolo Gozzadini, δηλώνοντας ύποταγή στό σουλτάνο, πέτυχε νά διατηρηθεί στό κρατίδιό του επί τριάντα άκόμη χρόνια. Τό 1566 ό Πιαλή καπουδάν πασάς τόν

έξεδίωξε από τίς κτήσεις του, αλλά πέντε χρόνια άργότερα, τό 1571, επανήλθε ως φόρου ύποτελής στό τουρκικό κράτος.¹² Τό 1589/90 τόν διαδέχτηκε στό θρόνο ό γιός του Άγγελος Γοζαδίνος, μέχρι τό 1617. Όλο αυτό τό διάστημα (1537-1617), τόσο η έξουσία τών Gozzadini, όσο καί ό Καθολικισμός στή Σίφο, υπέστησαν τριμερή φθορά, ή συρρικνωσή μάλιστα του καθολικού ποιμνίου άπέβη καταλυτική γιά τήν ύπαρξη καί ατής τής έπισκοπής. Οί έπίσκοποι Κων. Justiniani καί Ιωάννης de Caona δέν διέμεναν στην έδρα τους, ό πρώτος μάλιστα άπεβίωσε στή Ρώμη τό 1546.¹³

Μεταγενέστερες ειδήσεις άποκαλύπτουν τή συνεχή φθορά τής Λατινικής Κοινότητας καί Έπισκοπής τής Σίφνου:

α) Έκτεταμένη μεταστροφή καθολικών στην Όρθοδοξία, άκόμη καί διακεκριμένων στελεχών τής φραγκικής κοινωνίας καί ατής τής οικογένειας τών δυναστών του νησιού· αναφέρονται τό 1587 πρωτοπαπής Σίφνου ό παπα-Άντώνης Ναδάλης καί οικόνομος ό παπα-Άποστόλης Γοζαδίνος.¹⁴

β) Πλήρης έλλειψη καθολικών κληρικών. Κατά μαρτυρία του καθολικού έπισκόπου Μήλου Francesco Ottumasi, ό δυνάστης Άγγελος Γοζαδίνος αναγκάζονταν γι' αυτόν τόν λόγο νά εκκλησιάζεται στους ναούς τών όρθοδόξων.¹⁵ Δύο μάλιστα από τά τρία παιδιά του, τόν Νικόλαο καί τόν Ιάκωβο, αναγκάστηκε νά τά βαπτίσει κατά τό όρθόδοξο τυπικό.¹⁶

γ) Περί τό 1600, ό Ottumasi πέτυχε νά τοποθετήσει στή Σίφο έναν δομνικανό μοναχό, τόν Gioan Domenico Justiniano γιά νά προσφέρει τίς ύπηρεσίες του στίς εικόσι έναπομεινάσες οικογένειες καθολικού δόγματος του νησιού. Άκόμη, μέ δικές του ένέργειες, άνακτήθηκε ό καθεδρικός ναός τών καθολικών πού είχε καταπατηθεί από τούς όρθοδόξους.¹⁷

δ) Η έκλογή, τό 1617, του καθολικού έπισκόπου Σίφνου, Θερμίων καί Κέας Petrus Pitarcha¹⁸, από τό Τάραντο, συνέπεσε μέ τούς διωγμούς τών Τούρκων κατά τών καθολικών καί τήν όριστική άπομάκρυνση του δυνάστη Σίφνου Άγγελου Γοζαδίνου. Ό Pitarcha παρέμεινε στην έδρα του μόνον επί δίμηνο «κρυπτόμενος έξ αίτίας τών Τούρκων καί τών σχισματικών», (=όρθοδόξων Έλλήνων) καί, άκολουθώς, «ήναγκάστη νά σωθή διά τής φυγής καί νά καταφύγει εις τήν Χριστιανοσύνην καί εις τήν Ρώμη». Σέ διασωθήμενη άναφορά του περιγράφει μέ μελανά χρώματα τήν κατάσταση πού επικρατούσε στην έπισκοπή του. Ειδικά στή Σίφο βρήκε μόνον τέσσερις οικογένειες πού άκολουθούσαν «τό ρωμαϊκό δόγμα κρυφώς έξ αίτίας τών τούρκων καί τών σχισματικών». Ό καθεδρικός ναός του Άγίου Άντωνίου διέθετε έλάχιστα ιερά βιβλία καί σκεύη «όλα μικράς άξίας» καί δέν είχε εισοδήματα. Η Παναγία του Κήπου είχε μόνον άγία τράπεζα «καί τάς εικόνας της» καί «μερικούς άγρούς μέ διάφορα δένδρα» πού άπέδιδαν περί τά 10 τσεκίνια τό χρόνο. Η εκκλησία του Άγίου Μιχαήλ Άρχαγγέλου είχε επίσης «άγρούς μέ μερικές συκές» πού άπέδιδαν 6 τσεκίνια τό χρόνο καί εισόδημα από έτήσια εισφορά πέντε δοχείων σίτου συνολικής άξίας ένός σκούδου από παλαιά ύποχρέωση τών ιδιοκτητών πέντε μύλων πού ύπήρχαν έναντι του Κάστρου. Όλα τά εκκλησιαστικά κτήματα βρίσκονταν «στην κατοχή καί νομή τής συζύγου του άρχοντος Άγγελέτου Γοζαδίνου», ή όποία, μέ τά εισοδήματά

5. *Μελά Ιωάννη*, Αί Κυκλάδες εις τάς άρχάς του ΙΕ' μ.Χ. αιώνας, περιόδ. «Κυκλαδικά», Σύρος 1956, τόμ. Α', τεύχος Α'. Άλλο αντίγραφο του όδοιπορικού του Buondelmonti στό Civico Museo Korrer, όπου Codice cart. secol. XV di cart. 42 intitolato «Insule Archipelagi cum pictura», φφ. 14 καί 15 τής Συλλογής Κωδίκων Dona dalle Rose. (βλ. πανομοιότυπα στού *Συμμεωνίδη*, Ιστορία, μεταξύ τών σελ. 112-113).

6. *Slot*, Έκκλησίαί, σελ. 106.

7. *SCPF/SOCG*. 184, 412. Πανομοιότυπο του εγγράφου βλ. στού *Συμμεωνίδη*, Ιστορία, πρό τής σελ. 145.

8. *Ζερλέντη Περ.*, Τουλιάνου Ντακορόνια αυθέντου Σιφνίων γράμμα του έτους 1462, «Νησιωτική Έπετηρίς», έν Έρμουπόλει Σύρου, σελ. 126-132.

9. Αύτόθι.

10. *SCPF/SOCG*. 187, 427^{RV} + 432^R

11. *Fedalto*, ό.π.κ., *Slot*, Έκκλησίαί, σελ. 275

12. *Συμμεωνίδη*, Ιστορία, σελ. 130

13. *Slot*, Έκκλησίαί, σελ. 276

14. *Συμμεωνίδη*, Βρυσιανή 1981, σελ. 44-45.

15. *Slot*, Έκκλησίαί, σελ. 56.

16. *Τσιρπανλή Ν. Ζαχαρία*, Τό Έλληνικό Κολλέγιο τής Ρώμης καί οί μαθητές του (1576-1700), Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 405, 440.

17. *Slot*, Έκκλησίαί, σελ. 105-106.

18. *Slot*, Έκκλησίαί, σελ. 61.

τους διέτρεφε «τά τέκνα της, δύο θήλεα καὶ ἓν ἄρρεν, ἐπειδὴ ὁ ἄρχων αὐτὸς ἀπεγυμνώθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ του ὑπὸ τοῦ καπετάν πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ τὸν κρεμάσει ἐπειδὴ ἦταν καθολικός καὶ οἱ πρόγονοί του αὐθένται τῶν νήσων Θερμίων καὶ Σίφνου...».¹⁹

Ἔτσι ὁ Pitarcha, ἐνώπιον τῆς τραγικῆς αὐτῆς καταστάσεως, ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἐπισκοπὴ καὶ τὸ ἐλάχιστο ποίμνιό της. Ὁ διάδοχός του, ἐπίσκοπος Χριστόφορος Καρλέτι de Carpanica, πού ἐκλέχτηκε τὸ 1622, δὲν τόλμησε νὰ ἀναλάβει τὴ διοίκησή της καί, μὲ ἐγκριση τοῦ Βατικανοῦ, παρέμενε στὴ Ρώμη.²⁰

ε) Στὶς 10 Ἀπριλίου 1624, τρεῖς καθολικοὶ οἰκογενειάρχες, ὁ Νικολὸς Ἄντ. Γοζαδίνος, Ζουάνης Ἄντ. Γοζαδίνος καὶ Ἰούλιος Δελλαγραμμάτικας, μὲ τὴν εὐκαιρία ἀφίξεως στὴ Σίφνο ἐνὸς Νάξιου κληρικοῦ, τοῦ φρά Μιχαήλ Σανούτου, ὁ ὁποῖος ἀναζητοῦσε πλοῖο γιὰ νὰ μεταβεῖ στὴ Ρώμη, ἔγραψαν στὸ Βατικανὸ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται κατὰ διαστήματα καὶ νὰ τοὺς προσφέρει τίς πνευματικὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς ὑπηρεσίες του ἢ, ἂν ἐπιθυμοῦσε ὁ ἴδιος, νὰ τὸν τοποθετήσει στὴ Σίφνο, ὡς ἐφημέριό τους καὶ αὐτοὶ θὰ ἀνελάμβαναν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ἐξοδα συντηρήσεως καὶ διαμονῆς του.²¹ Δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ στὴ Σίφνο οὔτε ἓνας ἀπλὸς καθολικός κληρικός, γεγονός πού ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐν γένει θλιβερὴ εἰκόνα τῆς ἐπισκοπῆς πού περιέγραψε ὁ Pitarcha. Ἡ Φραγκοκρατία καὶ ὁ συνακόλουθός της Καθολικισμός ἀποτελοῦσαν πλέον ἓνα δυσάρεστο παρελθὸν στὴ Σίφνο καὶ θλιβερὴ ἀνάμνηση στὸς Σίφνιους. Παρὰ τίς καταβληθεῖσες ἀπὸ τὴ Ρώμη προσπάθειες, ὅπως θὰ περιγραφοῦν στὰ ἐπόμενα, ὁ Καθολικισμός δὲν μπόρεσε ἔκτοτε νὰ ἀναλάβει στὸ νησί μέχρι πού ἐξαφανίστηκε ὄλοσχερῶς.

Ἡ Σίφνος Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία.

Μὲ τὴν ἐναρξη τῆς τουρκοκρατίας (1537), ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Σίφνου ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τίς ἐπεμβάσεις τῆς Ρώμης καὶ περιήλθε στὸς κόλπους τῆς φυσικῆς Μητέρας της, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπαχθεῖ στὴν ἀνασταθεῖσα Μητρόπολη Παροναξίας. Ἀργότερα, ἄγνωστο ὅμως πότε ἀκριβῶς, ἀνακηρύχθηκε Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία,²² ἐκκλησιαστικὴ δηλαδὴ ἐπαρχία, ὑπαγομένη ἀπ' εὐθείας στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὁποῖο εἶχε δικαίωμα παραχώρησής της σὲ διάφορα πρόσωπα, συνήθως ἀξιωματοῦχους τοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν πού προσέφεραν σ' αὐτό. Πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι Σίφνου ἀναφέρονται, περὶ τὸ 1612-1614, ὁ Μέγας Ρήτωρ Μιχαήλ καὶ ὁ Μέγας Διοικητὴς Διαμαντῆς.²³ Οἱ δύο αὐτοὶ ἔξαρχοι παρέδωσαν τὴν πνευματικὴ «ἐπίσκεψιν καὶ διοίκησιν» τῆς ἔξαρχίας «πρὸς τὸν ἱερώτατον καὶ λογιώτατον μητροπολίτην Παροναξίας, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον παντός Αἰγαίου Πελάγους» Νικηφόρο Μελισσηνό, μὲ ἐνταλτήριο γράμμα (1614) τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου, τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Τιμόθεος ἐλέω Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ἐντιμότατοι κληρικοὶ καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, χρησιμότατοι ἄρχοντες τῆς πατριαρχικῆς ἔξαρχίας τῆς νήσου Σίφνου καὶ ὁ λοιπὸς τοῦ Κυρίου χριστεπώνυμος λαός... χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ· γνωστόν ὑμῖν ἔστω ὅτι οἱ καθολικοὶ ἡμῶν ἔξαρχοι, ὁ τε τιμιώτατος καὶ λογιώτατος μέγας ρήτωρ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κύρ

19. *Στοι*, Ἐκκλησιαί, σελ. 111-112.

20. *Στοι*, Ἐκκλησιαί, σελ. 63.

21. *SCPF/SOCG*. 183, 789^ο

22. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 45 ἐπ.

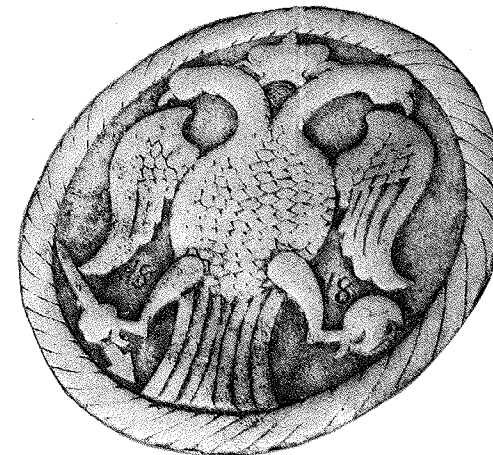
23. Αὐτόθι.

Μιχαήλ καὶ ὁ τιμιώτατος μέγας διοικητὴς κύρ Διαμαντῆς, δεδώκασι τὴν ἐπίσκεψιν καὶ διοίκησιν ὑμῶν πρὸς τὸν ἱερώτατον καὶ λογιώτατον μητροπολίτην Παροναξίας, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον παντός Αἰγαίου Πελάγους, τὸν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφόν καὶ συλλειτουργόν· καὶ διὰ τοῦτο γράφομε καὶ ἐντελλόμεθα ὑμῖν, ἵνα πρῶτον μὲν δεχθῆτε αὐτὸν ἀσπασίως, ὡς ἐπίτροπον τῶν καθολικῶν ἡμῶν ἐξάρχων καὶ τιμᾶτε καὶ ἀγαπᾶτε αὐτὸν ὡς δεῖ, ἔπειτα δὲ παρέχητε πρὸς αὐτὸν εὐγνωμόνως καὶ εὐπειθῶς, ἅπαντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα, τὰ ἀπὸ τε κανονικῶν τῶν ἱερέων, συνοικεσίων, πανηγύρεων, ζητίας καὶ τῶν λοιπῶν συνήθων τῶ τόπω, ἐδόθη δὲ αὐτῷ ἄδεια καὶ ἐξουσία κρίνειν καὶ θεωρεῖν καὶ πᾶσαν ἐμπίπτουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν νομίμως καὶ κανονικῶς καὶ εἰς τὸν τοῦ δικαίου τόπον ἀποκαθιστᾶν καὶ χειροτονίας ἐκτελεῖν ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως καὶ ὀφθίκια παρέχει καὶ πρωτοπαπάδες ποιεῖν· καὶ ὃν μὲν τῶν ἱερωμένων ἀργία καθυποβάλλῃ εὐλόγου, ἀργὸν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, ὃν δ' ἂν πάλιν τῶν λαϊκῶν ἀφορίση, ἀφορισμένον ἔχομεν καὶ ἀσυγχώρητον· ὅς δ' ἂν ἐξ ὑμῶν ἄλλως ποιήση καὶ ἐναντίος φανῇ αὐτῷ, ἱερεὺς μὲν ὢν, ἀργὸς ἔστω πάσης ἱεροπραξίας, καταφρονῶν δὲ καὶ ἀφορισμένος ἀπὸ Θεοῦ, λαϊκός δὲ ἀφορισμένος ἀπὸ Θεοῦ καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ.

Οὕτω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν μηνί αὐγούστου, ἰνδικτιῶνος ιβ'».²⁴

Βραδύτερα, πρὸ τοῦ 1629, τὴν πνευματικὴ ἐποπτεία τῆς ἔξαρχίας Σίφνου ἀσκοῦσε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τζίας καὶ Θερμίων Νεκτάριος.²⁵

24. Αὐτόθι.

25. *SCPF/SOCG*. 183, 796^ο-797^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΚΑΘΟΔΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Προσπάθειες αναδιοργάνωσης εν μέσω ερίδων.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, στήν ὁποία κατέφθαναν συνεχῶς δυσάρεστες πληροφορίες γιά τήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στίς Λατινικές ἐπισκοπές τῶν Κυκλάδων, ἀνέθεσε στόν ἐπίσκοπο τῆς Σαντορίνης Pietro de Marchis νά περιέλθει τά νησιά, νά ἐξετάσει τά διατρέχοντα σ' αὐτές καί νά τήν ἐνημερώσει λεπτομερῶς. Ὁ ἐπίσκοπος de Marchis ἐξέτελεσε τήν ἀποστολή του καί τό 1624 υπέβαλε ἐμπεριστατωμένη ἐκθεση.¹ Ἀκολουθῶς τό Βατικανό, διά τῆς πρόσφατα (1622) ἀνιδρυμένης Ὀργανώσεως του Sacra Congregazione de Propaganda Fide, τῆς γνωστής Ἁγίας Προπαγάνδας, ἀπεφάνισε νά λάβει σειρά μέτρων γιά τήν ἀναδιοργάνωση τῶν καθολικῶν κυκλαδικῶν ἐπισκοπῶν, τήν τόνωση τοῦ φρονήματος τῶν πιστῶν τῆς καί τήν ἀποκατάσταση τῆς τάξεως, ὅπου αὐτή εἶχε διασαλευθεῖ, ὅπως λ.χ. στήν Ἄνδρο, ὅπου ὁ ἐπίσκοπος Paolo Pucciarelli, ἄνθρωπος ἐγωιστής καί πεισμων, εἶχε ἐλθεῖ σέ ρήξη μέ τό ποιμνιο καί τόν κληρο τοῦ νησιοῦ, ἐπί ζημία τῆς Ἐκκλησίας.²

Ἐτσι, ἀντί νά πιέσει τόν ἐπίσκοπο Σίφνου Carletti νά μεταβεῖ στήν ἔδρα του, προτίμησε, χάριν ἐκτονώσεως καί τῆς κρίσεως πού ὑπῆρχε στήν Ἄνδρο, νά μεταθέσει στή Σίφνο δύο κληρικούς τῆς, πού εἶχαν μεγάλες προστριβές μέ τόν Pucciarelli. Οἱ κληρικοί αὐτοί ἦταν ὁ Χιώτης Giacomo della Rocca, μέ μακρά καί ἀποδοτική ὑπηρεσία στήν Ἄνδρο καί ὁ Ἄνδριώτης Domenico della Grammatica, νέος κληρικός, ἡλικίας 25 ἐτῶν. Ὑπεύθυνο κατέστησε τόν Rocca, μέ τό ἀξίωμα τοῦ ἀποστολικοῦ βικαρίου, τόν δέ Grammatica βοηθό τοῦ πρώτου, μέ τό ἀξίωμα τοῦ ἀποστολικοῦ μισιονάριου.³ Ὁ Rocca ἔφτασε πρῶτος στή Σίφνο, ὅπου βρῆκε τήν ἐκκλησία σέ ἀπελπιστική κατάσταση. Τό ποιμνίό τῆς εἶχε ἀπομείνει μέ τέσσερις μόνον οἰκογένειες: α) τοῦ Ἄνδριώτη Ἰούλιου Δελλαγραμμάτικα, πού εἶχε ἐγκατασταθεῖ στή Σίφνο περί τό 1600, μετά τό γάμο του μέ τήν ἀδελφή τοῦ τελευταίου δυνάστη Ἀγγελου Γοζαδίνου, β) τοῦ Giacomo Pomponazo, γ) τοῦ Antonio Guistiniano Pantaleone καί δ) τοῦ Christoforo Martegani, οἱ δέ ναοί καί ἡ ἐκκλησιαστική περιουσία βρισκόνταν στήν κατοχή καί ἐκμετάλλευση τρίτων.⁴

Ὁ della Rocca, ἄνθρωπος ἰκανός καί ἐμπειρος, δέν ἐπεδίωξε τήν ἄμεση ἀνακατάληψη τῆς περιουσίας, ἀλλά ξεκίνησε μέ προσφορά πνευματικῶν ὑπηρεσιῶν στούς πιστούς πού τίς εἶχαν στερηθεῖ ἐπί μακράν σειράν ἐτῶν καί, μόλις ἔφθασε στή Σίφνο καί ὁ βοηθός του Domenico, ἔθεσε σέ λειτουργία σχολεῖο, στό ὁποῖο ἄρχισε νά διδάσκει γράμματα καί στοιχεῖα δογματικῆς σέ ἐλάχιστα παιδιά καθολικῶν καί πολλὰ ὀρθοδόξων. Ἡ κοινότητα, ἰκανοποιημένη ἀπό τίς δραστηριότητες τοῦ Rocca, ἔσπευ-

σε νά εὐχαριστήσῃ τήν Προπαγάνδα γιά τήν τοποθέτησή του στή Σίφνο καί νά ἐκθειάσῃ τήν προσωπικότητα καί τό ἔργο του.⁵ Ὅταν ὁμως βραδύτερα, περί τά τέλη τοῦ 1625 ἢ τό 1626, ὁ della Rocca ἔθεσε τό θέμα ἐπιστροφῆς τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας, βρέθηκε πρό ἰσχυρῆς ἀντιδράσεως καί ἔντονης πολεμικῆς, τῶν καθολικῶν κυρίως, πού διήρκεσε περί τά τρία χρόνια. Τελικά, μετά ἀπό πολλούς καί πολυέξοδους δικαστικούς ἀγῶνες, πέτυχε τήν ἀνακατάληψη τῶν κτημάτων.

Ἡ προσπάθεια τοῦ della Rocca νά ἀνακτήσῃ τήν περιουσία ἀπό τοὺς σφετεριστές τῆς, ὑπῆρξε ἡ ἀφορμή μεγάλης ἀναταραχῆς στήν ὁποία διεδραμάτισε καταλυτικό ρόλο ὁ βοηθός του Domenico, ὁ ὁποῖος προσχώρησε στούς ἀντιπάλους του, στούς καταπατητές τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Ἦταν δέ αὐτοί μέλη τοῦ, ἀπό παλαιά, ἐξελληνισμένου κλάδου τῆς δυναστικῆς οἰκογενείας τῶν Γοζαδίνων, τοὺς ὁποῖους καθοδηγοῦσε ὁ, καθολικοῦ δόγματος, συγγενῆς τους Ἰούλιος Δελλαγραμμάτικας πού ἦταν καί θεῖος τοῦ ἀποστολ. μισιονάριου Domenico Dellagrammatica.⁶ Ὁ Ἰούλιος αὐτός προέβαλε τόν ἰσχυρισμό ὅτι ἡ κτηματική περιουσία τῆς Ἐκκλησίας εἶχε περιέλθει jure patronato (=κληρονομικῶ δικαίωματι) στούς ἀπογόνους τῶν ἀρχόντων Γοζαδίνων, οἱ ὁποῖοι, ὅπως καί οἱ πρόγονοί τους, τήν παραχωροῦσαν στούς ἐφημέριους πού διορίζαν οἱ ἴδιοι. Ἀφοῦ οἱ ἴδιοι δέν εἶχαν διορίσει τόν βικάριο della Rocca, ἀλλά ἡ Προπαγάνδα, τά κτήματα ἀνήκαν στούς ἀπογόνους τῶν Γοζαδίνων.⁷

Μέ τή συλλογιστική αὐτή ὁ Ἰούλιος ἔπεισε καί τόν Domenico νά ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπό τόν προϊστάμενό του βικάριο, νά δεχτεῖ τόν «διορισμό» του ἀπ' αὐτόν καί τοὺς ἀπογόνους τῶν Γοζαδίνων ὡς ἐφημέριους τους, νά παύσει νά ἱερουργεῖ στούς ναοὺς τῆς ἐπισκοπῆς καί νά προσφέρει ὑπηρεσίες σ' αὐτήν. Ἐτσι, περί τά μέσα τοῦ 1627 ἄρχισε νά ἱερουργεῖ σέ μικρὸ παρεκκλήσιο τοῦ παλατιοῦ τῶν Γοζαδίνων, μολονότι αὐτό ἦταν περίπου ἐρειπωμένο καί χωρὶς πόρτα, παριστάνοντας τόν ἐφημέριο τῆς οἰκογενείας τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰούλιου Δελλαγραμμάτικα «ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε ὄλα τά ἐξοδά του προκειμένου νά τόν ἀποσπάσει, ὅπως ἔκανε καί μέ τή δική του οἰκογένεια, ἀπό τόν μητροπολιτικό ναό καί τήν ὑπακοή του σ' ἐμένα, μετατρέποντάς τον σέ ἐχθρό μου», ἔγραψε στή Ρώμη ὁ della Rocca. Ὁ τελευταῖος προσπάθησε νά ἐξηγήσει στόν Domenico ὅτι ἐνεργοῦσε παρανόμως καί ὅτι εἶχε παρασυρθεῖ ἀπό τόν θεῖο του, ἀλλ' αὐτός δέν ἐννοοῦσε νά ἐπανεέλθει στόν σωστό δρόμο μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ὁ Rocca, ἐνώπιον αὐτῆς τῆς καταστάσεως, θά ἀναγκάζονταν νά παραιτηθεῖ, ὅποτε θά ἀπέμενε αὐτός μόνος καθολικός κληρικός στή Σίφνο. Ἐπέμενε ἀκόμη καί ὅταν ὁ βικάριος τοῦ ἐξήγησε ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν Γοζαδίνων δέν εἶχαν jure patronato ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἀφοῦ αὐτή εἶχε περιέλθει πολὺ παλαιότερα στούς ναοὺς τῆς ἐπισκοπῆς «διὰ δωρεᾶς ἐν ζωῇ τοῦ ἀειμνήστου Ottulin da Corogna, κυρίου αὐτῆς τῆς νήσου», κατὰ τά σχετικὰ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα πού ὑπῆρχαν στό ἀρχεῖο τῆς, τά ὁποῖα, ὅπως ἔγραφε ὁ Rocca στό Βατικανό, «ἐπέδειξε καί στόν σεβασμιώτατο (καθολικό) ἐπίσκοπο τῆς Μήλου πού ἐπέρασε ἀπ' ἐδῶ τήν περασμένη ἐβδομάδα κατευθυνόμενος στήν Κωνσταντινούπολη». Ἐγραφε ἀκόμη ὅτι, μετά τήν ἔνωση τῶν δυναστικῶν Οἴκων da Corogna-Gozzadini, «ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἀνέδειξε αὐτόν τόν τόπο (τῆ Σίφνο), μαζί μέ τὰ Θερμιά, σέ ἐπισκοπή, οἱ δέ Γοζαδίνου ἐκχωροῦσαν τά κτήματα (τῆς δωρεᾶς Ottulin da Corogna) στόν ἐφημέριό τους» κατὰ παράβαση τῆς ἐπιθυμίας τοῦ δωρητοῦ.⁸ Πολύ πιθανό νά συνέβαινε τοῦτο ἐλλείψει κληρικῶν πού καθιστοῦσε ἀδύνατη τήν τήρηση τῶν ὄρων πού εἶχε θέσει ὁ da Corogna περί ἀναδείξεως τῆς Παναγίας τοῦ Κήπου σέ μοναστήρι κ.λπ.

1. Slot, Ἐκκλησία, 110-112.

2. Πολέμη Ἰ. Δημ., Ἄπό τήν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς τῆς Δυτικῆς Ἐπισκοπῆς Ἄνδρου (1591-1648), «Θησαυρίσματα», Βενετία 1990, τόμος 20, σελ. 270 ἐπ. (καί σέ ἀνάτυπο).

3. Slot, Ἐκκλησία, σελ. 63.

4. SCPF/SOCG. 114, 249^R-250^V

5. SCPF/SOCG. 114, 257^R

6. SCPF/SOCG. 114, 249^R-250^V

7. Αὐτόθι.

8. Αὐτόθι.

Παρ' όλα ταῦτα οἱ Ἰούλιος καὶ Domenico Dellagrammatica, θεῖος καὶ ἀνιψιός, συνέχισαν νὰ ἀντιμάχονται τὸν βικάριο καὶ νὰ τοῦ δημιουργοῦν ζητήματα καὶ δυσάρεστες καταστάσεις πού, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, δυσχέραιναν τὸ ἔργο του. Δὲν δίστασαν μάλιστα νὰ στείλουν στὴ Ρώμη ἐπιστολὴ δῆθεν διαμαρτυρομένων πιστῶν κατὰ τοῦ Rocca, τὴν ὁποία ὑπέγραψαν ὑπαρκτά καὶ ἀνύπαρκτα πρόσωπα, ἀκόμη καὶ παιδιά. Ὁ Domenico μάλιστα μετέβαινε τακτικά στὴν Ἄνδρο, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ προϊσταμένου του, κατακρατοῦσε ἐπιστολές πρὸς αὐτὸν καί, γενικά, μετέρχονταν τὰ πάντα προκειμένου νὰ διαδηλώσει τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ ἀναγκάσει τὸν Rocca σὲ παραίτηση.⁹ Ὁ τελευταῖος, παρὰ τὴν ἐναντίον του πολεμικὴ, συνέχιζε τὸ ἔργο του, δίδασκε γράμματα στὰ παιδιά καὶ φρόντιζε τοὺς ναοὺς καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν κτημάτων τους.

Ὅταν τὸ 1628 ὁ Domenico, ὡς ἀποστολικὸς μισσιονάριος, ἔπρεπε νὰ μεταβεῖ στὴ Ρώμη προκειμένου νὰ ἀναφέρει στὴν Προπαγάνδα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου του μιᾶς τριετίας, ὁ Rocca, ἀφοῦ φρόντισε νὰ ἀποσταλεῖ στὴ Ρώμη ἐπιστολὴ τῶν προκρίτων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν καθολικῶν οἰκογενειῶν τῆς Σίφνου ὑπὲρ αὐτοῦ,¹⁰ ἔγραψε καὶ ὁ ἴδιος στὴν Προπαγάνδα ἐξηγώντας μὲ λεπτομέρειες τὴν ἀντιδραστικὴ πολιτικὴ τῶν Dellagrammatica, Ἰούλιου καὶ Domenico, καὶ ζήτησε τὴν ἀντικατάσταση τοῦ τελευταίου, διαφορετικὰ θὰ ἀναγκάζονταν νὰ παραιτηθεῖ.¹¹ Ὑπὲρ αὐτοῦ ἔγραψε καὶ ὁ Giorgio Martegani τὴν 1η Μαΐου 1628. Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ τελευταίου πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Rocca εἶχε κατηγορηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του γιὰ παραμέληση τῶν ναῶν τῆς ἐπισκοπῆς καθὼς καὶ γιὰ σωματικὴ ἀνικανότητα πού τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἀσκήσει τὰ καθήκοντά του. Ὁ Martegani διαβεβαίωσε ὅτι ἐπρόκειτο περὶ συκοφαντιῶν καὶ ὅτι ὁ βικάριος διέθετε «καλὴ ὑγεία καὶ ὄραση, ἀφοῦ διάβαζε χωρὶς γυαλιά, πνευματικὴ εὐστροφία καὶ ἰκανότητα νὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἁγία Ἐκκλησία καὶ τὶς ψυχές τῶν ἀνθρώπων τὸ λιγότερο γιὰ εἴκοσι ἀκόμη χρόνια, δὲν ἔδειχνε δὲ περισσότερο ἀπὸ 55 χρόνων».¹²

Ὁ Ντομένικο, ἐπιστρέφοντας τὸ καλοκαίρι τοῦ 1628 ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ ἀφοῦ παρέμεινε κληνῆρης ἐπὶ τρίμηνο στὸ Λιβόρνο λόγω ἀσθενείας, γεγονός πού τὸν ἀνάγκασε νὰ ἐξοδεύσει τόσο τὰ χρήματα τῆς δικῆς του ἐπιχορήγησης, ὅσο καὶ τοῦ Rocca πού τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ ἡ Προπαγάνδα, ἐπέστρεψε στὴ Σίφνο τὸ 1629, ἀφοῦ πῆγε πρῶτα στὴν Ἄνδρο γιὰ ἀνάρρωση. Στις 18 Μαΐου 1629 ἔγραψε στὴ Ρώμη ἐναντίον τοῦ Rocca καὶ ζήτησε νὰ τὸν διατάξουν νὰ μὴν τὸν πιέζει γιὰ τὶς οικονομικὲς χορηγίες πού ἀναγκάστηκε νὰ ἐξοδεύσει στὸ Λιβόρνο.¹³ Στις διαμάχες δηλαδὴ τῶν δύο καθολικῶν ἐφημερίων εἶχε προστεθεῖ καὶ ἡ οικονομικὴ χορηγία, τῆς ὁποίας τὴν ἀνάγκη εἶχε ὁ Rocca, πού ἀσφαλῶς δὲν θὰ πίστευε ὅτι ὁ Domenico, λόγω ἀσθενείας, εἶχε ξοδέψει καὶ τὶς δικές του ἐπιχορηγήσεις, ἀφίνοντάς τον στὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ.

Ἡ τρομερὴ αὐτὴ κατάσταση εἶχε δημιουργηθεῖ στοὺς καθολικοὺς κύκλους τῆς Σίφνου καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶχε ἀποστελεῖ ἡ Ρώμη γιὰ νὰ τονώσουν τὶς ψυχές στὸ καθολικὸ δόγμα. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ della Rocca, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου τάχθηκε τὸ Βατικανό, δὲν εἶχε ἐπιτυχία, μεγάλα δὲ οικονομικὰ προβλήματα τὸν ταλαιπωροῦσαν συνεχῶς, ἀφοῦ τὰ ἔσοδα τῆς ἐπισκοπῆς μὲν καὶ μετὰ βίας ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὶς τουρκικὲς φορολογίες, τὴν προμήθεια κεριού, λαδιοῦ κ.λπ. ἀναγκῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Περὶ τὸ 1630, μὲ τὴν ἐγκατάσταση στὴ Σίφνο 30 καθολικῶν οἰκογενειῶν τῆς Σύ-

9. Αὐτόθι.

10. SCPF/SOCC. 114, 257^{RV}

11. SCPF/SOCC. 114, 249^R-250^V

12. Συμμεωνίδης Μ.Σ., Ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία Σίφνου τὸ 1628, ἐφημερ. «Σιφναϊκὰ Νέα», Ἰανουάριος 1994.

13. SCPF/SOCC. 114, 274^{RV}

ρας,¹⁴ φάνηκε πρὸς στιγμὴν ὅτι τὰ πράγματα θὰ καλυτέρευαν γι' αὐτόν. Ὅμως τότε οἱ ὀρθόδοξοι Σίφνιοι ξεσηκώθηκαν ἐναντίον τῶν μεταναστῶν, τοὺς ὁποίους ἀνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ νησί.

Τὸν Ἰούλιο-Αὐγούστο τοῦ 1632 περιῆλθε τὴ Σίφνο ὁ ἰησοῦιτης ἱεραπόστολος pre Marco Lima, ὁ ὁποῖος, σὲ ἀναφορὰ του, ἀπὸ 26 Ὀκτωβρίου 1632, περιέγραψε τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ νησί:

«...ἀπὸ ἐδῶ (τὴν Πάρο) περάσαμε στὴ Σίφνο, ὅπου ὑπάρχει χωρεπίσκοπος. Προσορμισθήκαμε σὲ μιὰν ἀνοικτὴ παραλία γιὰ κερὰντινα, ἐπειδὴ ἐρχόμουν ἀπὸ τὴν Ἄουσσα, στὴν ὁποία λέγονταν ὅτι εἶχαν πεθάνει σαράντα ἀνθρώποι ἀπὸ πανώλη. Ἡ κερὰντινα δὲν κράτησε πολὺ, ἀλλὰ ἔγινε σωστά καὶ συνηθίζεται σὲ κάθε τόπο. Τὸ νησί ἔχει περίγυρο 30 περίπου μίλια καὶ 4.000 κατοίκους μὲ 40 Ἑλληνες ἱερεῖς, πρόσωπα τὰ ὁποῖα διάκεινται μὲ μεγάλη ἐχθρότητα πρὸς τὸ λατινικὸ δόγμα. Ὑπάρχουν ἐδῶ ὄρυχεῖα ἀργύρου, ἀλλὰ οἱ νησιῶτες γιὰ νὰ μὴν καταπιέζονται καὶ φορολογοῦνται, τὸ ἀποκρύπτουν καὶ ὅποιος ἀναλαμβάνει τὴ διακυβέρνηση τοῦ τόπου δὲν δειχνεῖ ἐνδιαφέρον (γιὰ τὴ λειτουργία τους). Περισσότερο γνωστά εἶναι τὰ μεταλλεῖα μολύβδου, ἀφοῦ κάθε τόσο τὰ παιδιά διηγούνται πὼς ἀνεκάλυψαν χονδρὰ κομμάτια.

Τὴν περασμένη ἀνοιξὴ ἔγινε ἐδῶ ἰσχυρὸς σεισμός μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταποντισθεῖ ἕνας μεγάλος λόφος προξενώντας φοβερὲς ζημιές. Ὁ λόφος καταποντίστηκε καὶ ἀνυψώθηκε μιὰ κοιλιάδα.

Ὑπάρχουν τρεῖς δικές μας ἐκκλησίες, μιὰ τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, πρὶν εἰσελθεῖς στὸ Κάστρο, ἡ ἄλλη εἶναι ἡ μητρόπολη τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ ἡ τρίτη ἡ Παναγία ἡ Εὐαγγελίστρια, σὲ κάποια ἀπόσταση, καὶ ἕνα ζωκκλησι τοῦ Ἁγίου Νικήτα σὲ κακὴ κατάσταση, ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτό.

Ἐξομολόγησα καὶ μετέλαβα 18 ἄτομα καταγόμενα, στὸ μεγαλύτερο μέρος τους, ἀπὸ τὴ Σύρα, ἐνῶ γηγενὲς ὑπάρχει μόνο μιὰ λατινικὴ οἰκογένεια, ἂν καὶ παλαιότερα, τὸ μισὸ Κάστρο ἀπετελεῖτο ἀπὸ καθολικὲς οἰκογένειες ἀπὸ ἑλλειψη ὅμως καλῆς πνευματικῆς ἐπιτηρήσεως μετεπήδησαν στὸ ἑλληνικὸ δόγμα. Ἐκῆρυξα τὸ θεῖο λόγο τρεῖς φορές στὴν ἐκκλησία μας καὶ δύο στὴν ἑλληνικὴ μητρόπολη μὲ πρόσκληση τῶν ἰδίων τῶν Ἑλλήνων πού τὸ πρότειναν μὲ μεγάλη φιλοφρόνηση, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία ἦταν μικρὴ παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐξέλθουμε στὴν πλατεία, ὅπου τὴν πρώτη φορά ἐπῆρα μεγάλη τρομὰρα ὅταν εἶδα τὸν Καδῆ νὰ κάθεται στὴ θέση του καὶ τὸν κόσμο νὰ τρέχει ἀπὸ κάθε σημεῖο γιὰ νὰ μὲ πλησιάσει καὶ νὰ ἀκούει καλύτερα· τὸν πλησίασα γιὰ νὰ τὸν χαιρετήσω καὶ αὐτός, κατὰ τὴ συνήθειά τους, μοῦ ἔπιασε τὸ χερί καὶ εἶπε «πάτερ συγχωρεῖστε τους γιὰ τὴ φασαρία, ἀλλὰ αὐτοὶ εἶναι χοντράνθρωποι (di dura natura) καὶ μόνο γιὰ τὸ κἀτερο εἶναι καλοὶ» καὶ ἀφοῦ μὲ χαιρέτησε ἔφυγε.

Ἐδῶ διοικοῦν δύο, ὁ ἕνας μάλιστα εἶναι Λατῖνος, ἀλλ' ἔτοιμος νὰ γίνεῖ ὀρθόδοξος γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν πολεμικὴ τῶν Ἑλλήνων. Δύο γυναῖκες εἶχαν ἤδη πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ ἀσπασθοῦν τὴν Ὀρθοδοξία μὲν μὲν εὗρισκαν Ἑλληνα σύζυγο...»¹⁵

14. SCPF/SOCC. 149, 208^R, 209^R, ὅπου ὀνομαστικὸς πίνακας τῶν, καθολικοῦ δόγματος, κατοίκων τῆς Σίφνου:

«-Ἰούλιος Δελλαγραμμάτικας μὲ τρεῖς θυγατέρες, (ἄτομα) 4 - Πανταλέων Δελλαγραμμάτικας - Ἀντωνία τοῦ Χαλαβατζῆ - Ἀντώνιος Γιουστινιᾶνος μὲ τὸν γιό του, ἄτομα 2 - Ἀντώνιος καὶ Ἰάκωβος, φυσικὰ τέκνα τοῦ Χριστοφῆ Μαρτεγκάνη (2) - Γεώργιος, φυσικὸ τέκνο τοῦ ἐνδόξου κ. Φιλίπου Μοργκάντε - Νικόλος Χαλαβατζῆς ● Ἐξένοι κάτοικοι: Τομάζος Βαρθαλίτης - Ζώρξης Μπονιφάτιο, μὲ τὴ σύζυγό του (2) - Θεόδωρος Ρουσσος, μὲ τὴ σύζυγο, δύο θυγατέρες καὶ ἕνα γιό (5) - Ἀνέζα τοῦ Βασάλου μὲ τρεῖς θυγατέρες (4) - Φραγκίσκος Βαρθαλίτης - Μαρία τοῦ Μάρκου Κουτσίνου μὲ δύο θυγατέρες καὶ ἕνα γιό (4) - Ἄννα τῆς Κουκουτσιᾶς - Ἄννα Ἀντ. Χαλαβατζῆ - Μαρία Σουδούρου μὲ τοὺς δύο ἀδελφούς της καὶ ἕνα γιό (4) - Κατερίνα τοῦ Μπονιφάτιο μὲ ἕνα γιό (2) - Νικολέττα Καπουράλε». Σύνολο Καθολικῶν κατοίκων 39 ἄτομα.

15. SCPF/SOCC. 184, 224^V-225^R

Τόν Αύγουστο του 1633 ο Domenico εγκατέλειψε τη θέση του στη Σίφνο, γιατί υπέφερε οικονομικά και πήγε στην πατρίδα του Άνδρο, όπου τον συντηρούσε η οικογένειά του. Ο della Rocca παρέμεινε και υπέφερε μόνος, στερημένος των επιχορηγήσεων του Βατικανού από το 1629, μέχρι που το 1634 εγκαταστάθηκε κι αυτός στην Άνδρο, όπου είχε κάποια κτήματα, προκειμένου να αντιμετωπίσει απ' αυτά τα έξοδα διαβίωσής του.¹⁶

Την ίδια όμως εποχή η Προπαγάνδα εξέταζε το ενδεχόμενο να προαγάγει και τους δύο σε επισκόπους, πράγμα που απέφασισε τον επόμενο χρόνο και προήλθε στην εκλογή τους, του μέν Domenico della Grammatica ως επισκόπου Άνδρου, του δέ Giacomo della Rocca ως επισκόπου Τζίας-Θερμίων-Σίφνου.

2. Η άρχιερατεία Della Rocca (1634-1643)

Η άρχιερατεία του Della Rocca δέν έχει να επιδειξει τίποτα τό ιδιαίτερο γιά τή βελτίωση τών πραγμάτων τής επισκοπής. Αντίθετα, κατά τίς άφθονες πληροφορίες τών πηγών,¹⁷ ή έν γένει κατάσταση επιδεινώθηκε, κυρίως από τή συνεχή άπουσία του από τήν έδρα του και τήν δξυση τών οικονομικών προβλημάτων. Άλλωστε λόγω τών οικονομικών αυτών προβλημάτων και τών πιέσεων τών δανειστών, αναγκάστηκε όπως ήδη αναφέρθηκε, πρίν άκόμη πληροφορηθεί τήν εκλογή του σε επίσκοπο Σίφνου, να εγκαταλείψει τό νησί και να εγκατασταθεί στην Άνδρο. Προτού αναχωρήσει από τή Σίφνο, εγκατέστησε μέ μικρή άμοιβή έναν έφημέριο από τή Σύρα, τόν δόν Marco da Polla,¹⁸ γιά να υπηρετεί τούς ελάχιστους πιστούς τού νησιού. Όταν πληροφορήθηκε ότι αναδείχτηκε επίσκοπος Σίφνου και ότι τά έγγραφα τής προαγωγής του είχαν άποσταλεί από τήν Προπαγάνδα στη Χίο, στόν εκεί εκπρόσωπό της Vinzenzo Maierio, πήγε στη Χίο, όπου παρέμεινε και τόν Δεκέμβριο 1635.¹⁹ Ακολουθώς επέστρεψε στη Σίφνο, όπου παρέμεινε επί δίμηνο, δίνοντας υποσχέσεις στους δανειστές του ότι θά τακτοποιούσε τίς, πρós αυτούς, υποχρεώσεις του μέ χρήματα από τή Ρώμη, όπου σκόπευε να μεταβεί και όπου πράγματι πήγε μέσα στόν ίδιο χρόνο.

Επέστρεψε στη Σίφνο στά τέλη Αύγουστου του 1638, τακτοποίησε μέρος τών χρεών του και άκολουθώς έφυγε και πάλι γιά τήν Άνδρο, όπου τουλάχιστον μπορούσε να αντιμετωπίσει τά έξοδα διαβίωσής του.²⁰ Πρίν αναχωρήσει γιά τήν Άνδρο, συμφώνησε μέ τόν δόν Marco da Polla να εξακολουθήσει να προσφέρει τίς υπηρεσίες του στη Σίφνο επί έναν άκόμη χρόνο, έναντι άμοιβής 12 ρεαλιών, τού χρόνου λογιζομένου από 14 Σεπτ. 1638 - 14 Σεπτ. 1639.²¹ Γιά τήν εγκατάλειψη τής έδρας του και υπέρ τού da Polla, έγραψαν στην Προπαγάνδα ο παλιός εχθρός τού della Rocca Ιούλιος Δελαγραμματικός (18 Σεπτεμβρίου 1638)²² και ο υποπρόξενος τής Γαλλίας Βασίλης Λογοθέτης (25 Άπριλίου 1639).²³ Τό ζήτημα έφθασε μέχρι τόν πάπα, ο οποίος όπισθεν τής επιστολής τού Λογοθέτη σημείωσε να άπαντήσουν σ' αυτόν, ευχαριστώντας τον γιά τό ενδιαφέρον του υπέρ τού Καθολικισμού, ότι ο Polla θά τεθεί υπό τήν άμεση προστασία τής Προπαγάνδας ώστε να παραμείνει μονίμως στη Σίφνο.

Πράγματι, ή τελευταία, γνωρίζοντας τό γηραλέο τού επισκόπου della Rocca, δέν τόν επέπληξε γιά τήν εγκατάλειψη τής Σίφνου, αλλά διόρισε τόν δόν Marco άποστολικό μεσιονάριο μέ 25 σκούδα ετησίως, ενώ παράλληλα ένέκρινε τήν επένδυση χρηματικού ποσού 380 πιάστρων σε άκίνητα, υπέρ τής επισκοπής Σίφνου, γιά τόν πορισμό εσόδων. Τά έν λόγω κτήματα αγοράστηκαν μέ φροντίδα τού Βασίλη Λογοθέτη, τρία στη Σίφνο και πέντε στην Κίμωλο, γεγονός που έξόργισε τόν επίσκοπο della Rocca, ο οποίος από τήν Άνδρο, όπου εξακολουθούσε να παραμένει, άρχισε να στέλνει πλήθος επιστολών στη Ρώμη, κατηγορώντας τόν Λογοθέτη και τόν da Polla γιά τήν ένέργειά τους ισχυριζόμενος ότι αυτός θά επένδυε καλύτερα τά χρήματα.

Ο δόν Marco da Polla, δίνοντας πλέον λόγο μόνο στην Προπαγάνδα, εξακολουθήσε να προσφέρει τίς υπηρεσίες του στη Σίφνο κανονικά: μέ κάποια μάλιστα χρήματα που περίσσεψαν από τήν αγορά τών κτημάτων, άνήγειρε ακριβώς πλάι στον καθεδρικό ναό τού Άγίου Άντωνίου, μικρή οικία γιά κατοικία του, ενώ μέχρι τότε πλήρωνε ενοίκιο.²⁵

Περί τά τέλη Σεπτεμβρίου 1641 επέστρεψε, επί τέλους, στη Σίφνο, ο επίσκοπος della Rocca: απ' εκεί άρχισε και πάλι να στέλνει επιστολές στό Βατικανό, περιγράφοντας τήν άκρα δυστυχία του και γνωστοποιώντας ότι μέχρι τότε δέν είχε καταφέρει να πάρει τό μεράτι άσκήσεως τών καθηκόντων του από τήν Ύψηλή Πύλη. Τότε ή Προπαγάνδα ζήτησε από τόν Βασίλειο Λογοθέτη να συντρέξει τόν della Rocca στην πενία του, πράγμα που άρχισε να κάνει αυτός από τόν Μάιο τού 1642, όπως έγραψε ο della Rocca.²⁶ Τελικά ο επίσκοπος απέβίωσε στις 10 Άπριλίου 1643, καταλίποντας και ένα χρέος 62 pezze da otto.²⁷ Ο Βασίλης Λογοθέτης τού έκανε μία λαμπρή κηδεία προσκαλώντας σ' αυτήν και 51 όρθοδόξους ιερείς.²⁸ Ο δόν Marco da Polla ένήμερωσε μέ επιστολές του τό Βατικανό γιά τόν θάνατο και τήν κηδεία τού Rocca, άνέφερε ότι έχει τή συμπάρσταση τού Λογοθέτη στις δυσχέρειες, κυρίως οικονομικές, που αντιμετωπίζει και ότι δέν επρόκειτο να μεταβεί στη Ρώμη, όπως είχε υποχρέωση από τό άξίωμα τού μισσιοναρίου που έφερε, λόγω τού θανάτου τού della Rocca και τών προβλημάτων που άνέκυψαν εξ αυτού.²⁴ Στις 10 Μαΐου 1643 έγραψε στη Ρώμη και ο Βασίλης Λογοθέτης, αναφέροντας ότι ο della Rocca κατέλιπε, εκτός τού παλαιού χρέους εκ 37 riastre, και τή φορολογία που έπρεπε να πληρωθεί εκείνον τόν χρόνο και ότι ήλιζε ότι θά έξοφλούντο όλα τά χρέη από τά εισοδήματα τών κτημάτων τής ίδιας χρονιάς. Μέ τήν ίδια επιστολή παρεκάλεσε να εγκρίνουν τήν εισαγωγή στό Κολλέγιο Urbano τής Ρώμης τού μικρότερου άδελφού τού μισσιοναρίου da Polla Βαρθολομαίου γιά να σπουδάσει.³⁰ Τό αίτημα του έγινε δεκτό και ο Βαρθολομαίος πήγε στη Ρώμη.

3. Η άρχιερατεία Giovanni Camponesco (1644-1654)

Μετά τόν θάνατο τού della Rocca, τό Βατικανό εξέλεξε επίσκοπο Σίφνου-Τζίας-Θερμίων τόν Giovanni Camponesco, από τό Teramo.³¹ Ο νέος επίσκοπος, προφασιζόμενος θαλάσσιους κινδύνους από τόν Βενετοτουρκικό πόλεμο που ξεσπασε τό

16. SCPF/SOCG. 154, 298^R-299^R

17. Οι έν λόγω πηγές θά χρησιμοποιηθούν στην ανάπτυξη ιδιαίτερης μελέτης, σχετικής μέ τήν ιστορία τής Λατινικής επισκοπής Σίφνου.

18. SCPF/SOCG. 154, 298^R-299^R

19. SCPF/SOCG. 153, 333^{RV}

20. SCPF/SOCG. 163, 307^{RV}

21. SCPF/SOCG. 165, 63^R

22. SCPF/SOCG. 163, 307^{RV}

23. SCPF/SOCG. 161, 129^R

24. SCPF/SOCG. 165, 25^{RV}, 364^R

25. SCPF/SOCG. 165, 49^{RV}, 54^R

26. SCPF/SOCG. 167, 571^R

27. SCPF/SOCG. 39, 417^R

28. SCPF/SOCG. 39, 416^{RV}

29. Αυτόθι.

30. SCPF/SOCG. 39, 415^{RV}

31. Slot, Έκκλησιαί, 72

* Έσοδα τῆς ἐπισκοπῆς ἐννέα χρόνων:

Εἰσοδήματα	ἔτους	1644	ρεάλια	
»	»	1645	»	34,5
»	»	1646	»	36,70
»	»	1647	»	29,74
»	»	1648	»	26,14
»	»	1649	»	44,10
»	»	1650	»	28,60
»	»	1651	»	28,10
»	»	1652	»	28,30
			»	21,40
			Σύνολο ρεάλια	277,73

Δηλαδή, 30 με 31 ρεάλια κατά μέσον ὄρο, κατά τὰ ἔτη 1644-1652, τὰ εἰσοδήματα κάθε χρόνου.

- Ἀπό ἐλεημοσύνες	ρεάλια	6
		283,73
- Ἀπομένον χρέος κατά τὸ 1652	ρεάλια	132,71
	Σύνολο ρεάλια	416

Ἀκολουθῶς κατέγραψε τὴν κτηματική περιουσία τῶν ἐκκλησιῶν:

α) τῆς Παναγίας τοῦ Κήπου, ἀφιερωμένα ἀπὸ παλαιά:

- ἕνας λαχανόκηπος στὴν ἴδια θέση.
- ἕνα κτῆμα ὀνομαζόμενο Λαγκάδι.
- ἕνα κτῆμα στὴ Σεράλια.

β) τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τὰ ὁποῖα ἀγοράστηκαν μετὰ χρήματα τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας:

- Στὴ Σίφνο, ἀπὸ ἕνα κτῆμα στὸν Πλατύ-Γιαλό, στὸν Ἅγιο Νικήτα καὶ στὴ Φυτιά.
- Στὴν Κίμωλο, πέντε κτῆματα, στοῦ Μάτσα, στὴς Ἀλυκές, στοὺς Δέκα, στὴ Μαύρη Σπηλιά καὶ στὰ Θέρμα.

Ἄκόμη δύο κτῆματα, ἕνας δηλ. ἀμπελώνας καὶ ἕνας λαχανόκηπος, δωρεά τοῦ Ἀντωνίου Γιουστινιάνι πρὸς τὸν καθεδρικό ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.³⁷

Ὅλα μαζί τὰ ἀνωτέρω κτῆματα ἀπέφεραν ἐτησίως 30-31 ρεάλια κατά μέσον ὄρο καὶ πλήρως φορολογία 28 ρεάλια, δὲν ἀπέμενε δηλαδή τίποτα. Γι' αὐτὸ ὁ Βαρθολομαῖος καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἐξέφρασαν τὴν ἀποψη ὅτι ἦταν προτιμώτερο νὰ πωληθοῦν (ὑπελόγιζαν δὲ ὅτι θὰ συγκέντρωναν περὶ τὰ 350 ρεάλια ἀπὸ τὴν πώλησή τους). Ἄν στὴν ἀξία αὐτῶν προσετίθεντο καὶ ἄλλα 150, τότε ἕνα κεφάλαιο 500 ρεαλιῶν, τοκιζόμενο πρὸς 10% ἐτησίως σὲ πρόσωπα ἐμπιστα στὴ Σίφνο, ἢ στὴ Σμύρνη ἢ στὴ Χίο, θὰ ἀπέδιδαν 50 ρεάλια ἐτησίως, μετὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἀντιμετωπιζόνταν ἐπαρκῶς τὰ ἔξοδα τῆς ἐπισκοπῆς.³⁸ Ἡ πρόταση δὲν ἐγίνε ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸ Βατικανὸ καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση ἐξακολούθησε νὰ παραμένει ἡ ἴδια καὶ χειρότερη.

Ὁ Βαρθολομαῖος, παρά ταῦτα, συνέχισε νὰ προσφέρει θετικὲς ὑπηρεσίες στὴν ἐπισκοπὴ καὶ στοὺς πιστοὺς τῆς, ἄνοιξε μάλιστα καὶ Σχολεῖο μέσης Παιδείας στὸ ὁποῖο φοιτοῦσαν μετὰ μεγάλη ἀπόδοση καὶ πολλὰ παιδιά ὀρθοδόξων, μέχρι τὸ 1659, ὁπότε τὸ Βατικανὸ, ἐκτιμώντας τὴς ὑπηρεσίες του τὸν ἀνέδειξε ἀρχιεπίσκοπο Παροναξίας.³⁹ Μὲ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴ Σίφνο, ἡ Ρώμη προῆλθε, τὸν ἴδιο χρόνο,

37. *SCPF/SOCCG. 187, 427^{RV} + 432^R*

38. Αὐτόθι.

39. *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, Τὸ Ἀρχιεπίσκοπος κατὰ τὸν πόλεμο Τουρκίας-Βενετίας (1645-1669) καὶ οἱ ἀρχιερατ. ἐναλλαγές στὴς ὀρθόδοξες ἐπισκοπές, «Μηλιακά», Ἀθήνα 1989, τόμ. Γ', σελ. 46-47.

στὴν κατάργηση τῆς λατινικῆς ἐπισκοπῆς Σίφνου-Τζίας-Θερμίων μετὰ διαχωρισμὸ τῆς σὲ δύο ἀνεξάρτητα βικαριάτα, τῆς Σίφνου καὶ τῆς Κέας-Θερμίων.⁴⁰

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ δόν Marco da Polla, τὸ 1647, ἐγκαταστάθηκε στὴ Σίφνο καὶ ἕνας Φραγκισκανὸς μοναχὸς, ὀνόματι Francesco Michelluzzi, ὁ ὁποῖος, μολονότι εἶχε διορισθεῖ βικάριος Ἀθηνῶν, προτίμησε νὰ διαμένει στὴ Σίφνο, ὡς γραμματικὸς τοῦ Λογοθέτη καὶ ἄλλων ἐμπόρων. Ὁ ἐν λόγω μοναχὸς προσέφερε ἐκκλησιαστικὲς ὑπηρεσίες κατὰ τὴς ἀπουσίες τοῦ δόν Marco καὶ δίδασκε, τὰ πρῶτα χρόνια τῆς παραμονῆς του στὸ νησί, γράμματα στὰ παιδιά τῶν προκρίτων.⁴¹ Ἀνθρωπὸς τυχοδιωτικὸς χαρακτήρος, ἐπεδίωξε νὰ καταλάβει τὴ θέση τοῦ δόν Marco, ὅταν αὐτὸς συνελήφθη σκλάβος, ὑπῆρξε πρόξενος ἠθικῶν σκανδάλων μετὰ ὀρθόδοξους μοναχούς τῆς Μονῆς Μογκοῦ καὶ ἦλθε σὲ ἄμεση ρήξη μετὰ τὸν βικάριο Βαρθολομαῖο Πόλλα καταρακώνοντας τὸ γόητρο τῆς τοπικῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.⁴² Παρέμεινε στὴ Σίφνο τουλάχιστον δεκατέσσερα χρόνια.

5. Τὸ βικαριάτο Σίφνου.

Καὶ ἡ πορεία τοῦ συσταθέντος τὸ 1659 βικαριάτου Σίφνου ὑπῆρξε φθίνουσα, ὅπως καὶ τῆς ἐπισκοπῆς. Μάλιστα, μετὰ τὸν Βαρθολομαῖο Πόλλα, οὔτε ἕνας ἀπὸ τοὺς βικαρίους ποὺ διορίστηκαν στὴ συνέχεια, ὑπῆρξε ἰσάξιός του, τόσο σὲ μόρφωση, ὅσο καὶ σὲ δραστηριότητες.

Στὴ θέση τοῦ Βαρθολομαίου διορίστηκε πρῶτος βικάριος ὁ Νάξιος Antonio Gozadino (1659-1662),⁴³ τὸν ὁποῖο διαδέχθηκε ὁ Giovanni Batista Paterio (1663-1669).⁴⁴ Στὴ συνέχεια τὸ βικαριάτο τέθηκε ὑπὸ τὴν ἀποστολικὴ διαχείριση τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Μήλου Giovanni Antonio Camillis χωρὶς ἐφημερίου.⁴⁵ Τὸ 1676 τὸ Βατικανὸ διόρισε τὸν Ἰωάννη Ξανθάκη, ὁ ὁποῖος ἐφθασε στὴ Σίφνο τὸν Δεκέμβριο, ἀλλ' ἐγκατέλειψε ἀμέσως τὴ θέση ὅταν διεπίστωσε ὅτι ὑπῆρχε ἐλάχιστο ποῖμνιο καὶ οἰκονομικὴ ἀνέχεια.⁴⁶ Τὸν Ἰούνιο 1677 ὁ Camillis συμφώνησε μ' ἕναν Συριανὸ ἱερέα, τὸν Μαρῖνο Ρόσσι, νὰ προσφέρει τὴς ὑπηρεσίες του στὴ Σίφνο. Παρέμεινε μέχρι τὸ 1683, ὁπότε ἐφθασε στὸ νησί, διορισμένος ἀπὸ τὸ Βατικανὸ ἀποστολικὸς βικάριος ὁ Francesco Lorendano, Νάξιος.⁴⁷ Ὅταν αὐτὸς ἀπεβίωσε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1691 ἀνέλαβε καὶ πάλι, ὡς διαχειριστὴς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἐπίσκοπος Μήλου Camillis ἀπὸ τὸ 1692 χωρὶς νὰ διαθέτει ἐφημέριο.⁴⁸ Ὑστερ' ἀπὸ διαμαρτυρίες τῶν λίγων καθολικῶν τοῦ νησιοῦ καὶ, ἰδιαίτερα, τοῦ Γάλλου προξένου Γκιών, ὁ Camillis παρεκάλεσε τὸν συνάδελφό του τῆς Σύρου νὰ τοῦ στείλει ἐφημέριο. Αὐτὸς ἦταν ὁ Λεονάρδος Πριβιλέτζιο, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε καθήκοντα ἐφημερίου τὸ 1699.⁴⁹ Μετὰ τρία χρόνια, τὸ 1702, ἔλαβε ἀπὸ τὸ Βατικανὸ ἐπίσημο διορισμὸ ἀποστολικό

40. *Slot*, Ἐκκλησιαί, 276.

41. *Συμμεωνίδη*, Μοναστήρια, σελ. 12, 37-39.

42. Ἡ μεγάλη ἀλληλογραφία τῆς SCPF γιὰ τὸν Michelluzzi θὰ δημοσιευθεῖ σὲ ἰδιαίτερη μελέτη περὶ τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Σίφνου.

43. *SCPF/SOCCG. 276, 266^R-267^R*

44. *SCPF/Visite e Collegi*, vol. 32 (ἐκθεση Sebastiani).

45. *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, Τὰ Οἰκονομικά τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Μήλου δύο ἀρχιερατειῶν (1642-1699), στὰ «Μηλιακά», Ἀθήνα 1983, τόμ. Α', σελ. 96, 100-101. *Τὸ ἴδιον*, «Ἀνταρσία» τοῦ πληρώματος τῆς ὀρθόδοξης Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, στὰ «Σιφνιακά», Ἀθήνα 1991, τόμ. Α'/Γ', σελ. 62.

46. *Συμμεωνίδη*, Ἱστορία, σελ. 197.

47. *Συμμεωνίδη*, Ἱστορία, σελ. 197 καὶ «Ἀνταρσία», σελ. 68.

48. *Slot*, Ἐκκλησιαί, 188. *Συμμεωνίδη*, Ἱστορία, σελ. 197.

49. *Συμμεωνίδη*, Ἱστορία, σελ. 197.

βικαρίου. Στή θέση αυτή παρέμεινε περισσότερα από 35 χρόνια.⁵⁰ Τόν διαδέχθηκε ο Γεώργιος Πριβιλέτζιο (1747-1765)⁵¹ και αυτόν ο Angelo Sodrino (1765-μετά 1786).⁵² 'Επί τών ημερών του τελευταίου πωλήθηκαν τά κτήματα τής καθολικής 'Εκκλησίας, ὕστερ' ἀπό ἔγκριση τοῦ πάπα, ἀντί 2730 πιάστρων, γιατί ἦταν ἀσύμφορη ἡ διατήρησή τους.⁵³ Τελικά, τό 1798, τό βικαριάτο Σίφνου προσαρτήθηκε σ' ἐκεῖνο τής Μήλου-Κιμώλου, τοῦ ὁποῖου ὁ βικάριος ἐπισκέπτονταν τή Σίφνο κατά διαστήματα.⁵⁴

Τό 1806, Φεβρ. 26, ὁ βικάριος Μήλου Angelo Fumeli ἔγραψε στό Βατικανό ὅτι στή Σίφνο ὑπῆρχαν τρεῖς μόνον οἰκογένειες καθολικῶν πού ἀριθμοῦσαν 12 μέλη, «ἕνας γιατρός οἰκογενειακῶς, δύο Γάλλοι πού παντρεύτηκαν σχισματικές (= 'Ελληνίδες) ἐνώπιον τοῦ προηγουμένου βικαρίου». ⁵⁵ Τόν 'Ιούλιο τοῦ ἴδιου χρόνου ἔγραφε ἀπό τή Σαντορίνη ὁ Gasparo Delenda, πού μόλις τότε εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό τή Σίφνο, ὅτι εἶχε βρεῖ «τήν ἐκκλησία τής ἐπαρκῶς τακτοποιημένη στήν παραλία τής Χρυσοπηγῆς, ὅπου ὑπάρχει σχισματικός (= ὀρθόδοξος) ναός μέσα στόν ὁποῖο βρίσκεται μία λατινική ἀγία τράπεζα, στήν ὁποία τελοῦνται κατά καιροῦς λειτουργίες. Στό νησί μένουν δύο ἐξαιρέτοι καθολικοί, ὅμως ὁ don Velasti μέ τήν οἰκογένειά του δέν κατοικοῦν πλέον στή Σίφνο, ἀλλά στή Μύκονο». ⁵⁶ Οἱ ἐλάχιστοι δηλαδή καθολικοί τοῦ νησιοῦ, πού δέν εἶχαν πλέον ἐφημέριο καί ἐξυπηρετοῦνταν κατά διαστήματα ἀπό ἐκεῖνον τής Μήλου, δέν εἶχαν σέ λειτουργία οὔτε τόν ναό τους τοῦ 'Αγίου 'Αντωνίου στό Κάστρο καί ἔκαναν πότε-πότε τίς τελετές τους στό ἀλτάριο πού διατηροῦσαν στόν ναό τής Χρυσοπηγῆς. Τό ἐν λόγω ἀλτάριο εἶχε καθιερωθεῖ, πρό τοῦ 1670, ἀπό ἕναν «εὐσεβῆ» κουρσάρο, τόν Giovanni Maria Cardì, ὁ ὁποῖος τό εἶχε προικοδοτήσει μέ ἑκατό ρεάλια γιά νά τελεῖται ἀριθμός λειτουργιῶν. ⁵⁷

Καί ἄλλος καθολικός κουρσάρος, πού ἔδρασε πρό τοῦ 1662 στά νερά Σίφνου-Μήλου, ὁ καπετάν Λούκας Μπρόντζα, ἀπό τό Περάστο τής Γιουγκοσλαβίας, «ἄφησε ἕναν Τούρκο σκλάβο ὑπέρ τής ἐκκλησίας τοῦ 'Αρχαγγέλου Μιχαήλ γιά τήν ἐπισκευή της». 'Ο σκλάβος πωλήθηκε ἀντί 130 ρεαλιῶν, ἀλλά τά χρήματα τής «εὐσεβοῦς» αὐτῆς δωρεᾶς per testamento= διά διαθήκης τοῦ Λούκα Μπρόντζα, οἱ καθολικοί ἱερεῖς Σίφνου δέν χρησιμοποίησαν τελικά κατά τήν ἐπιθυμία τοῦ διαθέτου, ἀλλά γιά τίς ἀνάγκες ἐπιβιώσεώς τους, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀνακύψουν ἀλληλοκατηγορίες καί μεγάλη ἀλληλογραφία μέ τό Βατικανό καί πέραν τοῦ 1670. ⁵⁸

Μέ παρόμοια θέματα, οικονομικοῦ, κυρίως, περιεχομένου ἀσχολήθηκαν οἱ περισσότεροι βικάριοι τής Σίφνου, οἱ ὁποῖοι δέν μπόρεσαν νά διατηρήσουν τό ποιμνιό τους καί τήν 'Εκκλησία. Μετά τή συγχώνευση τοῦ βικαριάτου μέ ἐκεῖνο τής Μήλου, βικάριοι, πού διέμεναν στή Μήλο, διετέλεσαν ὁ Gianbatista Crispo (1798-1803), Angelo Fumeli (1803-1830), Francesco Brussetto (1831-μετά 1862) καί Δεζιρέ Λουδοβίκου Μπρέστ (πρό 1870-1893). ⁵⁹

Τά διασωζόμενα ἔγγραφα τής περιόδου τοῦ βικαριάτου, εἶναι πολλά, ἀλλά οἱ πληροφορίες τους εἶναι ἀνευ ἰδιαίτερης σημασίας γιά τήν ἱστορία του, ἀφοῦ ἀναφέ-

50. Αὐτόθι.

51. Αὐτόθι.

52. Αὐτόθι.

53. Αὐτόθι.

54. Αὐτόθι.

55. Αὐτόθι.

56. Αὐτόθι.

57. 'Ο.π.π., σελ. 198. Τά ἔγγραφα τής SCPF περί τοῦ Cardì καί ἄλλων κουρσάρων-δωρητῶν ὑπέρ τής ἐκκλησίας θά δημοσιευθοῦν προσεχῶς.

58. Συμεωνίδη Μ.Σ., 'Ἐνα ἔγγραφο ἐκμεταλλεύσεως σκλάβου, στά «Σιφνιακά», 'Αθήνα 1991, τόμ. Α/1, σελ. 113 ἐπ.

59. Στοι, 'Εκκλησῖαι, σελ. 276-277.

ρονται, κατά κύριο λόγο, σέ θέματα οικονομικῆς δυσπραγίας, προσωπικῶν διαφορῶν, ἀναμίξεων σέ σκάνδαλα κ.λπ., τά ὁποῖα θά χρησιμοποιηθοῦν σέ ἄλλη μελέτη, σχετική μέ τή φθορά τοῦ Καθολικισμοῦ στίς Κυκλάδες. 'Αντίθετη, ἀνοδική πορεία, ἀκολούθησε ἡ 'Ορθόδοξη 'Ανατολική 'Εκκλησία, περί τῆς ὁποίας τά ἐπόμενα.

'Εσωτερικό 'Αγίου 'Αντωνίου καθολικῶν (Κάστρο).

ΜΕΡΟΣ Β΄
Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΣΙΦΝΟΥ
(1646-1797)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΔΡΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ - ΕΚΛΟΓΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Στις 17 Αυγούστου 1646, επί πατριάρχου Παρθενίου Β', εκδόθηκε 'Ιερός Συνοδικός Τόμος με τόν όποιο ιδρύθηκε ή 'Αρχιεπισκοπή Σίφνου. 'Η συστατική αυτή Πράξη έχει ως εξής:

«Παρθένιος, ελέω Θεού αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης.

Κοινοῦ και καθολικοῦ προστάτου και τοῦτο χρέος ἀπαραίτητον, ἐπιμελείας τά πάντα κοινῆς ἀξιοῦν τῶν τε ἐντός ταύτης χρηζόντων και τῶν ἐκτός. και τά μέν καλῶς ἔχοντα, τά ὑπό τήν δεσποτείαν και διαφένδουσιν τοῦ ἀγιωτάτου και ὑψηλοτάτου οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ Θρόνου, πλείονα κεκτηῖσθαι τήν ἀσφάλειαν, τά δ' ἄλλως πῶς φερόμενα εἰς προσήκουσαν αὐτοῖς τάξιν ἀγαγεῖν και χρείας κατεπειγούσης, χεῖρα βοηθείας ἐκτείνειν· σκοπός γάρ τοιοῦτος ἐστί τῶ κατά καιρούς πατριάρχει και προνόμοις τῆς ψυχικῆς ὠφελείας πάντων τῶν εὐσεβῶν· λοιπόν και τά κατά τήν "Ἀσπρην Θάλασσαν κείμενα πατριαρχικά νησιά Σίφνος και 'Αμουργός, Πολύκανδρος, 'Αστυπάλεια, Σέρφος, Μύκονος, 'Ανάφη, Νίος, Σίκινος, 'Αρακλειτζα και τά πέριξ, διά τό τήν ἄλλως φέρεσθαι και εἰκῆ και μηδεμίαν ἐπίσκεψιν πνευματικῆν ἐσχηκέναι και ὑστερεῖσθαι τῆς ποιμαντικῆς ἐπιμελείας και πολλούς, λόγω δῆθεν ἐπιτροπικῆς ἐκεῖσαι ἀπιέναι και ἀτοπίας και, ὡς εἰπεῖν, και παρανομίας και ἀθεμιτογαμίας ὅτι πλείστας ἀδεῶς τε και ἀφόβως πράττειν και ἐπιχειρεῖσθαι ἐν αὐτοῖς αἰσχροκερδείας ἔνεκα και δωροληψίας, ὡς γνώριμον τοῦτον και ἐμφανές πρὸς πάντας, και τοὺς οἰκοῦντας (ἐν) αὐτοῖς χριστιανούς, ἱερομένους τε και λαϊκοὺς, ἀχθεσθαι και βαρέως ταῦτα φερεῖν και πολλάκις ἀνενεγκεῖν αὐτά ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ οἰκουμενικῷ κριτηρίῳ και τοὺς κατά καιρούς πατριάρχας οὐκ' οἶδ' ὅπως τοῦτο μή διορθοῦν, ἀλλ' ἐάν μέχρι τό δεῦρο οὕτως ταῦτα διάγειν και καταφθεῖρεσθαι ὑπό τῶν τυχόντων, ἡμεῖς, θεοῦ συνεργῶντες, τά ἐκκλησιαστικά ἐπιτηροῦντες και διοικοῦντες, οὐ μόνον ταῖς κανονικαῖς και νομικαῖς ἀποφάσεις και παραγγελίας, ἀλλά και τῆ διασκέμει και τῆ βουλή και εἰδήσει τῆς οἰκουμενικῆς ἱερᾶς συνόδου, οὐκ ἠθελήσαμεν καταλιπεῖν αὐτά ἐπί πολύ ἐπιμελείας χωρὶς και ἐπισκέψεως τῆς πατριαρχικῆς· συνόδου οὖν ἱερᾶς ἀρχιερέων, κληρικῶν, ἀρχόντων τῆς πολιτείας και τῶν λοιπῶν περὶ τῆς τούτων καταστάσεως συγκροτηθείσης δὶς και τρίς και τῆς αὐτῶν διορθώσεως εἰς μέσον προαχθείσης, ἀπεφάνθη παρά πάντων γενέσθαι τόν συνοδικόν τοῦτον τόμον και ἐγνωμοδοτήθη τά ἀνωτέρω αὐτά πατριαρχικά νησιά εἰς ἐν καταστῆναι και ἀρχιεπισκοπήν Σίφνου ὀνομασθῆναι και χειροτονηθῆναι ἐν αὐτῇ ἀρχιερέα γνήσιον και καθολικόν εἰς ἐπίσκεψιν και κανονικὴν προστασίαν τοῦ ἐν αὐτῇ χριστεπωνύμου πληρώματος, παρέχοντα ἐτησίως τῆ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία εὐπειθῶς, ὡς και τοὺς λοιπούς τοὺς ὑπ' αὐτὴν ἀρχιερεῖς, μητροπολίτας τε και ἀρχιεπισκόπους, τό διατεταγμένον αὐτοῦ βασιλικόν χαράτζιον, ὅπερ ἐστί φλωρία χρυσά τριάκοντα· και παρακελευόμεθα ἤδη ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, γνώμη κοινῆ τῆς αὐτῆς ἱερᾶς συνόδου, ἵνα, ὡς ἐπεκράτησεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια, ἡμετέρα προτροπῆ και ἀδεία, ψηφισθεῖ κανονικῶς πρόσωπον ἄξιον ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Σίφνου, ὃ ἐάν ἐκλεγῆ παρά τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων και χειροτονηθεῖ νομίμως, δίχα τινός ἀμφιβολίας ἢ διαστάσεως και ἀπέλθοι εἰς τήν αὐτὴν ἀρχιεπισκοπήν ἀναντιρρήτως και ἀκωλύτως, ποιμαῖνον και ἰθύνον κατά τήν περίληψιν τῆς πρά-

ξέως αὐτοῦ τόν ἐκεῖσε χριστόνυμον και περιούσιον λαόν· ὅθεν εἰς διηνεκῆ τήν ἀσφάλειαν και ἔνδειξιν πάντων ἐγένετο και ὁ παρών συνοδικός τόμος και κατεστρώθη ἐν τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἱερῷ κώδικι.

"Ἐτει σωτηρίῳ αχμς', ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ιζ', ἰνδικτ. ιδ'»¹

Μέ τήν ἀνωτέρω Πράξη ('Ιερό Συνοδικό Τόμο) ιδρύθηκε ἡ ἀρχιεπισκοπή Σίφνου, ἡ ὅποια ἀπετελεῖτο ἀπό τά ἀπαριθμούμενα σ' αὐτὴν νησιά 'Αμοργό, 'Ανάφη, 'Αστυπάλεια, 'Ηράκλεια, 'Ιο, Μύκονο, Σέρφο, Σίκινο, Φολέγανδρο «και τά πέριξ» αὐτῶν. Τό πατριαρχεῖο προήλθε στήν ἰδρυσὴ τῆς κατόπιν ἀλλεπαλλήλων αἰτημάτων τῶν νησιωτῶν, πού ἐστεροῦντο ποιμαντικῆς προστασίας, ἐνῶ δοκιμάζονταν ἀπό πλείστα δεινά και τίς συνέπειες τοῦ βενετοτουρκικοῦ πολέμου, πού εἶχε ἀρχίσει τόν προηγούμενο χρόνο (1645). Μετά τήν ψήφιση τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, οἱ ἐκλέκτορες ἀρχιερεῖς συνήλθαν αὐθημερόν στόν ναό τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου «ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ», ὅπου κατέστρωσαν κατά τήν τάξη, τήν Πράξη ἐκλογῆς τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου, τό κείμενο τῆς ὁποίας ἔχει ὡς εξής:

'Επειδὴ ἐγνωμοδοτήθη παρά πάντων τῶν τόπω καθέδρας ἐχόντων ἐν ταῖς συνοδικαῖς συνελεύσεσι και ἐκρίθη κατ' εὐλογον και δίκαιον τρόπον τήν Σίφνον μέ τά λοιπά πατριαρχικά νησιά τά ὄντα κατά τήν "Ἀσπρην Θάλασσαν γενέσθαι ἀρχιεπισκοπήν, προϊσταμένου χειροτονουμένου, τοῦτου χάριν ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, προστάζει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου και δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου, εἰσήλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου τῷ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ και ψήφους κανονικάς ποιησάμενοι εἰς ἐκλογὴν προσώπου τοῦ ἀρχιερατεύσαντος ἐν αὐτῇ, πρῶτον μέν ἐθέμεθα τόν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις και πνευματικοῖς κύρ 'Αθανάσιον, δεύτερον τόν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Κοσμᾶν τόν ἐν Γαλατᾶ και τρίτον τόν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Γαβριήλ τόν ἐν 'Ερμιολιανοῖς· ὅθεν εἰς ἔνδειξιν και ἀσφάλειαν ἐγράφησαν και τά ὀνόματα αὐτῶν και κατεστρώθησαν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.

'Ἐν ἔτει αχμς', αὐγούστῳ ιζ', ἰδικτιῶνος ιδ'»²

Ὁ πρῶτος κατά σειράν στό ὑπόμνημα ἐκλογῆς ἱερομόναχος και πνευματικός 'Αθανάσιος, ἐξελέγη πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου. 'Ακολούθησε ἡ αὐθημερόν ὁμολογία πίστεως τοῦ ὑποψηρίου, ἡ χειροτονία του σέ ἀρχιερέα³ και ἀκολουθῶς ἀνεχώρησε γιά τήν ἔδρα και τά πολυάριθμα νησιά τῆς ἐπαρχίας του.

Ἡ ἀρχιεπισκοπή Σίφνου ἐπέζησε 151 ἔτη, μέχρι και τοῦ μηνός 'Ιουνίου 1797. Τότε, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε', συνήνωσε τίς δύο ἀρχιεπισκοπές Μήλου-Κιμῶλου και Σίφνου, σέ μία μητρόπολη, τήν Μητρόπολη Σίφνου και Μήλου ἢ Σιφνομήλου, μέ ἔδρα τῆ Σίφνο. Τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς Σίφνου προέστησαν 14 ἀρχιερεῖς, περὶ τῶν ὁποίων γράφομε κατωτέρω.

1. Γεδεών Μ., Μνημεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις, «Ἐκκλησιαστ. 'Αλήθεια», 4 (1883-1884), 451-452. Ζερλέντη, 'Ιστορ. 'Ερευναί, 'Αποστολόπουλου Γ.Δ. - Μιχαηλᾶρη Δ.Π., 'Η Νομικὴ Συναγωγή τοῦ Δοσθέου, Μία πηγὴ και ἓνα τεκμήριον, 'Αθήνα 1987, Α', σελ. 185, Συμεωνίδη, 'Ιστορία, σελ. 186-187.

2. Ζερλέντη, 'Ιστορ. 'Ερευναί, σελ. 137, 'Αποστολόπουλου - Μιχαηλᾶρη, ὁ.π.π., σελ. 185, Συμεωνίδη, 'Ιστορία, σελ. 187.

3. 'Αποστολ. Μιχαηλ., ὁ.π.π., σελ. 185-186, Συμεωνίδη, ὁ.π.π. και τὸ 'Αρχιεπίσκοπος..., σελ. 98-102.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

Τό οργανωτικό σχήμα της Αρχιεπισκοπής Σίφνου, ή επαρχία της οποίας εκτεινόταν σέ πολυάριθμα νησιά, στηρίζονταν στους όφφικιαλούς κληρικούς-έκπροσώπους του αρχιερέως και στις ένορίες ή ένοριακές έκκλησίες κάθε νησιού, όπως αυτές είχαν συγκροτηθεί και λειτουργούσαν μέσα στα πλαίσια των τοπικών συνθηκών. Περί του ένοριακού συστήματος στό νησί της Σίφνου έχουμε συγκεκριμένες πληροφορίες, ενώ στερούμεθα σαφών ειδήσεων για τά υπόλοιπα νησιά.

1. Οί όφφικιάλαιο κληρικοί

Οί όφφικιάλαιο (= άξιωματούχοι) κληρικοί, όπως οίκονόμοι, σακελλάριοι, πρωτοπαπάδες, σκευοφύλακες κλπ., αποτελούσαν τό έπιτελείο του αρχιερέως και ήταν έπιφορτισμένοι μέ διάφορα καθήκοντα του άξιώματός τους, τόσο κατά τις ιερές ακολουθίες και τελετουργίες, όσο και κατά τήν άσκηση της διοικήσεως. Στα χωριά της επαρχίας ήταν οί αντιπρόσωποι του.

Η παραχώρηση άξιωμάτων σέ κληρικούς γίνονταν μέ τήν έφ' άπαξ καταβολή στόν αρχιεπίσκοπο χρηματικού ποσού, ύψους αναλόγου μέ τή θέση αυτού στην ιεραρχία. Καί τούτο γιατί, όπως φαίνεται, κάθε άξίωμα είχε ιδιαίτερα προνόμια και απέφερε στόν κατέχοντα ειδικό εισόδημα. Αναφέρεται λ.χ. ότι στη Σίφνο ο έκάστοτε οίκονόμος «κατά παλαιάν και άνέκαθεν συνήθειαν» είχε ως «τρίτα του όφφικίου του» ποσοστό 10% επί των «τυχηρών» εισοδημάτων του αρχιερέως των συναζομένων στην ένοριακή περιφέρειά του.¹ Ίσως νά συνέβαινε τό ίδιο και μέ τους άλλους άξιωματούχους, σέ μικρότερα ποσοστά, ή νά έφεραν άπλως τόν τίτλο για νά διακρίνονται από τους λοιπούς ιερείς κάθε χωριού ως έπιτόπιοι εκπρόσωποι του αρχιερέως.

Η απόκτηση του όφφικίου του οίκονόμου, τουλάχιστον, προϋπέθετε τήν καταβολή σημαντικού χρηματικού ποσού. Γράφοντας στις 10 Νοεμβρίου 1820 από τήν ΚΠολη ό μητροπολίτης Σίφνου Καλλίνικος πρός τόν έπίσκοπο Λαμψάκου Άρσένιο, αντιπρόσωπό του στα πνευματικά θέματα, για τήν άνάδειξη στό άξίωμα του οίκονόμου του ιερέως Νικολάου Μπάου, σημείωνε:

«...και έσυμφωνήσαμεν διά νά λάβωμεν φιλότιμον διά τό όφφίκιον οκτακόσια γρόσια από τόν παπά κύρ Νικόλαον, τόν αναδεξάμενον τό όφφίκιον και είκοσιπέντε φαμελιάτικα... τά άσπρα θέλεις τά δόσεις τω εύγενεστάτω έπιτρόπω μας σιόρ Γιαννάκη Λειμβαίω διά νά μās τά έμβάση είς Βασιλεύουσαν, διά νά στείλωμεν και ήμεϊς τό ένταλτήριον τή έντιμότητι του διά της εύγενείας του».²

Ο οίκονόμος Σίφνου, πέραν του άνωτέρω ποσοστού 10% επί των εισοδημάτων του αρχιερέως, είχε «δικαιώματα» του άξιώματός του «...από μέν του α^{ου} γάμου παράδες έξ, από δέ του δευτέρου παράδες δώδεκα, από δέ του γ^{ου} τά διορισμένα παρα

του αρχαίου έθους της νήσου, και από κάθε πρόθεσησιν όπου λαμβάνει ό αρχιερεύς παράδες είκοσι και έκ χειροτονίας ιερέων όπωςσδήποτε τετελεσμένων παράδες έξήκοντα» καθώς και τις έκκλησίες του Ταξιάρχη στό Βαθύ και της Παναγίας Κυτριάνης για τις τελούμενες σ' αυτές λειτουργίες, πανηγύρεις κλπ.³

Στά χρόνια της Έπαναστάσεως του '21, ό τοποτηρητής της μητροπόλεως Σίφνου πρώην Μοσχονησιών Βαρθολομαίος, άπονέμοντας έκκλησιαστικά όφφίκια σέ κληρικούς και λαϊκούς, έλαβε, τό 1824, τά έξής ποσά:

α) «από οίκονόμον και σακελλάριον φιλοδώρημα προχείρησιν... γρόσια 18» (Κίμωλος)

β) «από χωροεπίσκοπον και λογοθέτην, προχείρησιν γρόσια 10» (Κίμωλος)

γ) «από προχείρησιν σκευοφύλακος, γρόσια 5» (Κίμωλος)

δ) «όφφίκιον πρωτοσυγγέλλου, γρόσια 50» (Μήλος)

στ) «όφφίκιον οίκονόμου, από σακελλαρίου τό πρώτον και φαμελιάς... γρόσια 350» (Μήλος)

η) «όφφίκιον σκευοφύλακος, από πρωτοσυγγέλλον, όπου τόν είχαν προχειρήσει... γρόσια 44» (Μήλος)⁴.

Πρέπει λοιπόν νά υποθέσουμε ότι για τήν άπονομή όφφικίων ήταν άπαραίτητη ή καταβολή χρηματικών ποσών στόν αρχιερέα, αναλόγων πρός τό άξίωμα και τις οικονομικές δυνατότητες των εύεργετουμένων μέ αυτά, καθώς και πρός τά έξ αυτών άπορρέοντα εισοδήματα.

Σέ όλα τά νησιά της επαρχίας προϊστατο οίκονόμος, υπήρχε δέ και αριθμός κληρικών που έφεραν τά σημαντικώτερα άξιώματα, του σακελλαρίου, πρωτοπαπά, λογοθέτη, σκευοφύλακος, χαρτοφύλακος, χωροεπισκόπου, πρωτεκδίκου, πρωτοσυγγέλλου και αποτελούσαν «τόν ιερό κατάλογο» του τόπου. Στη Σίφνο, τήν έδρα της επαρχίας, ό αριθμός των όφφικιαλίων κληρικών ήταν μεγαλύτερος (βλ. Πίνακα υπ' αριθμ. 3). Περιστασιακό άξίωμα φέρεται εκείνο του «έπιτρόπου του αρχιερέως», κληρικού ή λαϊκού, τό όποιο άπενέμετο για όρισμένο χρονικό διάστημα για τήν έπιτέλεση κάποιου έργου, συνήθως κατά τις άπουσίες του αρχιερέως, όπως λ.χ. για τή συγκέντρωση των έκκλησιαστικών φορολογιών. Καθήκοντα «έπιτρόπου» ήταν δυνατόν νά άσκήσει και όφφικιάλιος κληρικός. Λαϊκός ή κληρικός ό έπίτροπος, φαίνεται ότι έπρεπε νά είναι ιδιοκτήτης ναού. Τούτο προκύπτει από τό 15ο άρθρο της Κωδικοποίησεως έκκλησιαστ. έθίμων έτους 1784 κατά τό όποιο: «Όσοι ξένοι ήθελαν εύρεθούν (στή Σίφνο) και νά μήν έχωσιν όσπήτια έδικά τους (νά υπάγονται δηλ. σέ κάποιον ένοριακό ναό), νά τους ένταφιάζουν (κατά τήν άποβίωση τους) οί κατά καιρόν εύρισκόμενοι έπίτροποι του αρχιερέως ε ί σ τ ά ς ε κ κ λ η σ ί α ς τ ο υ ς, άναζητούντες τά έξοδα ένταφιασμού και λοιπών εκ του θανάτου ύποχρεώσεων (κηδείας, μνημοσύνων κ.λπ.) από τους τυχόν συγγενείς ή τά περιουσιακά στοιχεία των τεθνεώτων».⁵ Είναι όμως πολύ πιθανόν οί έν λόγω «έπίτροποι του αρχιερέως» νά μήν ήταν λαϊκοί, αλλά οί έκάστοτε αντιπρόσωποι του στα χωριά όφφικιάλαιο κληρικοί, οί όποιοι ήταν έπιφορτισμένοι μέ τό πνευματικό έργο, διέθεταν δέ ή προϊστατο ναών, ενώ οί έξ αυτών λαϊκοί νά άσκοούσαν άλλο, μή πνευματικού περιεχομένου, έργο.

2. Η ένοριακή συγκρότηση.

Βάση της έκκλησιαστικής διοργανώσεως ήταν ή έκκλησία, ό ναός. Οί έκκλησίες και τά έξωκκλήσια αποτελούσαν ιδιοκτησίες είτε ιερέων, είτε πολιτών, προσωπικές

1. Βλ. κατωτέρω τό κατάστιχο Βαρθολομαίου, τοποτηρητού Σίφνου, ως Πίνακα υπ' αριθμ. 9.

2. Συλλογή Ε. Βάου, «διάφορα έγγραφα».

3. Συλλογή Ε. Βάου, «έκκληση, δικαιώματα».

4. Κατάστιχο Βαρθολομαίου, Πίνακας υπ' αριθμ. 9.

5. «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 177.

δηλαδή περιουσίες που προσπόριζαν στους ιδιοκτήτες έσοδα, αλλά και υποχρεώσεις για τη συντήρηση, τόν διάκοσμο και τόν εφοδιασμό τους σε ιερά σκευή και βιβλία κ.λπ. ή τήν πρόσληψη ιερέων για τήν τέλεση ιεροτελεστιών, όταν οι κύριοι ήταν λαϊκοί.⁶ Η ανέγερση ναού από πιστούς και μάλιστα ό ένταφιασμός τους μέσα σ' αυτούς, έθεωρείτο ότι διεσφάλιζε τήν μετά θάνατον ζωή. Ο λόγος αυτός αποτελεί τήν αιτία άριστης συντηρήσεως τών ναών και του μεγάλου αριθμού τους.

Ένοριακές δέν ήταν όλες οι εκκλησίες, άγνοούμε δέ πόσες απ' αυτές είχαν, κατά καιρούς, τήν έν λόγω ιδιότητα, όπως δέν γνωρίζουμε άκριβώς και τίς προϋποθέσεις για τήν άναδειξη ναού σε ένοριακό. Θεωρώ ότι ένοριακές ήταν όσες συγκέντρωναν ικανό αριθμό «ένοριών»=κατοικιών, ό όποιος λογίζονταν ικανοποιητικός για τήν άπερίσπαστη λειτουργία και συντήρησή τους. Είναι διακριβωμένο ότι κάθε κατοικία είχε υποχρέωση νά άνήκει σε έναν από τούς υπάρχοντες ένοριακούς ναούς, όχι απαραίτητως σε πλησιόχωρους.⁷ Μέ άλλους λόγους κατοικίες του χωριού Σταυρί ήταν δυνατόν νά υπάγονται ένοριακά σε ναούς του Κάστρου ή του Άρτεμώνα. Υποθέτω ότι τουτο άνάγει τήν άρχή του στην εποχή ενάρξεως της Φραγκοκρατίας (έτος 1207 και έξης) όταν, μέ τήν κατάληψη από τούς Φράγκους κατακτητές τών κατοικιών τών όρθοδόξων Έλλήνων που διέμεναν στό χώρο του Κάστρου, οι εκδιωχθέντες κάτοικοι άρχισαν νά άνεγείρουν νέες κατοικίες έκτός αυτού, στίς περιοχές που βαμμηδόν άπετέλεσαν τά χωριά του Άρτεμώνα, Σταυρίου, Έξαμπέλων και Καταβατής, έλλείψει δέ ναών σ' αυτά, στην άρχή, εξακολούθησαν νά άνήκουν ένοριακά τούς παλαιούς ναούς τους του Κάστρου. Ίσως νά υπάρχουν και άλλοι λόγοι, τούς όποιους άγνοώ, που επέβαλαν τήν έν λόγω συνήθεια, όπως λ.χ. ή ιδιαίτερη εύλάβεια τών πιστών προς συγκεκριμένους άγίους-προστάτες φερωνύμων ναών ή οικογενειακή παράδοση κ.λπ.

Κωδικοποίηση σε «ό,τι εστάθη παλαιά και άρχαία συνήθεια» περί ένοριών, ένοριτών, ιερέων κ.λπ., πραγματοποιήθηκε στίς 26 Φεβρουαρίου 1784 μέ απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως του Κοινού, ένώπιον του άρχιεπισκόπου Σίφνου Μελετίου.⁸ Μέ βάση τήν έν λόγω κωδικοποίηση και άλλα στοιχεία τών πηγών θά επιχειρήσουμε μία άνάπτυξη του θέματος.

3. Οι ένοριακές κατοικίες κ.λπ. άκίνητα.

Οι κατοικίες τών πιστών κ.λπ. άκίνητες περιουσίες τους βρίσκονταν σε άμεση σχέση και συνάρτηση μέ κάποιον ναό. Η σχέση τών κατοικιών μέ αυτόν άποτελούσε τήν «ένορία», ένω ή όμοια τών λοιπών άκινήτων (χωραφιών, άμπελώνων κ.λπ.) τήν «άφιέρωση» μέ υποχρέωση τελέσεως έορτών ή λειτουργιών. Η «ένορία» ήταν σχέση κατοικιών μέ ένοριακούς ναούς, εύρισκομένους μέσα στα όρια τών χωριών, ένω ή «άφιέρωση» σχέση, κυρίως, μέ έξωκλήσια, αλλά και ναούς τών χωριών.

Όλοι οι πιστοί, αλλά και όλες οι κατοικίες, άνήκαν υποχρεωτικά σε ένοριακό ναό, ό έφημέριος του όποιου τελαύσε μόνος αυτός, τίς καθιερωμένες ιεροπραξίες και τελετουργίες (γάμους, βαπτίσεις, κηδείες, άγιασμούς κ.λπ.). Τή βάση της σχέσεως αυτής, που λέγονταν «ένορία», άποτελούσε ή κατοικία, ή όποία ήταν βεβαρυμένη μέ διάφορες υποχρεώσεις (έορτές, λειτουργίες, γάμους, βαπτίσεις κ.λπ.) που έκπληρούσαν οι διαμένοντες σ' αυτήν.

Όλες άνεξαίρετως οι κατοικίες που, πρό άμνημονεύτων χρόνων, είχαν «ένορία», σε κάποιον ναό, ήταν «άμετάθετες», δηλ. δέν μεταφέρονταν σε άλλο ναό. Στόν άπαγορευτικό αυτόν κανόνα υπήρχαν δύο έξαιρέσεις:

6. Βλ. άνάπτυξη του θέματος στο *Συμμεωνίδα*, Ίστορικά, σελ. 17-21.

7. Αυτόθι και *Συμμεωνίδα*, Ίστορία, σελ. 194-195.

8. Βλ. τόν Κώδικα στα «*Σίφνιακά*», τόμ. Β' (1992), σελ. 175-178.

α) σε περίπτωση που μία εκκλησία τών Έξαμπέλων είχε ένοριακή κατοικία λ.χ. στόν Άρτεμώνα και εκκλησία του Άρτεμώνα ένοριακή κατοικία στα Έξάμπελα, ήταν δυνατόν, μέ γραπτή συμφωνία τών ιερέων τών δύο ναών (και συναίνεση τών ιδιοκτητών τών κατοικιών), νά επέλθει άνταλλαγή τών «ένοριακών κατοικιών», ώστε αυτές νά βρίσκονται μέσα στα όρια, τουλάχιστον, τών χωριών στα όποια υπήρχαν οι ένοριακοί ναοί και οι ένορίες.

β) σε περίπτωση που ένας πιστός δήλωνε ότι θά ακολουθούσε τόν ιερατικό κλάδο, ή κατοικία του, όσο και αυτός και ή πρεσβυτέρα του, είχαν «ένορία» στην εκκλησία που θά ιεουργούσε, μετά τή χειροτονία του, υπό τήν προϋπόθεση ότι ή εκκλησία αυτή άποτελούσε προσωπική ιδιοκτησία του. Όταν όμως, παρά τήν άρχική δήλωση, ό πιστός δέν έλάμβανε τό ιερατικό σχήμα ή άπέμενε χωρίς άπογόνους (άκληρος), ή ένορία έκάστου τών συζύγων παρέμενε στην εκκλησία της πρώτης κατοικίας τους, στην όποία έπρεπε νά εκκλησιάζονται και νά τελούν όλες τίς εκκλησιαστικές υποχρεώσεις τους.

Σύσταση «ένορίας» έπέρχονταν μέ διάφορους τρόπους:

α) μέ *προικοχάρτια*, στα όποια οι προικίζοντες τά τέκνα τους γονείς μέ κατοικίες, προσδιόριζαν και τόν ναό στόν όποιο θά είχαν αυτές «ένορία». Λ.χ. σε προικοσύμφωνο του 1717 αναφέρεται: «...νά γροικούνται και ένοριτες στόν άφέντη τόν Χριστό του παπα-Άποστόλη Άλιμπέρτη», ή, σε προικοσύμφωνο του 1762: «...ή ένορία τως εις τόν Άγιον Ίωάννην του Κοχλιού...» κ.λπ.⁹

β) μέ *άγορά* από έφημέριο-ιδιοκτήτη ένοριακού ναού.

Λ.χ., στίς 8 Ίουνίου 1747, «τό κερά Μαργιά του ποτέ χατζή Πολίτου... μέ τό νά κτίση τά όσπήτια όπου έχει, έσυμφώνησαν μέ τόν αιδεσιμώτατον παπα-Νικολάκη Μπάον και σκευοφύλαξ Σίφνου διά νά γροικιένται ή ένορία των στόν Άγιον Κωνσταντίνον και διά ξιασμόν της παρούσης ένορίας, της έδωσαν ρεάλια πέντε... και από τήν σήμερα νά είναι και νά γροικάντε (σε) όποιον πρόσωπον έβρίσκεται εις τά μέρη αυτά όσπήτια, νά είναι ένοριτες παντελευθέρου του Άγίου Κωνσταντίνου εις τόν άπαντα αιώνα, ξεκαθαρίζοντας όπου έχει και άλλα όσπήτια της θυγατέρας της της Κατερίνας, τά όποια της τά έδωκε ό μπάρμπας του οικονόμος (του άνωτέρω σκευοφύλακος) διά νά είναι ένοριτες του Άγίου Κωνσταντίνου και νά κάνη και μία έορτή του Θεολόγου στίς 26 σετεβρίου...».¹⁰

γ) μέ *παρχώρηση κατοικίας* από έφημέριο, όπως αναφέρεται άνωτέρω, αλλά και έκτάσεων για τήν ανέγερση νέων κατοικιών. Σε έγγραφο της 13 Μαΐου 1789 αναφέρεται: «...και άλλο σπήτι (άν) κτιστεί στην αυτήν τοποθεσία, νά είναι και αυτό ή ένορία του εις τόν Άγιον Σπυρίδωνα...».¹¹ Ακόμη, σε έγγραφο της 15 Ίανουαρίου 1799: «Τήν σήμερα έσυμφώνησαν ό αιδεσιμώτατος άγιος οικονόμος Μπάος και τό κυρά Φλουρη, σύζυγος του μακαρίτη Γιαννάκη Καμπάνη (ιδιοκτήτες του Άγ. Κωνσταντίνου Άρτεμώνας) μέ τόν Νικόλα Νοστράμη Πραμιανόν όμου και της σύζυγου του Φλουρού και τούς δίδουν ένα όσπητότοπον, τοποθεμένον εις τίς Βαλανιές (προερχόμενον) από του Κωνσταντέλου, διά νά κτίσουν όσπήτιον... υποσχόμενος ό Νικόλας και ή συμβία του διά νά είναι ένοριτες άπαρασάλευτοι εις τόν Άγιον Κωνσταντίνον και νά κάμνουν και μίαν έορτήν, εις τήν αυτήν εκκλησίαν, τήν Κυριακήν του Θωμά, κατά τήν τοπικήν συνήθειαν, και νά δίδουν και διά πληρωμήν παράδες δέκα...».¹²

Όπως γίνεται άντιληπτό, ή «ένορία» κάθε κατοικίας ήταν ζήτημα διαπραγματεύσεων μεταξύ κληρικών-ιδιοκτητών ναών και ένοριτών. Οι κληρικοί άνελάμβαναν, άκόμη και μέ παροχή άκινήτων, νά άποκαταστήσουν τούς ένοριτες τους, οι όποιοι,

9. «*Σίφνιακά*» Β' (1992), σελ. 105, 109.

10. *Σύλλογή Ε. Βάου*, «έκκληση. δικαιώματα».

11. Αυτόθι.

12. Αυτόθι.

ευεργετούμενοι μέ κατοικίες, οικόπεδα γιά άνέγερση κατοικιῶν ἢ καί χρηματικά ποσά, ἦταν ὑποχρεωμένοι νά διατηροῦν ἑσαεὶ τίς ἑνορίες τῶν κατοικιῶν σέ ὀρισμένο ναό. Ἐτσι ὁ ναός ἀποκοτοῦσε μονίμως ὀφέλη ἀπό τίς ἱεροπραξίες πού ἦταν ὑποχρεωμένοι νά τελοῦν σ' αὐτόν οἱ ἑνορίτες καί οἱ διάδοχοί τους στίς κατοικίες. Οἱ παραχωρούμενες ἀπό τοὺς ἱερεῖς κατοικίες σέ τρίτους, τοὺς ἑνορίτες τους, ἀποτελοῦσαν περιουσιακά στοιχεῖα τῶν τελευταίων, τά ὅποια ἦταν δυνατὸν καί νά μεταβιβαθοῦν ἀκόμη, ἀρκεῖ νά διασφαλιζόνταν ἡ συνέχιση τῆς «ἐνορίας» τοῦ ἀκινήτου στόν ἀρχικό ναό.

Τό 1831, Μαρτίου 10, ἔγραφε ὁ γέρον οἰκονόμος Μπαῖος: «...ἐγώ βέβαια ἐπαρακινήθηκα καί ἔδοσα ἀδωροδοκῆτως τήν τοποθεσίαν ἐκείνην, διότι καί ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος ἦταν ἐδική μου ἐκκλησία καί ἐγώ ἱερεὺς καί ἐπεθύμουν νά αὐξάνω τās ἐνορίας μου δίδοντας τό ἐδικόν μου πρᾶγμα καθὼς καί εἰς τά προικοσύμφωνα τῶν θυγατέρων τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ μου φαίνονται ὅτι τά ὀσπήτια ταῦτα εἶναι ἐνορία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου· σήμερον ὁ κύριος Πετράκης Κωνσταντίνου Μάτζας, ἐπειδὴ ἔκτισεν εἰς τόν αὐτόν τόπον ὀσπίτια τῆς θυγατρὸς του Μοσχοῦς, ζητεῖ νά καθυποβάλλῃ ἐλευθέρως αὐτά εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν τήν ἐνορίαν, ἐνῶ ἡ τοποθεσία ἐδόθη ἔκτοτε ἀπό ἐμέ ἀδωροδοκῆτως, μόνον διὰ νά εἶναι εἰς τήν ἐκκλησίαν μου ἡ ἐνορία ὅσα ὀσπίτια κτισθοῦν ἐκεῖ εἰς ὅλην τήν τοποθεσίαν...».¹³

Οἱ ἀπορρέουσες ἀπό τήν «ἐνορία» ὑποχρεώσεις τῶν πιστῶν, τόσο κατὰ τή διάρκεια τῆς ζωῆς τους, ὅσο καί μετὰ τόν θάνατό τους ἦταν πολυποίκιλες. Οἱ πιστοὶ «ἐνορίτες» ἦταν ὑποχρεωμένοι ἐν ζωῇ νά ἐκκλησιάζονται στόν «ἐνοριακό ναό» τους καί νά τελοῦν σ' αὐτόν διάφορες ἱεροτελεστιές (γάμους, βαπτίσεις, ἑορτές, λειτουργίες κ.λπ.). Πρό τοῦ θανάτου τους δέ, φρόντιζαν νά ἐγκαταστήσουν ἀντιπροσώπους τους οἱ ὅποιοι εἶχαν ὡς ἔργο «νά κυβερνήσουν τήν ψυχὴ τους (μετὰ θάνατον) κατὰ τήν τάξιν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν» μέ τέλεση μνημοσύνων, σαρανταλείτουργων, πατρογονικῶν ἑορτῶν κ.λπ.

Ὅλες αὐτές οἱ ἐκδηλώσεις ἐκφράζονταν μέ χρηματικά ποσά, πού ἀποτελοῦσαν τά «δικαιώματα» ἐκκλησιῶν καί ἱερέων γιά τή διασφάλιση τῶν ὀποίων εἶχε καθιερωθεῖ ἕνα σύστημα κανόνων, τό ὅποιο τελικά καταγράφηκε λεπτομερῶς στόν Κώδικα τοῦ 1784 σέ δεκαπέντε ἄρθρα (βλ. «Σιφνιακά», Ἀθῆναι 1992, τόμος Β'/II, σελ. 175-178).

4. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοριακῶν ναῶν.

Περί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν δέν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς πληροφορίες, φαίνεται ὅμως ὅτι αὐτός δέν ἦταν μικρός. Στίς παλαιότερες πηγές ἔχουμε, κατὰ καιροῦς διάφορα ἀριθμητικά στοιχεῖα περὶ τῶν ἱερέων-ἐφημερίων χωρὶς κατανομασία τῶν ἐνοριῶν τους. Ἀναφέρεται λοιπὸν ὅτι:

α) ὅταν ἀπεβίωσε ὁ καθολικὸς ἐπίσκοπος Σίφνου Giacomo della Roca, στίς 10 Ἀπριλίου 1643, στήν κηδεῖα του πῆραν μέρος καί 51 ὀρθόδοξοι ἱερεῖς. Εἶναι ἄγνωστο ἂν καί οἱ 51 ἦταν ἱερεῖς ἰσάριθμων ἐνοριῶν. Μερικά χρόνια νωρίτερα τό 1629 καί τό 1632, ἀναφέρονται 40 ὀρθόδοξοι ἱερεῖς.¹⁴

β) τό 1667 ἀνέρχονταν σέ 50.¹⁵

γ) στοὺς Κώδικες καταγραφῆς τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ἐτῶν 1731

13. Αὐτόθι.

14. SCPF/SOCC. 184, 224^v-225^r καί SOCC. 39, 416^{rv}.

15. SCPF/Visite e Collegi, vol. 32 (ἐκθεση Sebastiani).

καί 1784, ὑπέγραψαν 25 καί 24, ἀντίστοιχα, χωρὶς νά εἶναι διακριβωμένο ὅτι προσῆλθαν ὅλοι οἱ ἱερεῖς γιά τήν ὑπογραφή τῶν Κωδίκων.¹⁶

δ) κατὰ μαρτυρία τοῦ 1828, ἡ Σίφος εἶχε 44 ἱερεῖς σέ 43 ἐνορίες πού εἶχαν κατὰ χωριό: Κάστρο, ἐνορίες 7, Πετάλι 2, Ἀρτεμῶνας 10, Σταυρὶ 10, Καταβατὴ 8 καί Ἐξάμπελα 6.¹⁷

Τό ἴδιο ἔτος 1828, πραγματοποιήθηκε, μέ ἐντολή τῆς Διοικήσεως, ἀπογραφή τῶν κατοικῶν τῆς Σίφνου, τά στοιχεῖα τῆς ὁποίας ἐμφανίζουν διαφορές μέ τά ἀμέσως ἀνωτέρω, ὡς πρὸς τόν ἀριθμὸ τῶν ἐφημερίων. Ἀναφέρονται:

– στό Κάστρο, 5 ἱερεῖς, οἱ: Χωρεπίσκοπος Πᾶος ἱερομόν., Νικόδημος Μοσχούτης ἱερομόν., Νέοφυτος Βενιέρης ἱερομόν., παπᾶ Γεώργιος καί παπα-Νικόλαος Νατάλες πρεσβύτερος.

– στό Πετάλι, 1 ἱερεὺς, ὁ Ἰωάννης Ναρλῆς, πρεσβύτερος.

– στά Ἐξάμπελλα, ἱερεῖς 6, οἱ Σκευοφύλαξ Κάτσας, πρωτοπαπᾶς Ζαμπέλης, Αὐγερινὸς ἱερεὺς πριμικύριος, πρεσβύτερος Ἰωάννης, Ἰωάννης πρεσβύτερος καί πνευματικὸς, Δημήτριος πρεσβύτερος.

– στήν Καταβατὴ, ἱερεῖς 5, οἱ Ἀρχων τοῦ Εὐαγγελίου, Ἀπόστολος πρεσβύτερος, Ἰωάννης πρεσβύτερος, ἱερομόναχος Χιονᾶς, Ἰωάννης Ζαμπέλης πρεσβύτερος.

– στό Σταυρὶ, ἱερεῖς 7, οἱ Ἰάκωβος πρεσβύτερος, Ἀντώνιος πρεσβύτερος, λογοθέτης ἱερομόναχος, Ἰωάννης πρεσβύτερος, Ἀπόστολος πρεσβύτερος, Νικόλαος πρεσβύτερος, Ἰωάννης πρεσβύτερος.

– στόν Ἀρτεμῶνα, ἱερεῖς 9, οἱ Γαβριήλ ἱερομόναχος, Σακελλάριος πρεσβύτερος, Ἀντώνιος πρεσβύτερος, Χαρτοφύλαξ ἱερομόναχος, οἰκονόμος πρεσβύτερος, Γεώργιος πρεσβύτερος, Ἀγάπιος ἱερομόναχος καί πρωτοσύγκελλος, Νικόλαος πρεσβύτερος, Γαβριήλ ἱερομόναχος καί πρωτέκδικος.¹⁸

Συνολικά 33 ἱερεῖς-ἐφημέριοι σέ ἰσάριθμους ἐνοριακοὺς ναοὺς κατὰ τήν ἀπογραφή τοῦ 1828. Τό 1833 καί τό 1836 ἀναφέρονται 37 καί 36, ἀντίστοιχα (βλ. Πίνακες ὑπ' ἀριθμ. 4 καί 5).

Κατὰ τήν πορεία τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν μου ἐπεχείρησα νά καταγράψω τοὺς ἱερούς ναοὺς τῆς Σίφνου τοὺς ἀναφερόμενους σέ διάφορα παλαιὰ ἔγγραφα καί νά ἐπισημάνω τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐνοριακοὺς. Στόν σχετικὸ ἀπογραφικὸ πίνακα (βλ. Πίνακα ὑπ. ἀριθμ. 6), πέραν τοῦ ἔτους πρώτης μνείας ἐκάστου ναοῦ, ἔχω σημειώσει μέ τό γράμμα Ε τοὺς ἀναφερομένους ὡς ἐνοριακοὺς. Πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι οἱ χρονολογίες, ἐκτός ἀπό τίς ἐπιγραφικὲς ὁμοιες, πού ἐκλαμβάνονται ὡς ἀνιδρυτικές ἢ ἀνακαινιστικές, δηλώνουν τά ἔτη πού πρωτοανευρίσκονται οἱ ναοὶ στά γραπτὰ κείμενα καί, ὡς ἐκ τούτου, πρέπει νά θεωροῦνται παλαιότεροι τῶν ἐτῶν τούτων.

Καταγραφὴ ναῶν ἐνεργήθηκε καί τό 1833 (βλ. Πίνακα ὑπ' ἀριθμ. 7). Κατ' αὐτὴν τό Κάστρο εἶχε ἐπτὰ (7) ἐνοριακοὺς ναοὺς, τό Πετάλι δύο (2), ὁ Ἀρτεμῶνας δέκα (10), τό Σταυρὶ δέκα (10), τά Ἐξάμπελα ἕξι (6) καί ἡ Καταβατὴ ὀκτώ (8). Συνολικά 43 ναοί, ὅλοι ἰδιόκτητοι, κατὰ σημείωση τῆς καταγραφῆς.

16. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Ἀνέκδοτα Ἐγγραφα Κυκλάδων, Σίφνου, Κέας, Ἴου, Σερίφου, Κιμῶλου, Ἄνδρου, περιόδ. «Κυκλαδικὴ Ἐπιθεώρησης», τεύχος Ἰάν.-Φεβρ. 1970 καί «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 175-178.

17. Μαυρογένη Ἀντ., Ἡ πρό τῆς Μεγάλης ἡμῶν Ἐπαναστάσεως καί κατ' αὐτὴν ἐκθεσις περὶ τῆς νήσου Σίφνου, «Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1889 ὑπὲρ τοῦ ἐν Ἐρμούπολει Γυμνασίου», ἐν Ἐρμούπολει 1888.

18. Γ.Α.Κ./Γεν. Γραμματ., φ. 195.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΕΣ

Α'. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Ἡ Λατινική Ἐπισκοπή καί μετὰ βικαριᾶτο Σίφνου, πέραν τῶν φορολογιῶν πρὸς τὸ τουρκικὸ κράτος, δὲν πλήρωνε ὅμοιες πρὸς τὸ Βατικανό. Τὸ τελευταῖο μάλιστα ἐνίσχυε οἰκονομικά μετὰ ἐτήσιες χορηγίες τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀδιάφορο ἂν αὐτὲς δὲν ἔφταναν ἔγκαιρα στὸν προορισμὸ τους.¹ Μὲ τίς ἐν λόγω χορηγίες καί τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν κτηματικὴ περιουσία τῆς ἐπισκοπῆς οἱ ἀρχιερεῖς ἢ βικαριοὶ θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν καλά ἂν ὑπῆρχε καί εὐάριθμο ποίμνιο νὰ πορίζονται ἐλεημοσύνες καί λοιπὰ «τυχηρά». Τοῦτο ὅμως δὲν συνέβαινε, μετὰ ἀποτελεσμα νὰ λιμοκτονοῦν ὅταν, ἰδιαίτερα, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιχειροῦν, κάθε τόσο, ἔργα συντηρήσεως τῶν ναῶν ἢ τῶν κτημάτων, πού ἀπαιτοῦσαν ἰκανὲς δαπάνες.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἀρχιεπισκοπή, ἀντίθετα, ὄχι ἐνίσχυσεις δὲν εἶχε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, ἀλλὰ παράλληλα μετὰ τίς κρατικές, πλήρωνε πρὸς αὐτὸ σημαντικές φορολογίες, ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του μέσα στὸ τουρκικὸ κράτος.² Γι' αὐτὸν καί ἄλλους λόγους τὰ οἰκονομικά τῆς ἀποτελοῦσαν μόνιμο καί ὀξὺ πρόβλημα, ἀκόμη καί ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρώτου ἀρχιεπισκόπου Σίφνου Ἀθανασίου Μαρμαρᾶ, ὁ ὁποῖος φέρεται ὡς ὁ μόνος ἀρχιερεὺς πού δὲν κατέλιπε χρέος πρὸς τὸ πατριαρχεῖο. Τὸ ἐπίτευγμα τοῦ Ἀθανασίου ἀποδίδεται στὸ γεγονός ὅτι τοῦτος, ἄριστος γνώστης τῶν κυκλαδικῶν πραγμάτων, μετῆρχετο καί ἐμπορικές ἐργασίες γιὰ τὸν πορισμὸ ἐσόδων, ὅπως σαφῶς προκύπτει ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης του (βλ. κατωτέρω). Ἄν καί διάφοροι περιηγητές, καθολικοὶ ἱεραπόστολοι ἢ ἐπισκέπτες, χαρακτηρίζουν στίς ἐκθέσεις τους τοὺς, κατὰ καιροὺς, ἀρχιεπισκόπους Σίφνου ὡς εὐπόρους ἢ καί πλουσίους, μετὰ πολυάριθμους ἐφημερίους καί ἐπαρχία ἐκτεταμένη σὲ πολλὰ νησιά, ἢ ἀλήθεια φαίνεται ὅτι ἀπείχε κατὰ παρασάγγας.

Οἱ μεγάλες φορολογίες πού ἐπέβαλε τὸ πατριαρχεῖο, τακτικές καί πολλές ἔκτακτες, ἀποτελοῦσαν βῆρος δυσβάστακτο, ἀφοῦ, πλὴν αὐτῶν, ὑπῆρχαν καί οἱ φόροι τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἢ καί ὅμοιοι πρὸς τοὺς Βενετούς, ὅταν αὐτοὶ θαλασσοκρατοῦσαν κατὰ τίς περιόδους τῶν βενετοτουρκικῶν πολέμων (1645-1669, 1684-1698). Τὸ σύνολο τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν βαρῶν ἐπιρρίπτονταν, τελικά, στὸ ποίμνιο, οἱ πλάτες τοῦ ὁποῖου ἦταν ἀδύνατο νὰ τὰ σηκώσουν σὲ περιόδους μάλιστα λοιμῶν, λεηλασιῶν καί ἄλλων δεινῶν πού εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ μείωση τῆς παραγωγῆς καί, κατ' ἐπέκταση, τῆς φοροδοτικῆς ἰκανότητός του.³

1. Στὰ Ἀρχεῖα τῆς SCPF ὑπάρχει πλῆθος ἐπιστολῶν-ἀναφορῶν σχετικῶν μετὰ τίς καθυστερήσεις ἀποστολῆς τῶν ἐπιχορηγήσεων καί τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν πού, κατὰ συνέπεια, ἀνεκπιπταν καί δημιουργοῦσαν μεγάλα προβλήματα στίς τοπικές ἐκκλησίες.

2. *Συμμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιεπάγος, σελ. 49 ἐπ., ὅπου σύντομη περιγραφή τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ Πατριαρχείου καί τῶν ἐπισκοπῶν καί τῶν συνεπαγομένων κυρώσεων κ.λπ.

3. *Συμμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιεπάγος, σελ. 32 ἐπ.

Τοῦτο εἶχε ὡς συνέπεια νὰ συσσωρευοῦνται, κατὰ καιροὺς, μεγάλα χρέη τῶν πιστῶν πρὸς τὴν Ἀρχιεπισκοπή καί νὰ συνάπτονται ἀπ' αὐτὴν μεγάλα ἔντοκα δάνεια πρὸς ἐξόφληση τῶν ὑποχρεώσεων πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο. Ἡ ἀδυναμία, στὴ συνέχεια, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς νὰ ἐξοφλήσει τὰ συναπτόμενα δάνεια ὀδηγοῦσε τοὺς ἀρχιεπισκόπους σὲ παραίτηση ἢ, ἂν δὲν συνῆπταν αὐτοὶ δάνεια, ἔμεναν χρεώστες πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο μετὰ συνέπεια τὴν καθάιρσίν τους.⁴

Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Λαὸς ὑπέμενε καρτερικά καί φρόντιζε νὰ εἶναι συνεπὴς στίς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία θεωροῦσε καί πίστευε ὡς τὴν καταφυγή καί προστασία του. Ὑπῆρξαν ὅμως καί φορές πού ἀντέδρασε δυναμικά ἐναντίον της, στὴν ἐπιδιώξή του νὰ μειώσει τὰ ἐκκλησιαστικά βάρη, ἀφοῦ τὰ κρατικά ἦταν ἀδύνατον νὰ τὰ ἀποφύγει. Γνωστὲς εἶναι οἱ ἐξῆς χαρακτηριστικὲς περιπτώσεις:

α) Τὸ 1684 στὴ Σίφνο, ὅταν 25 ἱερεῖς ἐνοριῶν μετὰ 3.000 περίπου ἐνοριῖτες, ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλάρετου καί ἀπεφάσισαν νὰ θεθοῦν ὑπὸ τὴ διοίκηση τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου τῆς Μήλου Ἰωάννη Ἀντωνίου Καμίλλη, ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ διατηρήσουν τὸ ὀρθόδοξο δόγμα τους (σ' αὐτὸ ἔμεναν ἀμετακίνητοι). Στὴν ἐνέργεια προήλθαν μετὰ τὸ ξέσπασμα τοῦ βενετοτουρκικοῦ πολέμου, τὸν ἴδιο χρόνον, μετὰ στόχο τὸν ἐκβιασμὸ τοῦ Φιλάρετου προκειμένου νὰ στέρξει στὴ μείωση τῶν φορολογιῶν, ἐνόψη νέας φορολόγησής τους ἀπὸ τοὺς Βενετούς.⁵ Ὁ Καμίλλης συμφώνησε μαζί τους, ὑπέγραψαν δὲ τελικά καί σχετικὸ ἔγγραφο πού χαρακτηρίστηκε «Τόμος ἀπαρασάλευτος» (1 Σεπτεμβρίου 1684), δηλ. Πράξη ἐπικυρώσεως τῆς μεταξὺ τους συμφωνίας. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν λόγω Τόμου, πέραν τῶν ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ζητημάτων πού ἀπασχολοῦσαν τοὺς ὀρθοδόξους (τρόπος ἐκλογῆς ὀφφικιαλίων κληρικῶν, κρίσεις ἐπὶ παραπτωμάτων ἱερέων καί ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων κ.ἄ.), προκύπτουν καί τὰ σημεῖα τῶν οἰκονομικῶν διαφορῶν τους μετὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Φιλάρετο. Ἀ.χ. στὸν Τόμο δὲν περιλαμβάνονται φορολογίες πρὸς τὴν κεντρικὴ Διοίκηση τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνο τὰ δικαιώματα τοῦ Καμίλλη ἀπὸ τελετουργίες («τυχηρά») καί αὐτὰ μειωμένα σημαντικά:

– ἀπὸ τὴν τέλεση πρώτου γάμου	παράδες 10
– ἀπὸ τὴν τέλεση δευτέρου γάμου	» 10
– ἀπὸ κηδεῖες οἰωνοδῆποτε προσώπων	» 20
– «εἰς πᾶσαν θανή καί ἐορτή, τὸ κερί κατὰ τὴν τάξιν».	

Παιδιά μέχρις ἐπτά ἐτῶν, ἱερεῖς καί τὰ μέλη τῶν ἀτομικῶν οἰκογενειῶν τους καθὼς καί τὰ «κολυτερανά» πανηγύρια, ἀπηλλάσσοντο τῶν ἀνωτέρω οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων.

– Ὡς ἐτήσια συνεισφορά τῶν ἱερέων πρὸς τὸν Καμίλλη ἐπιβάλλονταν ἡ χορήγηση μιᾶς μόνον ὄρνιθας.⁶

Ὁ Καμίλλης δέχτηκε τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ ἀρχιερατικά δικαιώματα γιατί ὑπέφερε οἰκονομικά λόγω τοῦ ἀσήμαντου ἀριθμοῦ τοῦ δικοῦ του ποιμνίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν ἀπελάμβανε «τυχηρῶν», ἐνῶ παράλληλα ἦταν χρεώστης πολλῶν δανείων. Διοικῶντας ὅμως 3.000 περίπου ὀρθοδόξους τῆς Σίφνου, παρά τὰ μικρὰ ποσὰ τῶν «τυχηρῶν» πού καθορίστηκαν, θὰ ἀποκοτοῦσε ἕνα ἐπὶ πλέον εἰσόδημα, μετὰ τὸ ὁποῖο θὰ ἀντιμετώπιζε τίς ὑποχρεώσεις του, ἐνῶ παράλληλα ἠλπιζε ὅτι θὰ ἀσκούσε καί σοβαρὸ προσηλυτιστικὸ ἔργο.

Βέβαια ὁ «Τόμος ἀπαρασάλευτος», παρά τὴν ὀνομασία του, δὲν ἔτυχε ἐφαρμογῆς καί, ὅπως διεβεβαίωσε τὴ Ρώμη ὁ βικαριος Σίφνου Francesco Lorendano, οἱ δῆθεν ἀποσχιστικὲς ἐνέργειες τῶν Σιφνίων δὲν ἦταν τίποτα ἄλλο παρά ἕνας ἐκβιασμὸς τοῦ

4. Ὁ.π.π., σελ. 49 ἐπ.

5. *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, «Ἀνταρσία» τοῦ πληρώματος τῆς ὀρθόδοξης ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, στὰ «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 61 ἐπ.

6. Ὁ.π.π.

ἀρχιεπισκόπου τους γιά νά μήν πληρώνουν φόρους, ὁ δέ Καμίλλης χρησιμοποιήθηκε ὡς μέσον ἐπιτεξέως τοῦ σκοποῦ τους. Τελικά, παρά τήν, ἐπί πολλούς μήνες, ὄξυνση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, οἱ Σίφνιοι δέν πέτυχαν τοῦ στόχου τους, παρά μόνο τήν ἀπομάκρυνση τοῦ Φιλαρέτου ἀπό τόν θρόνο.⁷

β) Καί στή Μύκονο, τό ἔτος 1742 ὑπῆρξε ἔτος φιλονικιῶν, ἀκόμη καί φόνων «φύσεως φορολογικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς, τῶν νησιωτῶν ζητούντων νά ἐλαττώσωσι τά ἐμβατικά τοῦ (ἀρχιεπισκόπου) Νεοφύτου». Τό Πατριαρχεῖο, ὕστερ' ἀπό παραστάσεις τῶν Μυκονίων, ἐνέδωσε, κατ' ἀρχήν, στή μείωση τῶν φορολογιῶν. Ὅταν ὁμως ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐξήγησε ὅτι λαμβάνει λιγότερα καί ἀπό αὐτά πού καθορίζονταν στό μπεράτι του (=σουλτανικό διάταγμα περί διορισμοῦ καί καθορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων του), ὁ πατριάρχης παρήγγειλε μέ ἔγγραφό του νά ἐξακολουθήσει ἡ καταβολή τῶν συνήθων δικαιωμάτων τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐπί ποινῆ ἀφορισμοῦ τῶν δυστροποῦντων.⁸

γ) Ἀξίζει ἀκόμη νά ἀναφερθεῖ ὅτι καί αὐτοί οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς ὅλων τῶν ἐπισκοπῶν τῶν νησιῶν, ὕστερ' ἀπό συσκέψεις πού πραγματοποιήσαν σέ κοινή σύναξη στή Σίφνο κατά τό ἔτος 1662, ἀπεφάσισαν νά ὑπαχθοῦν διοικητικά ὑπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης. Ἐπικαλούμενοι τήν ἀπαγόρευση πού ἐπέβαλε ὁ Βενετός ναύαρχος τῆς μή ἐπικοινωνίας τους μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (τό ὅποιο ὁμως συνέχιζε νά ἀξιώνει τήν καταβολή φορολογιῶν), ὑπέγραψαν κοινή δήλωση περί ἀναγνωρίσεως τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα, ὑπό τόν ὄρο νά παραμείνουν ἀμετακίνητοι στό δόγμα καί τίς ἔδρες τους, ὑπό καθεστῶς παρόμοιο, περίπου, μέ ἐκεῖνο πού ἴσχυε στήν Κρήτη καί τήν Τήνο, τά δύο βενετοκρατούμενα νησιά. Οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων προήλθαν στήν πολιτική αὐτή ἐνέργεια, προκειμένου νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τίς πατριαρχικές φορολογίες τίς ὁποῖες, λόγω τῶν πολεμικῶν γεγονότων καί ἄλλων δεινῶν, ἀδυνατοῦσαν νά ἐξοφλήσουν, παρά τίς πιέσεις τοῦ πατριαρχείου, τά εἰς βάρος τους ἐπιτίμια, ἀργίες, ἀκόμη καί καθαιρέσεις. Τό Βατικανό, ὅταν διεπίστωσε ὅτι στήν κοινή ἐκείνη δήλωσή τους δέν περιλαμβάνονταν ἀπόλυτη προσχώρηση στόν Καθολικισμό, δέν ἔδωσε συνέχεια στό ζήτημα. Ἄλλωστε ἐπί τοῦ πραγματικοῦ σκοποῦ τους τό εἶχε ἐνημερώσει σχετικῶς ὁ καθολικός ἀρχιεπίσκοπος Παριζιῶν Βαρθολομαῖος Πόλλα.⁹

Τά οικονομικά λοιπόν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, δέν ἦταν ποτέ ἱκανοποιητικά· ἀντίθετα, ἀποτελοῦσαν τήν κύρια αἰτία τῶν παραιτήσεων ἢ καθαιρέσεων τῶν ἀρχιεπισκόπων, οἱ ὅποιοι ἀδυνατοῦσαν νά συγκεντρώσουν τίς φορολογίες καί νά ἐκπληρώσουν τίς ἀντίστοιχες ὑποχρεώσεις τους πρός τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Σέ καταγραφή τῶν χρεῶν μητροπόλεων καί ἀρχιεπισκοπῶν πού διενεργήθηκε τό 1825, ἡ ἐπαρχία Σίφνου χρεωστοῦσε στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο 22.800 γρόσια.¹⁰

Πρέπει, ἐξ ἄλλου, νά ἀναφερθεῖ ὅτι ἡ ἀρχιεπισκοπή καί, κατόπιν, μητρόπολη Σίφνου, κατεῖχε ἀσήμαντη κτηματική περιουσία καί, ὡς ἐκ τούτου, δέν εἶχε ἄλλα εἰσοδήματα, παρά μόνο τίς χρηματικές συνεισφορές τῶν πιστῶν. Ὅταν ἀπεβίωσε ὁ τελευταῖος μητροπολίτης Καλλίνικος Ἡλιάδης, τό 1843, κατεγράφησαν, ὡς περιουσία τῆς μητροπόλεως, τά ἐξῆς ἀκίνητα:

«—Μία οἰκία συγκειμένη ἀπό μίαν αἰθουσαν, δύο δωμάτια καί τά ὑπόγεια (τό ἐπισκοπικό μέγαρο).

— Μία ἄμπελος εἰς τήν θέσιν Μαρίνου.

— Χωράφια λωρία εἰς τήν θέσιν Σελλάδι.

— Μία ἀποθήκη εἰς τήν θέσιν Σεράλιαν ἀνώγειον καί κατώγειον.

7. Ὁ.π.π.

8. Ζερλέντη, Ἱστορικά Ἐρευναι, σελ. 144.

9. Συμειωίδη, Τό Ἀρχιπέλαγος, σελ. 103 ἐπ.

10. Ζερλέντη, ὁ.π.π., σελ. 47, Mansi, Sacrorum κ.λπ. tom. XL, col. 112.

— Τρία χωράφια πλησίον ἀλλήλοις κείμενα εἰς τήν Παλαιάν Χώραν» (Μήλου).¹¹

Παλαιότερα, τό 1795, Αὐγούστου 19, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Ἰωσήφ, κατόπιν συμφωνίας καί τῶν προκρίτων, ἐπώλησε ἀντί 100 γροσίων ἕνα ἀκίνητο σέ κατάσταση ἐρείπωσης πρός τόν ὄμορο μέ αὐτό Νικόλαο Γρυπάρη, προκειμένου νά ἐξοικονομήσει τό ἀπαραίτητο κεφάλαιο γιά τήν ἐπισκευή τοῦ ἐπισκοπικοῦ μεγάρου.¹² Ἄλλη κτηματική περιουσία στά λοιπά νησιά τῆς ἐπαρχίας δέν ἀναφέρεται. Μερικά ἀκίνητα πού ὑπῆρχαν στή Μύκονο πωλήθηκαν τό 1696 ἀπό τόν ἀρχιεπίσκοπο Γαβριήλ γιά τήν ἀντιμετώπιση μεγάλων ἀναγκῶν του. (Βλ. τό κεφάλ. 4ο, στοιχεῖο Η').

Β'. ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΕΣ

Πρέπει ἐξ ἀρχῆς νά ἐπισημανθεῖ ὅτι μέ τόν ὄρο «ἐκκλησιαστικές φορολογίες» ἀποδίδεται, τόσον ἕνας μηχανισμός φορολόγησης τοῦ ποιμνίου, ὅσο, καί κυρίως, ὁ τρόπος διαβίωσης τοῦ μέσα στά πλαίσια μιᾶς θεοκρατικῆς κοινωνίας, ὅπως αὐτή εἶχε διαμορφωθεῖ ἀπ' αὐτό τό ἴδιο μέ πράξεις ἐν ζωῇ ἢ αἰτία θανάτου, ὅσο καί ἂν τοῦτο φαίνεται περιεργό. Τό ἐν λόγω σύστημα ἢ τρόπος ζωῆς, οἱ ἀπαρχές τοῦ ὁποίου χάνονται στά βάθη τῶν αἰώνων, ἴσχυε ἐθμικά καί μεταβιβάζονταν ἀπό γενεά σέ γενεά προφορικά ἢ μέσω δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων (προκοχάρτια, διαθήκες, πωλητήρια κ.λπ.), μέ τά ὁποῖα ἐπιβάλλονταν ἡ τήρηση καί ἡ συνέλιξη διαφορῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποχρεώσεων ἢ συνθηγιῶν, πού ἐκφράζονταν μέ καθορισμένες χρηματικές καταβολές.

Τό ἐθμικό αὐτό καθεστῶς, μέ ὄσες μεταλλαγές προσδιόρισαν διάφορες ἀνάγκες (κατακτήσεις Φράγκων-Τούρκων, οικονομικές ἀνέχειες, πολιτικές περιστάσεις κ.λπ.), παγιώθηκε τελικά σέ νομικό κείμενο τό 1784, ὅταν τό πλῆθος τῶν κανόνων, ὅπως ἐξελίχθηκαν μέχρι τότε, καταγράφηκε σέ ἰδιαίτερο Κώδικα ἀπό τή Γενική Συνέλευση τοῦ Κοινοῦ, ἐνώπιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου Μελετίου.¹³ Μερική καταγραφή τους εἶχε προηγηθεῖ τό ἔτος 1731, ἐπί ἀρχιεπισκόπου Νεοφύτου, ὅταν μέλη τοῦ ποιμνίου, προσερχόμενα ὡς μοναχοί ἢ μοναχές στά μοναστήρια τοῦ νησιοῦ, καταστρατηγοῦσαν τίς παλαιές συνήθειες καί οικονομικές ὑποχρεώσεις τους, πράγματα τά ὁποῖα ἦταν «προκοδιαβασμένα ἀπό τούς γονεούς των καί τρέχουν κατά διαδοχήν εἰς τάς ἐνορίας».¹⁴

Τήν προσέγγιση τοῦ ἐν λόγω συστήματος θά ἐπιδιώξουμε στή συνέχεια, βάσει τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων, δεδομένου ὅτι ἐμφανίζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ τοῦτο ἄπτεται καί πλείστων ὄσων κανόνων καί μορφῶν τοῦ τοπικοῦ Δικαίου, χρησίμων γιά τούς εἰδικούς ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι, ἀσφαλῶς, θά συναγάγουν τά δικά τους συμπεράσματα. Ἀπό τήν ἐν λόγω ἐξέταση-προσέγγιση, θά γίνῃ κατανοητή καί ἡ ἐντονη καί βαθύτατη προσήλωση τοῦ σιφνιακοῦ λαοῦ στό ὀρθόδοξο Δόγμα καί τό Γένος, τίς θεμελιώδεις δηλαδή βάσεις ἐπί τῶν ὁποίων στήριξε τήν ὑπαρξη καί διατήρησή του κατά τίς μακραίωνες δουλείες τῆς Φραγκοκρατίας (1207-1537) καί τῆς Τουρκοκρατίας (1537-1821).¹⁵

Ἰκανές, τέλος, πτυχές τοῦ, ὑπό ἐξέταση συστήματος, ἔχουν τίς ρίζες τους στούς ἀρχαιοελληνικούς χρόνους, ὅπως θά ἐπισημανθεῖ στούς οἰκείους τόπους, γεγονός πού βεβαιώνει τήν ἀτελεύτητη «ἐλληνική» διαβίωση τῶν κατοίκων τῆς Σίφνου, οἱ

11. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδείας, Θυρίς 115-Φάκ. 1, Σίφνου Ἐπισκοπή.

12. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 230-234.

13. Συμειωίδη, Τά Ἱστορικά, σελ. 18, καί «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 175-178.

14. Συμειωίδη Μ.Σ., Ἀνέκδοτα Ἐγγράφα Κυκλάδων, περιόδ. «Κυκλαδική Ἐπιθεώρησις», φ. Ἰάν.-Φεβ. 1970, ὅπου δημοσιεύεται τό σχετικό ἔγγραφο.

15. Συμειωίδη, Τά Ἱστορικά, σελ. 21.

όποιοι διετήρησαν την Παράδοση με την κατάλληλη διάπλασή της μέσα στα πλαίσια των αρχών της νέας Θρησκείας, του Χριστιανισμού, στην οποία δόθηκαν ολόψυχα.

1. Τά «κανονικά δικαιώματα» (ή οι άμεσες φορολογίες).

Τά «κανονικά δικαιώματα», αποτελούσαν τις οικονομικές υποχρεώσεις ποιμνίου και ιερού κλήρου προς τον άρχιερέα και αυτόν προς το Πατριαρχείο. Του μὲν ποιμνίου έκαλοῦντο «ζητείες», του δέ κλήρου «φιλότιμα». Η κατά κεφαλήν ζητεία στη Σίφνο άνέρχονταν σε 12 παράδες, τό δέ φιλότιμο έκάστου ιερέως σέ ένα γρόσι «κατά την παλαιάν συνήθειαν».

Οί ζητείες και τά φιλότιμα αποτελούσαν τακτικές, ετήσιες, υποχρεώσεις. Έπιβάλλονταν όμως συχνά και έκτακτες, όταν τό Πατριαρχείο αντιμετώπιζε μεγάλες ανάγκες. Τά χρηματικά αυτά ποσά συγκέντρωναν οί βαθμοῦχοι κληρικοί κάθε χωριού, ως εκπρόσωποι του άρχιερέως, αυτοί δέ με τή σειρά τους τά κατέθεταν στον οικονομικό έπίτροπό του, ό όποιος τηρούσε τό κεντρικό Ταμείο.

Οί άρχιερείς Σίφνου, όπως και οί λοιποί άρχιερείς, πλήρωναν, πέραν των έκτάκτων φορολογιών, δύο ειδών φόρους: α) τό «χαράτσι» ή «βασιλικόν δόσιμον», ετήσιο δηλ. τακτικό φόρο και β) «πεσκέσι», καταβαλλόμενο από τό Πατριαρχείο στον σουλτάνο κατά την έκλογή νέου πατριάρχου, έπιρριπτόμενο αναλογικά στους άρχιερείς βάσει ειδικού καταλόγου.

Στήν ιδρυτική πράξη της Άρχιεπισκοπής Σίφνου καθορίζονταν ως ετήσιο «βασιλικόν χαράτζιον... φλωρία χρυσά τριάκοντα».¹⁶ Πίνακες καταβολής των «κανονικών δικαιωμάτων» δέν έχουν, άτυχώς, διασωθεϊ. Φορολογίες πλήρωναν και τά μοναστήρια της Σίφνου και της λοιπής έπαρχίας, τά μὲν «ένοριακά» στον άρχιεπίσκοπο, τά δέ «πατριαρχικά» ή «σταυροπηγιακά» άπ' ευθείας στον Πατριάρχη. Οί φορολογήσεις των τελευταίων ήταν συμβολικές, με μικρά δηλαδή ποσά ή, συνήθως, ποσότητα κεριού. Κατά τις άνανεώσεις των πατριαρχικών σιγιλλίων, με τά όποια άνεγνωρίζοντο ή έπιβεβαιώνονταν τά πατριαρχικά δίκαια των μοναστηριών, ήταν δυνατή και ή άναπροσαρμογή των φορολογησέων τους. Λ.χ. ένω είχε καθορισθεϊ, πρό του 1802, να πληρώνουν τά δύο άνδρικά σταυροπηγιακά μοναστήρια της Σίφνου, «τό μὲν της Βρύσεως έπιλεγόμενον, τό δέ του Προφήτου Ηλιού τιμώμενον», τό πρώτο «πεντήκοντα γρόσια και τό έτερον εικοσιπέντε», ό πατριάρχης Καλλίνικος, όταν πληροφορήθηκε τό 1802 ότι «ειςίν εν άκρα δυστήχια και άπορία και ούκ έξαρκοῦσιν όλως ν' αποδίδωσιν κατ' έτος τά διορισθέντα πρό καιρού εκκλησιαστικώς τε και κοινώς ετήσια», τά άπήλλαξε εντελώς της καταβολής των άνωτέρω φορολογιών, προς άνακουφισμόν τους.¹⁷

2. Οί λοιπές φορολογίες.

Περί των λοιπών φορολογιών διαθέτουμε περισσότερα στοιχεία. Αυτές κατεβάλλοντο υπέρ του άρχιερέως, υπέρ ιερέων ένοριακών ναών και υπέρ έξωκκλησιών. Είχαν τή μορφή διαφόρων ιεροπραξιών ή άντιστοιχοῦσαν σέ ιδιότητα των πιστών (άγαμος, άκληρος κ.λπ.) και έκφράζονταν με χρηματικά ποσά ποικίλου ύψους. Τά καταβαλλόμενα σέ κάθε περίπτωση ποσά, δέν είναι γνωστά επακριβώς. Γνωρίζουμε μόνο τά ποσοστά που εισέπραττε ό άρχιερεύς (λ.χ. από τον πρώτο γάμο 1 γρόσι, από τον δεύτερο 2 γρόσια, από κηδείες παράδες 12 κ.λπ.)¹⁸ και ό οικονόμος (από τον πρώτο

16. Βλ. άνωτέρω την 'Ιδρυτική Πράξη ή 'Ιερό Συνοδικό Τόμο.

17. Συμμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 160 και «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 63 έπ.

18. Βλ. τον Πίνακα υπ' αριθ. 9, Κατάστιχο Βαρθολομαίου, όπου πολλές έγγραφες.

γάμο παράδες 6, από τον δεύτερο 12, από χειροτονία ιερέων παράδες 60 κ.λπ.)¹⁹ Αυτά ήταν τά καθορισμένα, πλην οί πιστοί, όσοι διέθεταν χρήματα, δέν παρέλειπαν να προσφέρουν περισσότερα.

α) Οικονομικά βάρη άκινήτων.

α₁) Έορτές - Λειτουργίες.

Όλα περίπου τά άκίνητα (κατοικίες ή κτήματα) ήταν βεβαρυμένα με την τέλεση διαφόρων έορτών του έορτολογίου ή λειτουργιών που έτελοῦντο υποχρεωτικά κατά συγκεκριμένη ήμερα του έτους, έναντι καταβολής όρισμένου ποσού.²⁰ Πρόκειται για ιεροπραξίες, οί όποιες θά μπορούσαν να θεωρηθούν ως κανονικές ή άμεσες φορολογήσεις, άφού έτελοῦντο κατά συγκεκριμένα, ετήσια, διαστήματα. Η καθιέρωση τους προήρχετο από δικαιοπρακτικά έγγραφα (διαθήκες, προικοσύμφωνα, πωλητήρια κ.λπ.). Σε προικώο έγγραφο της 20 Σεπτεμβρίου 1664 οί προικιζόμενοι υποχρεώνονταν, έναντι παρεχομένων άκινήτων, να τελούν «τήν έορτήν του Τιμίου Προδρόμου στις 29 Αυγούστου στοῦ παπα-κύρ Κωνσταντάκη την εκκλησία...»²¹. Σε όμοιο της 17 'Απριλίου 1692 όρίζεται να έχουν οί προικιζόμενοι «όμπλιγο να κάνουν μία λουτρούγια του Άγιου Άντρέου εις τον Άγιον Κωνσταντίνον του παπα-κύρ Νικολού Γοζαδίνου άπαρασάλευτα...»²² Με τή διαθήκη του (1677) ό Γεώργης Άλεξ. Λίνορας, υπέχρεωσε την ευεργετούμενη άνιψιά του Φλευρέντζα να κάνει «τίς έορτάδες του της Άγίας Αικατερίνης και της Παναγίας της Φλεβριατίσσης εις τον Άγιον Γεώργιον του Βάρβαρου...»²³ ό δέ Πετρής Φρουδίτης, με την αυτόγραφη διαθήκη του (1685) υπέχρεωσε τον έκτελεστή της «να δίδη ρεάλια δέκα να κάνουν (τήν έορτή) της Παναγίας τά έπιλόχια εις τον Άγιον Κωνσταντίνον...»²⁴ Επίσης, κατά τις μεταβιβάσεις άκινήτων βεβαρυμένων με έορτές ή λειτουργίες, οί υποχρεώσεις τελέσεώς τους έξακολουθοῦσαν να παραμένουν σ' αυτά και εις βάρος του άγοραστοῦ. Έτσι, όταν ό 'Ιωάννης Μπάος άγόρασε στις 6 Μαρτίου 1814 «τό σπήτι τό γονικόν... της Καλιτζάκη Ζαχ. Μπόσυνα», άποδέχτηκε «και μίαν έορτήν... εις τον Άγιον Γεώργιον του Κατζούλη, του Άγιού Γεωργίου εις τάς 3 Νοεμβρίου και να δίδει παράδες 10, ήτοι παρ. 10».²⁵

Μία πλήρη εικόνα των έορτών και λειτουργιών που έβάρυναν τά άκίνητα των ένοριτών του Άγιού Κωνσταντίνου Άρτεμώνος, καθ' όλην την διάρκεια του έτους, βλ. στο βιβλίο μου «'Ιστορικά Άγιού Κωνσταντίνου Άρτεμώνος», Άθήνα 1991, σελ. 63-73, όπου αναγράφονται και τά καταβαλλόμενα ποσά. Είναι προφανές ότι όλες οί ένοριακές εκκλησίες θά τηρούσαν κατάστιχα των υποχρεώσεων για «ζητείες», έορτές, λειτουργίες κ.λπ., αλλά δέν διεσώθησαν, άτυχώς.

α₂) Έκπεςμοί χρηματικών ποσών.

Όταν έπωλείτο «όσπήτιον ή χωράφιον ή άμπέλιον», ό πωλητής είχε υποχρέωση «να άφίνονται (υπέρ του άγοραστοῦ) από την τιμήν» που είχε συμφωνηθεϊ «διά ένορίαν 10 γρόσια, διά έορτήν 10 γρόσια, διά λειτουργίαν 5 και διά κανδύλι 5», ανάλογα με ποιά ή με ποια βάρη ήταν βεβαρυμένα τά άκίνητα.²⁶ Τοῦτο δέ ως έλάχιστο άντιστάθμισμα των άντίστοιχων υποχρεώσεων που άνελάμβαναν οί άγοραστές για τή διαρκή τέλεση έορτών, λειτουργιών κ.λπ. οί όποιες έξακολουθοῦσαν να βαρύνουν τά άκίνητα μονίμως, χάριν διασφάλισεως των δικαιωμάτων εκκλησιών και ιερέων.

19. Συμμεωνίδη, Τά 'Ιστορικά, σελ. 58-59, όπου τό, από 1786 'Ιανουαρίου 21, έγγραφο άναδείξεως σέ οικονόμο του ιερέως Άποστόλου Μπάου.

20. Συμμεωνίδη, Τά 'Ιστορικά, σελ. 63 έπ., όπου καταγραφές των υποχρεώσεων.

21. «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 82.

22. 'Ο.π.π., σελ. 84.

23. «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 125.

24. 'Ο.π.π., σελ. 126.

25. Πετροπούλου, Μνημεία, σελ. 45.

26. «Σιφνιακά» Β' (1992), σελ. 176, § η'.

Πέραν τῶν ἀνωτέρω, ὑπῆρχαν καί ἄλλες συνεισφορές ὑπὲρ ναῶν, μονῶν, ἱερέων καὶ τοῦ ἀρχιερέως. Οἱ συνεισφορές αὐτές διαχωρίζονται σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες, τῶν «τυχηρῶν» καὶ τῶν «ψυχικῶν».

β) Τὰ «τυχερά».

Πρόκειται γιὰ περιστασιακές συνεισφορές χορηγούμενες κατὰ τὴν τέλεση γάμων, βαπτίσεων, ἀγιασμῶν, κηδεῶν κ.λπ. Σ' αὐτές πρέπει νὰ προστεθοῦν οἱ «προθέσεις» ἢ «παρρησίες», δηλ. ἡ μνημόνευση ζώντων ἢ τεθνεώτων κατὰ τὴν προσκομιδῆ. Μάλιστα ἡ «προθέση ἀκλήρου» ἐκφράζονταν σὲ μεγαλύτερο ποσὸν ἀνάλογα μὲ τὴν οικονομικὴ δυνατότητα τοῦ ἀκλήρου, τὸ ἴδιο καὶ τὰ «λείψανα ἀκληρίας». ²⁷ Ἐπίσης ἡ ἔκδοση «ἀφοριστικῶν» ἐναντίον προσώπων κατόπιν αἰτήσεως καὶ πληρωμῆς θιγόμενων ἀπὸ διάφορες πράξεις. Ἀ.χ. στὸ Κατάστιχο ληψοδοσίας τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς μητροπόλεως Σίφνου πρώην Μοσχονησίων Βαρθολομαίου ἀναγράφονται: «γρόσια 10, ἀφορισμὸς Χαρουφαλιάς διὰ τὰ κλαπέντα 800 γρόσια καὶ «γρόσια 3 καὶ 10 παράδες, ἀφοριστικὸν τοῦ Ρούσσου Ρεῖση διὰ τὰ κλαπέντα πανιά». ²⁸ Ἀκόμη ἡ περιφορὰ δίσκων λ.χ. στῆ Σίφνο κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως (τὸ 1824 ἀπέδωσε 152, 10 γρόσια) κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα στῆ Μύκονο (ἀπέδωσε 147 γρόσια τὸ 1824) κατὰ τὴν τέλεση πρώτης λειτουργίας ἀπὸ νέο ἀρχιερέα στὰ νησιά Μῆλο, Κίμωλο, Σίκινο καὶ Φολέγανδρο. Ἐπίσης ἀπὸ πρόστιμα ἐπιβαλλόμενα σὲ παρεκτρεπομένους κληρικούς «γρόσια 15, διὰ τὴν προχθὲς ἄρρητα παπα-Ἀνθίμου, ὁποῦ ἔστεφάνωσεν ἓνα παράνομο συνοικέσιον, ἀνευ ἀδείας μου», κατέγραψε ὁ Βαρθολομαῖος στὸ κατάστιχό του. ²⁹

γ) Τὰ «ψυχικά».

Μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ψυχικοῦ» χαρακτηρίζεται τὸ ἔθιμο δυνάμει τοῦ ὁποίου μέρος τῆς περιουσίας ἀτόμου κατελείπετο μὲ διαθήκη ὑπὲρ διαφόρων σκοπῶν χάριν ψυχικῆς σωτηρίας του. Οἱ ρίζες τοῦ ἐν λόγω ἔθιμου ἀνατρέχουν στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ συνδέονται μὲ ἀρχαιότατες θρησκευτικὲς δοξασίες, οἱ ὁποῖες ἐξακολούθησαν νὰ ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς διαδέχτηκε τοὺς ἀρχαίους θεοὺς. ³⁰

Τὰ παραδείγματα εἶναι πολλά, τόσο στίς ἀρχαϊκὲς πηγές, ὅσο καὶ σὲ δημοσιευμένες ἤδη διαθήκες. Θὰ ἀναφέρουμε ἓνα μόνο, πολὺ χαρακτηριστικὸ, τοῦ εὐπόρου Πέτρου Καμαράση, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν, ἀπὸ 15 Μαΐου 1813, διαθήκη του διέταξε «νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ἀμαρτωλὴν ψυχὴν του ὡς δέκα χιλιάδες γρόσια ὡς κάτωθεν διορίζει· πρῶτον καὶ κατ' ἀρχάς τῷ πανσεβάστῳ δεσπότη τοῦ ἀγίου Σίφνου κυρίῳ Καλινίκῳ διὰ παρρησίας γρόσια ἑκατὸν καὶ ἕτερα τετρακόσια διὰ νὰ τοῦ κάμη ἓνα ἱερὸν σαρανταλείτουργον· εἰς ὄλας τὰς ἐνορίας τῆς Σίφνου ἀπὸ δώδεκα γρόσια εἰς τὴν κάθε ἐνορίαν διὰ νὰ κάμη ὁ κάθε ἱερεὺς ἀπὸ ἓνα σαρανταλείτουργον· εἰς τὴν Κυρίαν Ἐλεοῦσαν, ὅπου ἔχει νὰ ἐνταφιασθῆ, γρόσια πενήντα· εἰς τὰ τέσσερα μοναστήρια τῆς Σίφνου ἀνά πενήντα γρόσια διὰ τὸ κάθε μοναστήρι, εἰς τὸν Ἅγιον Ἀρτέμιον γρόσια εἰκοσιπέντε· εἰς τὸ σχολεῖον γρό(σια) πεντακόσια· τριῶν χρόνων ζητιᾶς ὁποῦ λαμβάνουν ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Σίφνου νὰ τοῦ δίδονται κατ' ἔτος ἀπὸ αὐτάς τὰς δέκα χιλιάδας διὰ νὰ τοῦ συγχωρῆ ὄλα του (τὰ ἀμαρτήματα) ὁμοίως δὲ νὰ τοῦ δίδονται εἰς

27. Βλ. ἐγγραφὲς στὸ Κατάστιχο Βαρθολομαίου (Πίνακας ὑπ' ἀριθμ. 9).

28. Ὁ.π.π., Κατάστιχο Βαρθολομαίου. Βλ. τύπους ἀφοριστικῶν στοῦ Παγώνη Χ.Γ., Δύο ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια τοῦ 1805 καὶ 1819, ἐφημ. «Μῆλος», φ. 135 (Ἰουνίου 1989). Τὸ δεύτερο ἐξ αὐτῶν ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν πρώην Λαμψάκου Ἀρσένιο καὶ Ἐπίτροπο τοῦ Ἁγίου Σίφνου.

29. Βλ. Πίνακα ὑπ' ἀριθμ. 9.

30. Bruck F.E., Totenteil und Seelgerät im griechischen Recht, München, 1926, σελ. 302 ἐπ., Μαριδάκη Σ.Γ., Τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατορῶν, Ἀθήναι 1922, σελ. 275, Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 427.

τριῶν χρόνων φιλότιμον τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερέων διὰ νὰ κάμη ὁ κάθε ἱερεὺς εἰς τὴν ἐνορίαν του ἀπὸ μίαν λειτουργίαν τὸν χρόνον· νὰ δίδονται τῇ δουλεύτρᾳ του Χρυσίνα γρόσια χίλια πεντακόσια, τοῦ δὲ δούλου του Βασίλη γρόσια διακόσια· εἰς τὸ μοναστήρι τῆς Σέρφου γρόσια ἑκατὸν· τοῦ παπα-Μανώλη Κριεζῆ εἰς Ὑδρα γρόσια διακόσια, εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον γρόσια διακόσια πενήντα· εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος γρόσια ἑκατὸν· εἰς τὰ εἴκοσι μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀνά πενήντα γρόσια εἰς τὸ κάθε ἓνα διὰ νὰ τοῦ κάμη ἀπὸ μίαν ἀγρυπνίαν τὸ κάθε μοναστήρι...» ³¹

Προσφορές στὸν ἀρχιερέα καὶ ἀντιπροσφορές.

Ἀπὸ τίς ἀναγραφές τοῦ καταστίχου τοῦ Βαρθολομαίου γίνεται γνωστὸ ὅτι ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπισκέπτονταν τὰ νησιά τῆς ἐπαρχίας του, κατὰ τίς ἡμέρες τῆς παραμονῆς του σ' αὐτὰ εἶχε φιλοξενία καὶ τροφή ἀπὸ τοὺς ἐνοπίους παράγοντες. Τοῦτο συνέβαινε στὰ νησιά Κίμωλο, Φολέγανδρο, Σίκινο, Σέρφο. Ἀντίθετα «εἰς Μύκονον τρέφει ὁ ἀρχιερεὺς τὸν ἐπίτροπό» του, ἔγραφε ὁ Βαρθολομαῖος. Στὰ νησιά πού τὸν διέτρεφαν, ἔδινε ὁ ἀρχιερεὺς «φιλοδορίες» στὸ ὑπηρετικὸ προσωπικό. Στῆ Σίφνο, κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων, κυκλοφοροῦσε, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, δίσκος ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως. Τὴν ἴδια ὁμοῦς ἡμέρα ὁ ἀρχιερεὺς, ἔκανε «δύο τραπέζια συνηθισμένα... διὰ ὄλους τοὺς κληρικούς καὶ προκρίτους χωρίων 4 καὶ τοῦ Κάστρου». Τὰ ἔξοδα γιὰ τὰ γεύματα αὐτὰ ἦταν σημαντικὰ (125 γρόσια τὸ 1824) γιὰ τὴν ἀγορά κρεάτων, κατασκευὴ παστελιῶ κ.λπ. Ἐπίσης τὴν ἡμέρα «τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, κατὰ παλαιὰν συνήθειαν» ὁ ἀρχιερεὺς, ἐπισκεπτόμενος τοὺς προκρίτους «φιλοδοροῦσε» μὲ χρηματικὸ ποσὸν τοὺς ὑπηρετές τῶν σπιτιῶν, «ὡς καὶ οἱ ἄρχοντες ἀμοιβαίως τοὺς ἀνθρώπους μου», σημειῶνε ὁ Βαρθολομαῖος. ³²

31. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 444.

32. Βλ. Πίνακα ὑπ' ἀριθμ. 9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΟΙ ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΣΙΦΝΟΥ

Α΄ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (1646-1673)

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Ἀθανάσιος Μαρμαρᾶς¹ γεννήθηκε στὴ Σαντορίνη, ἀγνωστο πότε ἀκριβῶς, καὶ ὑπῆρξε μοναχὸς τῆς ἱστορικῆς μονῆς Χοζοβιωτίσσης Ἀμοργοῦ.² Ἦταν ἄνθρωπος μὲ ἰδιαίτερα προσόντα καὶ ἱκανότητες, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὶς δραστηριότητες πού ἀνέπτυξε κατὰ τὴν πολυχρόνιο ἀρχιερατεία του. Ἄλλωστε γι' αὐτὸ καὶ ἐπελέγη γιὰ τὴ διαποίμανση τῆς νεοσύστατης ἀρχιεπισκοπῆς, τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ διοργανώσει ἐκ τοῦ μηδενός.

Μετὰ τὴ χειροτονία του σὲ ἀρχιερέα, πού πραγματοποιήθηκε στὴν ΚΠολη, ἐπῆγε ἀμέσως στὴ Σίφνο καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του. Μέσα στὶς πρῶτες φροντίδες του ἦταν ἡ διοργάνωση τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, τόσο στὴν ἔδρα της, ὅσο καὶ στὰ πολυάριθμα νησιά τῆς ἐπαρχίας του Μύκονο, Σέριφο, Σίκινο, Φολέγανδρο, Ἀμοργό, Ἴο, Ἀνάφη, Ἀστυπάλαια καὶ Ἡράκλεια, ὅπου ἀνέδειξε ἀντιπροσώπους του κληρικούς ὀφφικιαλῶς γιὰ τὴ διοίκηση τῆς ἐπαρχίας. Πρὸς τοῦτο περιήλθε τὰ νησιά αὐτοπροσώπως καὶ ρύθμισε διάφορα ζητήματα καὶ τὶς ἐκκλησιαστικὲς φορολογίες καὶ λοιπὰ ἀρχιερατικά καὶ ἱερατικά δικαιώματα κατὰ τὶς ἐπικρατοῦσες σὲ κάθε νησί συνήθειες.

Γράμματα πού ὑπέγραψε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθανάσιος καὶ ἄλλες μαρτυρίες γιὰ τὶς δραστηριότητές του, πού ἀπεκάλυψε μέχρι σήμερα ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, ἀναφέρονται:

1647	Ἰανουαρ. 20, Μύκονος: ἔγγραφο καθορισμοῦ τῶν κανονικῶν δικαιωμάτων του. ³	1
1648	Φεβρουαρίου 2, Μύκονος: ἔγγραφο ἐπίλυσης διαφορᾶς μεταξὺ Μάρκου Φράγκουλου καὶ Γεώργη Στάθη. ⁴	2
1648	Νοεμβρίου 2, Μύκονος: ἔγγραφο ἐπίλυσης διαφορᾶς μεταξὺ Μάρκου Φώσκολου καὶ Γεωργίου Στάθη. ⁵	3
1649	Ὀκτωβρίου 26, Μύκονος: ἐπιβεβαίωση τῆς «ταρίφας τῆς χώρας Μυκόνου». ⁶	4
1650	Διατελοῦσε πατριαρχικὸς ἔξαρχος: ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτὴ ἀνευρίσκεται στὴ Σαντορίνη, ὅπου, στίς 7 Ὀκτωβρίου, ὑπέγραψε ἔγγραφο	

1. Τὸ ἐπώνυμό του μᾶς γνωστοποιεῖ ὁ ἴδιος σὲ ἐπικυρώσεις ἐγγράφων πού εὐρίσκονται στὴ SCPF. Βλ. *Συμμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιπέλαγος, σελ. 100.

2. *Γαβαλά Δ. Ζαφ.*, Ἡ νῆσος Σίκινο, ἐν Ἀθήναις 1931, σελ. 47.

3. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 137-138. *Ζακωθηνῶν Διον.*, Κατάλογος τῆς Συλλογῆς Περ. Ζερλέντου, «Ε.Ε.Β.Σ.», Ἀθήναι 1937, τόμ. ΙΓ', σελ. 243-244.

4. *Γ.Α.Κ.*, Χειρόγραφα Μυκόνου, φάκ. 136.

5. *Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, Ἀρχεῖο Ἱστορίας Ἑλλήν. Δικαίου, 7 (1957), σελ. 33.

6. *Ζερλέντη Περ.*, Ἡ σύστασις τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων, Ἐρμούπολις 1925, σελ. 22.

	παραχωρήσεως ἀδείας στοὺς ἰησουῖτες τοῦ νησιοῦ νὰ κηρύττουν «εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου». ⁷	5
1652	Μαρτίου 10, Σίφνος: ὁ ἴδιος καὶ οἱ συγγενεῖς του καταγράφονται στὸ κατάστιχο τῶν μελῶν τοῦ τοπικοῦ ἀγιοταφικοῦ Ἀδελφάτου ὡς ἐξῆς: «+ Ἀθανάσιος ἀρχιερεὺς· ὁ πατήρ Νικόλαος, (ἡ μήτηρ) Καλῆ· ἀδέλ(φια) Χρυσῆς, Μανουήλ, Ἰωάννης». ⁸	6
	Τὸ 1652 διετέλεσε, ἐπίσης, πατριαρχικὸς ἔξαρχος. ⁹	7
1653	Ἀκόμη ὑπήγαγε μὲ πράξη του τῆς 10 Μαΐου τὸν ναὸν Παναγίας Μεσσαριάς στὸν Ταξιάρχη Σερίφου. ^{9α}	7α
1653	Κωνσταντινούπολη, ὅπου μὲ προσωπικὲς παραστάσεις ἐπιτυγχάνει τὴν ἀνάδειξη σὲ πατριάρχ. σταυροπήγιο τῆς μονῆς Ταξιάρχου τῆς Σερίφου. Τὸ σχετικὸ σιγγίλιο, πατριάρχου Ἰωαννικίου Β', προσυπέγραψε καὶ ὁ ἴδιος. ¹⁰	8
1653	Μαΐου 19, Σίφνος: διενεργεῖ ἀνακρίσεις σὲ βάρος μοναζουσῶν τῆς μονῆς Μογκοῦ, οἱ ὁποῖες εἶχαν συνάψει ἐρωτικές σχέσεις μὲ τὸν καθολικὸ ἱερέα Φρ. Μικελλούτσι. ¹¹	9
1655	Φεβρουαρίου 8, Σίφνος: μαρτυρικὸ ἔγγραφο κληρικῶν καὶ ἀρχόντων τῆς Σίφνου περὶ τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου καὶ Ἁγίου Ἀντύπα ὅτι ἀνέκαθεν ὑπῆρχαν μετόχια τῆς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας Ἀγ. Ὀρους. ¹²	10
1660/61	Σίφνος: ἐπιστολὴ-διαμαρτυρία πρὸς τὸ Βατικανὸ γιὰ τὶς καταστροφές πού ἐπέφεραν οἱ ἄνδρες τοῦ Χριστιανικοῦ στόλου στὴ Σίφνο καὶ ἄλλα νησιά. ¹³	11
1661	Φεβρουαρίου 20, Μύκονος: ἐπιβεβαίωση διαθήκης. ¹⁴	12
1662	Ἰουνίου 2, Νάξος: ἔγγραφο καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου Νάξου Βαρθολομαίου Πόλλα, μνημονεύοντος τοὺς ὀρθοδόξους ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀθανάσιο ὡς nativo di Santorini = Σαντορινιό. ¹⁵	13
1662	Ἰουνίου 16 ἢ 17, Σίφνος: παρέστη στὴν κηδεῖα τοῦ ἀποβιώσαντος βικαρίου Σίφνου Ἄντων. Γοζαδίνου. ¹⁶	14
1662	Ἰουλίου 24, Μύκονος: ἐπίλυση διαφορᾶς μεταξὺ τῶν ἐγγόνων τοῦ Γερασίμου Φαμελίτη. ¹⁷	15
1662	Ἰουλίου 10, Σίφνος: ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Βατικανὸ περὶ ἀναδείξεως βικαρίου Σίφνου τοῦ Γ. Πέρη. ¹⁸	16

7. *Richard Francois*, Relation de ce qui s'est passé de plus temarquable a Sant-Erini isle de l' Archipel, Paris 1657, p. 60, 337 καὶ *Δελένδα Χ. Ἰωάννου*. Οἱ καθολικοὶ τῆς Σαντορήνης, Ἀθήναι 1949, σελ. 176.

8. *Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων*: κώδιξ πατριαρχ. ἀρχιεποφύλ. Νο 509.

9. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 125.

9α. Κώδιξ Μονῆς ταξιάρχου Σερίφου, φφ. 110, 111.

10. *Γ.Α.Κ./Μοναστηριακά*, Φάκ. 577, Γ, Χ, 4, γ, ο καὶ *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 76-78.

11. *Συμμεωνίδη*, Μοναστήρια, σελ. 38.

12. *Βαμβακᾶ Δ.*, Ἱερά Μονὴ Σίμωνος Πέτρας, κατάλογος τοῦ Ἀρχεῖου, στὰ Ἀθωνικά Σύμμεικτα (τοῦ Ε.Ι.Ε./Κ.Β.Ε), Ἀθήνα 1985, σελ. 142.

13. *Συμμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιπέλαγος, σελ. 35, 122-123.

14. *Γ.Α.Κ./Χειρόγρ.* Μυκόνου, φάκ. 136.

15. *Συμμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιπέλαγος, σελ. 127.

16. *SCPF/SOCG*. 272, 337.

17. *Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλήν. Δικ., τομ. 5 (1954), σελ. 134 καὶ τόμ. 7 (1957), σελ. 52.

18. *Συμμεωνίδη*, Ἱστορία, σελ. 433 (ὁποῦ πανομοιότ. τοῦ ἐγγράφου).

1662	Ὀκτωβρίου 30, Σίφνος· ἐπιστολή τῶν συνηθροισμένων στή Σίφνο ἀρχιερέων τῶν Κυκλάδων πρὸς τὸν Πρόξενο Γαλλίας στή Νάξο Κρουσίνο Κορονέλλο μὲ τὴν παράκληση νὰ μεταβιβάσει στὸν πάπα ἐκκληση νὰ τοὺς «δεχθῆ μεταξύ τῶν πιστῶν καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην του» ¹⁹	17
1662	ἄνευ ἡμερομ., Σίφνος· κοινή δήλωση ἀρχιερέων τῶν Κυκλάδων περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. ²⁰	18
1662	Δεκεμβρίου 1, ἄνευ τόπου· ὑπομνηστική ἐπιστολή πρὸς Κρουσίνο Κορονέλλο ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ²¹	19
1663	Ἀπριλίου 28, Μύκονος· ἔγγραφο περὶ διαλύσεως τοῦ γάμου τῆς Φλουρέζας Σούλου ²²	20
1663	Ἰουλίου 4, Σίφνος· ἐπιστολή βικαρίου Σίφνου στήν ὁποία ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀθανάσιος βρισκόνταν σὲ περιοδεΐα στὰ νησιά τῆς ἐπαρχίας του ²³	21
1663	Ἰουλίου 30, Ἴος· ἐπίλυση διαφορᾶς «γιά ἓνα κομμάτι χωράφι, ἦγουν ἄλλονίστραν... τοῦ Τζώρτζη Γκιών». ²⁴	22
1664	Μαρτίου 18, Σίφνος· ἐπιστολή βικαρίου Σίφνου στήν ὁποία ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀθανάσιος ἀπουσίαζε περιοδεύων. ²⁵	23
1665	Ἰουλίου 30, Μύκονος· ἀπόφαση περὶ διαφορᾶς τοῦ Πιέρου Σκορδίλη. ²⁶	24
1665	Ἰουλίου 30, Μύκονος· ἀπόφαση περὶ διαφορᾶς μεταξύ κερά Φροσύνης καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Ζαχαρία μὲ τὸν Γεώργη καλόγερο ²⁷	25
1665	Αὐγούστου 2, Μύκονος· ἀπόφαση ἐπὶ διαφορᾶς Ν. Σκλάβου. ²⁸	26
1665	Αὐγούστου 3, Μύκονος· ἀπόφαση ἐπὶ διαφορᾶς Γερ. Ἀγραβαρά ²⁹	27
1666	Διατελοῦσε πατριαρχικός ἑξαρχος.	
1666	–Μαΐου 3, Σίφνος· ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐξάρχου παρέλαβε ἀπὸ τὴ μονὴ τῆς Βρύσης «τὸ χαράτσιον τῆς γ' καὶ δ' ἰνδικτιῶνος» (ἀνεγνώσθη ἐσφαλμένα Ἰάκωβος) ³⁰	28
1666	Μαΐου 12, Μύκονος· παροχὴ ἀδείας στήν Ἀννούσα Πιέρου Σκορδίλη «νὰ λάβη τὸ ἅγιο σχῆμα τῆς μοναδικῆς τάξεως» ³¹	29
1667	Μαρτίου 3, Μῆλος· δήλωση ἀρχιερέων Κυκλάδων πρὸς τὸν πάπα (ἐνώπιον τοῦ βενετοῦ ναύαρχου Μοροζίνη) ὅτι καὶ πρὸ ἐτῶν ζήτησαν νὰ τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασία του. ³²	30

19. *Slof B.J.*, «Οὐνίται» τῆς Μήλου καὶ τῆς Κιμώλου κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα, περιοδ. «Κιμωλιακά», τόμ. ΣΤ (1976), σελ. 211. Ἐπί τῆς ὑποθέσεως βλ. καὶ *Συμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιεπίσκοπος, σελ. 103 ἐπ.

20. *Συμεωνίδη*, ὁ.π.π.

21. Αὐτόθι.

22. Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλην. Δικ., τόμ. 7 (1957), σελ. 61.

23. *SCPF/SOCG*. 276, 354^R-357^R.

24. *Γ.Α.Κ./Κ.8*.

25. *SCPF/SOCG*. 276, 354^R ἐπ.

26. Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλην. Δικ., τόμ. 7 (1957), σελ. 72.

27. *Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου*, Φάκ. 36.

28. Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλην. Δικ., τόμ. 7 (1957), σελ. 74.

29. Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλην. Δικ., τόμ. 7 (1957), σελ. 75.

30. *Συμεωνίδη*, Βρυσιανὴ 1966, σελ. 158 καὶ «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 174.

31. Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλην. Δικ., τόμ. 7 (1957), σελ. 79.

32. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἑρευναί, σελ. 125. Βλ. καὶ *Συμεωνίδη*, Τὸ Ἀρχιεπίσκοπος, σελ. 100, ὑποσημ. 185.

1667	Μαΐου 8, Σίφνος· συμφωνία περὶ ἀπελευθερώσεως σκλάβου ἔναντι καταβολῆς λύτρων. ³³	31
1667	Μαΐου 25, Μύκονος· ἔγγραφο περὶ ὀφειλῆς τοῦ παπα-Μάρκου Κορίνθου. ³⁴	32
1667	Σεπτεμβρίου 28, Σαντορίνη· πιστοποιήση τοῦ Κοινοῦ. ³⁵	33
1671	Φεβρουαρίου 18, Σίφνος· ἔγγραφο περὶ ὀφειλῆς πρὸς αὐτὸν τῆς Καλλινίκης Σγουδίας. ³⁶	34
1671	Ἀπριλίου 9, ΚΠόλη· πατριαρχ. σιγγίλιο περὶ ἀνυψώσεως τῆς γυναικείας Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου Φυτειᾶς σὲ πατριαρχικό σταυροπήγιο. ³⁷	35
1671	ἄνευ ἡμερομ., ΚΠολη· ἔγγραφο περὶ Καλβινιστῶν ³⁸	36
1672	Ἰουνίου 16, Μύκονος· ἀπόφαση βοεβόδα. ³⁹	37
1673	Ὀκτώβριος, Σίκινος· συντάσσει τὴ διαθήκη του. ⁴⁰	38

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθανάσιος εἶχε ἀναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα καὶ πραγματοποιοῦσε συχνές ἐπισκέψεις στὰ νησιά τῆς ἐπαρχίας του, ἐνισχύοντας τὸ φρόνημα τοῦ Λαοῦ, ἐπιλύοντας διαφορὰς του καὶ ἐπιβλέποντας αὐτοπροσώπως τὴν καλὴ λειτουργία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἀκόμη, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς διαθήκης του (βλ. κατωτέρω), ἐπιδίδονταν καὶ σὲ ἐμπορικές πράξεις πού ἐνίσχυναν τὰ οἰκονομικά τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ταμείου, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων ὑποχρεώσεών του. Ὅταν μάλιστα ἀπεβίωσε, κατέλιπε τὴν ἀρχιεπισκοπὴ «ἀπληλαγμένην χρεῶν»,⁴¹ πράγμα πού δὲν ἐπέτυχαν ὅσοι τὸν διαδέχτηκαν στὸ θρόνο. Κυκλαδίτης ὁ ἴδιος, γνώριζε ἀριστα τὰ νησιώτικα πράγματα καὶ ἔδρασε καταλλήλως ὥστε νὰ στερεώσῃ τὴν καλὴ λειτουργία τῆς νεοσύστατης ἀρχιεπισκοπῆς.

Διαθήκη τοῦ Σίφνου κύρ Ἀθανασίου

1673, ὁκτωβρίου 17, εἰς Σίκινο

Ἡ πρώτη μου καὶ ὕστερη παραγγελία ἐτούτη, ἐμένα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου Ἀθανασίου· πρῶτον καὶ ἀρχὴν ἀφῆνω τὴν ταπεινὴν καὶ ἀμαρτωλὴν μου ψυχὴν εἰς χεῖρας τοῦ παναγᾶθου Θεοῦ· δεύτερον νὰ μὲ ἐνταφιάσουν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ νὰ δώσουν καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ρηάλια 20 νὰ μὲ λειτουργοῦν ἓνα χρόνον καθημεροῦσιον· ἀκόμη νὰ δώσουν ρηάλια 20 εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν νὰ μὲ κάμουν ἀνακομιδὴ νὰ μὲ πάγουν στήν Σαντορίνην στὸν Ἀρχάγγελόν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου, νὰ μὲ βάλουν εἰς τὸ μνήμα τοῦ πάππου μου· καὶ νὰ πάρη καὶ τὸ διάστολον, ὅπου ἔχω ἐδῶ, νὰ τὸ βάλουν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ταξιάρχη· καὶ νὰ πάρη καὶ ὁ παπα-Δημήτρος ἓνα ξωφόρι, ὅποιον θέλει, ἦγουν ὁ σακελλάριος Σικίνου· εἰς τὴν Σίκινον μου θέλουν ρηάλια 300, δίχως ἐκεῖνα πού ἤξυρει ὁ πρωτοπαπᾶς· εἰς τὴν Νιό θέλουσι μου ρηάλια 500 κατὰ τὰ σκρήτα των· εἰς τὴν

33. *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Ἐνα ἔγγραφο ἐκμεταλλεύσεως σκλάβου, «Σιφνιακά», τόμ. Α' (1991), σελ. 113 ἐπ.

34. *Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου*, Φάκ. 36.

35. *Τσελικά Ἀγαμ.*, Μαρτυρίες ἀπὸ τὴ Σαντορίνη 1573-1819, Ἀθήνα 1985, σελ. 38.

36. Βλ. ἐφημερ. «Σιφναϊκὰ Νέα», ἔτος Δ' (Ἰούν. 1950), φ. 42, ὅπου «ἓνα παλιὸ ἔγγραφο».

37. *Συμεωνίδη*, Μοναστήρια, σελ. 25.

38. *Lequien M.*, *Oriens Christianus, tomus primus*, Parisiis M.DCCXL, 951-952.

39. Ἀρχεῖο Ἱστορ. Ἑλλην. Δικ., τόμ. 7 (1957), σελ. 85.

40. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἑρευναί, ἀπὸ τὸ ὅποιο ἀναδημοσιεύεται ἡ διαθήκη κατωτέρω.

41. «Σιφνιακά», Α (1991), σελ. 74.

'Αξιά θέλουσί μου ρηάλια 671 όπου έδωκα εις τὰ χαράτζια των και 42 εις τὸ κτίσιμον τῆς μητροπόλεως· ἀκόμα θέλουσί μου εις τὴν Ἀντίπαρον ρηάλια 80· ἀκόμα θέλουσί μου εις τὴν Κίμουλο ρηάλια 322· ἐξωδίασα ἀκόμα εις Ἀξιά ρηάλια 50 καὶ ἕκαμα βουτζιά 17 εις τὴν μητρόπολη, ἀκόμα θέλω, ὅτι μοῦ χρεωστεῖ τὸ νησί τῆς Ἀμοργός, νὰ τὰ πάρη ὅλα τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας· ἀκόμα καὶ διὰ τὴν Ἀνάφη, ὅ,τι μοῦ χρεωστοῦν, τόσο χρέος, ὡσάν καὶ ζητίες, νὰ εἶναι ὅλα χάρισμά των· μόνη τὸ περιβόλι νὰ εἶναι τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ κύρ Διάκου· καὶ ὅτι σκρῆτα μοῦ θέλει ὁ ἀδελφός μου ὁ κύρ Διάκος, νὰ εἶναι ὅλα νουλάδα, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι πληρωμένος καὶ δὲν μοῦ χρεωστεῖ τίποτα· ἀκόμα τὸ κριθάρι, ὅπου ἔχω στὴ Νιό, πινάκια 940 καὶ τὸ σιτάρι, μπαμπάκι, φάβα, ρεβίθια καὶ ὅτι ἄλλο ἔβγη εις τὴν Νιόν, νὰ τὰ λάβη ὁ ἀδελφός μου ὁ κύρ διάκος εις τὸ χέρι του· ἀκόμη θέλω ὅ,τι εὐρίσκεται εις τὸ χέρι τοῦ ἀνεψιοῦ μου τοῦ Ἀντωνάκη, τόσο σιτάρι, ἀρακᾶ καὶ εἶ τι ἄλλο εὐρίσκεται εις τὸ χέρι του ἀπὸ λόγου μου, νὰ δοθοῦν εις τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ κύρ Διάκου· διὰ νὰ τὰ δώσει ἐκεῖ ὅπου τοῦ θέλω παραγγεῖλει, ἀκόμη τοῦ ἀφέντη Περαιτζάκι τὰ σκρῆτα, ὅπου τοῦ ἔχω δοσμένα ἀπάνω εις τὴν ψυχὴν του, νὰ τὰ δώσει τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ κύρ Διάκου νὰ τὰ δώσει ἐκεῖ ὅπου χρεωστῶ καὶ εἶ τι ἄλλο εὐρίσκεται εις τὸ χέρι τοῦ ἀνωθεν ἀφέντη Περαιτζάκι Σπανόπουλου, τυρί, τομάρια, βουβαλιές, κασσέλες 6 καὶ εἶ τι ἄλλο εὐρίσκεται ἀπὸ λογαριασμό μου, νὰ δοθοῦν εις τὰ χρέη μου, διατὶ καλά τοὺς ἔχω εὐχαριστημένους· ἀκόμα ἀφήνω τοῦ Μανώλη τοῦ ἀδελφοῦ μου τὰ δύο κομμάτια τὸ ἀμπέλι, ὅπου ἔχω στὸ Βουντζιό, σύμπλιο τοῦ ἀφέντη Μιχαλάκη Ζήγη (Γύζη)· ἀκόμα δίδω του τοὺς δύο μύλους, ὅπου ἔχω στὴ Σαντορήνη· δίδω του καὶ τὴν εὐκὴ μου· καὶ νὰ μὴν ἡμπορῆ κανεὶς νὰ τὸν διασειση, ἀκόμη ἀφήνω τέσ κασσέλες μου τέσ ἔξε, ὅπου ἔχω στὴ Σαντορήνη καὶ εις τὴν Σίφνον καὶ τὰ χαρτιά μου νὰ τὰ μοιράσουν ἴσια ὁ ἱερομόναχος παπα-Γαβριήλ καὶ ὁ ἱεροδιάκος ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ ἱεροδιάκος ὁ Νεόφυτος· ἀκόμα ἀφήνω καὶ εις τὸ μοναστήρι τῆς Ἀμοργός ὅλες τίς εἰκόνας τίς μοσχοβίτικες ν' ἀφιερωθοῦν· καὶ ὅποιος ἤθελε τίς ἐβγάλει ἀπ' ἐκεῖ νὰ ἔχη τὴν κατάρρα μου· ἀκόμα ἀφήνω τὰ ἀρχιερατικά, ὅπου ἔχω στὴ Σίφνον νὰ πᾶν εις τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν· ἀκόμα ἀφήνω τὰ σπίτια μου, ὅπου ἔχω στὴν Σίφνον νὰ πληρωθῇ ὁ ἀφέντης ὁ Παναγιωτάκις ὁ ρεφενδάριος καὶ ὁ ἀρχων Μανωλάκις· ἀκόμα χρεωστὰ μου ὁ κύρ διάκος Σνρμάτης ρηάλια 150· θέλει μου καὶ ἄλλα περισσότερα, μὰ χαρίζω του τα· ἀκόμα θέλετε ζεύρει πῶς τὰ σκρῆτα, ὅπου ἀνωθεν λέγω τῶν Κιμουλιωτῶν εἶναι στὸ χέρι τοῦ ἀγίου πρωτοπαπᾶ τῆς Σίφνου· διὰ τίς ἀνωθεν ἔξι κασσέλες, πού δίδω τῶν καλογέρων μου, νὰ πάρουν ὅλα τὰ ρουῆα, ὅπου ἔχουν μέσα καὶ οἱ ἔξε καὶ τὰ χαρτιά, μὰ οἱ κασσέλες νὰ δοθοῦν εις τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ κύρ Διάκου· ἀκόμα θέλω ὅτι καὶ ἂν ἔλαβεν ὁ παπα-Γαβριήλ ὁ ἱερομόναχος μου, τόσον ζητίες, ὡσάν καὶ σκρῆτα, νὰ δοθοῦν ὅλα εις τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ κύρ Διάκου· ἀκόμα θέλω ὅτι καὶ ἂν εὐρεθοῦν εις τὰ σεπέτια μου, νὰ τὰ πάρη εις τὰ χέρια του ὁ ἀδελφός μου ὁ κύρ διάκος καὶ νὰ δώσει τῆς ἀδελφῆς μου τῆς Κατερίνας καὶ τῆς Μαρίας καὶ τῆς καλογριάς ἑκατῶ ρηαλιῶ πρᾶμμα ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου ἔχω στὴ Νιό· ἀκόμα ἀφήνω τὸ μικρό μου ξύλο, νὰ ἔχη τὸ ἔμισό ὁ ἀδελφός μου ὁ κύρ διάκος καὶ τὸ ἄλλο μισό ὁ Διαμαντῆς καὶ ὁ Μανώλης ὁ ἀδελφός μου· καὶ τὸ μεγάλο ξύλο νὰ τὸ δώσουν εις τὸ χρέος μου· ἀκόμα καὶ εἶ τι ἄλλο εὐρίσκεται ἀπὸ λογαριασμό ἐδικό μου, νὰ ἔχη ἐξουσία ὁ ἀδελφός μου ὁ κύρ διάκος νὰ τὰ παίρῃ εις τὸ χέρι του, διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ χρέος μου· τὰ βῶδια ὅπου ἔχω στὴ Σαντορήνη καὶ τὰ ζά, ὅπου ἔχω στὴν Τενοῦσσα, νὰ πουληθοῦν καὶ ἐκεῖνα νὰ πλερώνεται τὸ χρέος μου· ἀκόμα τοῦ κύρ Δημητράκη Ἀλιμπέρτη ἤθελα ρηάλια 160 καὶ ἔλαβε ἀπὸ τοὺς Νιῶτες ρηάλια 78 καὶ ἀπὸ τὸν Γρηγόρη ρηάλια 100· ἀκόμη νὰ δώσει ὁ ἀδελφός μου τοῦ κυριτζῆ Ἀντωνάκη ρηάλια 300, ὅπου τὰ θέλει διὰ τὴν ἐξαρχίαν τὴν ἐφετεινὴ· ἀκόμα θέλω καὶ ἀφήνω τοῦ ἀνεψιοῦ μου τοῦ παπα-Τομάζου στὴν Σίφνον τὸ ἀμπέλι καὶ χωράφι, ὅπου ἔχω μέσα στὰ Ἀγριάμπελα καὶ τὸ χωράφι, ὅπου ἔχω στὸ Βλησιδί· ἐτοῦτα ὅλα τὰ ἀνωθεν εἶναι ὅλη μου ἡ παραγγελία· καὶ ὅποιος ἤθελε παρέβην ἀπὸ ἐτοῦτα ὅπου γράφω νὰ εἶναι καταραμένος· καὶ διὰ πίστωσιν ὑπογράφω ὑπὸ χειρὸς μου.

+ Ταπεινός Ἀθανάσιος ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου.
– Παπα-Ἀντώνιος οἰκονόμος μάρτυρας

– Τουμάζος ἱερεὺς ἱερογράφος μάρτυρας
– Ἐγὼ Νικόλαος Καψάλης μάρτυρας
– Ἀνεγνώστης Γοζαδίνος μάρτυρας
– Σακελλάριος Δημήτριος ἱερεὺς Ταμεσσῆνας ἔτζι παρεκαλεμένος ἀπὸ τὸν ἀνωθεν κύρ Ἀθανάσιον ἀρχιεπίσκοπον Σίφνου, ἔγραφα τὸ παρόν, καθὼς μοῦ ἐμίλειεν μὴ βάζοντας ἀπὸ λόγου μου οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος, ἀλλὰ καθὼς ἐκεῖνος μοῦ ἔλεγεν, οὕτως ἔγραφα καὶ οὕτως μαρτυρῶ ἐνώπιον Θεοῦ.
– Ἐγὼ παπα-Γεράσιμος Βίδος καὶ νοτάριος δημόσιος τῆς νήσου Μυκόνου ἐκοπιάρισα τὸ παρόν τεσταμένο ἀπὸ λόγου εις λόγον, εις πίστωσιν τῆς ἀληθείας»⁴²

Μετά τὴ σύνταξη τῆς διαθήκης του, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθανάσιος ἀπεβίωσε, ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς, ὅστερ' ἀπὸ ἀρχιερατεία 27 χρόνων.

42. Γ.Α.Κ./Συλλογὴ Π. Ζερλέντη, Φάκ. 110. Ζερλέντη Περ., Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 138-141.

Β'. ΤΙΜΟΘΕΟΣ (1674-1678)

Μετά τὸν θάνατο τοῦ Ἀθανασίου, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο προήλθε στὴν πλήρωση τῆς ἑδρας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου μὲ ἐκλογή τοῦ ἱερομονάχου Τιμοθέου. Τὸ σχετικὸ ὑπόμνημα ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐπειδὴ τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου ἀπροστατεῦτο μεινᾶσης ἄτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεῦοντος κύρ Ἀθανασίου τὸ ζῆν ἀποβαλόντος καὶ πρὸς τὰς αἰωνίους μονὰς ἀπελθόντος, ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες ἐνταῦθα ἀρχιερεῖς, ἐν Κωνσταντινουπόλει, προτροπῇ τοῦ Παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Γερασίμου, εἰσελθόντες ἐν τῷ πατριαρχικῷ θείῳ ναῷ τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου τοῦ ἐν τῷ διπλοφαναρίῳ καὶ ἐπὶ ἐκλογῇ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδέξασθαι τὸν προστάτην τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, ἐποιήσαμεν ψήφους κανονικάς, ἐν αἷς πρῶτον ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Τιμόθεον καὶ δεῦτερον τὸν ὀσιώτατον... ἀρχιμανδρίτην καὶ τρίτον τὸν ὀσιώτατον παπα-Δανιὴλ πρωτοσύγκελλον, ὅθεν εις ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγράφησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, 1674 Ἰουνίου ε'».¹

Οἱ πληροφορίες περὶ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Τιμοθέου δὲν εἶναι πολλές. Κατὰ μαρτυρία τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη Angelo Venier, πού ἐπισκέφθηκε τὴ Σίφνον τὸ 1678, ὁ Τιμόθεος ἦταν Κύπριος² καί, κατ' ἄλλη πληροφορία, προχωρημένης ἡλικίας,³ ὅταν ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου.

Γράμματα καὶ ἄλλες μαρτυρίες περὶ τοῦ Τιμοθέου ἀναφέρονται:

1675 Αὐγούστου 6, Μύκονος· ἔγγραφο περὶ διαφορᾶς μεταξὺ Κωνσταντῆ Νικορέζου καὶ Ἀλέξη Μανιάτη.⁴

1. Οἰκ.μ. Πατριαρχ. Κῶδιξ Α', σελ. 488. Βλ. καὶ Χαμονδοπούλου Δ.Μ., Ἀρχιερατικά Ἐναλλαγαί, «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια», ΚΠολις 1882, τόμ. Β', σελ. 698 καὶ Ἀποστολόπ.-Μηχαλάρη, Δοσιθεός, σελ. 160.

2. SCPF/Visite e Collegi, vol. 32, φ. 246' ἐπ.

3. Συμεωνίδη, «Ἀνταρσία», σελ. 73-74, ὅπου ἡ καθαίρεση τοῦ Τιμοθέου, στὴν ὁποία ἀναφέρεται ὅτι ἔγινε ἀρχιερεὺς «πρὸς δυσμάς ἤδη τοῦ βίου(του)».

4. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 136.

- 1675 Αύγουστου 6, Μύκονος: ἀνεχώρησε γιὰ τὴν ΚΠόλη μαζί με «τὸν Ἰάκωβο Σπόνιο καὶ τὸν Γεώργ. Οὐηλέρο». ⁵ 2
- 1676 Δεκεμβρίου 12, Μύκονος: ἔγγραφο ἐπὶ ὑποθέσεως Γεώργη Φαμελίτη καὶ παπα-κύρ Ἀθανασίου Βιδάλη». ⁶ 3
- 1678 Ἰανουάριος: καθαιρεῖται τοῦ θρόνου. ⁷ 4
- 1678 Μαΐου 20: τὸν συνήντησε στὴ Σίφνο ὁ ἀποστολικὸς ἐπισκέπτης Angelo Venier. 5

Γιὰ τὴν ἀνωτέρω συνάντηση ἔγραφε ὁ Venier στὴν ἔκθεσή του πρὸς τὸ Βατικανό: «Ὅταν εὐρισκόμουν στὴ Σίφνο ἦταν ἐκεῖ τρεῖς ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι· ὁ ἀρχιεπίσκοπος Προύσης, ὁ ὁποῖος μερικά χρόνια πρὶν εἶχε ἀπωλέσει τὴν ἔδρα του ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ πατριάρχη καὶ ἐπιστρέψει ἐδῶ γιὰ νὰ ἰδωτεῦσει, ἀνθρωπος ἀξιόλογος· δεῦτερος ὁ Τιμόθεος ἐκ Κύπρου, ἐπίσκοπος αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ (Σίφνου), ἐστερημένος τῆς ἐπισκοπῆς του με καθάραιση γιὰ τὴν ἐν εἰρήρῳ σὲ τίς φορολογικὲς καὶ ἄλλες ὑποχρεώσεις του τῶν προηγουμένων χρόνων καὶ ὁ ἐπίσκοπος Φιλάρετος, ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη, ὁ ὁποῖος εἶχε διαδεχθεῖ καὶ ὑπεισέλθει στὴ θέση τοῦ Τιμοθέου· ὁ τελευταῖος ἔφθασε στὴ Σίφνο τὴν ἴδια ἡμέρα μ' ἐμένα· ἡ συνάντηση τῶν δύο ἐπισκόπων δὲν ὑπῆρξε χωρὶς διαπληκτισμούς καὶ ἀναστάτωση τοῦ ποιμνίου, τὸ ὅποιο εἶχε χωριστεῖ σὲ δύο μέρη...».⁸

Μετὰ τὴν ἀφιξη τοῦ Φιλάρετου, ὁ Τιμόθεος ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴ Σίφνο καὶ ἐπῆγε στὴν πατρίδα του Κύπρο ἔχοντας μαζί του α) τὸν σημερινὸ Κώδικα Νο 46 τῆς Μητροπόλεως Λάρνακος, ὁ ὁποῖος περιέχει τὸ «Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον» τοῦ Ματθαίου Βλαστάρη καὶ φέρει στὸ φ.2' κτητορικὸ σημεῖωμα τοῦ «Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου Σίφνου καὶ Κυκλάδων νήσων Αἰγαίου Πελάγους»⁹ καθὼς καὶ β) τὸ φπς' σαββαϊτικὸ χειρόγραφο βιβλίο, στὸ κράσπεδο τοῦ 8ου φύλλου τοῦ ὁποῖου ἀναγράφεται: «+ Τοῦ Σίφνου Τιμοθέου».¹⁰ Τέλος, εἶναι πιθανόν ὅτι ὁ ἴδιος μετέφερε στὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Ἰλαρίωνα Κιγάλα τιμητικὰ ἐπιγράμματα ὑπὲρ αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχε συνθέσει ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος Χαιρέτης πού ἐφημέρευε στὴ γυναικεία Μονὴ θεολόγου τοῦ Μογκοῦ στὴ Σίφνο.¹¹

Ἡ καθάραιση τοῦ Τιμοθέου.

Γιὰ τὴν καθάραιση τοῦ Τιμοθέου πρέπει νὰ γίνῃ ιδιαίτερος λόγος, ἀφοῦ τοῦτο εἶναι χρήσιμο καὶ γιὰ τίς καθαιρέσεις τῶν λοιπῶν ἀρχιεπισκόπων Σίφνου πού θά ἀναφερθοῦν στὴ συνέχεια. Τὸ κείμενο τοῦ σχετικοῦ καθαιρετικοῦ ἐγγράφου ἔχει ὡς ἐξῆς:

«...ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ χρηματίας κρίμασιν οἷς οἶδεν Κύριος, ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Τιμόθεος, πρὸς δυσμὰς ἤδη τοῦ βίου γεγονός, ἔσπευσεν ἀρχιερατικῆς προστασίας δράσασθαι καὶ μάλιστα τρόποις παραλόγοις καὶ πρὸς τὴν κανονικὴν παρατήρησιν ἀντιβαίνουνσι καὶ ἐχειροτονήθη μὲν ὡποσδήποτε ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου, οὐκ ἐγένετο δὲ τοῦ

5. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἑρευναί, σελ. 126, *Εὐαγγελίδου Τρύφ.*, Ἡ Μύκονος, ἦτοι ἱστορία τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Ἀθήναι 1912, σελ. 294.

6. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 136.

7. Βλ. τὸ καθαιρετικὸ ἐγγράφο στοῦ *Συμμεωνίδη*, «Ἀνταρσία», «Σιφνιακά», τόμ. Α' (1991), σελ. 73-74.

8. *SPCF/Visite e Collegi*, vol. 32, φ. 246' ἐπ.

9. *Τσελίκια Ἄγαμ.*, Παρθένιος Χαιρέτης, ἕνας ἀγνοημένος Κρητικὸς λόγιος στὴ Σίφνο (17ος αἰ.), «Τεύχη τοῦ Ε.Α.Ι.Α.», τόμος πρῶτος (1986), σελ. 29.

10. *Παπαδοπούλου-Κεραμῆς Α'*, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἐν Πετρούπολει 1894, τόμ. Β', σελ. 601, 793 καὶ *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, Παρθένιος Χαιρέτης, «Τεύχη τοῦ Ε.Α.Ι.Α.», τόμος δεῦτερος (1989), σελ. 85-86.

11. *Τσελίκια*, ὁ.π.π., *Συμμεωνίδη*, ὁ.π.π.

ἐπιχειρήματος ἀξίος, κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς μὴ ἔχων προηγουμένον θεοσεβῆ τὸν σκοπόν, μήτε προπορευόμενος τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ χρησάμενος ὡς ἐμπορίαν τῷ πράγματι, πρὸς κακὸν ἀπεκατήνησεν τέλος οὗ γὰρ ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος καὶ τὸ πᾶν ἀβέβαιον ἐστίν, ὡς ἡ ἀλήθεια τοῦ λόγου παριστᾷ, τὴν μὲν ἐπαρχίαν χρέωσιν ὑπεράριθμον ἐπεφόρτισεν, ἀπηλλαγμένην οὖσαν χρεῶν, τὰ δὲ εἰσοδήματα συνάξας, σφετερισάμενός τε καὶ καταφρογῶν ἰδιοποιήσατο, μηδεμίαν ἀρχιερατικὴν ἐπιστασίαν εἰς τοὺς χριστιανούς κανονικὴν ἔχομένην διατηρήσεως ἔδειξεν, ἀλλ' ὡς χυδαῖος τις καὶ σκαπανεύς διετελέσε... τοῦτος ἀγνώμων φανείσκει καὶ ἀχάριστος πρὸς τὴν εὐεργετίδα αὐτοῦ Μεγάλῃν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν, οὐδὲ διὰ ψιλοῦ γράμματος ἐφρόντισε δεῖξαι τὴν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν ὡς νενομίσται οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνοδικῶν καὶ πατριαρχικῶν γραμμάτων καταφρονῶν, οὐ κατένευσε πληρῶσαι εὐπειθῶς τὰ συνοδικῶς ριθθέντα αὐτῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας δικαιοῦματα, δι' ὧν πέφυκεν ἀπαλλάτειν ἐαυτὴν μυρίων ὄσων δεινῶν καὶ κινδύνων, ἀλλ' ἐπαλλήλων τῶν προσκρουομένων αὐτῇ, ὁσημέραι καταπονούντων, ἐκ τῆς τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ δυσπραγίας, προδότης ἀναφανείσκει τῆς σωτηρίας αὐτῆς καὶ πρὸς ἕν μόνον τὴν ἐπίβλεψιν θέμενος, συνάξει καὶ κλοποφορῆσαι τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐαυτὸν θεραπεύσαι· καντεῦθεν μετὰ τὸ θῆσαι καὶ ἀπωλέσαι καὶ κλέψαι καὶ σφετερῆσαι καὶ ἀναστατῶσαι τὴν ἐπαρχίαν, κατέλιπεν αὐτὴν καὶ φηγάς ὤχετο, μὴ πολιτευσάμενος ὡς ποιμὴν γνήσιος, ἀλλ' ὅστις μισθωτός καὶ ἀλλότριος ἢ τ' ἀληθόστροφον εἰπεῖν, ληστής καὶ κλέπτης καὶ φθορὰ τῆς ποιμνῆς ἐκείνης. Τοῦτου χάριν κατὰ τοὺς κειμένους συνοδικούς τόμους τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοὺς ἰσοδυναμοῦντας τοῖς νόμοις, διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς ἰσχυρότητος, οἵτινες ἀπαραιτήτως ἀποφαίνονται καθήρεσθαι τοὺς μὴ πειθομένους ἀρχιερεῖς πληρώνειν κατ' ἔτος τὰ συνοδικῶς αὐτοῖς ριπτόμενα ἐκκλησιαστικὰ δικαιοῦματα πρὸς κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τε τὴν ἀπειθειαν αὐτοῦ καὶ ὄσσην καταφρόνησιν ἔδειξε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸ ἀνεύθετον αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπιστασίαν καὶ τὴν φθορὰν ἣν ἐποίησε πρὸς τὴν ἐπαρχίαν, ἐνεκεν τοῦ χρηματίσαι καὶ σφετερισῆσαι καὶ πλουτῆσαι ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καρποφορίας καὶ τέλος δραπετεῦσαι δίκην κλέπτου τινός καὶ δεῖξαι ἐαυτὸν διὰ τῆς φηγῆς ὑπεύθυνον καὶ αὐτοκατάκριτον, καθαιρέσει νομίμῳ καὶ δικαίῳ καθυποβάλλομεν αὐτόν, συνοδικῆ ἀποφάσει, δι' ὅμοφορον καὶ ἐπιτραχηλίῳ καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς χορείας ἐξωστρακίσασμεν καὶ δὴ γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ διαληφθεὶς ὡποσδήποτε ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Τιμόθεος, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἴη καὶ διαμένει καθηρημένος καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἐκπτώτος τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ ἐστερημένος τῆς θείας χάριτος καὶ ἐξωσμένος τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ἀλλότριος καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῆς εἰσοδημάτων ἀμέτοχος, παρ' οὐδενός συμφορούμενος ἢ συλλειτουργοῦμενος ἢ τὴν χεῖρα ἀσπαζόμενος ἢ ὡς ἀρχιερεὺς τιμώμενος ἢ εἰσοδήματα ἐκκλησιαστικῶν παρεχόμενος ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ, πρὸς δὲ τὴν ἱεράν τῶν ἀρχιερέων σύνδοον παρέχομεν ἀδειαν ψήφους κανονικῶς προλαβέσθαι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν πρὸς ἐκλογὴν καὶ εὔρεσιν ἀξίου καὶ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξομένου τὴν προστασίαν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἀπαραιτήτως· ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα συνοδικὴ καθάραισις τοῦ κύρ Τιμοθέου ἐκείνου καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καθάπερ φαίνεται.

Ἐν εἰσι σωτηρίῳ ἀχοῆ', ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ, ἰνδ. α^α»¹².

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τιμόθεος δὲν καθαιρέθηκε γιὰ κανονικούς, ἀλλὰ γιὰ οἰκονομικούς λόγους. Ὅλες οἱ λοιπὲς κατηγορίαι, ὅτι δηλ. προξένησε κακὸ στὴν ἐπαρχία, σφετερίσθηκε τὰ εἰσοδήματα τῆς κ.λ.π. βαρύτερες κατηγορίαι, εἶναι ἀβάσιμες: α) τόσο γιὰ τὰ ἐγγράφα τῶν

12. Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὰ «Σιφνιακά», τόμ. Α' (1991), σελ. 73-74.

καθαιρέσεων είχαν πάρει παρόμοια τυπική-γραφειοκρατική μορφή απარიθμήσεως υπερβολικών κατηγοριών που αποσκοπούσαν στην ισχυροποίηση της καθαιρέσεως, ή οποία δεν οφείλονταν συνήθως σε κανονικούς, αλλά σε οικονομικούς λόγους και έπρεπε να αιτιολογηθούν επαρκώς, όσο και γιατί β) ο Τιμόθεος δεν δραπέτευσε αποκομίζοντας τα εκκλησιαστικά εισοδήματα, όπως αναγράφεται στο έγγραφο, το οποίο τουλάχιστον στο σημείο αυτό, αποδεικνύεται αναληθές. Πράγματι, όπως έχει ήδη αναφερθεί ο αποστολ. επισκέπτης των καθολικών εκκλησιών του Αρχιεπισκόπου Angelo Venier, επίσκοπος Τήνου, όταν έφθασε για επιθεώρηση στη Σίφνο τον Μάιο του 1678, βρήκε εκεί τρεις ορθόδοξους επισκόπους, τον πρώην Προύσης Ανθιμο (Αρτουλάνο τον Σίφνιο),¹³ τον πρώην Σίφνου Τιμόθεο τον Κύπριο και τον διάδοχο του Φιλάρετο τον Θεσσαλονικέα, που είχε φθάσει την ίδια ημέρα μ' αυτόν στο νησί (20 Μαΐου) για να αναλάβει την αρχιεπισκοπή. Έγραφε ακόμη ότι βρήκε το ορθόδοξο πλήρωμα αναστατωμένο και χωρισμένο σε δύο παρατάξεις, μίαν υπέρ του Τιμοθέου και μίαν υπέρ του Φιλάρετου, γεγονός που φανερώνει ότι οι πραγματικοί λόγοι καθαιρέσεως του πρώτου ήταν μόνο οικονομικοί και όχι οι σημειούμενες στο καθαιρετικό έγγραφο επί πλέον υπερβολές. Κατά την άποψή μου, που στηρίζεται σε πολλά όμοια περιστατικά της ιστορουμένης εποχής, ο Τιμόθεος, βλέποντας την οικονομική αδυναμία του ποιμνίου του, δεν τό πείζε για τη συγκέντρωση των πατριαρχικών φορολογιών με αποτέλεσμα να βρεθεί ο ίδιος χρεώστης προς το Πατριαρχείο. Τό τελευταίο πάλι, λόγω των δυσβάστακτων δικών του χρεών, ανέθεσε σε άλλο πρόσωπο, τον νέο αρχιεπίσκοπο Φιλάρετο, να τακτοποιήσει τό οικονομικό πρόβλημα της επαρχίας Σίφνου, αφού προηγουμένως προήλθε σε καθαίρεση του Τιμοθέου, σύμφωνα με ισχύουσες αποφάσεις («συνοδικούς τόμους») της 12 Δεκ. 1644 και 6 Δεκ. 1645, με τίς οποίες είχε κριθεί «καθήρεσθαι τούς μη πειθομένους αρχιερείς πληρώνειν κατ' έτος τά συνοδικώς αυτοίς ριπτόμενα εκκλησιαστικά δικαιώματα προς κυβέρνησιν της Έκκλησίας».¹⁴

13. Συμεωνίδη, Παρθένιος Χαιρέτης, σελ. 85-86.

14. Αποστολόπ.-Μιχαηλάρη, Δοσίθεος, σελ. 179, 180.

Γ' ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ (1678-1686)

Επιστεύετο ότι ο Φιλάρετος ανέλαβε τη διαποιόηση της αρχιεπισκοπής Σίφνου τό 1681.¹ Όπως όμως απέδειχθη ανωτέρω, ο Φιλάρετος εξελέγη μετά τον Ιανουάριο του 1678, μετά δηλαδή την καθαίρεση του Τιμοθέου και πρό του μηνός Μαΐου, αφού στις 20 ίδιου μηνός έφθασε στη Σίφνο για την ανάληψη των καθηκόντων του.² Πρόσθετο μαρτυρικό στοιχείο για την εκλογή του κατά τό έτος 1678 είναι αποτύπωμα της σφραγίδος του επί εγγράφου της Ίου. Η σφραγίδα είναι σχήματος στρογγύλου, διαστάσεων 2 1/2 εκ. και φέρει δύο επαλληλούς κύκλους από τούς οποίους ο έξωτερικός (διαστάσ. 1/2 εκ.) με πυκνά γράμματα που, άτυχώς, δεν διακρίνονται. Στόν έσωτερικό κύκλο και στό επάνω μέρος παριστάνεται ιπτάμενος άετός ή περιστέρα, άκριβώς δέ από κάτω αναγράφεται: «CΙΦΝΟΥ ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ/1678».³

1. Ζερλέντη, Ίστορ. Έρευναι, σελ. 126. Βιτάλη Φιλάρετου, Ό αρχιεπίσκοπος Σίφνου, Σερίφου, Μυκόνου, Άστυπалаίας κ.λπ. Φιλάρετος, περιοδ. «Κυκλαδικά», τόμος πρώτος (1956), τεύχος έκτο, σελ. 325 επ.

2. Βλ. ανωτέρω τά περί του Τιμοθέου.

3. SCPF/S.C.ARCIP. vol. 6, 446'

Ό Φιλάρετος, κατά μαρτυρία του Angelo Venier, κατάγονταν από τη Θεσσαλονίκη, είναι δέ προφανές ότι αποδέχτηκε την έδρα της Αρχιεπισκοπής Σίφνου εν επιγνώσει του χρέους της προς τό Πατριαρχείο και, πολύ πιθανόν, μετά προηγουμένη εξόφλησή του (όπως ήταν ή συνήθεια) ή με την ανάληψη υποχρεώσεως τακτοποίησεως του σε σύντομο διάστημα. Με ποίο τρόπο άκριβώς τακτοποίησε αυτό τό χρέος δεν είναι γνωστό. Υποθέτω με δικά του χρήματα, τά όποια στη συνέχεια και βαθμηδόν προσπάθησε να ανακτήσει επιβαρύνοντας τό ποιμνιο, μέχρι που τό τελευταίο επανεστάτησε εναντίον του, όπως θά περιγραφεί κατωτέρω.

Γράμματα που υπέγραψε κατά την άρχιερατεία του και άλλες μαρτυρίες γι' αυτόν είναι οι επόμενες:

1682	Μαρτίου 15, βρίσκονταν στη Μύκονο (από τά τέλη του προηγουμένου χρόνου, κατά γράμματα παρά Π. Ζερλέντη) ⁴	1
1683	Μαρτίου 24, έντολή της Μ. Έκκλησίας να άνακρίνει στη Νάξο τόν ιερέα Παρασκευά που είχε πέσει σε παραπτώματα ⁵	2
1684	πρό Ίουλίου, Σίφνος· εικοσιπέντε ιερείς της Σίφνου με τούς ένοριτες τους, άνερχομένους σε 3000, επαναστατούν εναντίον του για οικονομικές επιβαρύνσεις ⁶	3
1684	Σεπτεμβρίου 1· ή «άνταρσία» των ανωτέρω προχωρεί με γραπτή συμφωνία μεταξύ αυτών και του καθολικού επισκόπου Μήλου Καμίλλη, τόν όποιο επέλεξαν ως ποιμενάρχη τους, αντί του Φιλάρετου ⁷	4
1684	Όκτωβρίου 3, άνευ τόπου (Μύκονος;), χειροτοντήριο του εκ Τήνου Λαρέντζου Σαμαθράκη ⁸	5
1685	Ίουνίου 8, Μύκονος· ένταλτήριο «ίνα μή τολμήση ούδείς από τούς ήγουμένους των λοιπών μοναστηριών (Μυκόνου) να δεκτή κανένα κάλλογερν από τούς καλογέρους της Παναγίας της Τουρλιανής» ⁹	6
1685	Ίουνίου 8, Μύκονος· επίλυση διαφοράς μεταξύ παπα κύρ Μπατίστα Λισάρδου και παπα-κύρ Άθανασίου Βιδάλη ¹⁰	7
1685	τέλη του έτους παύεται της αρχιεπισκοπής ¹¹	8
1686	Φεβρουαρίου 22· ως πρώην Σίφνου διατάσσεται από τόν ναύαρχο Μοροζίνη να μή ραδιοργει κατά του νέου αρχιεπισκόπου Γεδεών ¹²	9

Όπως ο Τιμόθεος, έτσι και ο Φιλάρετος δεν πέτυχε διευθέτηση των οικονομικών προβλημάτων της αρχιεπισκοπής, οι άκραίες μάλιστα συνέπειες που άνέκυψαν κατά τό 1684 και συνεχίστηκαν, όπως φαίνεται, και τό 1685, οδήγησαν στην καθαίρεση του. Τό Πατριαρχείο, τό όποιο απέστειλε πατριαρχικό έξαρχο για την καταλλαγή των πνευμάτων,¹³ ενώπιον του κινδύνου επικρατήσεως άποσχιστικών τάσεων στό ποιμνιο Σίφνου, αφού άφισε να περάσει κάποιο μικρό χρονικό διάστημα, έπαυσε,

4. Ζερλέντη, Ίστορ. Έρευναι, σελ. 126.

5. Αύτόθι.

6. Συμεωνίδη, «Άνταρσία», σελ. 61-79, όπου ανάπτυξη του θέματος και έγγραφο. Συμεωνίδη Μ.Σ. Εικοσιπέντε ιερείς και 3000 ορθόδοξοι της Σίφνου υπό τόν καθολικό επίσκοπο Μήλου Καμίλλη, έφημ. «Μήλος», φ. Άπριλίου 1985.

7. Συμεωνίδη, «Άνταρσία».

8. Συμεωνίδη Μ.Σ., Άνέκδοτο χειροτοντήριο του αρχιεπισκόπου Σίφνου Φιλάρετου, «Σφραγιστά», Α(1991) σελ. 117. Στή σελ. 116 πανομοιότυπο του εγγράφου με υπογραφή και τη σφραγίδα του Φιλάρετου.

9. Γ.Α.Κ./Έγγραφα Μυκόνου, φάκ. 20 (Μοναστηριακά).

10. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, φάκ. 136.

11. Ζερλέντη, Ίστορ. Έρευναι, 127.

12. Ζερλέντη, Ίστορ. Έρευναι, σελ. 141, όπου τό έγγραφο στην ιταλική).

13. Συμεωνίδη, «Άνταρσία».

περί τὰ τέλη τοῦ 1685, τόν Φιλάρετο γιά νά ἐπέλθει ἡρεμία στά πνεύματα. Παράλληλα ἀπέστειλε ἐμπειρο ἀρχιερέα, τόν μητροπολίτη πρῶην Καισαρείας Γεδεών, μέ τό ἀξίωμα τοῦ «Προέδρου Σίφνου», προκειμένου νά διευθετήσει τὰ πράγματα.

Ὁ Φιλάρετος ἐξακολούθησε νά παραμένει στή Σίφνο ἢ σέ ἄλλα νησιά τῆς ἐπαρχίας καί νά ἐνοχλεῖ τόν Γεδεών φατριάζοντας ἐναντίον του. Οἱ πρόκριτοι καί κληρικοί τῆς Σίφνου ἔγραψαν τότε στόν Βενετό ναύαρχο Φραντσέσκο Μοροζίνη καί ζήτησαν τήν παρέμβασή του προκειμένου νά ἀφεθεῖ ἀπερίσπαστος στό καθήκοντά του ὁ Γεδεών. Ὁ Βενετός ναύαρχος, πού θαλασσοκρατοῦσε στό Αἰγαῖο αὐτή τήν ἐποχή τοῦ δευτέρου βενετοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐξέδωσε ἀμέσως τήν ἐπομένη αὐστηρότατη διαταγή:

«Ἀντίγραφο,

Ἡμεῖς, Φραντσέσκο Μοροζίνη, Ἰππότης καί πληρεξούσιος τῆς Γαληνοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας-ἀρχιναύαρχος.

Διάφορες ἔντονες παραστάσεις καί πικρά παράπονα μᾶς ἀπευθύνουν οἱ ἄρχοντες τῆς νήσου Σίφνου ἐναντίον τοῦ προσώπου σας σεβασμιώτατε κύριε Φιλάρετε, μέχρι πρό τινος ἐπίσκοπε αὐτῆς τῆς ἐπισκοπῆς, ἥδη ἐκθρονισμένε καί μᾶς ἐκθέτουν τὰ σκάνδαλα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται, ὄχι μόνον κατά τοῦ σημερινοῦ ἐπισκόπου σεβασμιωτάτου Γεδεών, ἀλλά καί τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Μέ ἀφορμή τίς ἐπιστολές κληρικῶν πού περιέρχονται εἰς ἡμᾶς, γραμμένες μέ τή συγκατάθεση ὅλων τῶν κατοίκων τῆς νήσου καί περιέχουσες διαβήματα γιά τήν ἀρμόζουσα τακτοποίηση τῶν πραγμάτων, ἐντελλόμεθα διά τῆς παρουσίας νά ἀπέχετε παρομοίων ἐπιζημιῶν ἐνεργειῶν, τόσο κατά τοῦ νῦν ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος πρέπει νά εἶναι σεβαστός καί νά ἀφίεται ἀπερίσπαστος στήν ἀσκηση τῶν καθηκόντων του, ὅσο καί ἐναντίον οἰουδήποτε ἄλλου πού, ἀπερίσκεπτα, ἔχει ἐνοχληθεῖ μέχρι σήμερα ἀπό Σᾶς.

Πρός τοῦτοις κινδυνεύετε νά ὑποστήτε σοβαρή τιμωρία, δικαία κατά τήν κρίση μας, πέραν τῶν ἄλλων νομίμων μέτρων πού προτιθέμεθα νά λάβουμε διά μίαν σώφρονα συμπεριφορά σας ἀναγκαίαν διά τήν γαλήνη τῶν ψυχῶν καί τήν κοινωνική εἰρήνη τῆς εἰρμένης νήσου.

Ναῦπλιο, 22 Φεβρουαρίου 1686.

*Φραντζέσκο Μοροζίνη
Felice Gallo, γραμματεῦς».¹⁴*

Δ' ΓΕΔΕΩΝ

Πρῶην Μητροπολίτης Καισαρείας - Πρόεδρος Σίφνου (1686-1687)

Ὁ πρῶην μητροπολίτης Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Γεδεών, μετά τήν παραχώρηση σ' αὐτόν προεδρικῶς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, ἔφθασε στήν ἔδρα του τόν Ἰανουάριο 1686 ἢ καί νωρίτερα καί ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του.¹ Σ' αὐτά περιλαμβάνονταν ἐπί πλέον ἡ ἐπάνοδος τῆς γαλήνης στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο, μετά τὰ γεγονότα μέ τόν ἀρχιεπίσκοπο Φιλάρετο, καθώς καί ἡ διευθέτηση τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων τῆς ἐπαρχίας. Μέσα στά δύο χρόνια πού διεποίμανε τήν ἀρχιεπισκοπή ὁ Γεδεών, φαίνεται ὅτι πέτυχε σημαντικό ἔργο, ἀκόμη καί τή συγκέντρωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας, γιά τὰ ὁποῖα, βασικά, ἐπῆλθε ἡ ρήξη μεταξύ ποιμνίου καί ἀρχιεπισκόπου Φιλάρετου.

Γράμματα πού ὑπέγραψε ὁ Γεδεών καί ἄλλες μαρτυρίες γι' αὐτόν:

1686	Φεβρουαρίου , ἡ ἀνωτέρω Διαταγή τοῦ Μοροζίνι ²	1
1686	Ἰουνίου 25, Μύκονος: ἀπόφαση ἐπίλυσης διαφορᾶς μεταξύ παπα-Μακαρίου Κορνάρου καί ἱεροδιακόνου Ξυδάκη. ³	2
1686	Ἰουνίου 28, Μύκονος: διαζύγιο Γιάννας καί τοῦ συζύγου της Ζαννῆ ⁴	3
1687	Μαρτίου 10, Μύκονος: σύμβαση μεταξύ τῆς Κοινότητος Μυκονίων καί Μιχαήλ Καλαμαρά «ἀπάνω εἰς τὰ βοῖβοντιλίκια καί ἐπιτροπιλίκια» ⁵	4
1687	Ἀπριλίου 13, Μύκονος: ἀπόφαση περί ἀποζημιώσεως γιά φθορά ἐξ ἀμελείας ⁶	5
1687	Σεπτεμβρ. 10, Μύκονος: ἔγγραφο τοῦ μεγάλου ἀρχιμανδριτοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καί ἐξάρχου πατριαρχικοῦ Μακαρίου, στό ὁποῖο ἀναφέρεται ὅτι ἐπῆγε στή Μύκονο γιά νά εἰσπράξει τὰ ἐκκλησιαστικά δικαιώματα τοῦ Πατριαρχείου, «ἀλλ' εὔρε ταῦτα συναγμένα ὑπό τοῦ ἀρχιερέως αὐτῶν (τῶν Μυκονίων) κύρ Γεδεών» ⁷	6

Μετά τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1687 ὁ Γεδεών παραιτήθηκε ἢ τοῦ ἀφαιρέθηκε ἡ ἀρχιεπισκοπή μέ ἐκλογή κανονικοῦ ἀρχιερέως. Φαίνεται ὅτι ἀπέθανε δύο χρόνια ἀργότερα, τόν Ὀκτώβριο 1689, γιατί τότε ἀφιέρωσε στή Μεγάλη Ἐκκλησία ἕναν ἀρχιερατικό σάκκο καί γράφτηκε τό ὄνομά του στήν πρόθεση γιά νά μνημονεῦται.⁸ Τέλος, σέ πατριαρχικό σιγίλλιο ἔτους 1726, γίνεται μνεῖα ὅτι ὁ Γεδεών εἶχε ἐκδώσει πιστοποίηση ὅτι ἡ Μονή Τουρλιανῆς τῆς Μυκόνου εἶχε ἀνεγερθεῖ ἀπό δύο ἱερομονάχων ἐκ τῆς νήσου Πάρου κατά τό χιλιεστόν πεντακοσιοστόν τεσσαρακοστόν δεύτερον σωτήριον ἔτος...».⁹

1. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, 128.

2. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 141.

3. Ἀρχεῖον Ἱστορ. Ἐλλην. Δικαίου, 7 (1957), σελ. 115.

4. Ἀρχεῖον Ἱστορ. Ἐλλην. Δικαίου, 7 (1957), σελ. 117.

5. Ζερλέντη Περ., Ἡ σύσταση τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, Ἐρμούπολις, 1924, σελ. 42.

6. Ἀρχεῖον Ἱστορ. Ἐλλην. Δικαίου, 7 (1957), σελ. 119-120.

7. Γ.Α.Κ./Συλλογή Ζερλέντη, Φάκ. 164 καί Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 127-128.

8. Γεδεών Μαν., Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου καί τοῦ Ναοῦ, ΚΠολις «αοπδ», σελ. 168.

9. Βενιέρη Χ. Μιχαήλ, Ἡ ἐν Μυκόνω Ἱερά Μονή Τουρλιανῆς, ἐν Ἐρμούπολει Σύρου 1907, σελ. 52-53.

14. Βλ. ὑποσ. 12.

Πίστις καὶ ἐπιβουλὴ ἐπὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἅγιον Πάτριον Ἰωάννην
 τὸν Θεολόγον. Ἐπιβουλὴ ἐπὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἅγιον Πάτριον
 Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Ἐπιβουλὴ ἐπὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἅγιον
 Πάτριον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Ἐπιβουλὴ ἐπὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ
 τὸν ἅγιον Πάτριον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Ἐπιβουλὴ ἐπὶ τὴν ἁγίαν
 Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἅγιον Πάτριον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Ἐπιβουλὴ
 ἐπὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἅγιον Πάτριον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.

[Handwritten signatures and notes in Greek, including a large signature at the top and a smaller one at the bottom left.]

Πανομοίωτο ἐπιστολῆς (Μάρτιος 1691) τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου Φιλάρετου. (SCPF/SC. ARC. 6, 446^f)

Ε΄ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (1687-1689)

Κατὰ Νοέμβριο 1687 ἀναφέρεται ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου ὁ Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος
 προσυπέγραψε σιγίλλιο τοῦ πατριάρχου Ἰακώβου περὶ τῆς μονῆς Τουρλιανῆς Μυκό-
 νου.¹ Στις 26 Φεβρουαρίου 1689, εὐρισκόμενος στὴ Μύκονο, υπέγραψε πράξη υἱοθε-
 σίας,² ἐνῶ, πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἴδιου ἔτους παρατήθηκε ἢ παύθηκε. Στις 6 Νοεμ-
 βρίου 1690 βρισκόνταν στὴ Μύκονο ὡς πρῶτη ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου· ὑπὸ τὴν ιδιό-
 τητα αὐτὴ ἐπιβεβαίωσε προικοσύμφωνο τῶν τέκνων τοῦ ἀφέντη Μιχάλη Καλαμαρᾶ
 καὶ τῆς Φραζέσκας «συμβίας τοῦ ποτέ ἀφέντη καπετάν Μπαστιάνου Ματέη».³

ΣΤ΄ ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ (τό β) (1689-1691)

Τὸ 1689, κατὰ Σεπτέμβριο, ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου ἀναφέρεται ὁ Φιλάρετος, σὲ
 δευτέρη ἀρχιερατεία. Τότε, εὐρισκόμενος στὴν ΚΠολη πέτυχε, φαίνεται, νὰ ἀνακα-
 ταλάβει τὴν ἀρχιεπισκοπή, ἀφοῦ συνυπέγραψε, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἀρχιεπισκό-
 που Σίφνου, πατριαρχικὸ ἔγγραφο περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Συναίου.⁴
 Γράμματα καὶ μαρτυρίες τῆς δευτέρας ἀρχιερατείας του:

- 1689 Σεπτέμβριος, ΚΠολη· τὸ ἀνωτέρω πατριαρχ. ἔγγραφο 1
- 1689 Σεπτέμβριος, ΚΠολη· πατριαρχικὸ σιγίλλιο ἀπονομῆς σταυροπηγια-
κῶν προνομίων στὴ Μονὴ Ἁγ. Σάββα Μήλου⁵ 2
- 1690 Ἀπριλίου 24, Μύκονος· πωλητήριο κτήματος τῶν Ἀποστολοῦς Ζαν-
νῆ Λαγαρῆ καὶ Ἀλέξας Νικολοῦ Ξυδάκη, πρὸς τὸν Βασίλη Κούκα.⁶ 3
- 1691 Μαρτίου 3, Ἴος· γράμμα κατοίκων Ἴου περὶ τῆς καλῆς πολιτείας τοῦ
βικαρίου τοῦ νησιοῦ Ἰγνατίου⁷ 4
- 1691 Μαρτίου 6, Ἴος· γράμμα πρὸς καθολικὸν ἐπίσκοπον Σαντορίνης ὑπὲρ
τοῦ ἀνωτέρω Ἰγνατίου⁸ 5

Τὸν ἴδιο αὐτὸ μῆνα Μάρτιο καθαιρέθηκε, γιὰ δευτέρη φορά, τῆς ἀρχιεπισκοπῆς,
 τὸν δὲ Νοέμβριο ἴδιου ἔτους «...ἐπὶ χεῖρας... τοῦ κύρ Φιλάρετου π ρ ὶ η ν Σ ί φ -
 ν ο υ ...» βρισκόνταν τὸ καθαιρετικὸ ἔγγραφο τοῦ ἱερομονάχου Κοσμᾶ Καλλονᾶ.⁹

Ζ΄ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (τό β) (1691-1694)

Μετὰ τὸν Φιλάρετο, ἐπανῆλθε, γιὰ δευτέρη φορά, στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο
 τῆς Σίφνου ὁ Γρηγόριος.
 Γράμματα καὶ μαρτυρίες τῆς δευτέρας ἀρχιερατείας του εἶναι:

- 1691 Μαρτίου 11, γράμμα ἀναφερόμενο ἀπὸ Π. Ζερλέντη¹⁰ 1

1. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 128.
 2. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφο Μυκόνου, φάκ. 36.
 3. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 128 καὶ Γ.Α.Κ./Χειρόγραφο Μυκόνου, Φάκ. 3.
 4. Δελικᾶνη Καλλίνικου, Τὰ ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Πατριαρχ. Ἀρχειοφυλακ. σωζόμενα ἐπίσημα
 ἐκκλησιαστ. ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα τὰς σχέσεις τοῦ Οἴκουμ. Πατριάρχ. πρὸς τὰς Ἐκκλησίας
 Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου, ΚΠολις 1904, σελ. 423-430.
 5. Ὁ.π.π., σελ. 453.
 6. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφο Μυκόνου, Φάκ. 136.
 7. SCPF/SC. ARCIPEL, vol. 6, 447^v (ἀντίγραφο).
 8. Ὁ.π.π., φ. 445^r.
 9. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 97-98.
 10. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 129.

1691 Μαΐου 21, Μύκονος· απόφαση περιέλευσης δλης τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ θανόντος Φραγκούλη Μαλαξοῦ στή σύζυγό του Μαρία Δούκα Ἀρτακηνῶ¹¹ 2

1694 Αὐγουστος, Σίφνος· παύεται καί πάλι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς 3

Τό τελευταῖο αὐτό ἔτος ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος διόρισε τόν Ἀθανάσιο Λαγκαδά πατριαρχικό ἔξαρχο «διά νά συνάξῃ ἀπό τούς ἀρχιερεῖς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους τήν νά β ο ῖ ἡ ε ἰ α ν (δηλ. νέα φορολογία), ὅπου κάθε ἀρχιερέως ἐγγίζει, καί δι' ἄλλας ὑπηρεσίας τῆς μεγάλης ἐκκλησίας». Τόν Αὐγουστο ἰδίου ἔτους ἔφθασε στή Σίφνο, ὅπου συνήντησε τόν Γρηγόριο καί τοῦ ἀνεκοίνωσε τόν λόγο τῆς ἐπισκέψεώς του. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ ὁποῖος ἀντιμετώπιζε μεγάλα οἰκονομικά προβλήματα, διεφώνησε καί ἦλθε σέ σύγκρουση μέ τόν Λαγκαδά, ὁ ὁποῖος, χρησιμοποιώντας τό δικαίωμα πού εἶχε ὡς πατριαρχικός ἔξαρχος, «τοῦ ἐδιάβασε τήν καθαιρέσιν του» καί ἀνεχώρησε γιά τή Μῆλο. Ὁ Γρηγόριος φαίνεται ὅτι ἔλαβε ὑπόσχεση ἀπό τούς Σιφνίους ὅτι θά τόν συμπαρᾶστέκονταν γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ νέου οἰκονομικοῦ βάρους καί, συνοδευόμενος ἀπό τόν παπά-Ἀποστόλη Γοζαδῖνο, ἐπῆγε στή Μῆλο καί συνήντησε τόν ἔξαρχο. Κατόπιν συζητήσεων ἦλθαν σέ συμβιβασμό, τόν ὁποῖο κατέγραψαν σέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς 27 Αὐγούστου. Σ' αὐτό ἀναφέρετο ὅτι ἐπειδή ὁ ἔξαρχος δέν εἶχε δικαίωμα νά ἀνακαλέσει τήν καθαίρεση, παρά μόνον ὁ πατριάρχης, συμφώνησαν νά παραμείνει «παυμένος» μέχρι τόν Μάρτιο τοῦ ἐπομένου ἔτους 1695, ὁ δέ Λαγκαδάς θά ἀνέφερε γραπτῶς στόν πατριάρχη τό ζήτημα, προκειμένου νά ἀποφασίσαι σχετικῶς. «Καί ἂν ἴσως ὁ παναγιώτατος δέν θελήσῃ νά τοῦ δώσῃ τήν συγχώρεσιν καί θέλει τον νά ἀγάῃ ἀπάνω (ἐννοεῖ στήν ΚΠολη) ἡ πανιερότης του νά μήν παρακούσῃ καί νά ἐτοιμασθῇ σωματικῶς νά ἀγάῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν». Μέχρις ἐκδόσεως τῆς ὁποιασδήποτε ἀποφάσεως τοῦ πατριάρχου, συμφώνησαν νά τοποθετηθεῖ σέ κάθε νησί τῆς ἐπαρχίας Σίφνου καί Μυκόνου ἀνά ἕνα ἐπίτροπος κοινῆς ἐπιλογῆς γιά νά συγκεντρῶναι τά ἐκκλησιαστικά εἰσοδήματα «διότι σηκώνονται ἀπό τάς χεῖρας τοῦ πανιερωτάτου ὅλα τά εἰσοδήματα τῆς ἐπαρχίας ταύτης». Ἀκόμη, ἐπειδή ὁ ἀρχιεπίσκοπος θά παρέμενε αὐτό τό διάστημα ἀργός «θέλει ὁ αὐθέντης ὁ ἔξαρχος καί δίνει του θέλημα τοῦ αὐτοῦ αὐθέντη δεσπότη νά λάβῃ γρόσια πενήντα ἀπό ἐκεῖνα ὅπου συναχθοῦν ἀπό τά δικαιώματα τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας διά νά ζωοτρέφεται καί νά τά λαμβάνῃ ἀπό τούς ἐπιτρόπους ὅπου καταστήσουσι εἰς τό νησί τῆς Σίφνου». Καί ἐνῶ ὁ ἔξαρχος κατέστησε ἀργόν τόν Γρηγόριο «διά νά μήν ἡμπορῇ νά ἐπιχειρίζεται τά ἐκκλησιαστικά ἐπιχειρήματα» (=καθήκοντα) δέν ἀπαγόρευσε σ' αὐτόν «τό συμφάγειν καί συνομιλεῖν καί νά συναναστρέφεται μέ πᾶσα ἕνα καί νά τόν τιμᾷ χωρίς ἄλλης ἐξουσίας». Τέλος, μέ τήν ἴδια συμφωνία «ξεκαθαρίζουσι ὅτι ἀνίσως καί ὁ παναγιώτατος στείλῃ ἄλλον ἀρχιερέα καί σηκῶσῃ του τήν ἐπαρχίαν, ὁ καινούργιος ἀρχιερέας ὅπου ἔλθῃ, νά πληρῶνῃ τό χρέος τῆς ἐπαρχίας ὅπου εὑρίσκειται ἔως τῆς σήμερον».¹²

Ὅπως γίνεται κατανοητό τό χρέος τῆς ἐπαρχίας, παλαιό καί νέο, ἦταν ἡ αἰτία καθαιρέσεως τοῦ Γρηγορίου, ὅπως, προφανῶς, καί κατά τήν πρώτη ἀρχερατεία του. Τό ζήτημα φαίνεται ὅτι δέν εἶχε θετική ἐκβαση γιά τόν Γρηγόριο, γιατί μέσα στό 1695 ἀνευρίσκειται νέος ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου, ὁ Γαβριήλ.

11. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 136.

12. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 231-232.

Η' ΓΑΒΡΙΗΛ (1695-1704)

Διάδοχος τοῦ Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος δέν ἀνεκατέλαβε τήν ἔδρα τῆς Σίφνου, ὑπῆρξε ὁ Γαβριήλ, πού ἀρχιεράτευσε ἐπί ἑννέα χρόνια.

Γράμματα πού υπέγραψε καί ἄλλες μαρτυρίες περὶ αὐτοῦ εἶναι:

1696	Φεβρουαρίου 8, Μύκονος· γράμμα παρά Π. Ζερλέντη. ¹	1
1696	Μαρτίου 3, Μύκονος· γράμμα παρά Π. Ζερλέντη. ²	2
1696	Μαΐου 8, Μύκονος· γράμμα παλῆσεως ἀκινήτου παρά τοῦ Γαβριήλ πρὸς τόν Μαθιό Γαβαλά ³	3
1696	Μαΐου 8, Μύκονος· ὁμοιο πρὸς τόν Μπατίστα τοῦ Κασαντριανοῦ ⁴	4
1696	Μαΐου 8, Μύκονος· ὁμοιο πρὸς «τὴν Εὐγενεοῦ γυνή τοῦ ποτέ Λοῖζου Γύζη». ⁵	5
1696	Μαΐου 8, Μύκονος· ὁμοιο πρὸς τόν Μαθιό Γύζη. ⁶	6
1696	Μαΐου 8, Μύκονος· ὁμοιο πρὸς τόν οἰκονόμον παπα-Δημήτριον Γρυπάρη ⁷	7
1697	Φεβρουαρίου 7, Μύκονος· ἀναγνώριση ἀκυρότητος διαθήκης ⁸	8
1697	(ἀγν. ἡμερομ.), Μύκονος· χειροτονεῖ τόν ἱερέα Γερμανό. ⁹	9
1699	Φεβρουαρίου 8, Μύκονος· περὶ ἐκκλησίας τοῦ μαστρογεώργη Νταρόδου ¹⁰	10
1701	Ἰανουάρ. 30, Σίφνος· ἐπίλυση διαφορᾶς μεταξύ ἀγίου οἰκονόμου Γοζαδίνου καί παπα-Κωνσταντῆ Τουλάκη ¹¹	11
1701	Ἰουλίου 5, Μύκονος· ἐπίλυση διαφορᾶς Τζανῆ Σταμάτη Μαλτέζου καί συζύγου του Λασκαρίνας μέ τόν παπα-Σεραφεῖμ Κοντουμά καί μητέρας του ¹²	12
1702	Μαΐος· τοῦ ἀπεστάλη ἐνταλτήριο γράμμα τοῦ πατριάρχου Καλλίνικου «κατά τῶν καταλιμπανόντων τήν μετάνοιαν αὐτῶν μοναχῶν τοῦ ἐν Πάτμω μοναστηρίου Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου» ¹³	13
1703	Ἰανουάριος, ΚΠολη· προσυπογράφει σιγίλλιο πατριάρχου Γαβριήλ περὶ τῆς μονῆς Ἀγίου Σάββα Μήλου ¹⁴	14

Ὅπως προκύπτει ἀπό τίς μαρτυρίες 3-7 τοῦ 1696, ὁ Γαβριήλ προῆλθε σέ ἐκποίηση ἀριθμοῦ ἀκινήτων ἰδιοκτησίας, προφανῶς, τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καί ἀντιμετώπισε τίς διάφορες οἰκονομικῆς ὑποχρεώσεις τῆς, πού ἀποτελοῦσαν μόνιμο πρόβλημα, κατά τά μέχρις ἐδῶ ἱστορηθέντα. Καί ἐνῶ σέ ἐκθεση τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη Justiniani, πού περιῆλθε τά νησιά κατά τό 1700, ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφ-

1. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 130.

2. Αὐτόθι.

3. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 136.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ἀρχεῖον Ἱστορ. Ἑλλην. Δικαίου, 7(1957), σελ. 143-144.

9. Μάνεση Σταύρου, Ἡ ἐν Μυκόνῳ Ἱερά Μονή τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, «Ε.Ε.Κ.Μ.», τόμ. Δ' (1964) καί σέ ἀνάπτυπο, σελ. 17.

10. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 136.

11. Συλλογή Ε. Βάου, «λύσεις διαφορῶν».

12. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου· Αὐτά ἔγγραφα, Φάκ. 6.

13. «Πανδώρα», τόμ. Κ' (1870), σελ. 90 καί Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναί, σελ. 130.

14. Ράμφου Σπ. Ἰω., Ἀνέκδοτον σιγίλλιον (1703) περὶ τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τοῦ Ἀγίου Σάββα, «Μνημοσύνη», Δ' (1972-73), σελ. 143 ἐπ.

νου είχε προσόδους ετήσιες άνω τών 1.000 ρεαλιών, ό Γαβριήλ μεταξύ 1702-1703 βρέθηκε σέ αδυναμία εξοφλήσεως «τών παλαιών όμολογιών του χρέους τής έπαρχίας ταύτης, έν αίς ένοχος ειμί, και χρεώστης, ως ύπογεγραμμένος...», έγραφε ό ίδιος. Είχε δηλαδή αναδεχθεί τήν άρχιεπισκοπή μέ τό οικονομικό βάρος της, μέ τήν έλπίδα ότι θά ήταν σέ θέση, κατά τή λήξη τών όμολογιών, νά προέλθει σέ εξόφλησή τους, πράγμα πού δέν πέτυχε, γι' αυτό «έν απορία και άμηχανία κατετριβόμην... μή έφευρίσκων τόν τρόπον τής έμής κυβερνήσεως», όμολογούσε.

Στή δύσκολη εκείνη στιγμή του έγινε πρόταση νά παραιτηθεί του θρόνου υπέρ κάποιου Μακαρίου μέ αντίστοιχη άνάληψη του χρέους από τόν προτεινόντα πού ήταν ό Κωνσταντίνος Μπάος, από τούς προκρίτους τής Σίφνου και πρόξενος τής Άγγλίας στό νησί.¹⁵ Του ύποσχέθηκε άκόμη ό Κων. Μπάος, ότι θά του έδινε άμέσως γρόσια τριακόσια πενήντα «πρός βοήθειαν τής ζωαρκείας» του, θά έμενε στή δικαιοδοσία του τό νησί τής Σεριφου «του λαμβάνειν κατ' έτος τό πολλοστόν εκείνης εισόδημα εις μικράν περιθαλμιν», θά πληρώνονταν δέ απ' αυτόν «αί παλαιά όμολογία του χρέους τής έπαρχίας ταύτης... εις δικαίαν... άπαλλαγήν και έλευθερίαν τών χρεών εκείνων...»¹⁶ του Γαβριήλ.

Ένώπιον τών μεγάλων εκείνων οικονομικών ύποχρεώσεων και τών πιέσεων τών δανειστών, ό Γαβριήλ αναγκάστηκε νά άποδεχτεί τίς προτάσεις του Μπάου και έδωσε «τήν του θρόνου παραίτησιν δι' ένυπογράφου γράμματος», μετά τήν όποία στό θρόνο τής άρχιεπισκοπής άνήλθε ό Μακάριος.

15. Ό Κων. Μπάος άνευρίσκεται στή Σίφνο από τό 1667, ως πρόξενος τής Γαλλίας, κατ' άρχήν, στό νησί (Συμμεωνίδη, Ιστορία, σελ. 232) και άκολουθως τής Άγγλίας, ως τό 1712, Αυγούστου 19, κατά τήν όποία υπέγραψε έγγραφο «ως έπίτροπος του άρχιερέως» (Συλλογή Ε. Βάου, «λύσεις διαφορών»). Τό 1677 και τό 1703 διατελούσε έπίτροπος τής Μονής Βρύσης (Συμμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 47-48).

16. Άρχεϊον Ύδρας, τόμ. 16 (1932), σελ. 16-19.

Θ' ΜΑΚΑΡΙΟΣ (1704-1714)

1. Μέ τήν, κατά τ' άνωτέρω, μεσολάβηση του Κωνσταντίνου Μπάου, στό θρόνο τής Άρχιεπισκοπής Σίφνου άνήλθε τό 1704 ό Μακάριος. Πρέπει νά διευκρινισθεί ότι παρόμοιες καταλήψεις άρχιερατικών έδρων δέν ήταν κάτι τό άσυνήθιστο τίς εποχές εκείνες, είχαν δέ καθιερωθεί από τίς τεράστιες οικονομικές άνάγκες του Πατριαρχείου, τό όποιο επέτρεπε τήν άνάδειξη νέων άρχιερέων σέ έδρες οικονομικά χρεωμένες μέ άνάληψη απ' αυτούς τής ύποχρεώσεως εξοφλήσεως τών χρεών. Αυτό συνέβη και μέ τόν Μακάριο, μέ τή σύμπραξη του οικονομικά εύρωστου Κων. Μπάου.

Παρ' όλα ταύτα, ή άνάμειξη του τελευταίου στην ύπόθεση, μέ όλα τά οικονομικά βάρη πού τή συνόδευαν, προκειμένου νά γίνει άρχιεπίσκοπος ό Μακάριος, ένα τρίτο δηλαδή πρόσωπο, γεννά εύλογες άπορίες και έρωτηματικά. Θά έπιχειρήσουμε νά δώσουμε κάποιες εξηγήσεις:

α) Μεταξύ Κων. Μπάου και Μακαρίου πρέπει νά υπήρχε κάποια στενή σχέση ή συγγένεια. Πράγματι, στίς πηγές αναφέρεται ότι ό Μακάριος ήταν «σύντεκνος»= κουμπάρος του Μπάου.¹

β) Νά είχε ό τελευταίος κάποιο συμφέρον και μάλιστα οικονομικό από τήν έκλογή του Μακαρίου, αφού άποδέχτηκε τά οικονομικά βάρη τής Άρχιεπισκοπής και άλλες παροχές προς τόν Γαβριήλ, προκειμένου αυτός νά παραιτηθεί υπέρ του πρώτου. Πράγματι τουτο συνέβαινε γιατί, άρχιερατεύοντας του Μακαρίου, ό Κων. Μπάος αναφέρεται σέ έγγραφο λύσεως διαφοράς τής 19 Αυγούστου 1712 «έπίτροπος του άρχιερέως». Προφανώς οικονομικός έπίτροπος. Μέ τήν ιδιότητα αυτή και τούς τρόπους πού ό ίδιος γνώριζε καλά, ήταν βέβαιος ότι θά συγκέντρωνε τά εκκλησιαστικά εισοδήματα τής έπαρχίας, από τά όποια θά παρακρατούσε τίς οικονομικές επιβαρύνσεις του προς τόν Γαβριήλ και θά προσπόριζε και άλλα όφέλη κατ' άλλη συμφωνία πού θά είχε συνάψει μέ τόν Μακάριο.

Όμως, μετά τήν, κατά τ' άνωτέρω, άνάρρηση του Μακαρίου στό θρόνο, ό Κων. Μπάος, παρά τή γραπτή συμφωνία πού είχε κάνει μέ τόν Γαβριήλ, δέν εξεπλήρωσε τίς ύποχρεώσεις του: από τά 350 γρόσια πού του ύποσχέθηκε, έδωσε μόνο 275 «τά λοιπά έβδομήκοντα πέντε κατεκράτησεν», «άπέσπασε δέ και εκ τής έμής εξουσίας» τόν επόμενο χρόνο 1705 «ό θεοφιλέστατος άρχιεπίσκοπος Σίφνου κύρ Μακάριος τήν νήσον Σέρφον, ύστερήσας με του παραμικρού εκείνης εισοδήματος», διηγείτο άργότερα ό Γαβριήλ. Άκόμη, ό Κων. Μπάος δέν εξόφλησε τά χρεωστικά όμολογα του παλαιού χρέους τής άρχιεπισκοπής, μέ άποτέλεσμα νά εξακολουθεί νά φέρεται χρεώστης ό πρώην άρχιεπίσκοπος, ώστε «του συζήν φόβω και τρόμω τών χρεοφειλετών (δανειστών) και δίκην νυκτερίδων περιάγειν με και κακουχείσθαι με έν πενία και άπορία και έν στερήσει τροφής, και αυτού του έπιουσίου άρτου»,³ άνέφερε στήν Ίερά Σύνοδο ό δυστυχής Γαβριήλ.

Ό τελευταίος, όταν του άπεσπάσθη ή Σέριφος (1705), πήγε στην ΚΠολη και ζήτησε από τόν πατριάρχη τήν άποκατάστασή του σ' αυτό τό νησί, όπως είχε συμφωνηθεί και, φυσικά, έγκριθεί και από τό Πατριαρχείο, όταν αυτό άποδέχτηκε τόν προηγούμενο χρόνο τήν παραίτησή του και τήν έκλογή του Μακαρίου. Ό Πατριάρχης Γαβριήλ Γ', πού γνώριζε τήν ύπόθεση, τόν έφοδιάσε μέ έγγραφο προς τόν Μπάο

1. Άρχεϊον Ύδρας, τόμ. 16 (1932), σελ. 16-19.

2. Συλλογή Ε. Βάου, «εκκλησι. δικαιώματα». Επίσης αναφέρεται και ως «καθολικός έπίτροπος» του άρχιεπισκόπου Μακαρίου σέ πατριαρχ. έγγραφο του 1711 (βλ. Άρχεϊον Ύδρας, τόμ. 16 (1932), σελ. 16-19.

3. Άρχεϊον Ύδρας, σελ. 16-19.

καί τόν Μακάριο περί ικανοποιήσεως τοῦ αἰτήματός του.⁴ Μετά τόν Γαβριήλ ὁμως πῆγε στήν ΚΠολη καί ὁ Κων. Μπάος, ὁ ὁποῖος «τεχνικαῖς τροπολογίαις καί χρημάτων δόσεις, ἀπέσπασε καί πάλιν τήν αὐτήν νήσον Σέριφον ἐξ αὐτοῦ, μείναντος ἐν ἄκρα δυστυχία...»⁵

Ἐπὶ τῆν Σίφνον Γαβριήλ, ὅταν διεπίστωσε ὅτι ὁ ἴδιος πατριάρχης, πού ἀνεγνώρισε τὰ δίκαιά του καί τοῦ παρεχώρησε τή Σέριφο, ἀνεκάλεσε τήν παραχώρηση, ἀπογοητεύθηκε μὲν, ἀλλ' ἀνέμενε τήν κατάλληλη εὐκαιρία γιά νά ἐπαναφέρει τὸ ζήτημά του. Ἡ εὐκαιρία αὐτή δὲν ἄργησε νά φανεῖ, ἦταν δέ ἡ ἐκλογή νέου πατριάρχου στίς 25 Ὀκτωβρίου 1707, τοῦ Κυπριανοῦ. Σ' αὐτόν προσέφυγε ἀμέσως, ὁ δέ Πατριάρχης ἐξέδωκε πατριαρχικό-συνοδικό γράμμα, τὸ ὁποῖο ἀπέστειλε στόν Μακάριο μέ πατριαρχικό ἐξάρχο μέ ἐντολή «ποιῆσαι τήν διορθωσιν πρὸς τόν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον πρώην Σίφνου κύρ Γαβριήλ, καθ' ἣν εἶχε ὑπόσχεσιν καί συμφωνίαν πρὸς τήν αὐτοῦ θεοφιλίαν, οὐ καί παραιτησαμένου τήν ἐπαρχίαν, αὐτός αὐτήν ἔλαβεν...».⁶ Ὁ Μακάριος ὁμως «οὐδαμῶς ἠθέλησε τὸ ποιητέον ἐργάσασθαι κατὰ τὸ δίκαιον, οὔτε μὴν τοῖς συνοδικοῖς ἀποσταλῆναι γράμμασιν» ὑπήκουσε. Φαίνεται ὅτι αὐτός ἰσχυρίζονταν ὅτι ὁ ἴδιος δὲν εἶχε προέλθει σέ συμφωνία μέ τόν Γαβριήλ, ἀλλ' ὁ Κων. Μπάος. Τότε ὁ πατριάρχης Κυπριανὸς ἀπεφάσισε τήν καθαίρεσή του ἀπὸ τόν θρόνο τῆς Σίφνου «καί τῆς ἀρχιερατικῆς ὀλομελείας ὡς ἄχρηστον μέλος ἀπέκοψε καί ἀπέρριψε» μέ συνοδικό ἔγγραφο τοῦ Σεπτεμβρίου 1708, τὸ ὁποῖο ὑπέγραψαν καί οἱ συνοδικοί Ἡρακλείας καί Ραιδεστοῦ Νεόφυτος, Κυζίκου Κύριλλος, Νικομηδείας Παρθένιος καί Χαλκηδόνος Κωνσταντῖος.⁷

Φαίνεται ὁμως ὅτι ὁ Μακάριος πέτυχε τήν ἀθώωσή του γιατί τόν Δεκέμβριο τοῦ 1709, εὐρισκόμενος στήν ΚΠολη πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί ὑπέγραψε πατριαρχικό ἔγγραφο πατριάρχου Ἀθανασίου Ε', σχετικό μέ τήν ἐμπέδωση τῶν προνομίων τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.⁸

Τήν ἴδια αὐτή ἐποχὴ βρίσκονταν στήν ΚΠολη καί ὁ Γαβριήλ διεκδικώντας ἀκόμη τὰ δίκαιά του. Στίς 8 Ἰανουαρίου 1710 ἀνευρίσκεται νά συντάσσει τή διαθήκη τοῦ μισέρ Μιχαήλ Καλαμαρά,⁹ ἐνῶ στίς 9 Φεβρουαρίου συνήψε δάνειο 100 γροσίων παρά τοῦ Λεωνῆ Μοσχονά.¹⁰ Καί στίς δύο περιπτώσεις ἀναφέρεται ὡς «ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου» πράγμα πού δὲν εἶναι σωστό καί πρέπει νά θεωρηθεῖ ὡς ἀπλοῦς εὐφημισμός, ἀφοῦ μερικὲς ἡμέρες νωρίτερα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ὑπέγραψε τὸ συνοδικό ἔγγραφο ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ὡς κανονικός ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου, μετέχοντας σέ συνεδρίαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Παραμένοντας συνεχῶς στήν ΚΠολη ὁ Γαβριήλ, πέτυχε τόν ἐπόμενο χρόνο 1711, κατὰ Δεκέμβριο, ἐπὶ τοῦ νέου πατριάρχου Κυρίλλου Δ', οικονομικὴ ρύθμιση τοῦ ζητήματός του. Ἐμφανίσθηκε ἐνώπιον τῆς Συνόδου καί περιέγραψε λεπτομερῶς τήν ὄλη ὑπόθεση, ἡ ὁποία ξεκίνησε «ὅτε ἐτι ὑπῆρχε ἀρχιεπίσκοπος τοῦ θρόνου ἐκείνου» (ἡ ἐν λόγω παράγραφος βεβαιώνει ὅτι δὲν ὑπῆρξε ἔκτοτε ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου). Στὸ σχετικό πατριαρχικό ἔγγραφο, πού ἐκδόθηκε τότε, σημειώνεται: «...ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς... ἵνα ὁ Κωνσταντῖνος ἐκεῖνος Μπάω, ὁ μεσίτης γεγονός, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου Μακαρίου... ἅμα τῷ ἰδεῖν τὸ παρὸν ἀναντιρρήτως καί ἀνυπερθέτως, πρῶτον μὲν ἀποδῶ πρὸς τήν αὐτοῦ θεοφιλίαν (τόν Γαβριήλ) τὰ ἐβδομη-

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

6. Ἀρχεῖον Ὑδρας, σελ. 2-3.

7. Αὐτόθι.

8. Παπαδοπούλου-Κεραμέως Α., Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, Πητρούπολις 1894, τόμ. Β', σελ. 381-384.

9. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 230.

10. Γ.Α.Κ./Συλλογὴ Ζερλέντη, Φάκ. 157.

κοντα πέντε ἐκεῖνα γρόσια, ἅπερ κατεκράτησεν ἀπὸ τῶν ὑποσχεθέντων ἐκείνων τριακοσίων πεντήκοντα κατὰ τήν ὑπόσχεσιν» ἐτι δέ καί ὅσον εἰσόδημα συνήγαγεν ἀπὸ τῆς νήσου Σέρφου ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον, ἀποδῶ κακεῖνα πρὸς αὐτόν, ὡς διαλαμβάνει ἡ ὑποσχετικὴ αὐτοῦ ὁμολογία καί ποιήση τήν πληρωμὴν τοιουτοτρόπως τῶν τε ἐβδομηκοντα πέντε γροσίων καί τοῦ εἰσοδήματος τῆς νήσου Σέρφου τῶν ἐξ παρελθόντων χρόνων, ἐγχειρίσας αὐτὰ τοῖς ἡμετέροις πατριαρχικοῖς ἐξάρχαις, τῷ τε θεοφιλεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Μήλου κύρ Νεοφύτῳ, τῷ συναδελφῷ ἡμῶν καί τῷ ἄρχοντι κύρ Ἰωαννάκῃ Ταταράκῃ ἀνελλιπῶς καί μετ' ἐξοφλήσεως, ἐπὶ τῷ ἐξαποστεῖλαι πρὸς τήν αὐτοῦ θεοφιλίαν, ἵνα διὰ τῆς δικαιοκρισίας ταύτης καί αὐτός τήν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς ἀδικίας ἀπαλλάξῃ καί ἡμεῖς τῆς ἀξίας καυχήσεως μέτοχος γενόμεθα.

Ἄν δ' ἄλλως ποιήσῃ, ἀπειθῶν καί παρακούων καί καταφρονήτης φαινόμενος τῆς ἡμετέρας ταύτης πατριαρχικῆς καί συνοδικῆς ἐπιταγῆς καί ἀποφάσεως, ἀφορισμένος εἴη ἀπὸ τῆς ἀγίας καί ὁμοουσίου καί ζωοποιοῦ καί ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἐνός τῆ φύσει μόνου Θεοῦ, καί κατηραμένος καί ἀσυγχώρητος καί ἄλυτος μετὰ θάνατον. Αἱ πέτραι καί ὁ σῖδηρος λυθήσονται, αὐτός δέ οὐδαμῶς. Κληρονομήσειε τήν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καί τήν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα καί εἴη στένων καί τρέμων ἐπὶ γῆς ὡς ὁ Κάϊν. Σχισθεῖσα ἡ γῆ καταπίοι αὐτόν τόν Δαθάν καί Ἀβειρών. Ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τήν κεφαλὴν αὐτοῦ καί ἄγγελος Κυρίου καταδιῶξαι αὐτόν ἐν διστόμῳ μαχαίρα. Τὰ πράγματα καί κτήματα αὐτοῦ εἴησαν εἰς παντελῆ ἀφανισμόν καί ἐξολόθρευσιν. Ἄρτον μὴ χορτασθεῖσῃ καί προκοπῇ οὐ μῆποτε ἴδοι, οὐδέ Θεοῦ Πρόσωπον, ἔχων καί τὰς ἀράς τῶν τριακοσίων δέκα καί ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καί τῶν λοιπῶν ἀγίων συνόδων, καί ἐξω τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας καί τῆς τῶν χριστιανῶν ὁμηγύρεως. Μηδεὶς ἐκκλησιάσῃ αὐτόν ἢ ἀγίασῃ ἢ θυμιάσῃ ἢ ἀντίδωρον δῶ ἢ συμφάγη αὐτῷ ἢ συμπίη ἢ συναναστραφῇ καί συνδουλεύσῃ ἢ συνδράμη καί βοηθήσῃ αὐτῷ καί συναινέσῃ εἰς τήν ἀδικίαν ἢ χαιρετίσῃ ἢ μετὰ θάνατον ταφῆς ἀξιώσῃ, ἐν βάρει ἀργίας καί ἀλύτου ἀφορισμοῦ καί αἰωνίου τοῦ ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος, ἐξ ἀποφάσεως, ἕως οὗ ποιήσῃ ὡς γράφομεν καί διορθωθείς ὡς εἴρηται, προσπέσῃ καί ζητήσας τύχη συγχωρήσεως. Ἄλλ' ἐτι καί τὰς ὁμολογίας ἐκεῖνας τῶν παλαιῶν χρεῶν, ἐν αἷς ἐστὶ ἡ θεοφιλία αὐτοῦ (ὁ Γαβριήλ) ὑπ' ἐνοχλῆν δι' ὑπογραφῶν αὐτοῦ, κακεῖνας ἀποδῶ αὐτῷ χωρὶς ἀντιλογίας καί προφάσεως καί ἀναντιρρήτως. Εἰ δέ γε παρακούσῃ καί μὴ θελήσῃ ἀποδοῦναι ἐκεῖνας τὰς ὁμολογίας τῆς αὐτοῦ θεοφιλίας τὰς περιεχούσας χρεῖς εἰς ἅπερ ἐνέχεται, ὁμοίως εἴη ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω ἐπιτίμιον τῶν ἀρῶν καί τῆς ἀκοινωνησίας ἕως οὗ ἀποδῶ αὐτάς.

Ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ ἰδνικτῶνος Εἰς (1711)».¹¹

Μέ τὸ ἐν λόγω πατριαρχικό ἔγγραφο διευκρινίζονται βασικά σημεῖα τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς:

α) Βεβαιώνεται ὅτι ὁ Γαβριήλ δὲν ἀνεκατέλαβε τὸ θρόνο τῆς Σίφνου, ὅπως ἐπιστεύετο (βλ. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, διορθώσεις καί προσθήκαι), μετὰ τήν «καθαίρεση» τοῦ Μακαρίου κατὰ τὸ ἔτος 1708. Τοῦτο συνάγεται ἀπὸ δύο σημεία-ἀναφορές τοῦ ἐγγράφου: α₁) περιγράφοντας ἐνώπιον τῆς Συνόδου ὁ Γαβριήλ τὸ ζήτημά του, ἀνέφερε ὅτι τοῦτο ξεκίνησε «ὅτε ἐτι ὑπῆρχε ἀρχιεπίσκοπος τοῦ θρόνου ἐκείνου» τῆς Σίφνου. α₂) ἐντελλόμενος τὸ 1711 ὁ πατριάρχης τήν τακτοποίησιν τῶν, πρὸς τόν Γαβριήλ, οικονομικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ Μπάου, περιέλαβε σ' αὐτὲς καί τὸ εἰσόδημα «τῆς νήσου Σέρφου τῶν ἐξ παρελθόντων χρόνων», δηλαδή τὸ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1705 καί ἐξῆς, εἰσόδημα, τὸ ὁποῖο παρακρατοῦσε ὁ Μακάριος διὰ τοῦ Κων. Μπάου καθ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα. Ἄν ὁ Γαβριήλ εἶχε ἐπανεέλθει μετὰ τὸ 1708 στήν ἔδρα τῆς Σίφνου, ἔπρεπε, ὡς κανονικός ἀρχιεπίσκοπος, νά συγκεντρώει αὐτός τὸ εἰσόδημα τῆς ἐπαρχίας, πράγμα ὁμως πού δὲν ἐγίνετο γιατί δὲν ἀνεκατέλαβε τὸ θρόνο.

11. Ἀρχεῖον Ὑδρας, σελ. 16-19.

β) Αναγνωρίζεται ως μόνος υπεύθυνος, έναντι του Γαβριήλ, ο Κων. Μπάος «ως επίτροπος του αρχιεπισκόπου Σίφνου Μακαρίου», έναντι του οποίου απαγγέλεται αφορισμός και άκοινωνησία, εάν δεν ήθελε τακτοποιήσει τις οικονομικές υποχρεώσεις του προς τον Γαβριήλ.

γ) Ο Μακάριος εξακολουθεί να μνημονεύεται ως αρχιεπίσκοπος Σίφνου, δεν λαμβάνεται δέ κανένα μέτρο έναντι του. Τό γεγονός επιβεβαιώνει την άποψή μου ότι και αυτός ήταν δέσμιος του Μπάου εξ αρχής γιατί θά είχε συμφωνήσει μαζί του να του παραχωρήσει επί σειράν ετών τό αξίωμα του «επιτρόπου του αρχιερέως» γιά τή συγκέντρωση τών εκκλησιαστικῶν εισοδημάτων (θέση από τήν όποία θά απέκόμιζε κέρδος), έναντι τών ενεργειῶν του γιά τήν παραίτηση του Γαβριήλ τό 1704.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι μέ τό πατριαρχικό έγγραφο τό 1711 τοποθετήθηκαν τά πράγματα στή σωστή τους θέση, ενώ ή καθαίρεση του Μακαρίου τό 1708 από τόν πατριάρχη Κυπριανό, ανακλήθηκε σύντομα, μέσα στό 1709. Η άπαγγελία του επιτιμίου «των άρῶν και τής άκοινωνησίας» κατά του Μπάου φαίνεται ότι τόν ανάγκασε να τακτοποιήσει τις υποχρεώσεις του προς τόν Γαβριήλ, ό οποίος, από του έτους 1711 και έξης, εξαφανίζεται από τό προσκήνιο, ενώ ό Μακάριος συνέχισε να προϊσταται τής αρχιεπισκοπής μέχρι τό 1714, όποτε και άπομακρύνθηκε του θρόνου, άγνωστο γιά ποιόν λόγο. Δέν είναι άπίθανο να συνέβη τούτο μεταξύ Νοεμβρίου 1713-28 Φεβρουαρίου 1714, όποτε πατριάρχευσε γιά δεύτερη φορά, ό πατριάρχης Κυπριανός, ό οποίος είχε καθαιρέσει τόν Μακάριο τό 1808, κατά τήν πρώτη πατριαρχία του.

2. Γράμματα που υπέγραψε ό Μακάριος και άλλες περι αὐτοῦ μαρτυρίες εἶναι:

1704	Γράμματα αναφερόμενα από Π. Ζερλέντη ¹²	1
1705	Δεκεμβρίου 5, Σίφνος: έγγραφο ρυθμίσεως τῶν ζητημάτων που άνέκυψαν κατά τόν θάνατο του Νικ. Λαούζη (Τρούλλου) και ένταφιασμοῦ του «εις τήν κερά Λεούσαν» παρά του χωρεπισκόπου Σίφνου 'Αποστόλου Γοζαδίνου και «επιτρόπου του αρχιερέως» ¹³	2
1707	Σέριφος: αφορισμός κατά Μαρίας του σακελλάριου επειδή κατέδωσε στους Τούρκους τόν ήγούμενο Ταξιαρχῶν Σερίφου 'Αθανάσιο ¹⁴	3
1708	Σεπτέμβριος, ΚΠολη: καθαίρεση του Μακαρίου από τόν πατριάρχη Κυπριανό ¹⁵	4
1709	Δεκέμβριος, ΚΠολη: μετέχων τῶν εργασιῶν τής 'Ιερῆς Συνόδου, συνυπέγραψε γράμμα του Πατριάρχου 'Αθανασίου περι κυρώσεως παλαιου έθίμου «έν Μολδοβλαχία, του μνημονεύειν του πατριάρχου 'Ιεροσολύμων έν τοῖς ναοῖς τοῖς άφιερωμένοις τῷ Παναγίῳ Τάφῳ» ¹⁶	5
1711	'Ιούλιος, Σίφνος: συναντάται μέ τόν άποστολικό επισκέπτη Vincenzo Castelli, έπιθεωρητή τῶν καθολικῶν εκκλησιῶν του νησιου ¹⁷	6
1712	Αύγουστου 12, Σίφνος: έγγραφο επιλύσεως διαφορᾶς «μεταξύ 'Αναγνώστη Ναδάλη και τής κερά Μαρίας, θυγατρῶς 'Ιωάννου Ξένου, δι' ένα χωράφι τοποθεμένον εις τήν όνομασίαν στον 'Αγιον Δημήτριον» ¹⁸	7

12. Ζερλέντη, 'Ιστορ. Έρευναι, σελ. 131.

13. Έφημ. «Σιφναϊκή Φωνή», φ. 84, Δεκέμβρ. 1971.

14. Κώδιξ Μονής Ταξιαρχῶν Σερίφου, φ. 3. Έδῶ αναφέρεται ότι τή Μαρία «άφώρισαν ό Γαβριήλ, πρώην Σίφνου και ό Μακάριος Σίφνου» αρχιεπίσκοπος.

15. 'Αρχεῖον 'Υδρας, σελ. 2-3.

16. Παπαδ.-Κεραμέως, 'Ανάλεκτα.

17. SCPF/SC. ARCHIP. vol. 9, 322' και έξης.

18. Συλλογή Ε. Βάου, «εκκλησ. δικαιώματα».

1712 Αύγουστου 19, Σίφνος: έγγραφο επιλύσεως διαφορᾶς μεταξύ σακελλάριου Γοζαδίνου και Μαρίας Φιλίπου περι τής ένορίας αὐτῆς¹⁹

8

Ι' ΚΟΣΜΑΣ (1714-1715)

Ο αρχιεπίσκοπος Κοσμάς ό Πάτμιος, άποκαλούμενος «Καλοκάγαθος», μοναχός τής Μονής Θεολόγου τής πατρίδος του και μαθητής τής Πατριάρχου Σχολῆς²⁰, προσέστη τής αρχιεπισκοπής Σίφνου επί διετίαν (1714-1715). Χαρακτηρίζεται «άνηρ λόγιος, φιλόσοφος τόν τε λόγον και τόν βίον και τήν περιβολήν» και συγγραφέας βιβλίου Γραμματικής.²¹ Αντιμήσιο του Κοσμά διασώζεται στό Μουσείο τής Χριστιανικής 'Αρχαιολογ. Έταιρείας.²² Φέρεται ότι παραιτήθηκε του θρόνου και ως πρώην αρχιεπίσκοπος Σίφνου πήρε μέρος στή χειροτονία του Σμύρνης 'Ανανία (18 Νοεμβρίου 1717).²³ Τό 1719, από πρώην Σίφνου, εξέλεγε μητροπολίτης Πισιδείας και άργότερα, τό 1737, προβιβάσθηκε σε πατριάρχη 'Αλεξανδρείας (1737-1746).²⁴

19. Αὐτόθι.

20. 'Ατέση Γ. Βασιλείου, μητροπολ. πρ. Αήμνου, Συμβολή εις τήν ιστορίαν τής έν Πάτμῳ 'Ιερῆς Μονής του Εὐαγγελιστοῦ 'Ιωάννου του Θεολόγου-Αρχιερείς, άδελφοί αὐτῆς από του 1550 και έντεῦθεν, 'Αθήναι 1977, σελ. 195. Ο άείμνηστος 'Ατέσης άνοουσε ότι ό Κοσμάς είχε διατελέσει αρχιεπίσκοπος Σίφνου. 'Ακόμη ό Μ.Γεδεών, «Πατριαρχικά 'Εφημερίδες. Ειδήσεις εκ τής ήμετέρας εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας, 1500-1912», 'Εν 'Αθήναις 1936, σελ. 239, ανέγραψε και «1719, κατά Μάρτιον, Λεοντίου μητροπολίτου Πισιδείας θανόντος, έ ξ ε λ έ γ η Θ ω - μ ᾱ ς , ό σχολάζων (δηλ. πρώην) Σίφνου», μετατρέποντας τό Κοσμάς σε Θ ω μ ᾱ ς ! Τούτο είχε ως άποτέλεσμα να θεωρησει ό άρχιμ. κ. Φιλάρετος Βιτάλης, «Η διά πατριαρχικού σιγιλίου άνύψωσις εις μητρόπολιν τῶν παροικιῶν Σίφνου-Μυκόνου και Μήλου-Κιμώλου», στα «Κιμωλιακά», τόμ. Η' (1978), σελ. 92, ύποσ. 1, ότι, μεταξύ 1712-1714, μεταξύ δηλ. άρχιεπ. Μακαρίου και Κοσμά, αρχιεράτευσε στή Σίφνο και ό Θωμάς, ένας άκόμη αρχιεπίσκοπος, πιθανόν τό 1713. 'Ότι ό Γεδεών άνέγνωνε λάθος τό όνομα του πρώην Σίφνου Κοσμά, κατά τήν έκλογή του σε μητροπολίτη Πισιδείας, βλ. α) Ν.Κ.Χ. Κωστή, Σμυρναϊκά 'Ανάλεκτα, έν 'Αθήναις 1906, έκδ. Β', τεῦχος Α', σελ. 27, β) Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, 'Αλεξανδρινά Σημειώματα, «Εκκλησιαστ. Φάρος», τόμ. ΣΤ' (1910), σελ. 18-19. 'Ότι τό «Θωμάς» προήλθε εκ λάθους του Γεδεών, προκύπτει και από άλλο έργο του τελευταίου αὐτοῦ μέ τίτλο «'Αποσημείωμα περι τῶν αρχιερέων Πισιδείας», στήν «Εκκλησιαστ. 'Αλήθεια», ΚΠολις 1888-1889, τόμ. 9-10, σελ. 45, όπου αναφέρεται τό όρθόν «Κοσμάς».

21. Γεδεών 'Ι. Μανουήλ, 'Η Πνευματική Κίνησης του Γένους κατά τόν ΙΗ' και ΙΘ' αἰῶνα, 'Αθήνα 1976, σελ. 25 (έκδοση «Νεοελλην. Μελετημάτων» μέ τήν έκδοτική φροντίδα 'Αλκη 'Αγγέλου - Φιλίπου 'Ηλιου).

22. Δελτίον Χριστιαν. 'Αρχαιολ. Έταιρείας, έν 'Αθήναις 1892, Α', σελ. 144.

23. Κωστή, Σμυρναϊκά κ.λπ., όπου αναφέρεται ότι στον Κώδικα Α' τής Μητροπόλεως Σμύρνης, σελ. 144, ό μητροπολίτης Σμύρνης 'Ανανίας σημείωσε: «τῆ ιη' του Νοεμβρίου αψιζ') χειροτονήθην θεία έλεει άρχιερεύς τής μητροπόλεως ταύτης παρά του πανιερωτάτου Μητροπολίτου Νικαίας κυρίου Γερασίου, έχοντας συλλειτουργούς τόν Βάρνης κύρ Καλλίνικον και π ρ ῶ ν Σ ί φ ν ο υ κ ύ ρ Κ ο σ μ ᾱ ν , έν τῷ πανσέπτῳ ναῷ του Τιμίου Προδρόμου, του Κυνηγοῦ επιλεγομένου, μετόχι Σινῶν».

24. Γεδεών, 'Αποσημείωμα και 'Ατέση, ό.π.π.

ΙΑ' ΜΑΚΑΡΙΟΣ (τό β') (1716-1727)

Ὁ Μακάριος ἐπανήλθε στή διοίκηση τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου τό 1716, ἐπί πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' (25 Μαρτ. 1716-20 Νοεμ. 1726).

Γράμματα πού ὑπέγραψε καί ἄλλες μαρτυρίες γιά τή δεύτερη ἀρχιερατική του περίοδο εἶναι:

1716	Νοεμβρίου 24, Σίφνος: ἐπιβεβαίωση «σεντέντζιας» περί ἐνοριακῶν ἀκινήτων τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Ἀρτέμωνος ¹	1
1719	Ὀκτωβρίου 20, Σέριφος. Ἐπιγραφή μονῆς Ταξιαρχῶν Σερίφου, ἡ ὁποία ἀναφέρει:
«Ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καί πάνσεπτος ναός οὗτος τῶν παμεγίστων Ταξιαρχῶν Μιχαήλ καί Γαβριήλ διά συνδρομῆς κόπου καί ἐξόδων τῆς αὐτῆς Μονῆς, ἡγουμενεύοντος τοῦ Πανοσιωτάτου Ἀθανασίου Ρῶτα, πατριαρχεύοντος Ἱερεμίου, ἀρχιερατεύοντος Μακαρίου κ.λπ.» ²	2
1720	Ἰουλίου 22, ΚΠολη: πατριαρχικό ἐγγραφο πρὸς τόν ἐφησυχάζοντα στό Ἅγιον Ὄρος πρῶην μητροπολίτην Ναυπάκτου καί Ἄρτης ³	3
1723	Καταγγελία πρὸς αὐτόν ὅτι ὀρθόδοξοι κληρικοὶ τῆς Μυκόνου ἐνύμφευσαν τούς καθολικοὺς Νικολό Χαλαβατζή καί Λασκαρίνα ⁴	4
1727	Ἰουλίου 21, Μύκονος: ἐγγραφο πωλήσεως μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Ἄνω Μερᾶς ἀπὸ τόν ἱερομόναχο Χανιώτη πρὸς τούς ἀδελφούς του Δημήτρη καί Τζουγάνε ⁵	5

Κατά τόν Αὐγουστο τοῦ 1727 ὁ Μακάριος ἐξέπεσε ἐκ νέου τοῦ θρόνου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, μέ καθαιρετικό ἐγγραφο (ἀχρονολόγητο) τοῦ πατριάρχου Παΐσιου Β' (20 Νοεμβρίου 1726 – μέσα Σεπτ. 1732). Στό ἐν λόγω ἐγγραφο δέν περιγράφονται σαφεῖς, ἀλλ' ἀοριστόλογοι, κατηγορίες ἐναντίον του:

«...ἐπειδὴ τοιγαροῦν καί ὁ χρηματίας ὅπως δήπως ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου κακομακάριος, ὄργανον κακομηχανίας ὦν διαθέσεως τε καί γνώμης πονηρᾶς καί διεστραμμένος, οὐκ' οἶδε πολιτεύεσθαι κατὰ τόν λόγον τῆς ἀρχιερατείας, ἀλλὰ πολλὰ ἄτοπα καί αἰσχρά ἀναιδῶς τε καί ἀνυποστόλως ἐξεργάζεται, καθὼς παρά πολλῶν χριστιανῶν ἐγκαλεῖται, καταβοώντων αὐτοῦ τὰς πλεονεξίας καί ἀδικίας καί πολλάς ἄλλας αἰσχρολογίας... ὑπομείναντες δ' αὐτόν ἐν φιλανθρωπία καί ἄλλα γράμματα ἐκ δευτέρου ἐπέμψαμεν αὐτῶ... ἀλλὰ καί πάλιν κωφεύον ἐφάνη καί ἀναισθητῶν... (διά τοῦτο) ἐκρίθη ὑπόδικος καί καθαιρέσεως ἄξιος...»⁶

Ἄξιο παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ Μακάριος ἀρχιεράτεψε ἀπὸ 1716-1727, ὅσο πατριάρχευσε στήν ΚΠολη ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Γ' (1716-1726), καθαιρέθηκε δέ μετὰ τήν ἄνοδο τόν πατριαρχικό θρόνο τοῦ Παΐσιου Β' καί παρέμεινε ἐκτός τῆς ἔδρας Σίφνου, ὅσο διάστημα πατριάρχευσε αὐτός (1726 – μέσα Σεπτ. 1732). Μέ τήν ἐκ νέου ἄνοδο στόν θρόνο ΚΠολεως τοῦ Ἱερεμίου Γ' (15 Σεπτ. 1732 – μέσα Μαρτίου

1. Συλλογή Ε. Βάου, «ἐκκλησι. δικαίωμ.», ὅπου ἐγγραφο τῆς 10 Μαρτίου 1779, στό ὁποῖο γίνεται ἐπίκληση «σεντέντζιας» τοῦ ποτέ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου Μακαρίου, πού ἐξεδόθη στίς 24 Νοεμβρ. 1716.

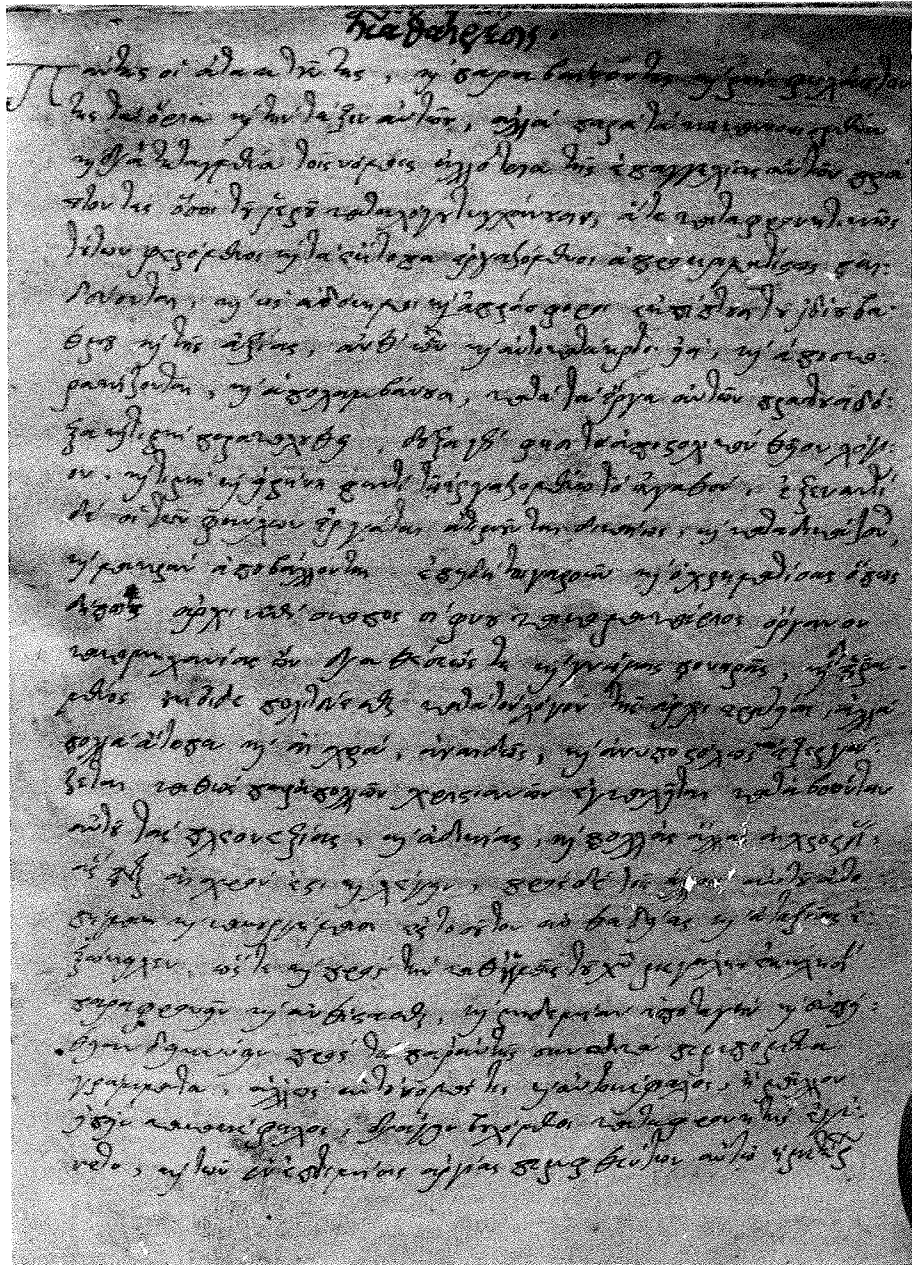
2. Κώδιξ Ἱ. Μονῆς Ταξιαρχῶν Σερίφου, φ. 48.

3. Πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου, Πατριαρχῶν Γράμματα, «Νέα Σιών», τόμος 29 (1934), σελ. 563.

4. SCPF/SC.ARCHIP., vol. 10, 178'

5. Ἐφημ. «Νέα Μύκονος», φ. Ἀπριλ. 1974.

6. Παπαδοπούλου-Κεραμέως Α', Ἱεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, Πετρούπολις 1891, τόμ. Α', σελ. 308 καί κώδικας 933, φ. 74α-75β βιβλιοθήκης Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Ἀντίγραφο ἐγγράφου καθαιρέσεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου (Ἀρχιεπιφύλ. Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων)

1733), ο Μακάριος ανέκατέλαβε για τρίτη φορά την έδρα της Σίφνου, όπως θά περιγραφεί κατωτέρω. Η παρατήρηση έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί φανερώνει ότι και οι επί μέρους αρχιερατικές εναλλαγές δεν είχαν σοβαρούς και πραγματικούς λόγους, άλλ' εμπλέκονταν κι' αυτές στα φατριαστικά κυκλώματα που κλυδώνιζαν τό Πατριαρχείο.

ΙΒ' ΝΕΟΦΥΤΟΣ (1727-1732)

Ο αρχιεπίσκοπος Σίφνου Νεόφυτος Μυτιληναῖος, από τή Μύκονο, πρέπει νά ἀνήλθε στό θρόνο μέσα στόν Αὐγούστο τοῦ 1727 γιατί στίς 2 Σεπτεμβρίου ἔχουμε ἤδη τήν πρώτη μαρτυρία γι' αὐτόν.

Γνωστά γράμματα του καί ἄλλες πληροφορίες εἶναι:

1727	Σεπτεμβρίου 2, Μύκονος· ἀγοράζει ἀκίνητο στή Μύκονο ⁷	1
1727	Σεπτεμβρίου 9, Μύκονος· ὁμοίως ⁸	2
1727	Σεπτεμβρίου 9, Μύκονος, ὁμοίως ⁹	3
1728	Ἰουνίου 26, Μύκονος· ἐπιβεβαιώνει ἀντίγραφο ἐγγράφου τῆς 21 Ἰουλίου 1727 τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου περί ὑποθέσεως τῶν ἀδελφῶν Χανιώτη ¹⁰	4
1729	Ἰουνίος· γράμμα παρά Περ. Ζερλέντη ¹¹	5
1730	Νοεμβρίου 20, Σίφνος· σημείωση ἐπί βιβλίου «Τόμος Χαράς», ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς: «1730, Νοεμβρίου 20. Τό παρόν ὑπάρχει τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου + ὁ ταπεινός ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Νεόφυτος» ¹²	6
1731	Δεκεμβρίου 9, Σίφνος· ἐγγραφο ρυθμίσεως ἐκκλησιαστικῶν φορολογιῶν τῶν προσερχομένων στόν μοναχισμό ¹³	7
1732	Αὐγούστου 1, Σίφνος· πράξη προσηλώσεως στή Μονή τῆς Βρυσιανῆς τοῦ παπα-Ζαχαρία Ἀλεξάνδρου ¹⁴	8

Τήν ἀρχιερατεία τοῦ Νεοφύτου διέκοψε ὁ Μακάριος, ὁ πρῶν ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου, ὁ ὁποῖος ἀνήλθε γιά τρίτη φορά στό θρόνο.

ΙΓ' ΜΑΚΑΡΙΟΣ (τό γ) (1733-1735)

Μία μισοσβυσμένη ἐπιτύμβια ἐπιγραφή στόν ναό τῆς Ἐλεούσας Κάστρου, πού εἶχε ἀποδοθεῖ «172(;) ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΑΡΧΗΕΡΑΤΗΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥ», σέ συνδυασμό μέ τήν ἀνοδο στό θρόνο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου τοῦ Νεοφύτου (1727), εἶχε ὀδηγήσει στό ἐσφαλμένο συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος εἶχε ἀποβιώσει τότε.¹⁵ Ὅμως ἡ συνεχιζόμενη ἱστορική ἔρευνα ἀπέδειξε ὅτι ὁ

7. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 123, φ. 144'

8. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 123, φ. 146'

9. Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 123, φ. 146'

10. Βλ. ὑποσημ. 5.

11. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 131.

12. Συμμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 52.

13. Συμμεωνίδη, Ἀνεκδ. Ἐγγραφα Κυκλάδων, περιόδ. «Κυκλαδική Ἐπιθεώρησης», τεύχος Ἰανουάρ.-Φεβρ. 1970.

14. «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 170.

15. Συμμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 52, ὑποσ. 1.

Μακάριος, εὐρισκόμενος συνεχῶς στή Σίφνο, ἔλαβε μέρος σέ «γεροντοκρισία» στίς 9 Ἰουλίου 1732 ὡς πρῶν Σίφνου.¹⁶

Πέραν αὐτοῦ, στίς 7 Φεβρουαρίου 1733, μέ ἐγκύκλιό του πρὸς τό ποῖμνιο Σίφνου, ὡς ἀρχιεπίσκοπος ἐν ἐνεργείᾳ πλέον, διευκρίνησε ὅτι τό ὄφικιο τοῦ οἰκονόμου Σίφνου πού εἶχε πρὸ καιροῦ παραχωρηθεῖ στόν πρεσβύτερο Γεώργιο Γοζαδίνο, περιελάμβανε καί διάφορα ἐκκλησιαστικά προνόμια, περιγραφόμενα λεπτομερῶς, τά ὁποῖα δέν εἶχαν, φαίνεται, ἀπαριθμηθεῖ στό ἐγγραφο ἀναδείξεώς του σέ οἰκονόμο.¹⁷ Μέ τήν ἐπάνοδο δηλαδή τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' στόν πατριαρχικό θρόνο ΚΠόλεως, ὁ Μακάριος, χρησιμοποιώντας τίς γνωριμίες του, ἀνεκατέλαβε τήν ἀρχιεπισκοπή Σίφνου γιά τρίτη φορά, ἐνῶ ὁ Νεόφυτος ἀπό 1733-1735 ἐξαφανίζεται ἀπό τό προσκήνιο.

Ἐπιβάλλεται ἤδη νά ἀναφέρουμε ὅτι α) ἡ ιδιότητα τοῦ «σύντεκνου» πού εἶχε ὁ Μακάριος μέ τόν Κων. Μπᾶο καί τό ἐνδιαφέρον αὐτοῦ γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ πρῶτου σέ ἀρχιεπίσκοπο Σίφνου, ὅπως καί β) ἡ συνεχῆ παραμονή τοῦ Μακαρίου στή Σίφνο ἀκόμη καί κατά τίς ἐποχές πού εἶχε ἐκπέσει τοῦ θρόνου, ἀποτελοῦν στοιχεῖα ἰκανά πού ἐπιτρέπουν νά θεωρήσουμε ὅτι τοῦτος ἦταν Σίφνιος. Σύμφωνα μέ ἀναφορές καθολικῶν ἀποστολικῶν ἐπισκεπτῶν, ὁ Μακάριος ἦταν διακεκριμένη προσωπικότητα καί μέ σπουδές στήν Εὐρώπη, ἐπέδειξε δέ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τήν πνευματική πρόοδο τοῦ ποιμνίου του, ὅπως λεπτομερῶς περιγράφω στήν ἀνεκδοτὴ ἐργασία μου «Κοινωνία καί Παιδεία στή Σίφνο κατά τήν Τουρκοκρατία (1537-1821)».^{17α}

Τέλος, πρέπει ἀκόμη νά σημειωθεῖ ὅτι, κατά νεώτερη ἐξέταση τῆς χρονολογίας τῆς ἐπιτύμβιας ἐπιγραφῆς στό ναό τῆς Ἐλεούσας-Κάστρου, αὐτή δέν πρέπει νά εἶναι «172(;)», ἀλλά «17(;)8», ἴσως 1738, ὅποτε εἶναι πιθανόν ὅτι ἀπεβίωσε ὁ Μακάριος.

ΙΔ' ΝΕΟΦΥΤΟΣ (τό β) (1735-1750)

Ο ἀρχιεπίσκοπος Νεόφυτος ἐπανῆλθε στήν ἔδρα τῆς Σίφνου τό 1735, κατά Μαῖο, ὅποτε ἀνευρίσκεται στήν ΚΠολη, ὅπου, προφανῶς, εἶχε μεταβεῖ πρὸς τοῦτο.

Γράμματα πού υπέγραψε καί ἄλλες πληροφορίες γιά τή δευτέρα ἀρχιερατεία του ἀναφέρονται:

1735	Μαΐου 15, ΚΠολη· ἐγκύκλιος πρὸς ἀρχιερεῖς «δοθεῖσα τῷ ἀποστελλομένῳ ὡς πατριαρχικῷ ἐξάρχῳ Κοσμᾷ Πισιδίᾳς» καθώς καί ἐπιστολή πρὸς τόν Ἀντιοχείας Σίλβεστρον ὑπέρ τοῦ αὐτοῦ πατριαρχ. ἐξάρχου ¹⁸	1
1735	Ἰουνίου, ΚΠολη· πατριαρχικό γράμμα πρὸς τόν μητροπολίτη Χαλεπίου συγχωρητικῶ τῶν, ὡς παπιστῶν, καθαιρεθέντων ἱερῶν τῆς ἐπαρχίας του ¹⁹	2
1737	Μαρτίου 22, Σίφνος· ἐπιβεβαίωση παραιτήσεως τοῦ ἡγουμένου τῆς Βρυσιανῆς Ἰακώβου. ²⁰	3

16. Ὁ.π.π., σελ. 53.

17. Συλλογὴ Βάου, «ἐκκλησ. δικαιώματα».

17α. Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία προγραμματίζεται νά δημοσιευθεῖ στόν ἐπόμενο, Ε' τόμο, τῶν «Σιφνιακῶν».

18. Παπαδοπούλου-Κεραμέως Α', Ἱεροσολ. Βιβλιοθήκη, Α', 208 καί Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 131.

19. Mansi D.J., Socrorum, Paris & Leipsig 1905, tom. 37, σελ. 1013-14.

20. Συμμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 67 καί «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 170.

ΙΕ' ΜΕΛΕΤΙΟΣ (1751-1777)

- 1737 'Ιουνίου 3, Σίφνος: «σεντέντζια» για τήν ένορία «του όσπητιου του κύρ Νικολού 'Ανδρ. Λιζάρδου»²¹ 4
- 1738 Νοεμβρ. 4, Σίφνος: δίπλωμα προαγωγής σέ οικόνομο Σίφνου του ιερομ. Παρθενίου Μπάου²² 5
- 1741 'Επίτροπος του Μεγ. 'Εκκλησιάρχου Ν. Κριτία για τά έξαρχικά δικαιώματα μονής Τουρλιανής Μυκόνου²³ 6
- 1742 'Απριλίου 14. 'Ο σερασκέρης Μεμέτ μπέης του γνωστοποίησε τήν καθαίρεση, από τόν πατριάρχη, του πρωτοψάλτη Μυκόνου²⁴ 7
- 1742(:) 'Αχρονολόγητο γράμμα πατριάρχου περί των έκκλησιαστικων δικαιωμάτων του Νεοφύτου, τά όποια επεδίωκαν νά περικόψουν οί Μυκόνιοι²⁵ 8
- 1745 Δεκεμβρίου 14, Σίφνος: έπιβεβαίωση παρατήσεως ήγουμένου Βρυσιανής 'Ιωσήφ²⁶ 9
- 1746 'Ιανουαρίου 28, Μύκονος: ό παπα-Γεράσιμος, προηγούμενος Τουρλιανής Μυκόνου, καταλείπει μέ τή διαθήκη του «πέντε πρόβατα του αγίου Σίφνου κύρ Νεοφύτου»²⁷ 10
- 1747 Μαΐου 17, Μύκονος: έγγραφο πωλητήριο μέ τό όποιο «ό έντιμώτατος Μαρκάκης Ρεΐσης Σαντοριναίος δίνει και πουλεϊ... τόν σπιτότοπον όπου έχει θεμελιωμένον εις τό πλάγι του αγίου ένδόξου και πανευφημου Παύλου... του θεοφιλεστάτου ήμων αυθέντου και δεσπότου κυρίου κύρ Νεοφύτου Μυτιληναίου διά γρόσια πολιτικά εκατό»²⁸ 11
- 1748 'Απριλίου 14, Μύκονος: ό Σίμος Νταβερίνης «δόνει και πουλεϊ του πανιερωτάτου αυθεντός και δεσπότου κυρίου κύρ Νεοφύτου τόν σπιτότοπον όπου έχει... όπισω από τόν 'Αγιον Μάρκον, σύμπλιος ό αυτός αγοραστής διά γρόσια δέκα»²⁹ 12
- 1750 'Απεβίωσε. Μέ τή διαθήκη του κατέλιπε γρόσια 500 υπέρ τής Σχολής 'Αγίου Τάφου τής Σίφνου.³⁰ 13

Σημείωση στον Κώδικα τής μονής τής Βρύσης τής 10 'Ιανουαρίου 1756, αναφέρει ότι ό μακαρίτης Σίφνου Νεόφυτος αφιέρωσε στή μονή αγρόν «εις τό Καλαμάκι διά νά άνάρτουν άκοίμητον τό κανδηλι του εις τήν Κυρίαν 'Ελεούσαν και νά κάμνουν και μίαν έορτήν του 'Αγίου 'Ανδρέου και μίαν λειτουργίαν του 'Αγίου Κλεάνθου του νέου...».³¹ 'Από τήν έν λόγω σημείωση προκύπτει ότι και αυτός, όπως και ό Μακάριος, ένταφιάσθηκε στήν 'Ελεούσα του Κάστρου.

21. Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαιώματα».

22. Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαιώματα».

23. Ζερλέντη, 'Ιστορ. 'Ερευναί, σελ. 132.

24. Εὐαγγελίδου Τρύφ., 'Η Μύκονος κ.λπ., σελ. 297.

25. Ζερλέντη, 'Ιστορ. 'Ερευναί, σελ. 144.

26. Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 67 και «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 171.

27. Γ.Α.Κ./Χειρόγρ. Μυκόνου, Φάκ. 3.

28. Γ.Α.Κ./Χειρόγρ. Μυκόνου, Φάκ. 116, φ. 164'

29. Γ.Α.Κ./Χειρόγρ. Μυκόνου, Φάκ. 116, φ. 184'

30. Γκιών, 'Ιστορία, σελ. 10'.

31. «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 171.

'Ο Μελέτιος αναδείχτηκε άρχιεπίσκοπος Σίφνου στις 10 Φεβρουαρίου 1751, κατά τό επόμενο ύπόμνημα εκλογής του:

«'Επειδή ή άγι(ωτάτη) 'Αρχιεπισκοπή Σίφνου έμεινε άπροστάτετος, άτε του έν αυτή άρχιερατεούντος κύρ Νεοφύτου θανάτω φυσικῶ τό ζήν έκμετρήσαντος και κοιμηθέντος έν Κυρίω, ήμεις οί παρεπιδημούντες ένταῦθα έν Κωνσταντινουπόλει άδελφοί άρχιερείς, προτροπή και άδεία του παναγιωτάτου και σεβασμιωτάτου ήμων αυθέντου και δεσπότου του Οικουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Κυρίλλου, συνελθόντες έν τῶ ναῶ του αγίου ένδόξου προφήτου προδρόμου και βαπτιστοῦ 'Ιωάννου κατά τόν Γαλατά και ψήφους κανονικάς προβαλλόμενοι δι' εύρεσιν και εκλογήν αξίου και άρμοδιου προσώπου του αναδεξομένου τήν άρχιερατικήν προστασίαν τής άρχιεπισκοπής Σίφνου, πρώτον μέν έθέμεθα τόν όσιώτατον έν ιερομονάχους κ. Μελέτιον, δεύτερον τόν ιερομόναχον 'Ιωαννίκιον και τρίτον τόν ιερ(ομόναχον) Δανιήλ. 'Οθεν εις ένδειξιν και ασφάλειαν κατεστρώθη τά όνόματα αυτών έν τῶδε τῶ κώδικι τής του Χριστου Μεγάλης 'Εκκλησίας έν έτει 1751, Φεβρουαρίου 10. + ό Καισαρείας Παρθένιος, έχων και τήν γνώμην του Νικομηδείας Γαβριήλ. (και άλλες τρεις δισανάγνωστες ύπογραφές άρχιερέων)».¹

'Ο άρχιεπίσκοπος Μελέτιος άρχιεράτευσε επί μακράν σειράν επών στή Σίφνο: γράμματά του ή άλλες πληροφορίες περί αυτου εΐναι:

- 1751 Σίφνος: έπιβεβαίωση του, από 4 Νοεμβρίου 1738, διπλώματος παραχωρήσεως του όφφικίου του οικόνομου στον Παρθένιο Μπάο.² 1
- 1751 Σεπτεμβρίου 8, Σέριφος: χειροτονεΐ στή Μονή Ταξιαρχων τόν ιερομόναχον Καλλίνικο Γρυπάρη³ 2
- 1751 'Οκτωβρίου 27, Σίφνος: έπιβεβαιοΐ τά άρχαΐα προνόμια του ναου 'Αγ. Κωνσταντίνου 'Αρτεμώνος⁴ 3
- 1754 'Απριλίου 20: γράμμα παρά Περ. Ζερλέντη (ό όποιος αναφέρει ότι γνώριζε και άλλα γράμματά του μέχρι τής 5 Μαΐου 1771)⁵ 4
- 1754 Νοέμβριος, ΚΠολη: συνυπογράφει σιγίλλιον πατριάρχου Κυρίλλου περί μονής 'Αγ. Πάντων Πατρων⁶ 5
- 1762 'Ιουλίου 8, Μύκονος: ό Μαθιός Τηνιακός μέ τή διαθήκη του του αφΐννει δέκα γρόσια⁶ 6
- 1764 'Ιανουαρίου 5, Σίφνος: δανείζει 55 ασλάνια στον 'Αντώνιο Νικολού Γρυπάρη⁸ 7
- 1768 'Ιανουαρίου 27, Σίφνος: έπιβεβαιοΐ προσήλωση στή μονή Βρύσης του 'Ανθΐμου, πρωτοσυγκέλλου του άρχιεπισκ. 'Ανδρου Φιλοθέου του Σιφνίου⁹ 8

1. Κώδιξ Πατριαρχ. 'Αρχιεοφυλ. Δ', 146 και έφημ. «Σίφνος», περιόδ. Β', φ. 249, 'Ιούν.-'Ιούλ. 1953.

2. Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαιώμ.».

3. Κώδιξ 'Ι. Μονής Ταξιαρχου Σερίφου, φ. 11.

4. Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαιώμ.» Βλ. πανομοιότυπο του εγγράφου στοῦ Συμεωνίδη, 'Ιστορία, σελ. 438 και Τοῦ 'Ιδίου, α) 'Η «ρητορική» στή Σίφνο κατά τήν Τουρκοκρατία και ό 'Αγιος Κωνσταντίνος 'Αρτεμώνος, περιόδ. «Κυκλαδικά Θέματα», τόμος ΣΤ' (1989), τεῦχος 31 και β) Τά 'Ιστορικά, σελ. 27-30, όπου, επίσης, τό πανομοιότυπο.

5. Ζερλέντη, 'Ιστορ. 'Ερευναί, σελ. 133.

6. Τσελίκια 'Αγαμ., Πατριαρχικά Γράμματα μονής 'Αγίων Πάντων Πατρων, «'Ελληνικά», τόμ. 26ος (1973), τεῦχος 1ον, σελ. 92.

7. Γ.Α.Κ./Χειρόγρ. Μυκόνου, Φάκ. 3.

8. Πετροπούλου, Μνημεία, σελ. 239.

9. «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 172.

1768	Μαΐου 17, Σέριφος-Σίφνος· πατριαρχικός εξάρχος στίς μονές Ταξιαρχῶν καί Βρυσιανῆς ¹⁰	9
1768	Ἰουνίου 2, Μύκονος· δωρίζει στή Σχολή Ἁγίου Λουκά Μυκόνου 500 ἀσλάνια καί μετέχει στήν ἐκλογή ὡς διδασκάλου τοῦ ἱερομον. Χρυσάνθου ¹¹	10
1770	Πατριαρχικός εξάρχος στή Σέριφο ¹²	11
1770	Ἰουλίου 24· πιστοποίηση ὑπέρ Κων. Γκιών. ^{12α}	11α
1772	Ἀπριλίου 9, Μύκονος· οἱ Μυκόνιοι, δι' ἀναφορᾶς πρὸς αὐτόν τοῦ ὑπενθυμίζουσι ὅτι ὁ ναύαρχος Σπυριτῶβ μέ μανιφέστο διέταξε νά μή λαβάνει ἐκκλησιαστ. δικαίωματα ἐκεῖνα πού λάμβανε «εἰς τόν καιρόν τῶν Τουρκῶν» ¹³	12
1774	Ἀπριλίου 17, Μύκονος· πωλεῖ ἀκίνητο ¹⁴	13
1775	Αὐγούστου 30, ἐνισχύει οἰκονομικῶς τή νεοσύστατη Σχολή τῆς Νάξου ¹⁵	14

Δύο χρόνια ἀργότερα, τό 1777, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μελέτιος παραιτήθηκε ἢ παύθηκε τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου,¹⁶ ὅπως ἀναφέρει ὁ Περ. Ζερλέντης. Ἄντ' αὐτοῦ ἀνευρίσκεται νέος ἀρχιεπίσκοπος ὁ

ΙΣΤ' ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ (1777)

τοῦ ὁποίου ὁ Ζερλέντης κατεῖχε «ἐν μόνον κανονικόν γράμμα ἐκδοθέν κατά τήν 5 Σεπτεμβρίου 1777 καί μίαν ἀνευ ἐπισημάνσεως ἔτους ἐπιστολήν».¹⁷ Τά δύο αὐτά γράμματα δέν ἀνευρέθησαν στά ΓΑΚ/Συλλογή Π. Ζερλέντη. Ἐχω τή γνώμη ὅτι πρόκειται περὶ λάθους τό ὁποῖο προήλθε ἀπό κακή ἀνάγνωση τοῦ ὀνόματος τοῦ Μελετίου σέ Νικόδημος. Καί τοῦτο γιατί ἀρχιεπίσκοπο Νικόδημο ἀναφέρει καί ὁ π. Ἰωάννης Σπ. Ράμφορ, στό ἀντίγραφο τοῦ Κώδικος Α' τῆς Βρυσιανῆς, κατά τό 1766, ὑπογράφοντα στίς 20 Σεπτεμβρίου «δωρεάν καί προσήλωσιν» (φ. 61β).¹⁸ Ὁ π. Ράμφορ ἔχει κάνει καί ἄλλα λάθη κατά τήν ἀντιγραφή τοῦ ἐν λόγω Κώδικος.¹⁹ Ὅμως ὁ Π. Ζερλέντης ἦταν ἐμπειρός στήν ἀνάγνωση δυσνοήτων ἀρχιερατικῶν ὑπογραφῶν. Ἔτσι, ἂν ἡ δική μου ἀμφιβολία εἶναι ἀτυχή, πρέπει νά ἀποδεχτοῦμε τήν παρουσία τοῦ Νικόδημου τοῦτου στήν ἔδρα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου τοῦλάχιστον κατά τό 1777, ἀφοῦ μετά τίς 30 Αὐγούστου 1775 μέχρι καί τόν Μάρτιο τοῦ 1779 στερούμεθα εἰδήσεων περὶ τοῦ Μελετίου

10. *Κώδιξ Ἱ. Μονῆς Ταξιαρχῶν Σεριφου*, φ. 12 καί «*Σιφνιακά*» Β' (1992), σελ. 65.
 11. *Ζερλέντη Περ.*, Περὶ τοῦ ἐν Μυκόνω Σχολείου τοῦ Ἁγίου Λουκά, «Παρνασσός», τόμ. 13 (1917), σελ. 176.
 12. *Κώδιξ Ἱ. Μονῆς Σεριφου*, φ. 108.
 12α. Βλ. στόν παρόντα τόμο τήν ἐργασία τῆς Μ. Πατραμάνη, τό ἔγγραφο ἀριθμ. 4.
 13. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 232-233.
 14. *Γ.Α.Κ./Χειρόγρ. Μυκόνου*, Φάκ. 122, σελ. 252.
 15. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 133.
 16. Αὐτόθι.
 17. Αὐτόθι.
 18. «*Σιφνιακά*», Β' (1992), σελ. 172.
 19. Ἀναφέρει λ.χ. τόν «κτήτορα τοῦ μοναστηρίου» τῆς Βρυσιανῆς, ἀντί Βασίλειο, Βενιαμίν (ὁ.π.π. σελ. 165), τόν Ἀντριώτη ἔμπορο Μιχελέτο Κοντόσταυλο ὡς «Κοντοπαῦλο», τόν ἀρχιεπίσκοπο Σίφνου Ἀθανάσιο ὡς Ἰάκωβο κ.λπ.

ΙΖ' ΜΕΛΕΤΙΟΣ (τό β') (1779-1788)

Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Μελετίου συνεχίζεται ἀπό τοῦ ἔτους 1779 κατά τίς ἐπόμενες μαρτυρίες ἐγγράφων πού ὑπέγραψε:

1779	Μαρτίου 10, Σίφνος· ἐπίλυση διαφορᾶς μεταξύ τοῦ κύρ Φραζέσκου Γεώργη Πετρῆ καί ἁγίου σακελλαρίου Μπάου «διά τήν ἐνορίαν τῶν ὀσπητίων ὁποῦ τοῦ ἐπρικοδότησεν ὁ πενθερός του Ἰωάννης Ἀτζόνιος». ²⁰	15
1779	Ἰουλίου 21, Μύκονος· ἐπίδικαση κτήματος μονῆς Ἁγ. Παντελεήμονος Μυκόνου ²¹	16
1780	Συνήνησε τόν δραγουμάνο τοῦ στόλου Μαυρογένη στή Νάξο καί συνεζήτησαν περὶ τῆς Σχολῆς Ἁγίου Τάφου τῆς Σίφνου ²²	17
1781	Αὐγούστου 15· γράμμα παρά Π. Ζερλέντη ²³	18
1781	Σεπτεμβρίου 6, Σίφνος· γράμμα πρὸς διδάσκαλον Πάτμου Μισαήλ γιά νά ἀναλάβει διδάσκαλος Σίφνου ²⁴	19
1781	Δεκεμβρίου 6, Μύκονος· διαθήκη Εὐγενούλας θυγατέρας τοῦ ποτέ Λυμπερίου Καπασοῦλη, ἡ ὁποία ἀφίνει «καί τοῦ ἁγίου δεσπότη τοῦ Σίφνου τήν πρόθεσιν τῆς». ²⁵	20
1782	Αὐγούστου 20, Νάξος· γράμμα ἐκφράσεως εὐγνωμοσύνης τῶν νησιωτῶν πρὸς τόν δραγουμάνο Νικ. Μαυρογένη. ²⁶	21
1782	Νοεμβρίου 23, Σίφνος· ἔγγραφο συμφωνίας μεταξύ Σχολῆς Σίφνου καί ἡγουμένου Ταξιαρχῶν Σεριφου γιά τή φοίτηση μοναχῶν τῆς στή Σίφνο ²⁷	22
1782	Δεκέμβριος 31, Σίφνος· ἐπιβεβαίωση πωλητηρίου ²⁸	23
1783	Ἰανουάριος, Σέριφος· ὑπό τήν ιδιότητα τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου βεβαιώνει ἀντίγραφο παλαιῶν σιγιλλίων τῆς Μονῆς Ταξιαρχῶν ²⁹	24
1784	Φεβρουαρίου 26, Σίφνος· συντάσσεται ἐνώπιόν του ὁ Κώδικας δικαιοματῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἱερέων κ.λπ. τῆς Σίφνου ³⁰	25
1785	Ἰουλίου 18, Μύκονος· ὁ ἱερομόναχος Χατζημακάριος καταλείπει μέ τήν διαθήκη του «τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου δεσπότη ἡμῶν κυρίου Μελετίου ριάλια δέκα» ³¹	26

20. *Συμειωνίδη*, Ἱστορικά, σελ. 57.

20α. *Γκιών*, Ἱστορία, σελ. κστ'.

21. *Μάνεση Σταύρου*, Ἡ ἐν Μυκόνω Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐν Ἀθήναις 1964, σελ. 68, 88 (ἀνάτυπο ἀπό τήν Ε.Ε.Κ.Μ.).

22. *Σακελλίωνος Ἱ.*, Ἐγγραφα εἰς τήν Ἑλληνικήν Σχολήν τῆς Νήσου Σίφνου ἀναφερόμενα, «*Δ.Ι.Ε.Ε.*», Β' (1885) σελ. 317, ὅπου ἔγγραφο τῆς 6 Σεπτ. 1781, ἀπό τό ὁποῖο προκύπτει ἡ εἰδηση.

23. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 133.

24. *Σακελλίωνος*, ὁ.π.π., σελ. 321-322.

25. *Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου*, Φάκ. 4.

26. *Γεννάδιος Βιβλιοθ./Χειρόγραφα*, Φάκ. 24. Ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σφυρόερας Βλ. Βασ., Οἱ Δραγουμάνοι τοῦ Στόλου, Ἀθήναι 1965, σελ. 127, ἀναφέρει ὅτι τό ἔγγραφο συνυπέγραψε καί ὁ Ἰωσήφ Σίφνου ἀπό κακή, προφανῶς, ἀνάγνωση τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Μελετίου. Τό 1782 ὁ Ἰωσήφ δέν εἶχε ἀκόμη ἐκλεγεί ἀρχιεπίσκ. Σίφνου (βλ. κατωτέρω).

27. *Κώδιξ Ἱερᾶς Μονῆς Ταξιαρχῶν Σεριφου*, φ. 22.

28. *Πετροπούλου*, Μνημεῖα, σελ. 404-405.

29. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 76.

30. «*Σιφνιακά*», Β' (1992), σελ. 175 κ. ἐξῆς.

31. *Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου*, Φάκ. 4.

- 1786 'Ιανουαρίου 21, Σίφνος: δίπλωμα άπονομής του όφφικίου του οίκονόμου στον 'Απόστολο Μπάο³² 27
- 1788 Φεβρουαρίου 22, ΚΠολη: πατριαρχικό γράμμα προς αυτόν περί ένταφιασμού τών νεκρών έντός τών ναών³³ 28
- 1788 'Οκτώβριος, ΚΠολη: πατριαρχικό γράμμα προς αυτόν περί μονής Τουρλιανής Μυκόνου³⁴ 29
- Πρό του Σεπτεμβρίου 1789 του Μελετίου «τό ζήν έκμετρήσαντος και εις τάς αιώνιου μονάς μεταστάντος» εξέλεγε άρχιεπίσκοπος Σίφνου ό

ΙΗ' ΙΩΣΗΦ (1789-1797)

Μετά τόν θάνατο του Μελετίου, άρχιεπίσκοπος Σίφνου εξέλεγε ό πρωτοσύγκελλος Σίφνου 'Ιωσήφ 'Αναγνώστου Γρυπάρης, μέλος τής διακεκριμένης οικογενείας του νησιού, κατά τό επόμενο υπόμνημα έκλογής:

«Τής άγιωτάτης άρχιεπισκοπής Σίφνου και Μηκώνου άπροστατευτό διαμεινάσης, άτε του έν αυτή άρχιερατεύοντος κύρ Μελετίου τό ζήν έκμετρήσαντος και εις τάς αιώνιους μονάς μεταστάντος, ήμεις οι ένδημοϋντες άρχιερείς, προτροπή και άδεία του Παναγιωτάτου και Σεβασμιωτάτου ήμϊων αυθέντου και Δεσπότου του Οίκουμεινικού Πατριάρχου κυρίου κυρίου Νεοφύτου, συνελθόντες έν τώ Πατριαρχικώ Ναώ του άγιου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του τροπαιοφόρου και ψήφους κανονικάς προβαλλόμενοι δι' εβρεσιν και έκλογήν άρμοδιου προσώπου του άναδεχομένου τήν άρχιερατικήν προστασίαν και ποιμαντικήν ράβδον τής έπαρχίας ταύτης, πρώτον έθέμεθα τόν πανοσιολογιώτατον έν ιερομονάχοις πρωτοσύγκελλον κ. 'Ιωσήφ, δεύτερον τόν Παρθένιον και τρίτον τόν 'Ιγνάτιον, ών και τά όνόματα κατεστρώθη έν τώδε τώ ιερώ κώδικι τής άγίας του Χριστου Μεγάλης 'Εκκλησίας εις διηνεκή ένδειξιν και ασφάλειαν.

«'Εν έτει 1789, μηνί Σεπτεμβρίω».³⁵

Ο 'Ιωσήφ, κατά κόσμον 'Ιωάννης 'Αναγνώστου Γρυπάρης, «προσηλώθηκε» από τόν πατέρα του στη Μονή τής Βρυσιανής στις 30 Νοεμβρίου 1755, παρόντος και του πατριαρχικού εξάρχου Παροναξίας Νεοφύτου, γενόμενος μοναχός της.³⁶ Έκτοτε και μέχρι τής άναδείξεώς του σε άρχιεπίσκοπο τής πατρίδος του Σίφνου, δέν υπάρχουν πληροφορίες για τήν ιερομοναχική πορεία του. Πάντως κατά τήν έκλογή του έφερε τό άξίωμα του πρωτοσυγκέλλου.

Γράμματα και άλλες πληροφορίες κατά τή θητεία του στην έδρα τής άρχιεπισκοπής γνωρίζουμε:

- 'Αποδοχή του Κώδικος δικαιωμάτων τών εκκλησιών, ιερέων κ.λπ. έτους 1784³⁷ 1
- 1790 Αύγουστου 2, Σίφνος: άναγνώριση του όφφικίου του οίκονόμου 'Αποστόλου Μπάου³⁸ 2
- 1790 Πατριαρχικό έγγραφο περί τής μονής Τουρλιανής Μυκόνου³⁹ 3

32. Συμεωνίδη, 'Ιστορικά, σελ. 59.

33. Ράμφου Σπ. 'Ιω., «'Ενα πατριαρχικόν γράμμα, έφημ. «Σιφνιακά Νέα», έτος Η' ('Ιανουαρ. 1954), φ. 85.

34. Εύαγγελίδου Τρύφ., 'Η Μύκονος κ.λπ., σελ. 311-313.

35. Πατριαρχ. 'Αρχειοφυλάκ., Κώδιξ Ζ', 242 και έφημ. «Σίφνος», περίοδ. Β', φ. 249 ('Ιούν.-'Ιουλ. 1953).

36. «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 171.

37. «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 175.

38. Συμεωνίδη, 'Ιστορικά, σελ. 58.

39. Εύαγγελίδου, 'Η Μύκονος, σελ. 314, ύποσ. 1.

- 1791 Φεβρουαρίου 15, Νάξος: κατόπιν πατριαρχικής έντολής μετέβη στη Νάξο και συμμετέσχε στην έκλογή του επίσκόπου 'Αβύδου, βοηθού Παροναξίας⁴⁰ 4
- 1792 Νοεμβρίου 12: χειροτονεί ιεροδιάκονο και ιερομόναχο τόν Ζαχαρία τής μονής Ταξιαρχών Σερίφου⁴¹ 5
- 1793 Αύγουστου 6-7, Σέριφος: ως πατριαρχικός έξαρχος για τήν άποκατάσταση τής τάξεως στη Μονή Ταξιαρχών που είχε διασαλευθει⁴² 6
- 1794 Μάρτιος: γράμμα πατριάρχου Νεοφύτου συγχωρητικό τών γυναικών που είχαν εισέλθει στη μονή Τουρλιανής-Μυκόνου και επιτιμηθει επί πατριάρχου Προκοπίου⁴³ 7
- 1794 Μαΐου 1, ΚΠολη: γράμμα πατριάρχου Γερασίμου περί μονής Ταξιαρχών Σερίφου⁴⁴ 8
- 1795 'Ιουλίου 27, Σέριφος: συμφωνία τών πατέρων τής Μονής Ταξιαρχών Σερίφου να παραδίδουν τά μισά εισοδήματα τών καλλιεργουμένων άπ' αυτούς κτημάτων στο Κοινό τής Μονής⁴⁵ 9
- 1795 Αύγουστου 19, Σίφνος: πωλει έρειπωμένον «βιρανέν» τής άρχιεπισκοπής⁴⁶ 10
- 1797 Μαρτίου 30, Σίφνος: απέβίωσε, κατά τήν επομένη σημείωση στον Κώδικα Α' τής Βρυσιανής:
«1797 Μαρτίου 30, έδωσεν τό κοινόν χρέος ό μακαρίτης άγιος Σίφνου κύρ 'Ιωσήφ 'Αναγνώστου Γρυπάρης αδελφός ών και αυτός τής μονής και έτάφη έν τή σεβασμία μονή και ό Θεός να τόν άναπαύση μετά τών δικαίων άμην»⁴⁷

Μετά τόν θάνατο του, τό πατριαρχείο έστειλε στη Σίφνο πατριαρχικό έξαρχο τόν Παροναξίας Νεόφωτο «πρός εξέτασιν τής καταληφθείσης περιουσίας του μακαρίτου 'Ιωσήφ Σίφνου και παραλαβήν εκείνης διά να άποδοθει τό παρ' εκείνου προς τήν 'Εκκλησίαν χρέος», (κατά μήνα Μαΐο),⁴⁸ ενώ, παράλληλα, προέβη σε έκλογή νέου άρχιεπισκόπου, που ήταν ό

ΙΘ' ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ (Μαΐος- 'Ιούνιος 1797)

Τό υπόμνημα έκλογής του άρχιεπισκόπου Καλλινίκου έχει ως εξής:

«Τής άγιωτάτης 'Αρχιεπισκοπής Σίφνου άπροστατευτό διαμεινάσης, άτε του έν αυτή άρχιερατεύοντος κύρ 'Ιωσήφ τό ζήν έκμετρήσαντος και εις τάς αιώνιους μονάς μεταστάντος, ήμεις οι ένδημοϋντες άρχιερείς, προτροπή και άδεία του Παναγιωτάτου και Σεβασμιωτάτου αυθέντου και Δεσπότου του Οίκουμεινικού Πατριάρχου κυρίου κυρίου Γρηγο-

40. Ζερλέντη, 'Ιστορ. 'Ερευναι, σελ. 92-95.

41. Επί χειρογράφου άγιασματαρίου ΙΖ' αι. τής βιβλιοθήκης τής 'Ι. Μητροπόλεως Σάμου (άνήκοντος, άλλοτε, στην 'Ι. Μονή Ταξιαρχών Σερίφου), αναγράφεται ή ένθύμηση: «1792, Νοεμβρίου 12, ιεροδιάκονος και ιερομόναχος και με χειροτόνησεν ό άγιος Σίφνου κύρ 'Ιωσήφ και ή ευχή του μεθ' ήμϊων. εγώ ό Ζαχαρίας έγραψα τό άνωθεν». Βλ. 'Αναστασίου Ε. 'Ιωάνν., Κατάλογος Χειρογράφων Κωδικών 'Ι. Μητροπόλεως Σάμου», Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 39.

42. Κώδιξ 'Ι. Μονής Ταξιαρχών Σερίφου, φ. 95 και Εύαγγελίδου, Σέριφος, σελ. 135.

43. Εύαγγελίδου, 'Η Μύκονος, σελ. 313-314.

44. Κώδιξ 'Ι. Μονής Ταξιαρχών Σερίφου, φ. 26.

45. Κώδιξ 'Ι. Μονής Ταξιαρχών Σερίφου, φ. 90.

46. Πετροπούλου, Μνημεία, σελ. 233.

47. «Σιφνιακά» Β' (1992), σελ. 167. Βλ. και Μυστακίδου, Α.Β., Περί Κουρουτσεσμέ τινά, «'Εκκλησιαστική 'Αλήθεια», περίοδ. Β', 1885, έτος Α', σελ. 458.

48. Πατριαρχ. 'Αρχειοφυλάκ., Κώδιξ Ι', σελ. 3, αριθ. 18.

ρίου, συνελθόντες ἐν τῷ κατὰ τὸν κουρουτσεσμέ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ψήφους κανονικὰς προβαλλόμενοι εἰς εὐρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἀξίου καὶ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ ποιμαντικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης ταύτης ἀρχιεπισκοπῆς, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Καλλίνικον, δεῦτερον τὸν Ἰγνάτιον καὶ τρίτον τὸν Ἄνθιμον, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ Κώδικι τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς διηγετικὴν ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1797 κατὰ μῆνα Μαῖον». ⁴⁹

Κατὰ μία πληροφορία, ὁ Καλλίνικος, κατὰ τὴν ἐκλογὴν του, διατελοῦσε τριτεύων ἱεροδιάκονος τοῦ Πατριαρχείου. ⁵⁰ Καὶ ἐνῶ, μετὰ τὴ χειροτονία του, ἐτοιμάζονταν νὰ μεταβεῖ στὴ Σίφνο, τὸν ἐπόμενο μῆνα Ἰούνιο «τοῦ γάρ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Μύλου καὶ Κιμύλου κύρ Δανιὴλ παραίτησιν οικειοθελῆ καὶ ἀβίαστον ποιησαμένου, ἀνεφάνη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ἐκείνη καὶ οἱ χριστιανοὶ αὐτῆς ἀδύνατον ἔχειν καὶ διατρέφειν ἴδιον ἑαυτῶν ἀρχιερέα». Κατόπιν τούτου ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπεφάσισαν «τὰς δύο ἀρχιεπισκοπὰς, τὴν τε Μύλου καὶ Κιμύλου καὶ τὴν Σίφνου καὶ Μικίωνου, σὺν τοῖς λοιποῖς αὐτοῖς νησίοις, ἐν ᾧ σ α ι εἰς ἐ π α ρ χ ί α ν μί α ν καὶ ἰ μ ῆ σ α ι αὐ τ ῆ ν εἰς μ η τ ρ ὀ π ο λ ι ν». ⁵¹

Ἔτσι, μὲ τὴν ἔνωση τῶν δύο ἀρχιεπισκοπῶν προήλθε νέα μητρόπολη, ἡ Σίφνου καὶ Μήλου ἢ Σ ι φ ν ο μ ῆ λ ο υ , ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Καλλίνικος προήχθη σὲ μητροπολίτη, ὑπέρτιμο καὶ ἑξαρχο Αἰγαίου Πελάγους. Στὴν Ἐκθεση ἔτους 1802 περὶ τῶν θρόνων τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως, ἡ μητρόπολη Σίφνου κατεῖχε τὴν ἐνδέκατη θέση στὴ Γ΄ τάξη. ⁵²

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΣΙΦΝΟΥ ΚΑΙ ΜΗΛΟΥ

49. Πατριάρχ. Ἀρχιεπισκοπ. Κώδιξ Θ΄, σελ. 107, ἑφημερ. «Σίφνος», φ. 249 (1953), Μυστακίδου, ὁ.π.π., Σταμούλη Μιλτ., Ἀρχιερεῖς Θράκης, «Θρακικά», τόμ. Ε΄ (1935) σελ. 234 καὶ Συμεωνίδη Μ.Σ., Ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Καμπάνης, ὁ Ἄνδριος, τοποτηρητὴς τῆς ποτέ μητροπόλεως Σίφνου καὶ Κιμύλου, παράρτ. περιόδ. «Ἐκκλησία», «Ὁ Ἐφημέριος», ἔτος Ζ΄ (1958), ἀριθ. 18, σελ. 602, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία.

50. Γεδεών Ι. Μανουήλ, Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ Γένους, σελ. 73.

51. Συμεωνίδη, ὁ.π.π.

52. Γεδεών Ι. Μανουήλ, Χρονικὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου καὶ τοῦ Ναοῦ, Κωνσταντινούπολις, 1884, σελ. 200.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΡΑΞΗ ΑΝΑΔΕΙΞΕΩΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

Ἡ ἔνωση τῶν δύο ἀρχιεπισκοπῶν Σίφνου καὶ Μήλου πραγματοποιήθηκε μὲ τὸ ἐπόμενο πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ ἔγγραφο:

«Γρηγόριος, ἐλέω Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἡ Μετριότης ἡμῶν ἔγνω τὰς δύο ἀρχιεπισκοπὰς τὴν τε Μύλου καὶ Κιμύλου καὶ τὴν Σίφνου καὶ Μικόνου, σὺν τοῖς λοιποῖς αὐτοῖς νήσοις ἐνώσαι εἰς ἐπαρχίαν μίαν καὶ τιμῆσαι αὐτὴν εἰς μητρόπολιν. Τοῦ γὰρ Θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Μύλου καὶ Κιμύλου συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ κύρ Δανιὴλ παραίτησιν οἰκειοθελῆ καὶ ἀβίαστον ποιησαμένου ἀνεφάνη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ἐκείνη καὶ οἱ χριστιανοὶ αὐτῆς ἀδύνατον ἔχειν καὶ διατρέφειν ἴδιον ἑαυτῶν ἀρχιερέα, ὁ δε νζ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικικεῖα συνόδου καὶ ὁ στ' τῆς ἐν Σαρδικῇ ἀπαγορευούσης μὴ ἀπλῶς ἐν πόλει βραχεῖα, ἢ κώμη γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἔγνωμεν ἐνώσαι τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην μετὰ τῆς ρηθείσης ἐπαρχίας Σίφνου καὶ ἐκ τῶν δύο τούτων ἀρχιεπισκοπῶν μίαν μητρόπολιν ἀποδείξαι, ἐφ' ᾧ τῶν ἀρχιερατικῶς αὐτῆς προϊστάμενον παρὰ πάντων γινώσκεισθαι, λέγεσθαι τε καὶ γράφεσθαι μητροπολίτην, ὑπέριμον καὶ ἔξαρχον Αἰγαίου πελάγους δεσπύοντα καὶ κυριεύοντα ἀρχιερατικῶς τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ὡς μιᾶς μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς κινήτων καὶ ἀκινήτων ἀπολαμβάνοντά τε καὶ καρπούμενον ἀπ' αὐτῶν, ὡς ἀπὸ ἐνοριακῶν αὐτοῦ μερῶν πάντα τὰ ἀνήκοντα ἀρχιερατικὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα.

Διὸ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἡ Μῦλος καὶ ἡ Κίμυλος ὑπάρχει ἠνωμένη καὶ μέλος γνήσιον τῆς ἐπαρχίας Σίφνου καὶ Μηκόνου μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτῆς νήσων τετιμημένας ἀμφοτέρας εἰς μητρόπολιν μίαν καὶ ὁ αὐτὴ ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος ὑπάρχει καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκειται τε καὶ γράφεται μητροπολίτης Σίφνου καὶ Μύλου ὑπέριμος καὶ ἔξαρχος Αἰγαίου πελάγους, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφός καὶ συλλειτουργός κύρ Καλλίνικος καὶ οἱ μετ' αὐτόν διαδεξόμενοι τὴν ἀγιωτάτην αὐτῆν μητρόπολιν, ὅστις δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν μικρός ἢ μέγας, ἱερωμένος ἢ λαϊκός, ὁποῖός οὖν τάξεως καὶ βαθμοῦ τολμῆση ποτὲ ἀνατρέψῃ πως τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθέντα, ὅτι οὕτως ὡς κακεντρέχης καὶ κακώτροπος, ἀφωρισμένος εἴη ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος τοῦ ἐνός τῆ φύσει μόνου Θεοῦ καὶ κατισχυμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀρχαῖς ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τῷ πυρὶ τῆς γένεθς. Ταῦτα οὖν ἀπεφάνθη συνοδικῶς. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων ἐνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον Πατριαρχικόν, Σιγγιλιῶδες, ἐν μεμβράναις γράμμα, κατεστρωθὲν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη εἰς τὴν ρηθεῖσαν ἀγιω-

τάτην μητρόπολιν Σίφνου καὶ Μήλου, ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῶ ἑπτακοσιοστῶ ἐννεηκοστῶ ἑβδόμῳ, κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ἐπινημήσεως ιε'.

+ Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ὁ Ἐφέσσου Σαμουήλ

Ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ

Ὁ Χαλκηδόνος Ἰερεμίας

Ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος

Ὁ Λαρίσης Διονύσιος

Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος

Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος

Ὁ Δέρκων Μακάριος

Ὁ Προύσης Ἀνθιμος

Ὁ Εὐρίπου Ἰερόθεος¹

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνωτέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος, μὲ τὸ ὁποῖο προήχθη σὲ μητροπολίτη, ὁ Καλλίνικος κατῆλθε ἀμέσως στὴ Σίφνον καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του, ὅπως προκύπτει ἀπὸ μαρτυρία τοῦ Κώδικος Β' τῆς ἱερᾶς μονῆς Βρῦσης τῆς 19 Ἰουλίου 1797, κατὰ τὴν ὁποία ἐπεβαίωσε τὴν θεώρηση «τοῦ λογαριασμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἡγουμενεύσαντος κύρ Κυρίλλου Δεκαβάλλου» παρουσία «καὶ τοῦ λογιωτάτου κυρίου Ἰερωνύμου, ἀνθρώπου (ἄπεσταλμένου) τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀρχοντος (δραγουμάνου τοῦ στόλου) κυρίου Κωστάκη Χαντζερῆ, καὶ τῶν ἀχόντων προεστώτων».²

Ὁ μητροπολίτης Καλλίνικος Ἡλιάδης γεννήθηκε περὶ τὸ 1765 στὴν Ἀστυπάλαια καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς Πατριάρχου Σχολῆς, μαθήματα τῆς ὁποίας παρηκολούθησε κατὰ τὴν τριετία 1784-1786 μὲ διδάσκαλο τὸν Δανιὴλ Κεραμέα. Σύμφωνα μὲ μαρτυρία, πού ἔχει γραφῆ «ἐνετίησιν 1818, ἰουλίου 26» ἐπὶ Κώδικος ποικίλου περιεχομένου «χρησιμεύοντος ὡς ὕλης διδακτικῆς», πληροφοροῦμεθα ὅτι «Ἡ βίβλος Μαθημάτων αὐτῆς ἦταν κτήμα Ἀναστασίου Κωνσταντᾶ, «δωρηθεῖσα παρὰ Καλλίνικου τοῦ Σίφνου, τοῦ πρὸς μητρός θεοῦ, γράψαντος ταύτην καὶ συνερανίσαντος παρὰ διαφόρων ἀκουσμάτων, ὧν ἤκουσε εἰς Δανιὴλ διδάσκαλον φοιτήσας ἐν Πάτμῳ, τῇ κατὰ Ἰώνιον πέλαγος νήσω κειμένη».³

Ὁ Καλλίνικος ὑπῆρξε διακεκριμένη προσωπικότητα. Σὲ ἔγγραφο τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, προτρεπτικὸ πρὸς τὸ ποιμνιο τῆς μητροπόλεως Σίφνου «νὰ δίδῃ... τὰ διατεταγμένα (πρὸς αὐτόν) ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα», σημειώνεται, μετὰξὺ ἄλλων, «διὰ νὰ μὴ στερεῖται τῶν ἀναγκαίων ὁ σεβάσιμος οὗτος Ἀρχιερεὺς, ὅστις ἄλλωστε εἶναι ἀξίος πάσης τιμῆς καὶ εὐλαβείας διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν πρὸς τὰ καθήκοντά του ὀνομαστήν ποιμένος ἀφοσίωσιν».⁴ Ἐπίσης, σὲ πῖνακα «περὶ ἀρχιερέων κανονικῶς χειροτονημένων παρὰ τῆς ἐν ΚΠόλει Ἐκκλησίας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως» ἀναφέρεται: «Ὁ Σίφνου καὶ λοιπῶν δέκα νήσων Καλλίνικος, Βυζάντιος, χειροτονηθεὶς τὸ 1800, ἡλικίας 70 ἐτῶν, π ε π α ι δ ε υ μ ἔ ν ο ς κ α ἰ δ ι α γ ω γ ῆ ς ἀ ν ε π ι λ ῆ π τ ο υ».⁵

Ὁ Καλλίνικος διοργάνωσε τὴν μητρόπολιν ἐπὶ ἰσχυρῶν βάσεων, ἀνέπτυξε τὸ πνευματικὸ ἔργο τῆς καὶ ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ τὴν περιώνυμη Σχολὴ τῆς Σίφνου προσφέροντας τὸ 1813, πλὴν ἐνός ποσοῦ 200 γροσίων «καὶ τὰ ὠφελήματα τῆς Πανιερότητός του», δηλ. τὰ ἐσοδὰ τοῦ ἀπὸ «τυχερά».⁶ Στὸν πνευματικὸ τομέα κατέστησε Ἐπίτροπο τοῦ τόν Λαμψάκου Ἀρσένιο, ἄλλοτε βοηθὸ ἐπίσκοπο τοῦ Σίφνου μητροπολίτου Κυζίκου Ἀγαπίου Γρυπάρη. Ὁ Λαμψάκος, ἀνεπίσημα βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ Καλλίνικου, περιέρχονταν τὰ νησιά τῆς μητροπόλεως, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀρ-

1. Πατριαρχ. Ἀρχιεπισκοπ. -Κώδιξ Σιγγιλιῶν Η'.

2. Συμμεωνίδη, Βρυσηνῆ 1966, σελ. 74.

3. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη/Τμήμα Χειρογράφων, Κώδιξ Νο 3005. Ἀπὸ τίς σημειούμενες στὸν Κώδικα χρονολογίες 1784-1786 συνάγεται ὅτι τότε ὁ Καλλίνικος φοίτησε στὴν Πατριάρχη.

4. Γ.Α.Κ./Ἰστορία. Παιδείας, Φάκ. Μαΐου 1831, ὅπου τὸ ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 2157/5 Μαΐου 1831.

5. Γ.Α.Κ./Λ. 8.

6. Γκιών, Ἰστορία, σελ. κ'.

χειρέως, προσφέροντας σημαντικό έργο, έπιλαμβανόμενος τών πνευματικῆς φύσεως υποθέσεων που ανέκλυταν.

Οί μαρτυρίες περί τοῦ Καλλινίκου εἶναι πολλές. Ἡ ιστορική έρευνα ἀπεκάλυψε, πέραν τών ὄσων ἀνεφέρθησαν ἤδη, καί τίς ἐπόμενες ἀπό ἔγγραφα που ὑπέγραψε ἢ ἄλλες πληροφορίες:

1798	Μαΐου, ΚΠολη· πατριαρχικό σιγίλλιο ὑπέρ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Βρύσεως Σίφνου (προσυπέγραψε ἐκ τών ὑστέρων) ⁸	1
1799	Ἰουνίου, Σίφνος· γράμμα παρά Π. Ζερλέντη ⁹	2
1801	Ἰανουαρ., Σέριφος· πατριαρχ. ἔξαρχος· θεωρεῖ τούς λ/σμούς ἐξ χρόνων (1795-1800) τοῦ ἡγουμενεύσαντος στόν Ταξιάρχη Ἰωαννικίου ¹⁰	3
1805	Φεβρουαρ., ΚΠολη· πατριαρχ. καί συνοδικό ἔγγραφο περί λύσεως ἀφορισμοῦ «ἐπιβληθέντος κατ' ἀγνώστων τῆς ἐπαρχίας Σιφνομήλου» ¹¹	4
1808	Νοεμβρ. ΚΠολη· πατριαρχ. καί συνοδικό ἔγγραφο «περί τών, κατά τήν ἐπισκοπήν Καρύστου μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καί Ἁγ. Τριάδος» ¹²	5
1808	ΚΠολη· πατριαρχ.-συνοδική ἐγκύκλιο «πρός τόν θεοφιλέστ. ἐπίσκοπον Λέρνης κ. Ἱερεμίαν... διά τήν καταγραφήν τών βαπτισμένων βρεφῶν εἰς σχετικά βιβλία-Κώδικας». ¹³	6
1808	ΚΠολη· μάρτυρας σέ δύο δανειακές ὁμολογίες τοῦ ἐπισκόπου Θηβῶν Παΐσιου ¹⁴	7
1809	Ἰουλίου, Σίφνος· θεώρηση λ/σμών ἡγουμένου Βρυστιανῆς Ἰωαννικίου ¹⁵	8
1811	Φεβρουαρ. 10, Σίφνος· ἐπιβεβαίωση διαθήκης τῆς Καμαράσαινας, ἡ ὁποία, δι' αὐτῆς «ἀφήνει εἰς τόν δεσπότην Σίφνου γρόσια 100». ¹⁶	9
1811	Δεκεμβρ. 8, ΚΠολη· γράμμα πρὸς αὐτόν τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Δ', κατά τό ὅποιο «ὁ παπα-Γεώργιος σκευοφύλαξ κατέλιπε ἰδιόχειρον διαθήκην τῆς ζ' Ἰουνίου 1808...» ¹⁷	10
1812	Μαΐου 12, Σίφνος· θεώρηση λ/σμοῦ τοῦ ἡγουμένου τῆς Βρυστιανῆς κύρ Κυρίλλου ¹⁸	11
1812	Νοεμβρ. 12, Σίφνος· ἐπιβεβαίωση δανειακοῦ συμβολαίου μεταξὺ Ἡλίας Μωραΐτη καί Μαρίας συζ. Νικολάου Γρυπάρη ¹⁹	12

7. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Ὁ ἐπίσκοπος Λαμψάκου Ἀρσένιος, ἐφημ. «Σίφνος» φφ. Νοεμβρ.-Δεκ. 1962, μέχρι Ἰουν. 1963.

8. Βιτάλη Φιλαρ. ἀρχμ., Ἀνέκδοτον σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Κων/πολεως Γρηγορίου Ε' περί τῆς ἱερᾶς Μονῆς Βρύσεως Σίφνου, στά «Κυκλαδικά», Σῦρος 1956, τόμ. Α', σελ. 229 ἐπ.

9. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἑρευνηται, σελ. 147.

10. Κωδὶξ Μονῆς Ταξιάρχου Σερίφου, φ. 14'

11. Ράμφου Σπ. Ἰω., Λύσις ἀφορισμοῦ, στά «Σιφναϊκά Νέα», ἔτος Γ' (1949), φ. 29.

12. «Ἱερός Σύνδεσμος», Ἀθήναι 1915-1916, φ. 266, σελ. 5-6.

13. Χαβιαρά Δ., Γρηγορίου Ε', Σιγίλλιον, ἐπιστολαί κλπ. σωζόμενα ἔγγραφα ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐν Σύμῃ Μονῆς Ρουκουνιώτου, στόν «Ἐκκλησιαστ. Φάρος», Ἀλεξάνδρεια 1911, τόμ. Η', σελ. 43.

14. Εὐσταθιάδου Σωφρονίου, πρῶην μητρ. Λεοντοπόλεως, Ἀρχιερατικά Γράμματα, «Θεολογία», Ἀθήναι 1939, τόμ. ΙΖ', σελ. 151-152.

15. Συμμεωνίδη, Βρυστιανή 1966, σελ. 78.

16. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 410 ἐπ.

17. Εὐαγγελίδου Τρύφ., Ἡ Νῆσος Σέριφος καί αἱ περί αὐτήν νησίδες, Ἑρμούπολις 1909, σελ. 89.

18. Συμμεωνίδη, Βρυστιανή 1966, σελ. 79.

19. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 271.

1813	Μαΐου 15, Σίφνος· ὁ Πέτρος Καμαράσης συντάσσει τήν διαθήκη του, μέ τήν ὁποία «ἀφήνει εἰς τόν δεσπότην Σίφνου γρόσια 100» ²⁰	13
1813	εὐεργετῆ τῆ Σχολῆ Σίφνου μέ 200 γρόσια ²¹	14
1814	Ἀπριλίου 29, Σίφνος· ἐπιβεβαίωση προικοδοτικοῦ ἔγγραφου τῆς Μαρίας Ἰω. Πάου ²²	15
1816	Ἀπριλίου 28, Σίφνος· ἐπιβεβαίωση δευτέρας διαθήκης, Καμαράσαινας ²³	16
1816	Μαΐου 30· Σίφνος· θεώρηση λ/σμών ἡγουμένου Βρυστιανῆς Ἰωαννικίου ²⁴	17
1816	Ὀκτωβρ. 6, Σίφνος· ἐπικυροῖ δύο πωλητήρια ἔγγραφα ἀκινήτων τοῦ ὑπερχρέου ὀφειλέτου μακαρίτου Ἀνθίμου Γρυπάρη ²⁵	18

Τόν ἐπόμενο χρόνο ὁ Καλλίνικος προσκλήθηκε ὡς συνοδικός στήν ΚΠολη, κατά ὁμολογία τοῦ ἰδίου: «προσκληθεῖς κατά τό 1817 παρά τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀπήλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν», ἔγραφε σέ ἐπιστολή του ἀπό 4 Μαΐου 1830.²⁶ Ἀπό τό 1817-1830 ὁ Καλλίνικος ἀπουσίασε ἀναγκαστικά ἀπό τήν ἔδρα του, τόσο ὡς συνοδικός καί διότι «περί τās ἀρχάς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐδιορίσθη πατριαρχικός ἔξαρχος ὑποχρεούμενος νά ἀπέλθω κατά τό τμήμα τών Ἀνατολικῶν Σποράδων οἱ τύρρανοι οὗτοι (Τούρκοι) μ' ἐβίασαν νά συνακολουθήσω εἰς Εὐρίπον καί ἐκεῖθεν εἰς Κάρυστον, ὅπου κατεδικάσθη εἰς φυλακήν δύο σχεδόν ἔτη» γιατί ἀδυνατοῦσε νά ἐξαγοράσει τήν ποινή του. «Μετά πολλές δυσκολίας, οἰκονομήσας τά λύτρα ταῦτα διά τῆς συνδρομῆς τών ἀδελφῶν μου, διέφυγον τόν ἐπαπειλοῦντα με καί ἕως θανάτου κίνδυνον καί ἔκτοτε, διατρίβων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπερίμενα τήν εὐκαιρίαν ν' ἀπαλλαγθῶ ἀπό τά περιστοιχοῦντα με δεινά καί δυστυχίαν», ἔγραφε τό 1830 στόν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια στήν ἀνωτέρω, ἀπό 4 Μαΐου, ἐπιστολή του.²⁷

Στήν ΚΠολη πρωτοανευρίσκεται στίς 9 Ἰουνίου 1817, ὅταν συνυπέγραψε πατριαρχικό καί συνοδικό ἔγγραφο «περί τῆς ἐν Σύρῳ ἐκκλησίας τῆς τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆς ζωαρχεικῆς Τριάδος», ἡ ὁποία ἔχρηζε «ἀνακαινίσεως καί ἄλλων ἀναγκαίων εἰς καλλωπισμόν».²⁸ Ἀλλά γράμματά του καί πληροφορίες τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι:

1818	Ἰανουαρίου, ΚΠολη· ὑπόμνημα ἐκλογῆς ἐπισκόπου Κισσάμου Μελχισηδέε ²⁹	19
1818	Φεβρουαρίου, ΚΠολη· συνοδικό ἔγγραφο πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ' «περί ἐξαρτήσεως τῆς πατριαρχικῆς ἔξαρχίας Μετσόβου ἀπό τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Σχολείου». ³⁰	20
1818	Ἀπριλίου, ΚΠολη· πατριαρχική καί συνοδική ἐγκύκλιο ἰδίου πατριάρχου πρὸς τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας προτρεπτική πρὸς ἀπό-	

20. Ὁ.π.π., σελ. 444-449.

21. Γκιών, Ἱστορία, σελ. κ'.

22. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 401 καί ἐφημ. «Σίφνος», περίοδ. Β', ἔτος ΙΓ' (1944), φ. 148.

23. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 450-455.

24. Συμμεωνίδη, Βρυστιανή 1966, σελ. 80.

25. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 45-49, 235.

26. Ἀτέση Βασιλ., μητροπ. πρ. Λήμνου, Ὁ Εὐβοίας Νεόφυτος Ἀδάμ, Ἀθήναι 1956, σελ. 34.

27. Αὐτόθι.

28. «Νέος Ἑλληνομνήμων», Ἀθήναι ΙΗ' (1921), σελ. 823.

29. Γερμανοῦ, μητροπ. Σάρδεων, Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι τών Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καί τών λοιπῶν Ἑλληνικῶν Νήσων, περίοδ. «Ἐκκλησιαστ. Φάρος», Ἀλεξάνδρεια 1935, τόμ. ΛΔ', σελ. 429.

30. Τζιγάρα Νικ., Ἡπειρωτικά, στό «Εἰρ. Ἀσωπίου Ἀττικό Ἡμερολόγιο», Ἀθήναι 1895, ἔτος κε', σελ. 322-326.

	σβειν τοῦ χρέους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνερχομένου εἰς τό πο- σόν τῶν 1.936.000 γροσίων ³¹	21
1818	Ἄπριλιος 8, ΚΠολη· παραινετική ἐπιστολή του πρὸς τὸν οἰκονόμο Σίφνου νά «εἰρηνεύσῃ» μέ τόν σακελλάριο ³²	22
1818	Μαΐου, ΚΠολη· συνοδικό γράμμα πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ' «περὶ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρω κατὰ τὴν κώμην Μουσκιώνα, συστάντος Σχο- λείου» ³³	23
1818	Μαΐου, ΚΠολη· συνοδικό γράμμα ἰδίου πατριάρχου «περὶ τοῦ ἐν Κορ- θίῳ τῆς Ἄνδρου μοναστηρίου τῶν Τρομαρχιῶν καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συ- νηνωμένης σταυροπηγιακῆς σχολῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγ. Τριάδος κλειζομένης» ³⁴	24
1819	Ἰανουαρ. 1. ἐντυπη πατριαρχ. καὶ συνοδική ἀπόδειξι μετ' ὅποια βε- βαιώνεται ὅτι τό σταυροπηγιακὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας Τουρλιανῆς Μυκόνου κατέβαλε πρὸς τό Κοινό τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας γρόσ. 25 ³⁵	25
1819	Ἰανουαρ. 1. ὁμοία τῆς Μονῆς Ταξιαρχῶν Σερίφου, ὅτι ἐπλήρωσε γρό- σια 30 ³⁶	26
1819	Ἰανουαρ. 1. ὁμοία τῆς Παναγίας Χοζοβιωτίσσης Ἀμοργοῦ, ὅτι ἐπλή- ρωσε γρόσια 50 ³⁷	27
1819	Ἰανουαρ. 14, ΚΠολη· ὑπόμνημα ἐκλογῆς, τό γ', τοῦ Οἴκουμ. Πα- τριάρχου Γρηγορίου Ε'. ³⁸	28
1819	Ἰανουαρ., ΚΠολη· πράξι ἀθωώσεως τοῦ πρώην Ἀδριανουπόλεως Δανιήλ. ³⁹	29
1819	Ἰανουαρ., ΚΠολη· ἔγγραφο ἀκυρώσεως διαθήκης ⁴⁰	30
1819	Ἰανουαρ., ΚΠολη· συνοδικό καὶ πατριαρχικό ἔγγραφο Γρηγορίου Ε', μέ τό ὅποιο παραχωρήθηκε στόν πρώην Σαντορίνης Γαβριήλ «τό ἐν Σαντορίνη σταυροπηγ. μετόχιον τό προσηλωμένον εἰς τό ἐν Ἀμοργῶ μοναστήριον τῆς Παναγίας ἀντί ἐνοικίου κατ' ἔτος 200 γροσίων» ⁴¹	31
1819	Ἰανουαρ., ΚΠολη· συνοδικό γράμμα Γρηγορίου Ε' «περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχία Δέρκων σχολείου, ὅπερ συνεστήθη προνοία τοῦ Δέρκων Γρηγορίου» ⁴²	32

31. *Ἐὐσταθιάδου Σωφρ.*, Ἱστορικά Μνημεῖα τοῦ Ἄθω, στά «Ἑλληνικά», Ἀθῆναι 1930, τόμ. Γ', σελ. 60.

32. *Συλλογή Ε. Βάου*, παρένθετα Κώδικος Ἁγ. Κων/νου.

33. *Μπληζιάτου Κ.*, Βίοι τῶν διαπρεψάντων Ἄνδρων τῆς νήσου Ἄνδρου, Ἄνδρος 1880, σελ. 121-135.

34. *Πασγάλη Δημ.*, Δώδεκα ἐν Ἄνδρω Βυζαντινά Μοναστήρια, «Ε.Ε.Β.Σ.», Ἀθῆναι 1936, τόμ. ΙΒ', σελ. 42.

35. *Γ.Α.Κ./Υπουργ. Παιδείας*, ἔτος 1825, φάκ. Μοναστηριακά, ὑποφάκ. Α-V-12(γ).

36. Αὐτόθι.

37. Αὐτόθι.

38. *Χαμουδοπούλου Μηνᾶ*, Πατριαρχικά Πινακίδες, στήν «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια», ΚΠολις 1881-1882, ἔτος Β', σελ. 316 καὶ στήν «*Ὁρθοδοξία*», ΚΠολις 1937, τόμ. ΙΒ', σελ. 152. *Ζερλέντη*, Ἱστορικά Ἐρευναι, σελ. 148.

39. *Πουρνάρα Π.Γ.*, Ἐλάσσονες ἱστορικά σελίδες ἐκ τῆς Θεραπειάδος, στό «Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς», ΚΠολις 1884, τόμ. Δ', σελ. 154-155. *Ζερλέντη*, ὁ.π.π., σελ. 148.

40. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149.

41. *Μυστακίδου Α.Β.*, Ἱστορικά, «Ε.Ε.Β.Σ.», Ἀθῆναι 1930, τόμ. Ζ', σελ. 280.

42. *Γεδεών Ι.Μ.*, Ἐγγραφοὶ λίθοι καὶ κεράμια, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ΚΠολις 1888-1889, τόμ. Θ'-Ι', σελ. 411-413.

1819	Ἰανουαρ., ΚΠολη· συνοδικό γράμμα Γρηγορίου Ε' «περὶ συνοικε- σίων» ⁴³	33
1819	Ἰανουαρ., ΚΠολη· συμβουλευτικὸ συνοδικό γράμμα Γρηγορίου Ε' «κοινόν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λαϊκοὺς ἀπάσῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἴκουμ. Θρόνου» ⁴⁴	34
1819	Φεβρουαρ., ΚΠολη· Ἀπανταχοῦσα Γρηγορίου Ε' «προτρεπτικὴ τοῖς ἀπανταχοῦ χριστιανοῖς ὅπως συνδράμωσι τὸν ἀνεγερθέντα ναόν Κοι- μήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Φολεγάνδρῳ» ⁴⁵	35
1819	Μαρτίου, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό ἔγγραφο πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Σερβίων-Κοζάνης ⁴⁶	36
1819	Ἄπριλιος, ΚΠολη· ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Κνωσσοῦ Νεο- φύτου ⁴⁷	37
1819	Ἄπριλιος, ΚΠολη· ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Ζαρνάτας Γαβριήλ ⁴⁸	38
1819	πρὸ Μαΐου, ΚΠολη· ἐπιστολή πρὸς οἰκονόμον Σίφνου περὶ χειροτο- νίας τοῦ υἱοῦ του ⁴⁹	39
1819	Μαΐου 19, ΚΠολη· συνάπτει δάνειο 1000 γροσίων παρὰ τοῦ Πέτρου Ἰω. Βάου ^{49α}	40
1819	Ἰουνίου, ΚΠολη· συνοδικό ἔγγραφο «περὶ τῆς ἐφ' ἅπαξ, ἀντὶ ἐτησίας, εἰσφορᾶς τῶν ἐν Ρέοντι καὶ Πραστῶ μοναστηριῶν» ⁵⁰	41
1819	Ἰουλίος, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό ἔγγραφο περὶ ὀρισμοῦ τοῦ Κων. Οἰκονόμου ὡς γενικοῦ ἱεροκήρυκος ⁵¹	42
1819	Αὐγούστου, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό ἔγγραφο Γρηγορίου Ε' «κατὰ τῶν κολλυβάδων καὶ περὶ τῆς θείας μεταλήψεως» ⁵²	43
1819	Αὐγούστου, ΚΠολη· σιγίλλιον Γρηγορίου Ε' ὑπὲρ τῆς Μονῆς Ἁγίων Ἀναργύρων Λακεδαίμονος ⁵³	44
1819	Σεπτεμβρ., ΚΠολη· συνοδικό ἔγγραφο «περὶ συστάσεως καὶ διαμονῆς τῶν, κατὰ μέρος, κειμένων ἱερῶν καταγωγίων... τῆς ἐν Ἄθω μονῆς Ξε- νοφῶντος» ⁵⁴	45
1819	Νοεμβρίου, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό ἔγγραφο Γρηγορίου Ε' «περὶ καθαιρέσεως τοῦ διακόνου Προκοπίου Καρτζιώτη» ⁵⁵	46

43. *Ἀνθίμου Ἀμασειας*, Δύο ἐγκύκλια ἔγγραφα Γρηγορίου Ε' πατριάρχου ΚΠολεως, «Δ.Ι.Ε.Ε.», Ἀθῆναι 1892, τόμ. Δ', σελ. 271 ἐπ. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 148.

44. *Ζερλέντη*, ὁ.π.π.

45. *Ζακιοθηνοῦ Διονυσ.*, Κατάλογος τῆς Συλλογῆς Περ. Ζερλέντη, «Ε.Ε.Β.Σ.», Ἀθῆναι 1936, τόμ. ΙΓ', σελ. 246.

46. *Δελιαλῆ Π.Ν.*, Ἀναμνηστικὴ Εἰκονογραφ. Ἐκδοσις Παύλου Χαρίση, Κοζάνη 1935, σελ. 83-84.

47. *Γερμανοῦ, μητροπολ. Σάρδεων*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης κ.λπ., σελ. 434-435.

48. *Ζερλέντη Περ.*, Τάξις ἱεραρχικῆ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, Ἐρ-
μούπολις 1922, σελ. 19-22.

49. *Συλλογή Ε. Βάου*, «παρένθετα Κώδικος Ἁγ. Κων/νου».

49α. *Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδείας*, Σίφνου Ἐπισκοπή, Θυρίς 115, Φάκ. 1.

50. *Παπαδοπούλου Γ.Γ.*, Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδημον... Πατριαρχὴν ΚΠολεως Γρηγόριον Ε', Ἀθῆ-
ναι 1865, τόμ. Α', σελ. 95-96 καὶ *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149.

51. Βλ. προηγ. ὑποσ., σελ. 105-108 καὶ 149, ἀντίστοιχα.

52. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149.

53. *Γριτσοπούλου Ἀθ. Τάσου*, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ ἱστορικῷ ἀρχεῖῳ Σπάρτης χειρογράφων
κωδίκων καὶ λοιπῶν ἐγγράφων, «Ἀθῆναι», τόμ. 56 (1952), σελ. 41.

54. *Petit Luis*, Actes de l' Athos. I. Actes de Xenophon, Petersbourg 1903, p. 89-90, *Ζερ-
λέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149.

55. *Ζερλέντη*, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149.

1819	Δεκεμβρ. 24, ΚΠολη· κατόπιν αναφορᾶς του ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων «συγκατένευσεν ὅπως πωληθῶσι τὰ κτήματα τοῦ (ἐν Σίφνω) μετοχίου (τοῦ Ἁγίου Τάφου), χάριν τῆς εὐρύθμου λειτουργίας» τῆς Σχολῆς τοῦ νησιοῦ. ⁵⁶	47
1820	Ἰανουαρ., ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό ἔγγραφο Γρηγορίου Ε' «περὶ δημιουργίας ληξιαρχικῶν βιβλίων» ⁵⁷	48
1820	Ἰανουαρ., ΚΠολη· πατριαρχικό σιγιλλιῶδες γράμμα Γρηγορίου Ε', μετὸ ὁποῖο ἐπιβεβαιώνεται ἡ σύσταση ὑπὸ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου ἑλληνικῆς σχολῆς ⁵⁸	49
1820	Φεβρουαρ., ΚΠολη· πράξις προβιβασμοῦ τοῦ ἀπὸ Βονδίτζης Ἱεροθέου στὴ μητρόπολη Παροναξίας ⁵⁹	50
1820	Ἀπριλίου, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό γράμμα Γρηγορίου Ε' «περὶ τοῦ ἐν Ἄθω μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος». ⁶⁰	51
1820	Μαΐου 19, ΚΠολη· ἔγγραφο συνάψεως παρ' αὐτοῦ δανείου 1000 γροσίων· δανειστρία ἡ Μαρία Ἰωάννου Μπάου ⁶¹	52
1820	Νοεμβρ. 10, ΚΠολη· παραχώρηση ἀδείας πρὸς τὸν Λαμψάκου Ἀρσένιο νά χειροτονήσῃ ἱερέα καὶ οἰκονόμο Σίφνου τὸν Νικόλαο Μπάου. ⁶²	53
1820	Νοεμβρίου, ΚΠολη· συνοδικό πατριαρχικό ἔγγραφο Γρηγορίου Ε' «περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Καρύστου μοναστηρίων τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ Ἁγ. Τριάδος» ⁶³	54
1820	Δεκεμβρίου, ΚΠολη· συνοδικό πατριαρχικό ἔγγραφο «περὶ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Σαντορίνῃ γυναικείου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγ. Νικολάου» ⁶⁴	55
1820	Δεκεμβρίου, ΚΠολη· καὶ ἕτερο περὶ τῆς ἰδίας γυναικείας μονῆς. ⁶⁵	56
1820	Δεκεμβρίου, ΚΠολη· λύση τοῦ κατὰ τοῦ Δημ. Καστριώτη καὶ τῆς συζύγου του ἀφορισμοῦ ⁶⁶	57
1820	ΚΠολη· ἔγγραφο πατριάρχου Γρηγορίου Ε' πρὸς τὸν Σίφνου Καλλίνικο ὅτι ὁ καθαιρεθεὶς τὸ 1818 Διονύσιος ἱερομόναχος Ἀντωνέλος τῆς μονῆς Τουρλιανῆς «ἐσυγχωρήθη... καὶ ἔλαβε πάλιν τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα». ⁶⁷	58
1821	Ἰανουαρίου, ΚΠολη· συνοδικό ἔγγραφο «περὶ τοῦ ἐν Σινασῶ Σχολείου» ⁶⁸	59

56. Γκιών, Ἱστορία, σελ. ιγ'.

57. Ἀνθίμου Ἀμασείας, Τὰ ληξιαρχικά βιβλία παρ' ἡμῖν, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ΚΠολις 1888-1889, τόμ. Θ', σελ. 235-236.

58. Πουρνάρα Γεωργ., Ἐλάσσονες Ἱστορ. σελίδες ἐκ τῆς Θεραπειάδος, «Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς», τόμ. Δ' (1884), σελ. 126, Καλέμη Δ., Ἡ ἐπαρχία Δέρκων, «Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς», τόμ. Ε' (1885), σελ. 154-155, Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149.

59. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 149-150.

60. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 150.

61. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 77-78.

62. Σύλλογὴ Ε. Βάου, «παρένθετα ἔγγραφα Κώδικος Ἁγ. Κων/νου».

63. «Ἱερὸς Σύνδεσμος», Ἀθήναι 1915-1916, τόμ. ΙΘ'-Κ', ὅπου «Συνοδικὸν Γράμμα».

64. Κουκουλέ Φαίδ., Ἡ ἐν Θήρᾳ Ἱερά Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, «Ε.Ε.Β.Σ.» Ε' (1928), σελ. 73-74.

65. Ὁ.π.π., σελ. 75-79.

66. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 150.

67. Εὐαγγελίδου Τρύφ., Ἡ Μύκονος, σελ. 311.

68. Ἐλευθεριάδου Ρίζου, Συνασός, ἤτοι μελέτη περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῆς. Ἀθήναι 1879, σελ. 28-35, Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 150.

1821	Μαρτίου, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό ἔγγραφο κατὰ Μιχαὴλ Ὑψηλάντη, ἡγεμόνος Μολδοβλαχίας ⁶⁹	60
1821	Μαρτίου, ΚΠολη· τὸν ἀφορισμὸ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη ⁷⁰	61
1821	Μαρτίου, ΚΠολη· συνοδικό γράμμα πρὸς τὸν μητροπολίτη Πλαγηνῶν κατὰ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη ⁷¹	62
Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1821 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1823 ὁ Καλλίνικος ἀπουσίασε ἀπὸ τὴν ΚΠολη, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε «ὡς πατριαρχικός ἔξαρχος κατὰ τὰς Ἀνατολικὰς Σποράδας», ὅπου συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ φυλακίστηκε. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἐπέστρεψε στὴν ΚΠολη, ὅπου ἀνευρίσκεται νά ὑπογράφει τὰ ἐπόμενα γράμματα:		
1823	Ἰανουαρίου, ΚΠολη· πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἀπόφασις περὶ οἰκονομικῆς ἐνίσχυσεως τῶν νοσοκομείων ἀπὸ νέους - μετατιθεμένους - προβιβαζομένους ἀρχιερεῖς ⁷²	63
1823	Μαΐου, ΚΠολη· ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Ἀντιοχείας Μεθοδίου, θανόντος Σεραφεῖμ ⁷³	64
1824	Ἰανουαρίου, ΚΠολη· ἐκκλησιαστικὸ καὶ συνοδικό τόμο «περὶ διαρρυθμίσεως τῶν οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου» ⁷⁴	65
1824	Μαΐου, ΚΠολη· συνοδικό-πατριαρχικό γράμμα πατριάρχου Ἀνθίμου «περὶ χειροτονίας ἐν Λέσβῳ τοῦ ἐπισκόπου (ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι) Μακαριουπόλεως» ⁷⁵	66

Ἐκτοτε ὁ Καλλίνικος καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1830 παρεπιδημοῦσε στὴν ΚΠολη χωρὶς νά μπορεῖ νά ἐπιστρέψῃ στὴν ἔδρα του, λόγω τῶν πολεμικῶν γεγονότων, καὶ χωρὶς νά λαμβάνει μέρος στὶς ἐργασίες τῆς Ἱεράς Συνόδου.

69. Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 150.

70. Φιλήμονος Ἰω., Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1859, τόμ. Β', σελ. 309 ἐπ., Τρικούπη Σπ., Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1888, ἐκδοσις Γ', τόμ. Α', σελ. 354 ἐπ., Ζερλέντη, Ἱστορ. Ἐρευναι, σελ. 150.

71. Βλ. ὑποσ. 70.

72. Γεδεῶν Ι.Μ., Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ τὰ ἱερά αὐτῆς προσκυνήματα, ΚΠολις 1886, σελ. 261-265, Ζερλέντη, ὁ.π.π., σελ. 150.

73. Δελικάνη Καλλιν., Τὰ ἐν τοῖ Κώδιξι τοῦ Πατριαρχ. Ἀρχιεπιφ. σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστ. ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα τὰς σχέσεις τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου, Κωνσταντινούπολις 1904, τόμ. Β', σελ. 237-238.

74. Λάμπρου Σπ., Δύο πατριαρχῶν Σιγίλλια ἀνέκδοτα, «Νέος Ἑλληνομνημῶν», Ἀθήναι 1920, τόμ. ΙΖ', σελ. 240.

75. Γεδεῶν Ι.Μ., Κανονικὰ Διατάξεις, ἐπιστολαί, λύσεις, θεσπίσματα τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν ΚΠολεως, ΚΠολις 1888, τόμ. Α', σελ. 416-417.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΕΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ (1823-1830)

Κατά τὰ δύο πρώτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ μητρόπολη Σίφνου παρέμεινε χωρὶς ποιμενάρχη. Ὁ γηραλέος καὶ ἀσθενὴς ἐπίσκοπος Λαμψάκου Ἀρσένιος, χωρὶς ἐπίσημο διορισμό, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀσκῆσει καθήκοντα ποιμενάρχου. Ὅταν μάλιστα ζήτησε, βραδύτερα, κατὰ τὴν τέλεση χειροτονιῶν ἱερέων νὰ λάβει «τὰ συνήθη φιλότιμα» πού λάμβανε ὁ κανονικὸς ἱεράρχης, τέθηκε θέμα στὴ Διοίκηση ἀπὸ τὸν ἑπαρχο Σίφνου (ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 111/31 Ἰανουαρίου 1823). Ἐγραφε ὁ ἑπαρχος: «Ὁ ρηθεὶς ἐπίσκοπος Λαμψάκου, Σίφνιος, ἦτον τοποτηρητὴς τοῦ Ἁγίου Σίφνου καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν· εἰς τὰ χειροτονίας καὶ ἱεροπραγίας ζητᾷ τὰ συνήθη φιλότιμα, τὰ ὁποῖα δὲν συγχωρεῖται νὰ λαμβάνη· εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διορισθῇ ἐκ τοῦ Μινιστηρίου σας ἡ πληρωμὴ του καὶ ἐκ τοῦ Κοινοῦ ὀλίγα τινά, ὅσα ἐξαρκούσιν ἀνθρώπων γηραλέων καὶ ἀμππτωχόν· ἴσως εἶναι ἀξίος ταύτης τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀρετὴν του...»¹.

Τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Θρησκείας, στὴν ἐπιθυμία του νὰ τακτοποιῆσει τὰ ζητήματα τῶν ἐπισκοπῶν πού εἶχαν ἀνακύψει ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικά γεγονότα, ἀπεφάσισε νὰ διορίσει τοποτηρητὴ τοῦ κανονικοῦ ἱεράρχη Καλλινίκου μέχρις ὅτου ἡ Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνηση ἀπεφάσιζε καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν, ἀφοῦ δὲν διατηροῦσε ἐπαφὴ μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἐτσι ἔχοντας ἐνώπιόν του αἴτημα ἐνὸς ἀρχιμανδρίτου τῆς Ἄνδρου, τοῦ Λεοντίου Καμπάνη, νὰ τὸν τοποθετήσῃ «ἐπαρχίας τινὸς χηρευούσης προστάτη» καθὼς καὶ σημείωμα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρῶνη,² ζήτησε ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 229/4 Μαΐου 1823 ἔγγραφο τοῦ τὴν ἔγκριση «ἵνα ἡ ἱερολογιότης του τοποθετηθῇ Ἐκκλησιαστικὸς Τοποτηρητὴς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγίου Σίφνου».³

Α' Ἀρχιμ. ΛΕΟΝΤΙΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ (1823-1824)

Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1251/2 Ἰουνίου 1823 διαταγὴ τῆς «πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Λατρείας», τοῦ γνωστοποίησε ὅτι «τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔγκρινον ἀξίον αὐτόν (τὸν Λεόντιο) εἰς τὴν προβαλλομένην Ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν, διορίζει τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο, ἵνα ἐνεργήσῃ τὸν διορισμόν του».⁴ Μετὰ τὴν ἐν λόγω ἔγκρισιν, τὸ Ὑπουργεῖο προήλθε στὸν διορισμό τοῦ Λεοντίου Καμπάνη, ὡς τοποτηρητοῦ Σίφνου, μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 315/4 Ἰουνίου 1823 ἔγγραφο του, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε ἐγκύκλιο «πρὸς τὸ ἱερατεῖον καὶ τὸν λαόν τῆς ἐπαρχίας Σίφ-

νου, ἵνα ὑποδεχθῶσι τὸν Ἀρχιμανδρίτην Λεόντιον, ἐπίτροπον Ἐκκλησιαστικῶν διορισθέντα» καὶ διαταγὴ ὑπ' ἀριθμ. 347/5 Ἰουνίου 1823 πρὸς τὸν Ἐπαρχον Σίφνου Π. Καραϊωάννην⁵ νὰ διευκολύνει αὐτόν στὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων του.

Ὁ Λεόντιος Καμπάνης ἦταν διεκεκριμένη προσωπικότητα. Ὅπως γράφει ὁ ἴδιος «δέκα καὶ ἕξ ἐτῶν ἐχειροτονήθη διάκονος τῶν Ἱερῶν καὶ ἐπήλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδούλευσα τὸν μακαρίτην ἅγιον Ἐφέσου Σαμουήλ. Μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀπέρασα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Κυδωνιῶν. Καὶ ἀφοῦ εἰς τὸν ἀείμνηστον Γρηγόριον ἐσπούδασα τὰ γραμματικά καὶ τὰ σχολαστικά, τὴν δὲ φυσικὴν καὶ μαθηματικά εἰς τὸν Διδάσκαλον κύριον Θεόφιλον, κοινῇ ψήφω ἐκλέχθην παρὰ τῆς πατρίδος μου διδάσκαλος» ἐπὶ ὀκτῶ χρόνια. Ὅταν πλησίαζε ἡ ἐναρξὴ τῆς Ἐπαναστάσεως, «πρῶτον ἔτρεφον πάντας τοὺς διὰ τῆς πατρίδος μου διερχομένους ἀδελφούς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένους, παρέχων αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδα εἰς τὴν ἀναχώρησιν», στὴ συνέχεια δὲ ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ «συνεκεστράτευσε εἰς Τρίκορφα, ὅτε ἡ Τριπολιτζᾶ ἐπολιορκεῖτο» καὶ στὴν Εὐβοία.⁶

Ἡ μόρφωση καὶ ἡ συμμετοχὴ στὶς ἐπαναστατικὲς δραστηριότητες τοῦ Λεοντίου θεωρήθησαν ἀπὸ τὴ Διοίκηση ἱκανὰ προσόντα γιὰ νὰ τὸν ἀναδείξει τοποτηρητὴ τῆς ἐπαρχίας Σίφνου. Ἐτσι, μετὰ τὸν διορισμό του, κατὰ τ' ἀνωτέρω, κατευθύνθηκε στὰ νησιά τῆς δικαιοδοσίας του μὲ πρῶτο σταθμὸ τὴ Μύκονο. Ἐκεῖ ἔτυχε κακῆς ὑποδοχῆς, σὲ ἐπεισόδια δὲ πού προκάλεσε ὁ οἰκονόμος Μυκόνου, κινδύνευσε καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ του.⁷ Στις 28 Ἰουλίου 1823 ἐφθάσε στὴ Σίφνο, ὅπου «ἀποστροφὴν τινὰ δὲν ἀπήντησα» ἔγραφε στις 30 τοῦ ἴδιου μηνός, «ἀλλὰ πάντες οἱ ἱερεῖς καὶ προύχοντες καὶ κοινὸν ἐδέξαντό με... μὲ μεγάλην ὑποδοχὴν...».⁸ Παρὰ ταῦτα «ἐλυπήθη μαθὼν τὰ κανονικὰ ἀρχιερατικά εἰσοδήματα», τὰ ὁποῖα δὲν ξεπερνοῦσαν τὰ 750 γρόσια... εἰς ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν καὶ τῶν ἑνδεκα δηλαδὴ νήσων» καὶ ὅταν διεπίστωσε «τὴ δυστυχία καὶ πτωχία εἰς τοὺς χριστιανούς εἰς τὰς νήσους...»⁹.

Βρέθηκε δὲ σὲ δύσκολη θέσιν ὅταν ὁ ἑπαρχος Σίφνου τοῦ παρέδωσε ἐγκύκλιο τῆς Διοικήσεως «πρὸς τὸν Ἅγιον Σίφνου» νὰ πληρῶνει 1750 γρόσια γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Ἀγῶνα. Ὁ Λεόντιος, μὲ ἐπιστολὴ του ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1823, ἔσπευσε νὰ ἀναφέρει τίς δυσχέρειες πού ἀντιμετώπιζε καὶ ἐξήγησε «ὅτι αἱ περισσότεροι νῆσοι δὲν ἐσύναζαν τὰ κανονικά, ὡς οὔσης ἀναρχίας καὶ δεσπότης μὴ ὄντος», γεγονός πού τὸν ἀνάγκασε νὰ φανεῖ ἀσυνεπὴς στὴν πληρωμὴ τῶν 1750 γροσίων.¹⁰ Τὸ Ὑπουργεῖο ἔκρινε τὸ δίκαιο τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Λεοντίου καὶ, διαβιβάζοντας ἀντίγραφό της πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸ μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 796/10 Αὐγούστου 1823, ἔγγραφο του, ἔκανε εὐμενὴ εἰσήγησιν ὅτι «ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὡς πρὸ δύο σχεδὸν μηνῶν διορισθεὶς τοποτηρητὴς πτωχός καὶ διόλου ἀνίκανος ὢν πρὸς ἔρανον, δίκαιον εἶναι νὰ ἀπαλλαγῇ πρὸς τὸ παρὸν τοῦ τοιοῦτου βάρους».¹¹

Μετὰ διμηνο, εὐρισκόμενος ὁ Λεόντιος στὴ Μῆλο, δανείστηκε ἐκεῖ 1500 γρόσια, τὰ ὁποῖα παρέδωσε στὸ Ἐθνικὸ Ταμεῖο, ἐναντι τῶν 1750 πού ἀξίωνε ἡ Διοίκηση, «ἐπιστρέψας δὲ εἰς Σίφνον», ἔγραφε ὁ ἴδιος σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 7 Ὀκτω. 1829, «ἐπλήρωσα τὰ λοιπὰ εἰς τὸν μακαρίτην κ. Καραϊωάννην, ἐπαρχοῦντα ἐκεῖ, παρ' οὗ ἔλαβον ὁμοίως ἀποδεικτικόν, τὸ ὁποῖον ἀγνωῶ πῶς ἀπώλεσα!».¹² Ἦλπιζε ὁ Λεόντιος ὅτι μὲ τὴ συγκέντρωση τῶν εἰσοδημάτων τῆς μητροπόλεως θὰ μπορούσε νὰ ἐξοφλή-

1. *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, Ὁ ἐπίσκοπος Λαμψάκου Ἀρσένιος, ἐφημ. «Σίφνος», φ.φ. Νοεμ.-Δεκ. 1962 - Ἰουνίου 1963.

2. *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, Ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Καμπάνης, ὁ Ἄνδριος Τοποτηρητὴς τῆς ποτὲ μητροπόλεως Σίφνου καὶ Κιμῶλου, περιοδ. «Ἐφημέριος» (παραρτ. περιοδ. «Ἐκκλησία»), ἔτος Ζ' (15 Σεπτ. 1958), φ. 18, σελ. 602 ἐπὶ μ.

3. Αὐτόθι.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Αὐτόθι.

9. Αὐτόθι.

10. Αὐτόθι.

11. Αὐτόθι.

12. Αὐτόθι.

σει τὰ δάνεια πού εἶχε συνάψει, ἐνῶ παράλληλα θά εἶχε φανεῖ συνεπής πρὸς τὴ Διοίκηση. Ὅμως ὅταν ἐπῆλθε ἀλλαγὴ σ' αὐτὴν, «λανθάνουσα περὶ αὐτοῦ, ὡς διορισθέντος παρὰ τῆς προηγουμένης (Διοικήσεως), ἔκρινεν αὐτὸν ἐκπτωτον τῆς Τοποτηρητείας τῆς Μητροπόλεως Σίφνου, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1824».¹³ Ἐτσι, ἔληξε ἡ θητεία τοῦ Λεοντίου Καμπάνη στὴν Τοποτηρητεία τῆς Μητροπόλεως, πού διήρκεσε μόλις ἐπὶ ὀκτάμηνο. Ἀργότερα, τὸν Σεπτέμβριο 1824 τοῦ ἀνατέθηκε «ἡ Ἐπιστοασία εἰς τὰ ἀρχιερατικά κανονικά εισοδήματα καὶ δικαιώματα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παροναξίας, ἵνα συνάξων καταγράφη αὐτὰ ἐν καθαρῷ καταστίχῳ καὶ παραδώσῃ ἐν καιρῷ τὸν περὶ τούτων ἀκριβῆ λογαριασμόν».¹⁴

Β' ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ, πρῶν Μοσχονησίων (1824-1830)

Μετά τὴν, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ἀπομάκρυνση τοῦ Λεοντίου Καμπάνη, ἡ τοποτηρητεία ἀνατέθηκε στὸν πρῶν Μοσχονησίω Βαρθολομαίῳ. Ὁ Βαρθολομαῖος εἶχε γεννηθεῖ στὴ Μυτιλήνη περὶ τὸ 1785, τὸ δὲ 1818 χειροτονήθηκε βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης μὲ τὸν τίτλο τοῦ «Μοσχονησίων».¹⁵ ἦταν ἐγγράματος καὶ «διαγωγῆς ἀρχιερατικῆς»,¹⁶ κατέφυγε δὲ ὡς πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα τὸ 1821, «ἐγκαταλείψας πατρίδα, συγγενεῖς, ἐπαρχίαν καὶ κατάστασιν, γυμνωθεὶς τρίς καὶ κινδυνεύσας ἀπειράκις» ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως ἀνιστορεῖ σὲ ἀναφορὰ τοῦ τῆς 7 Μαΐου 1830.¹⁷ Ὁ διορισμός του στὴν τοποτηρητεία Σίφνου ἔγινε στίς 9 Μαΐου 1824.¹⁸ Στίς 13 ἰδίου μηνός, κατευθυνόμενος στὴν ἔδρα του, ἔφθασε πρῶτα στὴ Σύρο, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ ἔνδεκα ἡμέρες. Ἐκεῖ ἀφοῦ ἔκανε διάφορες προμήθειες συνολικῆς ἀξίας 130 γροσίων, ἐπιβιβάσθηκε στὸ πλοῖο τοῦ Μιχαεῖλ Ρεῖση Μυκονιάτη μὲ τὸν ἱεροδιάκονό του Ἰωσήφ καὶ ἔφθασε στὴ Σίφνο στίς 24 τοῦ ἰδίου μηνός. Παρέμεινε ἐκεῖ ὄλο σχεδόν τὸ διάστημα τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς καὶ στὴ συνέχεια ἐπῆγε «εἰς Μύκονον διὰ τὸ Πάσχα» συνοδευόμενος ἀπὸ δύο διακόνους, τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Δανιήλ. Στίς 30 Ἀπριλίου ἐπέστρεψε στὴ Σίφνο, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ 26 ἡμέρες καὶ στίς 27 Μαΐου ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Κίμωλο. Μετὰ δεκαήμερο παραμονῆ ἐκεῖ «ἐφθασε Ἰουνίου 6 εἰς Μῆλον», ὅπου «ἐκάθησε ἕως Ἰουλίου 27, ἡμέρας 51». Ἐκεῖ χοροστάτησε «εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Μαρίνης, εἰς τὸ μοναστήρι, καὶ ἔπειτα συνέβη τὸ μόλυσμα τῆς πανώλης». Στὴ συνέχεια ἐπέστρεψε στὴν ἔδρα του γιὰ νὰ ἐπιχειρήσει ἀπ' ἐκεῖ καὶ νέα περιοδεῖα «εἰς Πολύκανδρον καὶ ἐκ ταύτης εἰς Σίκινον». Στίς 23 Σεπτεμβρίου ἐπέστρεψε στὴ Σίφνο «μετὰ τοῦ παλᾶ-Ἰωσήφ καὶ τοῦ διακόνου Δανιήλ» καὶ στίς 5 Νοεμβρίου «ἀνεχώρησε διὰ Σέριφον».¹⁹

Μὲ τὸν ἀνωτέρω λεπτομερειακὸ τρόπο περιγράφει ὁ Βαρθολομαῖος στὸ γνωστὸ ἤδη Κατάστιχό του (βλ. Πίν. ἀριθ. 9) τίς περιοδεῖες στὰ νησιά τῆς ἐπαρχίας του κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς θητείας του στὴν Τοποτηρητεία Σίφνου. Κατὰ τίς ἐπισκέψεις αὐτές, μὲ λειτουργίες, ἀνάδειξη νέων ὀφφικιαλίων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὀμιλίες καὶ

13. Αὐτόθι.

14. Αὐτόθι.

15. Γ.Α.Κ./Λ. 8.

16. Αὐτόθι.

17. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., Μάϊος 1830, Φάκ. Β-III-5(γ) – Ἐκκλησιαστικά.

18. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., Φεβρουάριος 1825, φάκ. Α-V-2(γ) – Ἐκκλησιαστικά.

19. Ὁ.π.π. καὶ ὅπου «Κατάστιχο δοσοληψιῶν» τοῦ Βαρθολομαίου, στὸ ὁποῖο καταγράφονται οἱ μετακινήσεις του. Συνεπῶς ἡ ἀποψη ὅτι «διωρίσθη τῆ 12 Ὀκτωβρίου 1824 τοποτηρητῆς Σίφνου» [Ἀρχμ. Βιτάλη Φιλάρ., Ὁ τελευταῖος ἱεράρχης Σίφνου-Μήλου καὶ αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, «Ἐκκλησία», ἔτος ΛΘ' (1962), φ. 23, σελ. 535], εἶναι ἐσφαλμένη.

παραίνεσεις, ἐμψύχωνε τὸ ποίμνιο στίς δυσχερεῖς ἐκεῖνες ὥρες, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπουσία ποιμενάρχου ἐπὶ ἑπτὰ ὀλόκληρα χρόνια.

Ὅμως, μετὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1824, ἡ Διοίκηση, στὴν ἐπιθυμία τῆς νά συνδράμει τοὺς πρόσφυγες ἀρχιερεῖς πού κατέφθαναν στὴν ἔδρα τῆς, ἀπεφάσισε τὸν προσωρινὸ χωρισμὸ τῆς μητροπόλεως Σίφνου στὰ δύο, ὥστε νά τακτοποιηθοῦν δύο ἀρχιερεῖς. Ἐτσι, ἀφήρεσε ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Βαρθολομαίου τὰ νησιά Ἴο, Ἀνάφη, Ἀμοργό, Ἀστυπάλαια καὶ τὰ παρεχώρησε στὸν πρῶν Δημητριάδος Ἀθανάσιο μὲ ἔδρα τὴ Μύκονο²⁰ καὶ αὐτὸν, μὲ ἔδρα τὴ Σίφνο, περιόρισε στὰ νησιά Σέριφο, Μῆλο, Κίμωλο, Φολέγανδρο καὶ Σίκινο.

Ἡ μείωση τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῶν ἐσόδων, φυσικά, δὲν ἄρεσε στὸν Βαρθολομαῖο, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νά κάνει καὶ διαφορετικά. Βραδύτερα ἔγραψε ἐπ' αὐτοῦ στὸν Ὑπουργό τῆς Θρησκείας:

«Ἡ ἐπαρχία αὕτη τῆς Σίφνου ἐσυνίστατο ἀπὸ ἔνδεκα κορακόνησα, ὃ ἐστὶ ἔνδεκα χωρία, καὶ ἐν ταῦτῳ δὲν ἤξεύρω πῶς, μὲ ἐπαρρησιάσθη μία ἐπιταγὴ παρὰ τῆς Σ. Διοικήσεως ὅτι ἐξ αὐτῶν τὰ πέντε νησιά, Μύκονος, Ἀμοργός, Ἀστοπαλιά, Ἀνάφη καὶ Ἴος ἐδόθησαν εἰς τὸν ἀδελφόν ἅγιον Δημητριάδος, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ κρέας τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰ πλέον οὐσιώδη καὶ καλύτερα, ἐγὼ ὁμῶς ὡς ἄνθρωπος τῆς ἡλικίας μου, καὶ φυσικά δειλὸς εἰς τὴν θάλασσαν... ὑπετάγη τῇ Σεβ. Διαταγῇ, μὰ ἀδελφεῖ τί νὰ εἶπω, εἶμαι εὐχάριστος καὶ ὑπόχρεος διότι ἤδη πληροῦται τὸ ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν...»²¹

Πέραν τῆς, κατ' τ' ἀνωτέρω, διαιρέσεως τῆς μητροπόλεως Σίφνου, καὶ μὲ ἀφορμὴ τὴ διοικητικὴν ἀπαγωγὴ τῆς Σερίφου στὴν Ἐπαρχία Κέας-Θερμίων, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τζίας καὶ Θερμίων Νικόδημος Ροῦσσο, ζήτησε νά ὑπαχθεῖ στὴν ἐπαρχία του καὶ ἡ Σερίφος. Μὲ ἐπιστολὴ του τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1824 ἔγραψε «ὅτι ἐπειδὴ καὶ πολιτικῶς ἡ Σερίφος εἶναι ἐνωμένη μὲ τὴν Τζία καὶ Θερμία, νά προστεθῇ καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὅπου νά ἠμπορέσω νά οἰκονομήσω τὰ ἀνοικονόμητα ἤδη ἐξοδά μου, ἔχων νά κοιτάξω καὶ τόσους ὄρφανούς συγγενεῖς...»²² Στὸ αἰτημὰ του φαίνεται ὅτι δὲν δόθηκε ἀπάντηση, γι' αὐτὸ ἐπανῆλθε μὲ τὸ ἐπόμενο γράμμα:

«Σεβαστὸν ὑπουργεῖον τῆς Λατρείας.

Τούς διαφόρους ἀγῶνας μου διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς χρηματικὰς θυσίας μου καὶ τέλος τὴν τριετὴ δυστυχίαν τὴν ὁποῖαν ὑπέφερον εἰς Βλαχίαν, ὅλα αὐτὰ τὰ παρατρέχω ὡς τοῖς πᾶσιν γνωστά καὶ ἰδιαιτέρως ἠμπορεῖ τὸ Σ. ὑπουργεῖον τοῦτο ἀπὸ τὸν εὐγενέστατον παραστάτην τῆς ἐπαρχίας μας (νά πληροφορηθῇ). Τοῦτο μόνον ταπεινῶς ἀναφέρω, ὅτι μόλις μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ ἐξοδα ἤλθον εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου καὶ αἴφνης εἶδον διαταγὴν τοῦ Σ. ὑπουργείου τοῦτου νά πληρώσω χίλια γρόσια. Διὰ νὰ μὴ φανῶ ἀπειθὴς ἐδανείσθην καὶ τὰ ἐπλήρωσα εἰς τὴν, παρὰ τῆς Διοικήσεως, διορισθεῖσαν ἐπιτροπὴν, παρὰ τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβον ἀποδεικτικόν, ἥτις μάλιστα διὰ νὰ μὲ ἐμψύχωση μοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θά μοῦ προσφερθῇ διὰ παρακινήσεώς των καὶ ἡ νῆσος Σέριφος εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου, ἥτις μάλιστα εἶναι καὶ πολιτικῶς ἠνωμένη μετὰ τῆς Σερίφου καὶ παλαιόθεν ἡ νῆσος αὕτη ἦτο ἠνωμένη μετὰ τῆς Τζίας. Παρακαλῶ λοιπὸν καὶ ἐγὼ θερμῶς τὸ Σεβαστὸν ὑπουργεῖον τοῦτο ἵνα, ὡς ἄλλος πατήρ, παραστήσῃ τὰ δεινά μου πρὸς τὴν ὑπερτάτην Διοίκησιν καὶ μοὶ παραχωρήσῃ διὰ τόσους ἀγῶνας καὶ ἐξοδά μου, προσθέτοντάς μου αὐτὴν τὴν μικρὰν νῆσον, ἥτις ἀνήκει κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν Σίφνον.

Μένω δὲ μὲ ὄλον τὸ βαθύ σέβας τῆς Σεβασμιότητός σας.

Ταπεινὸς δοῦλος καὶ πρὸς Θεὸν εὐχέτης

+ ὁ Τζίας Νικόδημος.»²³

Τῆ 4 Ἀπριλίου 1824
ἐκ Κέας

20. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., Ἀπρίλιος 1824, Φάκ. Α'-IV-12(β), ἐκκλησιαστ. Θανάτος βραδύτερα τοῦ Δημητριάδος, τὴν τοποτηρητεία Μυκόνου κλπ. ἀνέλαβε ὁ ἀπὸ Καρύστου Νεόφυτος Ἀδάμ.

21. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., Δεκέμβρ. 1824, φάκ. Α'-IV-12(β), ἐκκλησιαστ.

22. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., Ἰανουαρ. 1824, Φάκ. Α'-IV-1(β), ἐκκλησιαστ.

23. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., Ἀπρίλιος 1824, Φάκ. Α'-IV-4(α), ἐκκλησιαστ.

Φαίνεται ότι το άνωτέρω δέν υπήρξε τό μόνο γράμμα του Νικοδήμου επί του θέματος, όπως προκύπτει από τό επόμενο έγγραφο του Υπουργείου πρὸς αὐτόν:
«*Αριθ. 1565*

*Πρὸς τόν Πανιερώτατον Ἁγιον Τζίας
κύριον Νικόδημον*

Ἐλήφθησαν διάφορα γράμματα τῆς πανιερότητός σου, δι' ὧν προβάλλων τά δικαιωμάτά σου, αἰτῆσαι τὴν ἔνωσην τῆς νήσου Σερύφου μετὰ τῆς ἐπαρχίας Σου.

Εἰς τοῦτο σου τό ζήτημα πρόθυμο ὄν τό ὑπουργεῖον νά συντελέσῃ εἰς τά δυνατά, ἀνεβαλλέ τό πρᾶγμα μέχρι τοῦ νῦν διὰ τὰς γνωστές τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλίας· ἥδη όμως διορθωθέντων ὁποσὸν τῶν πραγμάτων, ἀναλαβόν τὴν φροντίδα καταγίνεται μετὰ τοῦ κυρίου Παγκάλου, παραστάτου τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ἐλπίζομεν νά ψηφισθῇ μετ' ὀλίγον, θέλουν σοι σταλθῇ τὰ ἀναγκαῖα δικαιώματα.
Τῇ 15 Ἰουλίου 1824 ἐν Ναυπλίῳ

*Ἐκ τῆς Γραμματείας
Δανιὴλ Γεωργόπουλος».*²⁴

Παρ' ὅλα ταῦτα ἀπόφαση ἐπὶ τοῦ θέματος δέν ἐλήφθη, οὔτε καὶ κατὰ τά επόμενα χρόνια, παρὰ τίς συνεχεῖς ὀχλήσεις τοῦ Νικοδήμου καὶ ἄλλων πολιτικῶν παραγόντων. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἀλληλογραφία, μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1832,²⁵ ἀπὸ τῆν ὁποία προκύπτει ὅτι ἡ Σερύφος δέν παραχωρήθηκε ποτέ σ' αὐτόν, παρὰ τὴν ἀντιθετὴ γνώμη, ἡ ὁποία δέχεται τὴν ἐν λόγω παραχώρηση ἀπὸ τοῦ ἔτους 1824.²⁶

Μετὰ λοιπὸν τὴ διαίρεση τῆς μητροπόλεως Σίφνου σὲ δύο ἐπαρχίες-τοποτηρητείες, τό Ὑπουργεῖο τῆς Θρησκείας προῆλθε καὶ στόν διορισμὸ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ τμήματος τῆς ἐπαρχίας Σίφνου, ὁ ὁποῖος θά ἀνεπλήρωνε τόν Βαρθολομαῖο κατὰ τίς ἀπουσίες του ἀπὸ τὴν ἔδρα του. Ἦταν δὲ αὐτός ὁ γέρον οἰκονόμος Νικόλαος Μπᾶος, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τό επόμενο έγγραφο:

«Αρ. 16

*Τό Ὑπουργεῖον τῆς Θρησκείας
Πρὸς τόν πανιερώτατον ἄγιον Μοσχονησίον, Τοποτηρητὴν τῆς Σίφνου καὶ λοιπῶν νήσων καὶ πρὸς ἕκαστον τῶν χριστιανῶν τῆς αὐτῆς νήσου Σίφνου.*

Γνωστοποιεῖ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ αἰδεσιμώτατος ἄγιος Γέρο-οικονόμος Μπᾶος τῆς νήσου σας, ἔδωκεν ἀγαθὴν υπόληψιν εἰς τὴν σεβαστὴν διοίκησιν διὰ τὴν εὐσέβειαν τούτου καὶ τὰ λοιπά κατὰ τοῦ προτερήματα, ἐδιωρίσθη παρὰ τοῦ ὑπουργεῖου τούτου, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς παναιερότητός σου, εἰς τὴν νήσον ταύτην γενικός ἐπίτροπος.

Ὅθεν ὡς διορισθέντα ἐπίτροπον καὶ ἡ πανιερότητός σου κατὰ τὴν ἀπουσίαν σου νά τὸν γνωρίζῃς τοιοῦτον καὶ ὑμεῖς ἀπαξάπαντες οἱ χριστιανοὶ καὶ προσφῆρητε αὐτῷ τὴν ἀνηκούσαν τιμὴν καὶ εὐλάβειαν καὶ εἶητε υγιαίνοντες ἐν Κορίῳ.

*Τῇ 13 Ὀκτωβρίου
1824, ἐν Ναυπλίῳ*

*Ἐκ τῆς Γραμματείας
+ ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ».*²⁷

Ὁ Βαρθολομαῖος ἐθίγη ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση αὐτῆ τῆς Διοικήσεως, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴ του τῆς 4 Δεκεμβρίου 1824, ἀλλὰ δέν μπορούσε νά κάνει καὶ διαφορετικά. Ἐγραψε λοιπὸν ὅτι «ἐκήρυξε τόν οἰκονόμον του γενικὸν ἐπίτροπον ἐν καιρῷ

τῆς ἀπουσίας του», ἀνέφερε ὅτι «τῶν σταυροπηγιακῶν καλογηρῶν αἰ κεφαλαὶ ἐπήραν ἀέρα καὶ ζοῦν ἀτάκτως καὶ φαυλοβίως καὶ γίνεται κατακραυγὴ ἐκ τῶν κοσμικῶν, ἀπορρίπτοντες ἐπάνω εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς αἰτίας, διατὶ δῆθεν δέν τοὺς περιμαζοῦν» καὶ ἐζήτησε νά τοῦ ἀποσταλεῖ «ἐκ τοῦ μηνιστερίου τῆς Θρησκείας ἐν γράμμα... διὰ νά δυνηθῇ νά τοὺς περιμαζεύσῃ καὶ νά τοὺς οἰκονομήσῃ διὰ νά μὴν ἀτιμάζεταί... τό καλημαῦχι... καὶ εἶχε νά δώσῃ λόγον ἐν ὥρα Κρίσεως». Ἰστῶρησε διαρπαγές μοναστηριακῶν περιουσιῶν στή Μῆλο ζητώντας τὴν παρέμβαση τοῦ Ὑπουργεῖου πρὸς ἀποκατάσταση τῶν πραγμάτων καὶ ἐδήλωσε ἀπελπισμένος: «...οὐκ ἔστι μοι ἕτερα καταφυγὴ, εἰμὴ νά τὰ παρατήσω ὅλα καὶ νά ἐλθω αὐτοῦ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς (τῆς Διοικήσεως) διὰ νά μέ προβλέψῃ εἰς κανέν ἄλλο μέρος, ἐπειδὴ δέν ὑποφέρει ἡ ἀμαρτωλὴ ψυχὴ μου».²⁸

Καὶ ἐνώ τὸ Ὑπουργεῖο ἐξέδωκε διαταγὴ γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων τῆς Μήλου, στό θέμα τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηριῶν ἀπήντησε στόν Βαρθολομαῖο ὅτι ἡ σχετικὴ καταγγελία του «δίδει ὑπόψιαν ὅτι ζητεῖ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν» τοῦ δήλωσε όμως ὅτι «γίνεται ἤδη κοινὴ σκέψις παρὰ τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως περὶ τῶν σταυροπηγιακῶν τούτων μοναστηριῶν... θέλουν δὲ σταλθεῖ διαταγαὶ καὶ πρὸς τὴν θεοφιλίαν του».²⁹

Τόν Μάρτιο τοῦ 1825, ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος προῆλθε μέ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 4514/9-3-1825 Διαταγὴ τῆς, στόν διορισμὸ ἐπιστάτου τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων «καθ' ἑξῆς τὴν ἐπαρχίαν τῆς μητροπόλεως Σιφνομήλου» τοῦ ἐξ-ἀδέλφου τοῦ παραστάτου Νικ. Χρυσογέλου ἀρχιμανδρίτου Γαβριήλ,³⁰ μέ παύση τοῦ, μόλις κατὰ τόν προηγούμενο Ὀκτώβριο, διορισθέντος οἰκονομικοῦ ἐπιτρόπου γέρο-οικονόμου Μπᾶου. Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ τελευταίου προῆλθε ὕστερ' ἀπὸ καταγγελίες τοῦ Χρυσογέλου ὅτι «καταχρώμενος τὴν δυνάμιν του καὶ σύμφωνον πάντοτε ἔχων τὸν τοποτηρητὴν, ἐχώρισεν ἀνδρόγυνα, ἐστεφάνωσε μοιχοὺς ἐπὶ χρήμασιν, ὥστε ἐγένε αἰτία νά εἰσχωρήσῃ πολὺ ἡ παρανομία αὐτὴ εἰς τὴν πατρίδα μου» τούτων ἐστάθην μάρτυς τόν παρελθόντα Δεκέμβριον ἐπιδημιῶν εἰς τὴν πατρίδα μου πρὸς ἀνάρρωσίν μου καὶ ἀνεφέρθη ἐγγράφως πρὸς τόν ἀρχιερέα καὶ παρέστη αὐτὸν ἀνομιαν· καὶ τὰ εἰς χεῖρας μου ἴδια τοῦ ἐγγράφα παραστῆναι ὅτι ὁμολογεῖ τόν ἑαυτὸν τοῦ υπεύθυνον καὶ ἐξαίτεται συγγνώμην. Ἐνεκεν τούτου ἀνεφέρθη τότε πρὸς τὴν Σεβ. Διοίκησιν νά καταργήσῃ τόν οἰκονόμον τούτον καὶ νά διορισθῇ ὁ Ἀρχιμανδρίτης οὗτος (ἐννοεῖ τόν ἀνωτέρω Γαβριήλ), ἄνθρωπος παιδείας μετέχων καὶ γνωρίζων παρὰ κανένα ἄλλον τοῦ ἐκτελεῖ τὰ χρεῖ τ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς δέν ἦτο εὐάρεστος εἰς τὴν θεοφιλίαν του ὡς ἐναντίος εἰς πολλὰ καὶ παράνομα...».³¹

Ὁ Βαρθολομαῖος ἀντέδρασε στόν διορισμὸ τοῦ Γαβριήλ ἐντονα, μέχρι πού ἔγραψε στό Ὑπουργεῖο ὅτι δέν μπορεί νά συνεργάζεται μαζί του «γιατὶ εἶναι λωβός», ὅτι δηλαδὴ ἀσχεε «ἀπὸ τίνα νόσον καλουμένη Λόβαν, ἡ ὁποία εἶναι διόλου ἀκοινώνητος τοῖς ἀνθρώποις διὰ τό ὑποπτον της...» μέ ἀποτέλεσμα νά ἐκδοθεῖ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Θρησκείας περὶ παύσεως τοῦ Γαβριήλ.³² Ὅμως ὁ Χρυσόγελο ἐξήγησε μέ ἐπιστολὴ τῆς 1ης Αὐγούστου 1825, ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ τελευταίου δέν ἦταν ἐπικίνδυνη. Ἐγραψε: «πρὸ ἐπτά χρόνων ἀρχισαν κατ' ὀλίγον νά πίπτουν αἰ τρίχες τοῦ

28. Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Δεκεμ. 1824, Φάκ. Α-IV-12(β), ἐκκλησιαστ.

29. Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Φεβρ. 1825, Φάκ. Α-V-2(γ), ἐκκλησιαστ.

30. Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Μάρτ. 1825, Φάκ. Α-V-3(γ), ἐκκλησιαστ.

31. *Συμμεωνίδη Μ.Σ.*, Ἡ προαγωγή τοῦ Οἰκονόμου Μπᾶου καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γαβριήλ, «ἡ Σιφνιακὴ», φ. Ἀπριλίου 1968. Βλ. καὶ Γ.Α.Κ., δ.π.π. καὶ ὅπου ἄλλα σχετικὰ ἐγγράφα α) ἀριθ. 615/10-3-1825 τῆς Γραμμ. Ἐκκλησι. πρὸς τόν Γαβριήλ β) ἀριθ. 627/11-3-1825 τῆς Γραμμ. Ἐκκλησι. πρὸς τόν Βαρθολομαῖο, γ) ἀριθ. 616/10-3-1825 πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας Σιφνομήλου, δ) ἀριθ. 646/14-3-1825 πρὸς τόν τοποτηρητὴ Μυκόνου Δημητριάδος Ἀθανάσιο, ε) ἀπὸ 8 Ἀπριλ. 1825 τοῦ Γαβριήλ πρὸς τὴν Γραμματεία.

32. *Συμμεωνίδη*, Ἡ προαγωγή κ.π.

24. Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Ἰούλιος 1824, Φάκ. Α-IV-7(γ), ἐκκλησιαστ.

25. Βλ. λ.χ. ἐγγράφο ἀπὸ 4 Ἰανουαρι. 1826 τοῦ πατριῶτου Ἰω. Παγκάλου, παραστάτου Κέας (Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Ἰανουαρι. 1826, Φάκ. Α-VI-I-(β), ἐκκλησιαστ.), ἐγγράφο 9 Φεβρ. 1830 κληρικῶν Σερύφου (Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Φεβρ. 1830, Φάκ. Β-III-2(ε), Σχολικά), ἀπὸ τὰ ὁποία προκύπτει ἡ συνεχὴ παραμονὴ τῆς Σερύφου ὑπὸ τὴν μητρόπολη Σίφνου.

26. *Πασχάλη Δημ.*, α) Συμμεῶν Ἐπίσκοπος Σύρας-Τζίας-Θερμίων-Τήνου, «Θεολογία», Ἀθῆναι 1925, τόμ. Γ', σελ. 326 β) Ὁ Τζίας καὶ Θερμίων Νικόδημος Ροῦσσος, «Θεολογία», δ.π.π., σελ. 121.

27. Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Ὀκτώβρι. 1824, Φάκ. Α-IV-10(β) ἐκκλησιαστ.

προσώπου αυτομάτως, χωρίς να γνωρίζη τήν αίτιαν· ἀπέρασεν εἰς Τήνον, ὅπου οἱ ἰατροὶ γνωρίσαντες τὸ πάθος του, τοῦ διώρισαν ἰατρικὰ δυνάμει τῶν ὁποίων ἀνεφύησαν ἄλλ' ὄχι εἰς τήν πρώτην κατάστασιν. Τὸ πάθος τοῦτο ὠνόμασαν Ἐλκεῖαν, κοινὸν εἰς πολλοὺς καὶ σύνθετος· τήν αὐτὴν γνώμην ἔδωσαν καὶ ἐμπειροτάτοι ἰατροὶ, ὡς ὁ Κύριος Γλαρωκάτ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔκαμα τήν περιγραφὴν τοῦ πάθους του εἰς Ἰδραν, κατὰ τὸ 1822. Τὸ πάθος τοῦτο δὲν εἶναι μήτε μαστικόν, μήτε μεταδοτικόν, ὥστε νὰ ἐμποδίζη τὸν ἀσχοντα τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων· διότι ἐπὶ χρόνους συγκοινωνῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν μετέδωκεν αὐτὸ εἰς κανένα, μήτε εἰς τὸν ἴδιον ἔφερε ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ τὸ εἰρημένον· τήν ἀληθῆ λοιπὸν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Τοποτηρητὴς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν καταφέρονται κατὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἂς συμπεράνει τὸ Σεβαστόν Ἰδιοτοῦ ὅτι δὲν εἶναι τὸ πάθος, ἀλλὰ ἰδιοτέλεια ἄλλων καὶ σκοποῖ... [ὁ Τοποτηρητὴς] εὖρε καιρὸν ἀρμόδιον τὴν ἀπουσίαν μου καὶ συνέγραψε ἀναφορὰν (κατὰ τοῦ ἀρχιμ. Γαβριήλ) καὶ τινὰς, ὡς πληροφοροῦμαι, μαρτυρίας τῶν ἐνοριτῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁποῖαν πρότερον ὁ Ἀρχιμανδρὶτης ἐφημέρευεν· διὰ νὰ γνωρίσει τὸ Σεβ. Ἰδιοτοῦ ὅτι ὅτι βάρος ἔχει ἢ μαρτυρία αὐτῆ, ἀρκεῖ νὰ πληροφορηθῆ ὅτι ἡ ἔκκλησία αὐτῆ ἦτο μοιχαλίδος τινός, ἥτις προδοῦσα τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς πίστιν, ἐμοίχευσε καὶ ἐτεκνοποίησε μὲ νέον τινα ἀνεμποδίστως καὶ ὁ τελειωτὴς τῶν θείων νόμων, ὁ Τοποτηρητὴς, ὑπέφερε χαρίζόμενος εἰς τὸν ρηθέντα οἰκονόμον· ὁ δὲ ἀρχιμανδρὶτης οὗτος μὴ ἀνεχόμενος, ὅταν μάλιστα εἶδε τὸν Τοποτηρητὴν ἔτοιμον νὰ στεφανώσῃ τὸν μοιχὸν καὶ τὴν μοιχαλίδα, κατεβόησε ἐναντίον τῆς παρανομίας καὶ ἔκαμεν ἐκ τούτου ἔχθρὰν τὴν γυναῖκα ταύτην τὴν ἔχουσαν τὴν ἔκκλησίαν καὶ τοὺς ὑπερασπιστάς της... Ἐνεκεν τούτου παρακαλῶ θερμῶς τὸ Σεβ. Ἰδιοτοῦ, μήτε τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιμανδρὶτην ἀδικίαν του συγχωρήσῃ, μήτε ἀφορμὴν νὰ δώσῃ νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ πάλιν εἰς ἐκείνην τὴν νῆσον ἢ παρανομία, ὅταν ὁ Τοποτηρητὴς δὲν ἔχει ἔφορον τῶν πράξεών του, ὅταν λάβῃ πάλιν συμβούλους τοὺς καπῆλους ἐκείνους· τοῦτο δὲ θέλει φέρει πολλὴν ταραχὴν διότι δὲν θέλει τὸ ὑποφέρει κανεὶς τίμιος καὶ χρηστός πολίτης· καὶ ἐγὼ ἀναγκάζομαι νὰ ἀναφερθῶ κατηγορηματικῶς ἐναντίον τοῦ Τοποτηρητοῦ...».³³

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω καταγγελίαν καὶ διευκρινίσεις τοῦ Χρυσογέλου, τὸ Ἰδιοτοῦ μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ., 2200/3 Αὐγούστου 1825 διαταγὴ του πρὸς τὸν ἀρχιμανδρὶτη Γαβριήλ τοῦ γνωστοποίησε ὅτι τοῦ παρέχεται καὶ πάλιν ἡ Ἐπιστολή τῆς ἐπαρχίας καὶ «ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Τοποτηρητὴν νὰ ἐπιλαμβάνεται τῆς συνάξεως τῶν εἰσοδημάτων».³⁴ Πρὸς τὸν Βαρθολομαῖο ἀπηύθυνε τὸ ἐπόμενο ἔγγραφο:

« Ἀριθ. 2190

Πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Μοσχονησίων
Τοποτηρητὴν τῆς ἐπαρχίας Σίφνου

Τὸ Ἰδιοτοῦ τοῦτο ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ παραστάτου Σίφνου κ. Νικολάου Χρυσογέλου μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἤδη ἀφίξίν του ὅτι τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα τῆς ἀναφορᾶς περὶ τοῦ αὐτοῦ Σεβ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Γαβριήλ, ἐπιστάτου τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων, εἶναι διαφορετικά.

Ὅθεν τὸ Ἰδιοτοῦ διατάττει νὰ εἶναι πάλιν ὁ ἴδιος ἐπιστάτης τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων τῆς ἐπαρχίας καὶ ἡ θεοφιλία σου ἐντέλλεται νὰ ἐφησυχάσῃς κατὰ τούτου· κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰδιοτοῦ, διὰ τὸ συμφέρον ἀμφοτέρων ὑμῶν, εἶναι νὰ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους κατὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου μας διὰ νὰ φαίνεσθε ὅτι τούτου εἴσθε μαθηταὶ δίδοντες καὶ εἰς τὸν κόσμον τὸ παράδειγμα τῆς ἀγάπης σας.

33. Γ.Α.Κ./Ἰδιοτοῦ, Αὐγούστου 1825, Φάκ. Α-Υ-8(β), ἐκκλησιαστ.
34. Αὐτόθι.

Ὅτω πειθόμενοι εἰς τὰς Σεβ. Διαταγὰς, ἐξακολουθεῖτε ἡσυχάζοντες καὶ εἴητε υἱαῖνες ἐν Κυρίῳ.

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 3 Αὐγούστου 1825

Ὁ Ἰδιοτοῦ τῆς θρησκείας

+ ὁ Δαμαλῶν Ἰωνᾶς

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Α. Μιλτιάδης».³⁵

Ὁ Βαρθολομαῖος ἀντέδρασε κατὰ τοῦ ἐπαναδιορισμοῦ τοῦ Γαβριήλ καὶ μὲ ἐπιστολή τῆς 12 Σεπτ. 1825, τοῦ παρέδωσε στὸν Ἰδιοτοῦ στὸ Ναύπλιο ὁ ἐπαρχος Σίφνου, προήλθε σὲ ἔντονη διαμαρτυρία καὶ ἐκφραση ἀγανακτήσεως γιατί ἕνας ἀρχιερεὺς ἐκλαμβάνονταν ὡς ψεύστης καὶ ὁ παραστάτης Ν.Χρυσόγελος ἀληθής. Στὴν ἴδια ἐπιστολή ἐπαναλάμβανε ὅτι ὁ Γαβριήλ ἦταν λωβὸς καὶ ὅτι εἶχε μεταδώσει τὴν ἀσθένειαν στὶς ἀδελφές του. Τέλος ζητοῦσε ἀπὸ τὴ Διοίκηση νὰ κάνει ἀποδεκτὴ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Σίφνου καὶ νὰ φροντίσει τὴν τοποθέτησή του σὲ ἄλλη.³⁶

Ὁ Ἰδιοτοῦ τότε ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Βαρθολομαῖο τὴν ἐπομένη ἐπιστολή σὲ αὐστηρότατο τόνο:

« Ἀριθ. 2955

Πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἅγιον Μοσχονησίων
Τοποτηρητὴν Σίφνου κ. Βαρθολομαῖον

Παράξενα εἰς ἄκρον φαίνονται τὰ εἰς τὴν 12 τοῦ παρελθόντος γεγραμμένη ἀναφορὰν σου πρὸς τὸ Ἰδιοτοῦ τοῦτο, εἰς αὐτὴ τὸ ὄψος σου, τὸ ὅτω πῶς γράφω πρὸς τὸ Ἰδιοτοῦ, χεῖριστον. Μήπως ἐνόμισες ἀδελφέ ὅτι σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, ὡς τὸ εἰρημένον, ὃ ἐστὶν ἐν Ἑλλάδι, ἢ δὲ γνωρίζεις ὅτι πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἀρχιερεῖς περιφέρονται ἐνθεν ἠκέειθεν χωρὶς ἐργασίαν, πεινῶντες καὶ διψῶντες εἰς Ναύπλιον; Δὲν ἐρωτᾷς τοῦλάχιστον, ἂν δὲν ἠξέυρης, πόσοι ὑποληπτικώτατοι ἀρχιερεῖς, μὴ ἔχοντες πόρον, κατήντησαν νὰ καταδεχθῶσι νὰ γίνωσι καὶ ἡγούμενοι; Τί ἐκ τούτου ὅτι λέγεις νὰ παραιτηθῆς καὶ ὁ μισεῖός σου ὅτι θέλει προζενήσῃ μεγίστην σύγχισιν εἰς τοὺς χριστιανούς; Μήπως, ἀφοῦ παραιτηθῆς, δὲν εἶναι ἄλλοι ἀρχιερεῖς, ὡς εἶπομεν, μὲ λόγον καὶ ὑποληπτικώτατοι; Ποῖαν σύγχισιν λοιπὸν προβάλλεις ὅτι θέλει προζενήσῃ εἰς τοὺς χριστιανούς ὁ μισεῖός σου, ὅταν εὐρίσκονται καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, ὡς οἱ προβαλλόμενοι; ποῖαν μομφὴν ἐπέφεραν ἢ Β' Διαταγὴ τοῦ Ἰδιοτοῦ περὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γαβριήλ; ἂν ἡ θεοφιλία σου δὲν γνωρίζεις τὰ χρέη σου, ἂν δὲν ζητῆς τακτικῶς τὸ προβαλλόμενον, ὃ ἐστὶν ἂν οἱ χριστιανοὶ δὲν ἀναφέρονται περὶ τούτου μὲ τὰς ὑπογραφὰς των κατὰ τὴν τάξιν καὶ μετ' αὐτῶν νὰ δώσῃ ἡ θεοφιλία σου τὰ μαρτυρία σου, πῶς δύναται τὸ Ἰδιοτοῦ νὰ ἀκούσῃ μόνον τὴν θεοφιλίαν σου καὶ νὰ παραβλέψῃ ἕνα παραστάτην ὀλόκληρον ταύτης τῆς ἐπαρχίας; Εἰς ποῖον σφάλμα ὑπέπεσε τὸ Ἰδιοτοῦ καὶ ἀπήλασε μομφὴν τῶν ἰδίων ἀτοπημάτων; Ἄν εἶναι ἰδιά σας τὰ ἀτοπήματα, μὴ τὰ κάμετε, εἰδὲ πάλιν ὅστις ἐσφαλὴν ὁ ἴδιος ἂς τὰ διορθώσῃ, ἂν ἡμωρῆ, διὰ νὰ μὴ ἀνακαλυφθοῦν περισσώτερον.

Τὸ Ἰδιοτοῦ ἐπληροφορήθη καὶ ἱκανὰ ἄλλα σφάλματά σου παρανομῶν, τὰ ὁποῖα ἔχεις ἤδη ἐκτελέσει καὶ περιμένει καιρὸν διὰ νὰ σὲ ἐλέγξῃ περὶ τούτων. Μ' ὅλον τοῦτο γίνωσκε ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ λανθάνῃ τὴν Σεβ. Διοίκησιν καὶ παῖσε εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τοιαῦτα. Μάθε νὰ γράφεις μὲ σεβασμὸν πρὸς τὸ Ἰδιοτοῦ σ' ἀνήκει ν' ἀναφέρεσαι καὶ ἂν θέλῃς ν' ἀναφέρεσαι ὡς ἡ τάξις ἀπαιτεῖ διὰ νὰ ἐκπληρῶνται αἱ αἰτήσεις σου ὅταν εὐλογοφανεῖς ἀποφαίνονται καὶ μὲ τρόπον ὃν ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει: ὃ ἐστὶν ὅταν ἔλθῃ τακτικῶς ἡ

35. Αὐτόθι.

36. Γ.Α.Κ./Ἰδιοτοῦ, Σεπτεμ. 1825, Φάκ. Α'-Υ-9(γ), ἐκκλησιαστ.

ἀναφορά από τούς χριστιανούς ότι τοιοῦτος ἐστὶ=Λωβός δηλαδή, τότε, διὰ τὴν τάξιν δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν αἵτησίν σου, ὑγίαινε λοιπὸν ἐν Κυρίῳ κατ' ἄμφω καὶ οὐ φήμη.

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ α' Ὀκτωβρίου 1825

Ὁ Ὑπουργός τῆς Θρησκείας

+ ὁ Δαμαλῶν Ἰωνᾶς

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Α. Μιλτιάδης».³⁷

Τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Θρησκείας, πέραν τῶν ὧν εἶχε καταγγεῖλει ὁ Χρυσόγελο, εἶχε καὶ πληροφορίες «δι' ὅσας καταχρήσεις καὶ ἀτοπήματα ἐπισυμβαίνουν σὺν αὐτόθι ἀπὸ μερικὰς καὶ ἰδιαίτερας ἐκκλησιαστικὰς ἐπιτροπᾶς», γι' αὐτὸ καὶ προῆλθε στόν διορισμὸ τοῦ Γαβριήλ ὡς Γενικοῦ Ἐπιστάτου καὶ με' ἐκδοσὴ διαταγῆς (ἀριθ. 645/14 Μαρτίου 1825) πρὸς τὸν Βαρθολομαῖο, τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ προέλθῃ «εἰς τὴν κατάργησιν αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτροπῶν καί, κατὰ τὴν ἔκταλαι συνήθειαν, εἰς τὴν ἀπουσίαν σου, δύνασαι εἰς κάθε χωρίον τῆς ἐπαρχίας νὰ διορίσης ὃν ἢ θεοφιλία σου ἐγκρίνει, συναινέσει τοῦ Γενικοῦ Ἐπιστάτου».³⁸ Δηλαδή ὁ ἀρχιμανδρίτης Γαβριήλ διέθετε ἐπηρεζήμενες ἀρμοδιότητες σὲ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα γιὰ τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ συναποφασίζει με' τὸν Τοποτηρητὴ, ὥστε τοῦτος νὰ μὴν ἐκτρέπεται τῶν καθηκόντων του. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ ἱστορηθέντα ἀνωτέρω σὲ ἔκταση, βεβαιώνουν τίς ποικίλες ἀνωμαλίες πού ἀνέκυψαν στὴ Σίφνο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ἐκτροχιασμὸ μελῶν τοῦ ποιμνίου, μοναστηριακῶν καλογηγῶν καὶ ἰδιωτῶν. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ τοποτηρητὴς Βαρθολομαῖος εἶχε παρασυρθεῖ ἀπὸ κάποιους ἐπιτηδέιους πού εἶχαν βρεῖ εὐκαιρία ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσα ἀνωμαλία γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν συμφερόντων τους, πλὴν μετὰ τὴν, κατὰ τ' ἀνωτέρω, αὐστηρὴ Διαταγὴ τοῦ Ὑπουργοῦ Θρησκείας ἀπεφάσισε νὰ ἀκολουθήσῃ ὀρθὴ ἀρχιερατικὴ πορεία, ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι παρέμεινε στὴν ἔδρα τῆς Σίφνου πέντε ἀκόμη χρόνια.

Ὅταν ἡ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Τάφου τῆς Σίφνου, μετὰ τὴν διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς (6 Ὀκτ. 1822-10 Φεβρ. 1825), ἐπληρώθη τὴ λειτουργία τῆς στίς 10 Φεβρ. 1825 καὶ ἐξῆς, ὁ Βαρθολομαῖος τὴν ἐνίσχυσε ποικιλοτρόπως καὶ οἰκονομικά, προσφέροντας ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά του διάφορα χρηματικὰ ποσὰ συνολικοῦ ὕψους 166 γροσιῶν γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ διδασκαλικοῦ μισθοῦ.³⁹

Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα ἀνευρίσκει ἀκολουθῶς τὸν Βαρθολομαῖο νὰ ἐπιβεβαιώνῃ στίς 30 Νοεμβρίου 1829 τὴ διαθήκη τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ πρῶην ἡγουμένου τῆς Βρυσηνῆς Ἰωαννικίου,⁴⁰ κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1830, ἀρχῆς Φεβρουαρίου, ἔγραψε στοὺς ἱερεῖς καὶ κληρικούς τῆς Σεριφου νὰ ὑποδείξουν «ἀξίον νέον νὰ φοιτήσῃ εἰς τὴν ἐν Πόρῳ συσταθεῖσα σχολήν».⁴¹ Στίς 22 Φεβρουαρίου 1830 ἔγραψε στόν Νικ. Χρυσόγελο ὅτι «ὑπάρχουν δύο καλοὶ νέοι διὰ τὴν Σχολὴν Ἱερῶν Πόρου».⁴² Κατὰ μῆνα Μάρτιο τοῦ 1830 ὁ Βαρθολομαῖος συνεργάσθηκε με' τὸ Ἐπαρχεῖο καὶ τὴν Ἀστυνομία Σίφνου γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἠθικῆς τάξεως στὰ μοναστήρια καὶ τὴν κοινωνία τοῦ νησιοῦ,⁴³ ἐνῶ στίς 29 ἰδίου μηνὸς ἐπεβεβαίωσε ἐγγραφο κατάρθεσιν τοῦ πνευματικοῦ παπα-Γαβριήλ Ρωμάνου.⁴⁴

37. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Ὀκτώβ. 1825, Φάκ. Α'-V-10(β), ἐκκλησιαστ.

38. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάρτιος 1825, Φάκ. Α'-V-3(γ), ἐκκλησιαστ.

39. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Ἡ Ἐκπαίδευση στὴ Σίφνο κατὰ τοὺς δυσχερεῖς χρόνους (1833-1848), «Σιφνιακά», Γ' (1993), σελ. 33.

40. Συμμεωνίδη, Βρυσηνὴ 1966, σελ. 82.

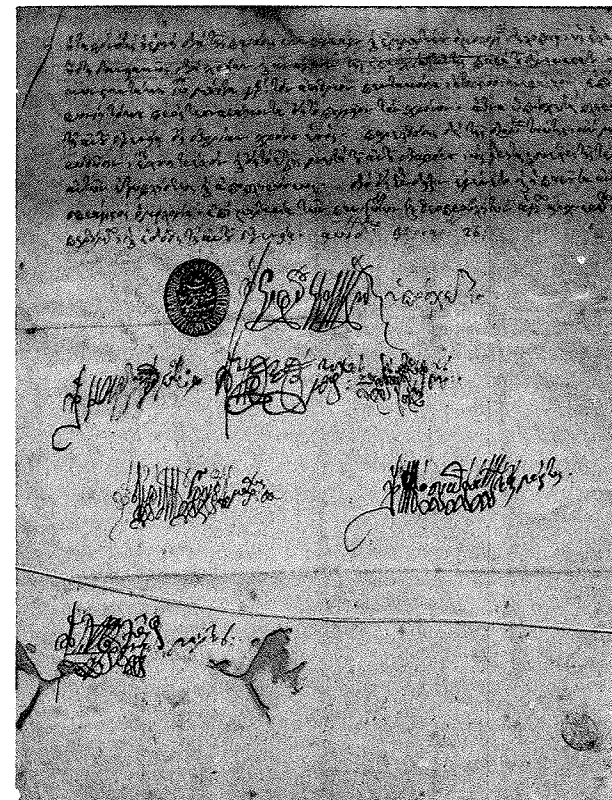
41. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Φεβρ. 1830, Φάκ. Β'-III-2(ε), σχολικά.

42. Αὐτόθι.

43. Συμμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 74 ἐπ.

44. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 178, ὅπου τὸ ὄνομά του διαβάστηκε ἐσφαλμένα ὡς Βαρθολομαῖο.

Οἱ ἀνωτέρω εἶναι οἱ τελευταῖες γνωστὲς μαρτυρίες περὶ τοῦ Βαρθολομαῖου στὴν τοποτηρητεία Σίφνου, ἢ ὅποια, ἀκριβῶς τότε, ἔλαβε τέλος. Πράγματι, κατὰ Μάιο τοῦ 1830, ὁ κανονικὸς μητροπολίτης Σίφνου Καλλίνικος Ἠλιάδης, ἔφθασε στὸ Ναύπλιο, ὕστερ' ἀπὸ μακροχρόνια ἀπουσία στὴν ΚΠολη καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια τὴν ἀποκατάστασιν του στὴ μητρόπολη Σίφνου. Τὸ αἶτημά του ἐγένε ἀποδεκτό με' ἀποτελέσμα νὰ λήξῃ ἡ θητεία τοῦ Βαρθολομαῖου στὴν Τοποτηρητεία.

Χρεωστικὸ ὁμολόγιο (1814) τοῦ Σίφνου Καλλίνικου.

(Ι. Ναός Ἐλεούσης Κάστρου)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΟΔΟ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ (1830-1843)

Είναι λογικό να υποθέσουμε ότι, όταν ο Καλλίνικος έφθασε στο Ναύπλιο, συναντήθηκε με τον Σίφνιο ύπουργό των Έκκλησιαστικῶν Νικόλαο Χρυσόγελο, από τον οποίο ζήτησε να τον βοηθήσει στην ανακατάληψη τῆς ἔδρας του. Ἀκολουθῶς υπέβαλε στον Κυβερνήτη τὴν ἐπομένη αἴτηση:

«Ἐξοχώτατε.

Τριάκοντα καὶ τρία ὀλόκληρα ἔτη ἐχρημάτισα Ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σίφνου προσκληθεὶς κατὰ τὸ 1817 παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, περὶ δὲ τὰς ἀρχάς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐδιορίσθην πατριαρχικός ἐξαρχος ὑποχρεούμενος νὰ ἀπέλθω κατὰ τὸ τμήμα τῶν Ἀνατολικῶν Σποράδων καὶ νὰ ἐνεργήσω ἐναντίον τῆς θελήσεώς μου ὅσα διετάχθην· μόλις ἄφησα τὴν Κων/πολιν καὶ παρευθὺς ἀρχισα νὰ δοκιμάζω τὰ δεινὰ τῆς αὐτογνωμόνου καὶ παρανόμου θελήσεως τῶν Τούρκων, οἵτινες μ' ἐσυνόδεσαν. Οἱ τύρρανοι οὗτοι μ' ἐβίασαν νὰ συνακολουθήσω εἰς Εὐρίπον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κάρυστον, ὅπου κατεδικάσθην εἰς φυλακὴν δύο σχεδὸν ἔτη, ἀπαιτηθεὶς παρ' αὐτῶν ποσότητα γροσίων ἑνδεκα χιλιάδων.

Μετά πολλὰς δυσκολίας, οἰκονομήσας τὰ λύτρα ταῦτα διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀδελφῶν μου, διέφυγον τὸν ἐπαπειλοῦντα με καὶ ἕως θανάτου κίνδυνον καὶ ἔκτοτε διατρίβων εἰς Κων/πολιν, ἐπερίμενα τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀπαλλαχθῶ ἀπὸ τὰ περιστοιχοῦντα με δεινὰ καὶ δυστυχίαν. Εὐδρον τέλος πάντων ἀρμοδίαν τὴν περίστασιν καὶ δραπετεύσας ὡς ἀπὸ φυλακῆς, ἔκρινα χρέος μου νὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὴν Ὑ(μετέραν) Ἐ(ξοχότητα) παρακαλῶν νὰ ἐπιβλέψῃ εἰς τὰ δεινὰ μου καὶ νὰ μὲ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου διὰ νὰ ἡσυχάσω τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου εὐχόμενος πρὸς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ τῆς πολυτίμου ὑγείας τῆς Ὑ. Ἐξοχότητος.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 4 Μαΐου 1830

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σίφνου Καλλίνικος».¹

Ὁ Καποδίστριας υπέγραψε αὐθημερόν τὸ ἐπόμενο Διάταγμα:

«Ὁ Κυβερνήτης.

– Θεωρήσαντες τὴν πράξιν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Βασιλείας Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοποτηρηταίας εἰς τὰς χερσονήσους Ἀρχιερέων ἐπαρχίας
– Λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναφορὰν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Ἐπαρχίας Σίφνου κυρίου Καλλίνικου καὶ γνωρίζαντες τὰς περιστάσεις διὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἀρχιερεὺς οὗτος ἐγενεν ἀπόδημος ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τῆς σήμερον

Διατάττομεν

1ον) Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιερεὺς Μητροπολίτης Σίφνου κύριος Καλλίνικος ἀποκαθίσταται εἰς τὴν πνευματικὴν ἐπαρχίαν τῆς Μητροπόλεως Σίφνου καὶ λοιπῶν.

2ον) Οἱ, κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐκκλησιαστικοὶ τοποτηρηταί θέλουσιν παραχωρήσει εἰς τὴν πανιερότητά του τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν.

1. Ἀτέση Βασιλ., μητροπ. πρώην Λήμνου, Ὁ Εὐβοίας Νεόφυτος Ἀδάμ, Ἀθήναι 1956, σελ. 34.

3ον) Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεὺς νὰ ἐνεργήσῃ τὸ παρὸν διάταγμα.
Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 4 Μαΐου 1830
Ὁ Κυβερνήτης

Ἰωάννης Α. Καποδίστριας».²

Τὴν ἐπομένη ἡμέρα, 5 Μαΐου, ὁ Ν. Χρυσόγελοσ ἔγραψε πρὸς τὸν Καλλίνικο: «Ἐγκλείεται ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 696 διατάγματος, δι' οὗ ἡ Α.Ε. ὁ Σεβαστός Κυβερνήτης ἤξιώσε νὰ σᾶς ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν προστασίαν τῆς ἐπαρχίας Σίφνου ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγένετε ἀπόδημος πολὺν ἤδη χρόνον διὰ τὰς περιστάσεις. Ἡ Κυβέρνησις ἐμπιστευομένη εἰς τὴν Πανιερότητά σας τὴν πνευματικὴν ποιμαντορίαν λαοῦ, κρίνει περιττὸν νὰ σᾶς ὑπενθυμίση πόσον μεγάλα καὶ ὑψηλά εἶναι τὰ ὁποῖα ἀναλαμβάνετε χρέη· συντεθραμμένοι ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν ἱεράν παιδείαν καὶ διαπρέψαντες εἰς τὴν πνευματικὴν ὑπηρεσίαν ἐκ νεότητος, δίδετε πᾶσαν πεποιθήσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι θέλετε διευθύνει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς λύχνος ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξέλιπε πολὺ χρόνον τὸ φῶς τοῦ σωτηρίου λόγου. Ἡ Γραμματεία εἶναι εὐέλπις ὅτι θέλετε βεβαιώσῃ τὴν πρὸς ὑμᾶς ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην τῆς Σ. Κυβερνήσεως ἐκπληροῦντες τὰ ἱερά χρέη σας καὶ συμμορφούμενοι μετὰ τὰς ἐπισυναπτομένας ὁδηγίας».³

Τὴν ἴδια ἡμέρα ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κοινοποίησε τὸ ἀνωτέρω διάταγμα τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τοὺς δύο τοποτηρητὰς τῆς μητροπόλεως, Βαρθολομαῖο στή Σίφνο καὶ Καρύστου Νεόφυτο στή Μύκονο, μετὰ ἐντολὴν νὰ παραδώσουσιν στον Καλλίνικο «τὴν διευθύνσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων».⁴ Ὁ Βαρθολομαῖος ἔλαβε τίς κυβερνητικὰς ἐντολὰς στή Μήλο, ὅπου εὐρίσκονταν καὶ ἀπὸ ὅπου ἔγραψε στον Κυβερνήτη τὴν ἐπομένη ἀναφορὰ:

«Διὰ τῆς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείας πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ φιλόχριστον ἡμῶν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος

Ἐξοχώτατε

Εἶμαι πρὸ χρόνων ἐξ Ἐκκλησιαστικὸς Τοποτηρητῆς διορισμένος εἰς τὴν ἡμίσειαν ἐπαρχίαν τῆς Σίφνου ἐκ τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Διὰ τὴν διαγωγὴν μου καὶ μετὰ πόσα ἐξοικονόμησα ἠδυνήθην νὰ ζήσω ἕως τῆς σήμερον διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ καὶ τῆς περιστάσεως, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, καὶ χάρις τῷ Θεῷ, διότι εἶναι κάλλιστα πεπληροφορημένη ἡ Γραμματεία αὕτη, καὶ οὐ χρίζομαι ἀποδείξων.

Ἦδη ὅμως ὅπου τῶν δεινῶν τῆς Ἑλλάδος παρελθόντων, μόλις καὶ φθάσαντος ἀμέσως ἀπὸ Πόλεως τοῦ κυριάρχου τῆς ἐπαρχίας ταύτης κ. Καλλίνικου, ἀναζητοῦντος αὐτὴν, δὲν λείπω, εὐχαριστῶν διὰ τῆς ταπεινῆς μου ταύτης ἀναφορᾶς, νὰ παρακαλέσω τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα θερμῶς, νὰ μὴ μὲ ἀπορρίψῃ (εἰ δυνατόν) εἰς τὰς λαμπρὰς ταύτας ἡμέρας τῆς, ἀλλὰ νὰ μὲ ὀρίσῃ εἰς κανέν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἄλλο μέρος, καὶ γνήσιον καὶ εὐπειθὲς ἀρχῆθεν τῆς ἀναστάσεώς μας τέκνον τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἡμπορέσω καὶ ἐγὼ νὰ ζήσω μόνον, ὡς ἀρχιερεὺς, καὶ ὄχι περιπλέον ἤδη εἰς τὰ ἔσχατα ταύτης τῆς ἡλικίας μου.

Διὰ τὴν Πατρίδα ἔκαμα καὶ ἐγὼ τὸ χρέος μου, κατὰ τὸν χαρακτήρα μου, ὅσον μοὶ ἐνεστὶ καὶ ἐπέκεινα ἴσως. Ἦλθον μετὰ ὄλους μου τοὺς ἐπαρχιώτας Μοσχονησιοκυδωνιάτας ἀπὸ τὴν ἄκρην σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, ἐγκαταλείψας πατρίδα Μυτιλήνην, συγγενεῖς ἐπαρχίαν καὶ κατάστασιν, γυμνωθεὶς τρίς καὶ κινδυνεύσας ἀπειράκις διὰ ξηρᾶς καὶ μετὰ τὰ ἑλληνικά τὰ καράβια διὰ θαλάσσης ὁμολογουμένως ἐν ταλαιπωρίᾳ περιήλθον. Εἶναι οὖν ἁμαρτία ἤδη (μοὶ φαίνεται) ὅπου ἡ νύξ προέκοψεν καὶ οἱ πατριάρχαι ὤδονον, προφήται δὲ

2. Ὁ.π.π., σελ. 35.

3. Αὐτόθι.

4. Γ.Α.Κ./Ὑπ. Παιδ., Μάιος 1830, Φάκ. Β'-III-5(γ), ἐκκλησιαστ.

προβλεγον ταῦτα πάντα ἐλθεῖν καὶ τέλος λαβεῖν καὶ εὐχέτης αὐτοῖς ὡς ἐγώ, νά μείνω ἐξω τοῦ νυμφῶνος; ὁ μοί γένοιτο... ἀναγκαζόμεθα, νά καταφύγω διά νά ζήσω, ἀναζητῶν ἐπαρχίαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ γῇ ὑπὸ τήν Ὁθωμανῶν πάλιν μάχαιραν; τοῦτου γενομένου, τό θανεῖν με μᾶλλον ἢ ζῆν.

Διό καὶ θάρρει ταπεινῶ, ἐξηρημένον πατριωτικῶς, ὑπὸ τήν φιλότιμον, φιλότεκνον καὶ φιλοἱεραρχικὴν αὐτῆς ψυχῆν, δέν ἀμφιβάλλω παντελῶς ὅτι θέλει μέ ἀφήσῃ νά χαθῶ ἵνα ἔσομαι καλὴ ἀμοιβὴ διὰ παντός καὶ εἶμαι μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ ἱερατείου κλήρου ἱκέτης ἀκατάπαυτος ἐν ταῖς πρὸς Θεόν ἱεραῖς μοι τελεταῖς καὶ λειτουργίαις ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς αὐτῆς σωτηρίας καὶ πολυχρονίου ζωῆς τῆς περιβλέπτου αὐτῆς ἐξοχότητος, ἧς τά ἔτη χαρισθεῖσαν ἀνωθεν πλειστενυχῆ καὶ σωτηριοδέστατα μετὰ τῶν ἐφετῶν.

Τῇ 7 Μαΐου (1)830, ἀπὸ Μήλον.

Τῆς ἡμετέρας ἐξοχότητος
ὄλος ὄλως πρόθυμος τῶν νευμάτων καὶ πρὸς
θεόν ἱκέτης ἐνθερμος.

Ὁ Ἐκκλησιαστ. Τοποτηρητὴς Σίφνου κτλ.
Πρώην Μοσχονησίαν Βαρθολομαῖος.⁵

Ὁ δευτερός Τοποτηρητὴς Καρύστου Νεόφυτος ἔγραψε, ἐπίσης, ἀπὸ τῆ Μύκονο στὶς 19 Μαΐου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο μέ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ παρεκάλεσε νά μὴν τὸν ἀφήσῃ «νά κατανήσῃ ἐπαίτης καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου, ἐνῶ ἄλλοι ζῶσιν μ' ὄλην τὴν αὐτάρκειαν».⁶

Ἐτσι ὁ Καλλίνικος, ὁ νόμιμος ἱεράρχης, ἀνεκατέλαβε τὸ σύνολο τῆς ἐπαρχίας του, μετὰ μακρότατη ἀπουσία, καὶ ἐπιδόθηκε στὸ ἔργο του. Πρῶτο γνωστὸ γράμμα, κατὰ τὴ νέα περίοδο τῆς ἀρχιερατείας του, εἶναι τὸ ἐπόμενο, συνημμένο στὴν ὑπ' ἀριθμ. 825/23 Νοεμβρ. 1830 ἀναφορὰ τῆς Δημογεροντίας Σίφνου:

«Ὁ ἐπιφέρων τὸ παρὸν Κωνσταντῖνος Μ. Βᾶος, δεκαπενταετῆς τὴν ἡλικίαν, γέννημα ταύτης τῆς νήσου, ἐκλελεγμένος μέ ἤθη χρηστά καὶ ἀπὸ γονεῖς τιμίους καὶ εὐδολήπτους, ἀποστέλλεται διὰ νά εἰσαχθῇ Μαθητὴς ὑπότροφος πρὸς τὸ νεοσυστηθὲν Ἐκκλησιαστικὸν Σχολεῖον.

Παρακαλεῖται λοιπὸν ἢ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδευσεως Γραμματεία, ἀφοῦ παραδεχθῇ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὸν ρηθέντα ὡς τοιοῦτον, νά ἐνεργήσῃ ὡς δεῖ καὶ παρ' οὐ δεῖ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ καὶ ὑποσημειούμεθα.

Ἐν Σίφνω τῇ 23 Νοεμβρίου 1830
+ ὁ Σίφνου Καλλίνικος.⁷

Ἐγγραφα πού ὑπέγραψε ὁ Καλλίνικος καὶ ἄλλες μαρτυρίες περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐτους 1830 καὶ ἐξῆς ἀναφέρονται ἐπίσης:

1830 Ἰανουαρίου 20, ΚΠολη· ρύθμιση ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου χρέους τοῦ Ἁγίου Τάφου πρὸς τὴν Σχολὴ τῆς Σίφνου, μέ αἴτηση τοῦ Καλλίνικου.⁸

5. Αὐτόθι, ὅπου καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 739/12-5-1830 ἔγγραφο τοῦ Γραμμ. τῶν Ἐκκλησιαστ. Ν. Χρυσογέλου πρὸς τὸν Βαρθολομαῖο, μέ τὸ ὅποιο τὸν πληροφορεῖ ὅτι «ἡ Α.Ε. ὁ Σ(εβαστὸς) Κυβερνήτης ἤκουσεν εὐμενῶς τὴν αἰτησίαν σας καὶ εἶναι προδιατεθειμένος νά προνοήσῃ... περὶ τῆς ἡμετέρας πανιερότητος...». Πράγματι, τὸν ἐπόμενο μῆνα ὁ Βαρθολομαῖος τοποθετήθηκε τοποτηρητὴς Σαλαμίνας καὶ Μεγαρίδος (Ἀτέση, ὁ.π.π., σελ. 36) καὶ βραδύτερα Κυναιθῆς, δηλ. καλαβρύτων (Ἀτέση, Ἐπισκοπικὸι Κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ἐν Ἀθήναις 1975, σελ. 106).

6. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάιος 1830, Φάκ. Β'-III-5(γ), ἐκκλησιαστ.

7. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Νοεμβρ. 1830, Φάκ. Β'-III-11(ε), σχολικά.

8. Γκιών, Ἱστορία, σελ. 17'.

- 1831 Μαρτίου 24, Σέρφιος· ἔγγραφο δημογερότων Σέρφου περὶ εἰσαγωγῆς στὸ «ιερατικὸ Σχολεῖο τοῦ Μιχαὴλ Γεωργίου ἱερέως σκευοφύλακος, τὴν ἡλικίαν χρόνων 14»⁹ 2
- 1831 Ἀπριλίου 22· ἡ Γραμμ. Ἐκκλησ. πρὸς Καλλίνικον ἐντέλλεται «νά ἐκδοθῇ ἐκκλησιαστ. ἐπιτίμιον κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ μακαρίτου Περάκη Καμπάνη, ὅσοι χρεωστοῦσι πρὸς τὸν μακαρίτην ἀνευ ὁμολογίας»¹⁰ 3
- 1831 Μαΐου 6· ἡ Γραμμ. Ἐκκλησ. τοῦ συνέστησε «νά ἐμποδίσῃ αὐστηρῶς τὰς ἀναστροφὰς τῶν μοναζόντων καὶ τῶν ἱερέων εἰς δημοσίους τόπους».¹¹ 4
- 1831 Μαΐου 9· ἡ Γραμμ. Ἐκκλ. ἐντέλλεται «νά ἐρευνήσῃ τὰ διαδιδόμενα περὶ σκανδάλων καὶ ἀκυβερνησίας στὸν Ταξιάρχη Σερφίου»¹² 5
- 1832 Ἰανουαρ. 28· ἔκθεση-εἰσήγησή του πρὸς τὴν Γραμμ. Ἐκκλησ. περὶ λειτουργίας Μονῆς Σερφίου¹³ 6
- 1832 Φεβρ. 13, Σίφνος· «ἐτέλεσεν ἱεράν λειτουργίαν κατὰ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου ὑπὲρ τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ αἰοδιήμου κυβερνήτου... μετὰ δέ τὴν τελετὴν ἠγίασε καὶ τὴν παρακειμένην ἤδη τελειωθείσαν Ἀλληλοδιδ. Σχολήν»¹³ 7
- 1832 Μαρτίου 18· ἡ Γραμμ. Ἐκκλησ. τοῦ ἀναθέτει νά διευθετησῇ τὴν κατάσταση στὴ Μονὴ Ταξιάρχου Σερφίου.¹⁵ 8
- 1832 Ἰουνίου 19, Σίφνος· ἐκλέγεται μετὰ τῶν Ἰω. Λειμβαίου καὶ Μαρίνου Πάου Ἐφορος τῆς Σχολῆς Σίφνου¹⁶ 9
- 1833 Ἰουλίου 26, Ναύπλιο· ὑπέγραψε τὸ πρωτόκολλο ἀνεξαρτητοπ. τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας¹⁷ 10
- 1834 Σεπτ. 9· ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ κοινοποίησε ἐγκύκλιο περὶ κανονισμοῦ τῶν ἐκκλησ. δικαιωμάτων¹⁸ 11
- 1834 Δεκεμ. 9· γράφει πρὸς τὸν κλῆρο τῆς ἐπαρχίας ὅτι «ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς ἠδύοκῆσε νά ἐξοικονομησῇ καὶ ὄλους τοὺς ἐντός τοῦ Βασιλείου κληρικούς, ὅσοι ὑπῆρέτησαν στρατιωτικῶς κατὰ γῆν ἢ θάλασσαν τὴν Πατρίδα»¹⁹ 12
- 1834 Δεκεμβ. 29· ὁ Διοικητὴς Σύρου πρὸς Γραμμ. Ἐκκλησ. ὅτι «καθ' εἰδοποίησιν τοῦ σεβασμ. ἐπισκόπου Μήλου ὁ ἱερομόν. Ἄνθιμος Ραφελέτος, διάγων πρὶν εἰς τὸ ἐν Σίφνω διαλυθὲν μοναστήριον τοῦ Ἁγ. Ἀρτεμίου, ἐπιθυμεῖ νά μεταβῇ εἰς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ διατηρούμενον τοῦ Προφήτου Ἥλιοῦ».²⁰ 13
- 1835 Ἰανουαρ. 4· ἡ Ἱερά Σύνοδος πρὸς Καλλίνικον, ἐντέλλεται «ὅπως ληφθοῦν μέτρα κατὰ τῶν βακχικῶν ἐορτῶν εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνουν μέρος πολλοὶ χριστιανοὶ εἰς Σίφνον».²¹ 14

9. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάρτιος 1830, Φάκ. Β'-IV-B(ε), σχολικά.

10. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Ἀπρίλιος 1831, Φάκ. Β'-IV-4(β), διάφορα.

11. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάιος 1831, Φάκ. Β'-IV-5(γ), ἐκκλησιαστ.

12. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάιος 1831, Φάκ. Β'-IV-5(δ), μοναστηριακά.

13. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Ἰανουάρ. 1832, Φάκ. Β'-V-1(γ), μοναστηριακά.

14. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Σχολείου τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου τὴν 13ην Φεβρουαρίου 1832, «Συμφωνικὰ Νέα», φ. Ἰανουαρ. 1832.

15. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάρτιος 1832, Φάκ. Β'-V-3(γ), μοναστηριακά.

16. Συμμεωνίδη, Τὰ Γράμματα, σελ. 43.

17. Βιτάλη, Ὁ τελευταῖος ἱεράρχης κτλ.

18. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μάιος 1832, Φάκ. Β'-IV-5(γ), ἐκκλησιαστικά.

19. «Κιμωλιακά», τόμ. Β' (1972), σελ. 79.

20. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., «Ἐπισκοπὴ Μήλου», Θυρίς 60-φάκ. 5.

21. «Κιμωλιακά», τόμ. Δ' (1974), σελ. 136.

1835	Ἰανουαρ. 15· ἡ Ἱερά Σύνοδος πρὸς Γραμματ. Ἐκκλησ. ὅτι «διέταξεν ἤδη αὐστηρῶς τὸν ἐπίσκοπον Μήλου νά περιορίσῃ τὸν κληρὸν τῆς ἐπισκοπῆς του εἰς τὰ καθήκοντά του καὶ ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἐκ τῆς διαλυθείσης μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀρτεμίου ἱερομόναχον ἀπὸ τοῦ νά συζητῇ μετὰ παλλακίδος» ²²	15
1835	Μαρτίου 21· ἀποστέλλει στοὺς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους τῆς ἐπαρχίας ἔγγραφο τῆς Ἱ. Συνόδου περὶ ἀφορισμοῦ τῶν κατακρατούτων μοναστηριακῶν περιουσιῶν ²³	16
1835	Ἀπριλίου 11, Σίφνος· πρὸς ἱερόν κληρὸν Κιμώλου ὅτι ἐνεκρίθη ἡ ἄδεια γάμου τοῦ Σταύρου Λογοθέτη ²⁴	17
1835	Μαΐου 7, Σίφνος· ἐντέλλεται ν' ἀναγνωστοῦν στὶς ἐνοριακῆς ἐκκλησίες τὰ Διατάγματα περὶ ἀναπληρώσ. εἰρηνοδικῶν, περὶ φλεβοτόμων καὶ περὶ συστάσεως σχολείων. ²⁵	18
1835	Μαΐου 27, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους περὶ ἀναγνώσεως ὑπὸ τῶν ἑφημερίων μίαν τοῦλάχιστον φορὰν τὸν μῆνα τῶν ἄρθρων 318 καὶ 319 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου ²⁶	19
1835	Μαΐου 29, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους περὶ ποινῶν εἰς τὸν ἱερέα καὶ τοὺς ἐρχομένους εἰς γάμον ἄνευ ἐπισκοπικῆς ἀδείας ²⁷	20
1835	Αὐγούστου 2, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους, διαβιβάζει δύο ἐντύπους συνοδικούς ἀφορισμούς «τὸν μὲν κατὰ τῶν κατακρατούτων καὶ καταπατούντων γῆν ἐθνικὴν, τὸν δὲ κατὰ τῶν καιόντων τὰ δάση» ²⁸	21
1835	Νοεμβρ. 5, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους, γιὰ «τὴν ἀπαίσιαν συνήθειαν τῶν ἀδελφάτων ἢ κολιεράτων, ἢ ὁποῖα, κατὰ πληροφορίας πού ἔλαβε, ἔμελλε νά λάβῃ χώραν καὶ εἰς Κίμωλον». ²⁹	22
1835	Δεκεμβρ. 12, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους, ἀποστέλλει ἀντίγραφο συνοδικῆς διαταγῆς «περὶ τῶν ἐν δικαστηρίῳ διαζευχθέντων καὶ ζητούντων ἄδειαν εἰς β' γάμον ἄνευ ἐπισκοπικοῦ διαζυγίου» ³⁰	23
1836	Ἰανουαρ. 20, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκ. ἐπιτρόπους περὶ ἀπαγορεύσεως συντάξεως παρά ἱερέων συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων. ³¹	24
1836	Φεβρ. 13, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκ. ἐπιτρόπους, κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο Ἱ. Συνόδου «περὶ κινδύνων ἐκ τῆς διασπορᾶς βιβλίων τῶν Βιβλικῶν Ἐταιρειῶν» ³²	25
1836	Νοεμβρ. 27, Σίφνος· πρὸς ἐπίσκ. ἐπιτρόπους, κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο Ἱ. Συνόδου μέ τὴν ὁποία διατάσσονται οἱ ἱερεῖς «νά μὴ δέχονται ἄλλοδόξους ὡς ἀναδόχους τέκνων τῆς Ἀνατ. Ὁρθοδ. Ἐκκλησίας». ³³	26
1837	Δεκεμβρ. 16, Σίφνος· ὁμοίως πρὸς τοὺς ἰδίους, «περὶ καθορισμοῦ τῶν βαθμῶν συγγενείας τῶν ἀτόμων πού ἐπιτρέπει ἡ Ἐκκλησία νά ἐρχῶνται εἰς γάμον». ³⁴	27

22. Γ.Α.Κ., δ.π.π.

23. «Κιμωλιακά», τόμ. Δ' (1974), σελ. 194.

24. Ὁ.π.π., σελ. 184.

25. Ὁ.π.π., σελ. 136.

26. Αὐτόθι.

27. Ὁ.π.π., σελ. 138.

28. Ὁ.π.π., σελ. 194.

29. Ὁ.π.π., σελ. 136.

30. Ὁ.π.π., σελ. 159.

31. Ὁ.π.π., σελ. 138.

32. Ὁ.π.π., σελ. 118.

33. Ὁ.π.π., σελ. 119.

34. Ὁ.π.π., σελ. 119.

1838	Μαΐου 3, Σίφνος· ἐγκύκλιός του πρὸς τοὺς κατοίκους Μήλου «περὶ διενεργείας ἐράνου διὰ τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ τοῦ Σωτήρος εἰς τὴν πρωτεύουσαν» ³⁵	28
1838	Αὐγούστου 23, Σίφνος· κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο Ἱ. Συνόδου «περὶ μὴ χορηγήσεως ἀδείας γάμου σὲ στρατιωτικούς ἄνευ προηγουμ. ἀδείας διοικητοῦ των» ³⁶	29
1838	Σεπτ. 5, Σίφνος· κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο περὶ διορισμοῦ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου ἱεροκηρύκων. ³⁷	30
1838	Σεπτ. 6, Ἀθῆναι· ἡ Ἱ. Σύνοδος πρὸς τὴν Γραμμ. τῶν Ἐκκλησ. ἐπὶ αἰτήσεως Καλλινίκου περὶ χορηγήσεως ἀδείας 30 ἡμερῶν ἀποδημίας του εἰς Ἀστυπάλαιαν. ³⁸	31
1838	Σεπτ. 9/21, Ἀθῆναι· ἡ Γραμμ. Ἐκκλησ. πρὸς τὸν Βασιλέα περὶ χορηγήσεως ἀνωτέρω ἀδείας ³⁹	32
1838	Ὀκτ. 15, Σίφνος· ὁ Καλλίνικος κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο Ἱ. Συνόδου «περὶ ἀπαγορεύσεως εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, μοναχοὺς καὶ λοιποὺς κληρικούς νά λαμβάνουν μέρος εἰς δημοπρασίας καὶ ἐνοικιάζουν δημοσίας προσόδους». ⁴⁰	33
1838	Ὀκτ. 13/25 Μεσολόγγι· Διάταγμα Ὁθωνος περὶ χορηγῆσ. ἀδείας ἀποδημίας εἰς Ἀστυπάλαιαν τοῦ Σίφνου Καλλινίκου. ⁴¹	34
1838	Ὀκτ. 25, Σίφνος· ὁ Καλλίνικος κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο Ἱ. Συνόδου «διὰ τῆς ὁποίας ὀρίζεται ὅπως αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησ. ἀρχαί, ἐξετάζουν πρὸ τῆς ἐκδόσεως ἀδείας γάμου, ἂν ὁ αἰτῶν εἶναι ἐλεύθερος ἢ μὴ». ⁴²	35
1839	Μαΐου 29, Σίφνος· ἐγκύκλιός του πρὸς ἐπίσκοπ. ἐπιτρόπους περὶ διενεργείας ἐράνου γιὰ τὴν ἀνέγερσιν Πανεπιστημίου ⁴³	36
1840	Φεβρ. 4, Σίφνος· κοινοποιεῖ ἐγκύκλιο Ἱ. Συνόδου «περὶ μυστικῆς Ἐταιρείας ἥτις ἀνεκαλύφθη εἰς Ἀθήνας» ⁴⁴	37
1840	Ἰουλίου 8, Σίφνος· ὁμοίως «περὶ ἀποχῆς ἀπὸ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἐπιπορκίας» ⁴⁵	38
1841	Νοεμβρ. 7, Σίφνος· κοινοποιεῖ στὸν ἐπίσκοπ. ἐπίτροπο Κιμώλου ἐντυπὴ καταδικαστικὴ συνοδικὴ ἀπόφαση κατὰ τοῦ Θεοφίλου Καίρη. ⁴⁶	39
1842	Φεβρ. 13, Σίφνος· ὁ Καλλίνικος πρὸς ἐπισκοπικὸν ἐπίτροπον Κιμώλου περὶ γενομένου εἰς Κίμωλον παρανόμου συνοικεσίου. ⁴⁷	40
1842	Φεβρ. 14, Σίφνος· ὁ Δήμαρχος Ν. Χρυσόγελος ἀναφέρει ὅτι ὁ Καλλίνικος «καὶ διὰ τὴν γῆρας καὶ διὰ τὴν πρὸ δύο ἐτῶν ἐπισυμβᾶσαν αὐτῷ ἀποπληξίαν, ἀδυνατεῖ νά ἀσκήσει τὰ καθήκοντά του» καὶ ὅτι ὁ περιγυρός του ἐκμεταλλεῖται τὴν κατάστασίν του. ⁴⁸	41

35. Δοβουνιώτου Κ., Ἐγκύκλιοι καὶ Ἐγγραφα ἀποκείμενα ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ἀρχιερατ. Ἐπιτρόπου Κιμώλου, «Ἐκκλησία», τόμ. 13 (1935), σελ. 129-130.

36. «Κιμωλιακά», Δ' (1974), σελ. 119.

37. Δοβουνιώτου, σελ. 130.

38. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδείας, Μήλου Ἐπισκοπή, Θυρίς 98-Φάκ. 1.

39. Αὐτόθι.

40. «Κιμωλιακά», Δ' (1974), σελ. 119.

41. Γ.Α.Κ., δ.π.π.

42. «Κιμωλιακά», Δ', σελ. 120.

43. Δοβουνιώτου, σελ. 130.

44. «Κιμωλιακά», Δ' (1974), σελ. 120.

45. Ὁ.π.π., σελ. 120.

46. Ὁ.π.π., σελ. 195.

47. Ὁ.π.π., σελ. 137.

48. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., «Μήλου Ἐπισκοπή», θυρίς 98-Φάκ. 1.

1842	Μαρτίου 9, Σίφνος· ὁ Καλλίνικος καλεῖ πρὸς ἐξέτασιν «περὶ ὑποθέσεως ἀφορώσης αὐτὸν» τὸν Ἰωάννην Οἰκονόμου Ἀφεντάκη, Κιμώλιον. ⁴⁹	42
1842	Μαρτίου 30, Ἐρμούπολη· ὁ Διοικητὴς Σύρου πρὸς Γραμμ. Ἐκκλησ. διαβιβάζει τὴν ἀνωτέρω ἀναφορά τοῦ Ν. Χρυσόγελου περὶ ἀνικανότητος τοῦ Καλλινίκου. ⁵⁰	43
1842	Ἀπριλίου 3, Κίμωλος· ὁ ἐπίσκοπ. ἐπίτροπος Κιμώλου πρὸς Καλλίνικον ὅτι δὲν ἀνεκάλυψε ἀκόμη τὸν ἱερέα πού τέλεσε τὸν παράνομο γάμο. ⁵¹	44
1842	Νοεμβρίου, Σίφνος· κοινοποίησι ἐγκυκλίου Ἱ. Συνόδου ὑπ' ἀριθμ. 1148/28-11-1842 «περὶ μὴ ἀναλήψεως ὑπὸ κληρικῶν καὶ μοναχῶν κοσμικῶν φροντίδων, ὡς κηδεμόνες ἀνηλίκων, ἀνάδοχοι κλπ.» ⁵²	45
1843	Μαρτίου 4, Ἀθήναι· αἴτησι πρὸς Γραμματ. Ἐκκλησ. τοῦ Πέτρου Ἰω. Βάου, περὶ δανείου 1000 γροσίων χορηγηθέντος τὸ 1819 πρὸς Καλλίνικον. ⁵³	46
1843	Ἀπριλίου 21. Θάνατος Καλλινίκου. Τὸ γεγονός πληροφορεῖ ἡ Γραμμ. Ἐκκλησ. πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ εἰσηγεῖται τὴν ἔνωσι τῆς ἐπισκοπῆς μετ' ἡ μητρόπολι τοῦ Νομοῦ, σύμφωνα μετ' ἄπο 20 Νοεμβρ./2 Δεκεμβρ. 1833 Ὁργανικὸ Βασιλικὸ Διάταγμα. ⁵⁴	47

Ἐάν λάβει κανεὶς ὑπόψη τὰ διαλαμβανόμενα στὴν ἀνωτέρω, ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1842, ἀναφορά τοῦ Ν. Χρυσόγελου, σύμφωνα μετ' ἄπο τὰ ὅποια ὁ Καλλίνικος «καὶ διὰ τὸ γῆρας καὶ διὰ τὴν π ρ ὀ δ ὄ ο ε τ ὠ ν ἐπισυμβῆσαν αὐτῷ ἀποπληξίαν, ἀδυνατεῖ νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντά του», ἀλλὰ καὶ ἔγγραφο τοῦ ἰδίου, ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1841, στὸ ὅποιο ἀναφέρεται ὅτι «οἱ περὶ τὸν γηραιὸν τοῦτον Ἀρχιερέα, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν παντελῆ αὐτοῦ σωματικὴν καὶ νοερὰν ἀνικανότητα, γράφοντες οἱ ἴδιοι τὰς ἀδείας τῶν γάμων κλπ.»,⁵⁵ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι, τὰ ἀπὸ τοῦ 1842 καὶ ἐξῆς, ἀνωτέρω ἔγγραφο, δὲν ἔχουν ὑπογραφῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Καλλίνικο, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ περιγύρου του, οἱ ὅποιοι ἐκμεταλλεύονταν τὴν ἀσθένειά του. Τὴν ἔν γένει κατάστασι τῆς ὑγείας καὶ, ἰδιαίτερα, τῆς φτώχειας του γνώριζε καλά, ὅπως φαίνεται, ἡ Ἱερά Σύνοδος. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ ἔγγραφο τῆς πρὸς τὴν Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἡ ὁποία τῆς εἶχε διαβιβᾶσει αἴτησι τοῦ Π. Μπάου περὶ καταβολῆς 1000 γροσίων πού εἶχε δανείσει τὸ 1819 τὸν Καλλίνικο. Τὸ ἔγγραφο (ἀριθ. 11491/30-4-1843) ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἀπαντῶσα ἡ Σύνοδος ἐπὶ τῆς, ἀπὸ 4 Μαρτίου ἐ.ε., ἀναφορᾶς τοῦ Πέτρου Μπάου, κρίνει εὐλογον νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὴν Β(ασιλικήν) ταύτην Γραμματείαν, ὅτι τὸ χρέος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐξόφλησιν ἀπαιτεῖ οὗτος, εἶναι ἐκ τῶν λεγομένων αὐλικῶν χρεῶν καὶ εἶναι χρέος τῆς ἐπαρχίας καὶ οὐχὶ ἴδιον τοῦ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Μήλου σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου. Καὶ ἐπειδὴ περὶ τῶν τοιαύτης φύσεως χρεῶν, ὡς γνωρίζει καὶ ἡ Β(ασιλική) αὕτη Γραμματεία, δὲν ἐλήφθη εἰσέτι κανέν μετρον, δὲν δύναται ἡ Σύνοδος νὰ προτρέψῃ ἢ ἄλλως νὰ παρακινήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐξόφλησιν αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ἴδιον αὐτοῦ ἂν ἦτον τὸ χρέος αὐτό, πάλιν δὲν ἠδύνατο ἡ Σύνοδος νὰ πράξῃ τι γνωρίζουσα ὅτι ὁ διαληφθεὶς

49. «Κιμωλιακά», Δ' (1974), σελ. 184.

50. Γ.Α.Κ., ὁ.π.π.

51. «Κιμωλιακά», Δ' (1974), σελ. 137.

52. Ὁ.π.π., σελ. 120.

53. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Σίφνου Ἐπισκοπή, Θυρίς 115-Φάκ. 1.

54. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Μήλου Ἐπισκοπή, Θυρίς 98-Φάκ. 1.

55. Αὐτόθι.

ἐπίσκοπος εὐρίσκεται εἰς ἔνδειαν ἄκραν ἔχων διὰ τὴν πολυχρόνιον ἀσθένειάν του πολυειδεῖς ἀνάγκας καὶ στερούμενος καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων.

Ἐπιστρέφεται καὶ ἡ ἀναφορὰ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ.

+ Ὁ Εὐβοίας Νεόφυτος, πρόεδρος.

+ Ὁ Μαντινείας καὶ Μεγαλοπόλεως Διονύσιος.

+ Ὁ πρῶν Ἡλείας Ἰωνᾶς

+ Ὁ Κυναίθης Βαρθολομαῖος

Ἄ Β' Γραμματεὺς
(Τ.Σ.) Θεοφάνης Σιατιστεὺς⁵⁶

Ἐπίτροπος τοῦ ἀρχιερέως αὐτῇ τὴν ἐποχὴ διατελοῦσε «σεβάσμιος ἱερομόναχος» ὀνόματι Νεόφυτος Βενέρης,⁵⁷ ὁ ὁποῖος ὅμως ἦταν εὐθυστόφορος καὶ δὲν ἔλαβε μέτρα τῶν αὐτῶν πού περιστοιχοῦσαν τὸν Καλλίνικο καὶ κατεχρῶντο τὴν κατάστασίν του. Τὶς εὐθύνες του ἐπέσημαν ὁ Νικ. Χρυσόγελος, Δήμαρχος τότε τῆς Σίφνου, ὅταν διεπίστωσε τὶς γενόμενες καταχρήσεις, μετ' ἄπο ὑπ' ἀριθμ. 157/356/11 Δεκ. 1841 ἔγγραφο του, τὸ ὅποιο ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Πρὸς τὸν ἐνταῦθα Ἐπισκοπικὸν Ἐπίτροπον
κύριον Νεόφυτον Βενέρην

Σᾶς ἐγκλείομεν ἀντίγραφον τοῦ, πρὸς τὸν ἐνταῦθα σεβασμιωτάτου Ἐπίσκοπον Μήλου, ἔγγραφου μας ὑπ' ἀριθμ. 457, ἐκ τοῦ ὁποίου παρατηρεῖτε ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ Σεβασμιότης του νὰ εἰσπράττῃ διὰ τὰς διδομένας ἀδείας γάμων εἰς τοὺς Δημότας πλεόν τῶν 3 δραχμῶν, ἦτοι 2 διὰ τὸ χαρτόσημον τῆς ἀδείας καὶ 1 διὰ τὰ ὅποια ὁ ζητῶν τὴν ἀδειαν πληρῶναι διὰ τὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἀναφορὰν τῆς αἰτήσεως.

Δὲν σᾶς λανθάνει Κύριε ὅτι τὰ ἀρχιερατικὰ δικαιοῦματα εἰς τοῦτον τὸν Δῆμον εἶναι προσδιορισμένα ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπικυρωμένα μετ' ἄπο ὑπογραφᾶς τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως καὶ τῶν προκατόχων του, τῶν κληρικῶν καὶ τῶν διοικούντων τὸν τόπον προεστώτων, ὡς παρατηρεῖτε εἰς τὸν εὐρισκόμενον Κώδικα εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν οἰκίαν καμ' ὄλον ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος διέταξε νὰ λαμβάνωσιν οἱ ἀρχιερεῖς τὰ συνήθη καὶ νενομισμένα παλαιὰ δικαιοῦματα, παρεχωρήθη διὰ νὰ λαμβάνῃ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰς ἀδείας τῶν γάμων, ἀντὶ παραδῶν τουρκικῶν 56 ἢ λεπτῶν 44, ὡς εἶναι προσδιορισμένον, δραχμὴν 1, ἐκτὸς τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὸ ἥμισυ τοῦ χαρτοσήμου δικαίωμα.

Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν γηραιὸν τοῦτον Ἀρχιερέα ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν παντελῆ αὐτοῦ σωματικὴν καὶ νοερὰν ἀνικανότητα, γράφοντες οἱ ἴδιοι τὰς ἀδείας τῶν γάμων, ἀπαιτοῦσι καὶ λαμβάνουσι δραχ. 4,50 καὶ πλεῖστον ποσῶν πρὸς ἴδιον ὄφελος, φορολογούντες οὕτω τοὺς δημότας ὑπὸ εὐθύνην τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιερέως. Ἡ εὐθύνη αὕτη, διὰ τὴν κατάστασιν ὡς εἴρηται τοῦ Ἀρχιερέως, ἐπιβαρύνει εἰς ὑμᾶς, ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ. Ὀφείλετε διὰ ταῦτα καὶ τὸ χρέος σᾶς ἀπαιτεῖ, παρευρισκόμενοι πάντοτε πλησίον τῆς σεβασμιότητός του, νὰ γράφετε τὰς ἀδείας ἀντ' αὐτοῦ, λαμβάνοντες τὸ διατεταγμένον δικαίωμα δρχ. 3 καὶ χειραγωγούντες εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἄλλων καθηκόντων του, διὰ νὰ μὴ συμβαίνωσι παρεκτροπαὶ προσβάλλουσαι καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας καὶ τοὺς Νόμους καὶ τὰς διατάξεις τῆς Β(ασιλικῆς) Κυβερνήσεως.

Ἐπαναλαμβάνομεν νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι διὰ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἀρχιερεὺς εὐρίσκεται, ὑμεῖς θέλετε δώσει λόγον, ὅπου ἀνήκει, διὰ πᾶσαν πράξιν ἀρχιερατικὴν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ νενομισμένα.

Ὁ Δήμαρχος
(Τ.Σ.) Ν. Χρυσόγελος.⁵⁸

Ὁ Χρυσόγελος δὲν παρέλειψε νὰ ἐνημερώσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ τὸν εἰσαγγελέα, ἔγραψε δὲ καὶ στὸν Διοικητὴ Σύρου τὴν ὑπ' ἀριθμ. 59/14-2-1842 ἀναφορὰ του,

56. Γ.Α.Κ./Ἰπ. Παιδ., Σίφνου Ἐπισκοπή, Θυρίς 115-Φάκ. 1.

57. Αὐτόθι.

58. Αὐτόθι.

στήν όποία, άφοϋ περιέγραψε τήν κατάσταση τοϋ Καλλινίκου καί τήν εϋθινοφοβία τοϋ, κατά τ' άλλα «σεβασμίου ιερομονάχου» καί επισκοπικοϋ έπιτρόπου, προσέθεσε:

«Άλλ' ό ρηθείς επισκοπικός έπίτροπος πρός άποφυγήν πάσης εϋθύνης, παραιτείται τοϋ χρέους τούτου καί ό Άρχιερεύς μεμονωμένος παρασύρεται από τόν Μ.Κ. Μάτσαν, έκπληροϋντα έξ άρχής παρ' αϋτῶ χρέη γραμματέως, όστις έξακολουθεί νά πράττει άϋθαιρέτως όσα καί πρότερον»⁵⁹

Ό έν λόγω Μ(αρίνος) Κ. Μάτσας, γραμματεύς από παλαιά, όπως φαίνεται, τοϋ Καλλινίκου, ήταν ό καταχρώμενος τής άνικανότητος τοϋ τελευταίου καί, προφανῶς ό συντάκτης όλων τών έγγραφων πού φέρεται, κατά τ' άνωτέρω, ότι ύπέγραψε αϋτός κατά τήν επί δύο χρόνια βαρύτατη άσθένειά του. Κατά τό διάστημα τούτο ό Καλλινίκος δέν ήταν σε θέση νά άσκήσει τά άρχιερατικά καθήκοντά του, γι' αϋτό καί ή Ί. Σύνοδος, όταν έπρόκειτο νά χειροτονηθεί «είς ιεροδιάκονον καί πρεσβύτερον ό έκ Κιμώλου κύριος Φραγκούλης Λογοθέτης», παρήγγειλε στόν έφησυχάζοντα στη Σίφνο πρῶην μητροπολίτη Βελιγραδίου Άνθιμο Λαδόπουλο νά τελέσει αϋτός τή χειροτονία.⁶⁰ άντί τοϋ οικείου ιεράρχου.

Τέλος, κατά τήν ήμέρα πού ό πρῶην Βελιγραδίου χειροτονούσε τόν Λογοθέτη (21 Άπριλίου 1843), ό Σίφνου καί Μήλου Καλλινίκος παρέδιδε, πλήρης ήμερῶν, τό πνεϋμα στόν Κύριο.

59. Αϋτόθι.

60. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Άνθιμος Λαδόπουλος Μητροπολίτης Βελιγραδίου, «Σιφνιακά», τόμ. Γ' (1993), σελ. 120.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ

Α' Τά περιουσιακά τοϋ θανόντος καί τής μητροπόλεως.

Τήν είδηση τοϋ θανάτου τοϋ Καλλινίκου μετέδωσε τήν έπομένη ήμέρα (24 Άπριλίου) στην Ί. Σύνοδο καί τή Διοίκηση Σύρου, ό επισκοπικός έπίτροπος Νεόφυτος Βενέρης.¹ Ό Διοικητής Σύρου, μέ τό ύπ' αριθμ. 1478/28 Άπριλίου 1843 έγγραφό του, έγραψε «πρός τήν επί τών Έκκλησιαστικῶν Β. Γραμματεϊάν: Είδοποιούμεν τήν Β. Γραμματεϊάν ότι ό Σ(εβασμιώτατος) Μητροπολίτης Μήλου άπεβίωσε τήν 21 τοϋ ήδη φθίνοντος».²

Ό έπίτροπος Νεόφυτος Βενέρης προήλθε, επίσης, στην καταγραφή τής προσωπικής περιουσίας τοϋ θανόντος, καθώς καί τής επισκοπικής καί ύπέβαλε τόν σχετικό κατάλογο στόν Ύποδιοικητή Μήλου:

«Κατάλογος τών ιδιοκτήτων ειδῶν τοϋ μακαρίτου Μητροπολίτου Μήλου Καλλινίκου, εύρεθέντων έντός τής Μητροπόλεως, ως έπεται:

- 1) Άντίγραφο μιάς κοινής όμολογίας τής Νήσου Άστυπαλαίας διά γρόσια 4170 κεφ(άλαιο).
- 2) Όμολογία τής νήσου Άνάφης διά γρόσια 200 κεφ(άλαιο).
- 3) Όμολογία κοινή τής νήσου Μήλου διά γρόσια 800 κεφάλ.
- 4) Όμολογία κοινή τής νήσου Ίου διά γρόσια 200 κεφάλ.
- 5) Όμολογία κοινή τής νήσου Σερίφου διά γρόσια 2000 κεφάλ.
- 6) Όμολογία κοινή τής νήσου Σικίνου διά γρόσια 300 κεφάλ.
- 7) Όμολογία κοινή τής νήσου Κιμώλου διά γρόσια 500 κεφάλ. έσχισμένη.
- 8) Όμολογία ιδιωτική τοϋ Άντωνίου Μπέλη έσχισμένη.
- 9) Όμολογία κοινή τής νήσου Άνάφης διά γρόσια 250 κεφ.
- 10) Όμολογία ιδιωτική τοϋ Θεοδώρου Λουλουδή διά δρχ. 25.
- 11) Όμολογία ιδιωτική τής Μοσχούς Α. Γρυπάρη διά δρχ. 193.
- 12) Όμολογία ιδιωτική τοϋ Πέτρου Ί. Πάου διά γρόσια 1000.
- 13) Άποδεικτικόν τής Δημαρχίας Άστυπαλαίας ύπ' αρ. 56/27-8-1839.
- 14) Έν ιδιωτικόν έξοφλητικόν.
- 15) Μία άμμοθήκη άργυρά.
- 16) Τό κατάστιχον τής δοσοληψίας του.
- 17) Μία ιδιωτική σφραγίς άργυρά.
- 18) Έν έγκόλλιον χρυσοϋν μέ τήν θήκην του.
- 19) Έν τείλιγμα μέ διάφορα έγγραφα, άποδεικτικά άλληλογραφίας του κτλ.
- 20) Έν άρολόγιον μικρόν τής ζέπης καί 4 κομβία άργυρά.
- 21) Διάφορα πατριαρχικά έγγραφα.
- 22) 4 ύποκάμισα μεταξωτά.
- 23) 2 έσώβρακα βαμβακομέταξα.
- 24) 6 νιπτομανδήλας.
- 25) Διάφορα άντεριά καί ζουμπέδαις.
- 26) Ένα τείλιγμα μέ διάφορα έσώρουχα.

1. Γ.Α.Κ./Ύπ. Παιδ., «Σίφνου Έπισκοπή», Θυρίς 115-Φάκ. 1, όπου έγγραφο ύπ' αριθμ. 11491/168/30-4-1843 τής Ί. Συνόδου.

2. Αϋτόθι.

- 27) 4 γούνες, 3 κοντογούνια και δύο παλαιασάτρηρα ενός κιβωτίου.
- 28) Έν κιβώτιον με διάφορα εσώρουχα και εξώρουχα.
- 29) Ένας σταυρός με τήν θήκην άργυρόχρυσον.
- 30) Δύο πατερίτσες και ένα χοσδράνι.
- 31) Ένας μανδύας.
- 32) Έν περιζώνιον.
- 33) Τέσσαρες σάκοι και έν στιχάριον.
- 34) Δύο ώμόφορα, μικρόν και μεγάλο, και δύο επιτραχήλια χρυσά.
- 35) Μία ζυγή ύπομάνικα κεντητά.
- 36) Έν τσατήρι, έν σινί και έν καζάνι και έν τηγάνι.
- 37) Διάφορα βιβλία έκκλησιαστικά άναγκαία της άκολουθίας και λουπάς άρχιερατικός έργασίας.
- 38) Ένα στρώμα ένας σερτές και δύο παπλώματα.
- 39) Έν κιβώτιον.
- 40) Τρία βουτσιά και έτερα διάφορα πιθάρια.

Κατάλογος τών άνηκόντων εις τήν Έπισκοπήν.

- 1) Έν κιβώτιον μ' όλα τά άρχεία της Έπισκοπής, έν οίς και ή σφραγίς.
- 2) Δεκαέξ τεμάχια διάφορα βιβλία έκκλησιαστικά.
- 3) Έν ώρολόγιον κρεμαστόν.
- 4) Μία κλίνη (καργιόλα) σιδηρά, παλαιά.
- 5) Ένα τραπέζι.
- 6) Τρία στρώματα, δύο σοφάδες, τρία μεντέρια με ένδεκα μαξιλάραις.
- 7) Τρία κιβώτια έσφραγισμένα περιέχοντα διάφορα σκεύη και ιερά άμφια τών διαλυθέντων γυναικείων μοναστηριών.
- 8) Έν μικρόν χαράνι έν ώ χύνονται κηρία.
- 9) Μία πατερίτσα παλαιά και μία ράβδος.
- 10) 4 καθέκλαι παλαιά.
- 11) Μίαν οικίαν συγκεimenήν από μίαν αίθουσαν, δύο δωμάτια και τά ύπόγεια.
- 12) Μίαν άμπελον εις τήν θέσιν Μαρίνου.
- 13) Χωράφια λωρία εις τήν θέσιν Σελλάδι.
- 14) Μίαν άποθήκην εις τήν θέσιν Σεράλια, άνώγειον και κατώγειον.

Νεόφυτος Βενέρης

Προστίθενται ένταύθα και τά άκίνητα κτήματα της έπισκοπής έν Μήλω: 3 τρία χωράφια πλησίον άλλήλοις κείμενα εις τήν Παλαιάν Χώραν.

Έν Μήλω τήν 26 Μαΐου 1843

Ό Υποδιοικητής Μήλου
(Τ.Σ.) Ιωάννης Γ. Κριεζής

Ό έπισκοπικός έπίτροπος
Σακελλίων ιερέυς.³

Η Γραμματεία τών Έκκλησιαστικών ζήτησε επίσης νά πληροφορηθεί άν ό Καλλινίκος είχε άφίσει διαθήκη. Ό Υποδιοικητής Μήλου, με τό ύπ' αριθμ. 809/24 Ιουνίου 1843, έγγραφο του ανέφερε:

«Η Β(ασιλική) Διοίκησις Σύρου διά της ύπ' αριθμ. 2035 διαταγής μās προσκαλεί νά διαβιβάσωμεν προς τήν Β(ασιλικήν) ταύτην Γραμματείαν αντίγραφον της διαθήκης του μακαρίτου έπισκόπου Μήλου, άν ύπάρχη τοιαύτη.

Σπεύδομεν λοιπόν ν' αναγγείλωμεν ότι ό μακαρίτης έπίσκοπος Μήλου δέν έκαμε διαθήκην, διότι ό Γραμματεύς της Υποδιοικήσεως ήτον εις τήν Σίφνον καθ' ήν ήμέραν άπεβίωσεν ό ρηθείς έπίσκοπος και παρευρέθη εις τήν καταγραφήν τών κτημάτων αυτου και έγγράφων, άλλ' ούτε διαθήκη εύρέθη, άλλ' ούτε έγινε τοιαύτη ως έπληροφωρήθη παρά του έπισκοπικού έπίτροπου και άλλων άξιοπίστων».⁴

3. Συμμεωνίδη Μ.Σ., Τά περιουσιακά της Μητροπόλεως και του Μητροπολίτου Σίφνου καλλινίκου, έφημ. «Σιφναϊκά Νέα», περιόδ. Δ', έτος 5ο (Μάιος 1993), φ. 50.

4. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., «Σίφνου Έπισκοπή», Θυρίς 115-Φάκ. 1.

Μετά ταυτα, ή Γραμματεία, με διάφορα έγγραφα, έδωσε οδηγίες στον Δήμαρχο Σίφνου και τον έπισκοπικό έπίτροπο επί της τύχης τών άκινήτων, επί του ποια από τά λοιπά περιουσιακά ήταν ή όχι της έπισκοπής, επί τών δύο κιβωτίων με τά ιερά σκεύη τών διαλυθέντων γυναικείων μοναστηριών και του τρόπου διαθέσεώς τους σε ιερείς και ένοριακούς ναούς της Σίφνου ή άποστολής τους στο Δημόσιο Ταμείο κλπ.⁵ Μεγάλη επίσης άλληλογραφία αναπτύχθηκε για τήν καταγραφή και περιγραφή τών βιβλίων της βιβλιοθήκης της έπισκοπής.⁶

Β' Η τύχη της Έπισκοπής.

Μετά τον θάνατο του Καλλινίκου, ή Ίερά Σύνοδος άπηύθυνε προς τήν Γραμματεία τών Έκκλησιαστικών τό έπόμενο, ύπ' αριθμ. 11531/187/7-5-1843, έγγραφο:

«Έξ αναφοράς του έν Σίφνω ιερομονάχου Νεοφύτου Βενέρη από 24 του λήξαντος μηνός πληροφορείται ή Σύνοδος τήν άποβίωσιν του, κατά τήν Έπισκοπήν Μήλου, σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κυρίου Καλλινίκου, συμβάσαν τήν 21 του αυτου μηνός. Όθεν κρίνει εύλογον ή Σύνοδος νά φέρη τοϋτο εις γνώσιν της Β(ασιλικής) ταύτης Γραμματείας και έν ταυτώ νά παρακαλέση αυτήν νά διατάξη ήδη κατά τά διατεταγμένα τά προς ένωσιν της χηρευσάσης ήδη έπισκοπής Μήλου μετά της Μητροπόλεως του Νομου της Έπισκοπής Κυκλάδων και έπομένως νά γνωστοποιήση τοϋτο και εις τήν Σύνοδον διά νά πράξη και αυτη προς τοϋτο κατά συνέπειαν, ότι έκ τών καθηκόντων της.

+ Ό Εύβοίας Νεόφυτος, πρόεδρος.

+ Ό Μαντινείας και Μεγαλοπόλεως Διονύσιος

+ Ό πρώην Ήλείας Ίωνās

+ Ό Κιναιίτης Βαρθολομαίος

(Τ.Σ.) Ό Β' Γραμματεύς
Θεοφάνης Σιατιστεύς».⁷

Η Ί. Σύνοδος άπηύθυνε τό άνωτέρω έγγραφο στη Γραμματεία τών Έκκλησιαστικών στηριζομένη στις διατάξεις του, από 20 Νοεμβρίου/2 Δεκεμβρίου 1833 Όργανικού Διαταγματος «περί προσωρινής διαιρέσεως τών Έπισκοπών του Βασιλείου», με τό όποιο προβλέπονταν ή ύπαγωγή, μετά τή χηρεία της, της μητροπόλεως Σίφνου στην νεοϊδρυμένη έπισκοπή τών Κυκλάδων.⁸ Ό Γραμματεύς τών Έκκλησιαστικών, με τό ύπ' αριθμ. 20615/8-5-1843 έγγραφό του προς τον Βασιλέα, ζήτησε «τήν Ύψηλήν της Ύ(μετέρας) Μεγαλειότητος άδειαν διά νά ενεργήσει συμφώνως προς τάς διατάξεις του ειρημένου Γ' άρθρου του Όργανικού Διατάγματος και είδοποιήσω έπομένως και τήν Ίεράν Σύνοδον και τήν άρμοδιαν Διοικητικήν Αρχήν» περί της ένώσεως της έπισκοπής Σίφνου με εκείνην τών Κυκλάδων, διεβίβασε δέ και σχέδιο βασιλικού Διατάγματος προς ύπογραφήν. Τοϋτο έχει ως έξης:

Όθων κτλ.

Έπί τή ύπ' αριθμ. 20615 έκθέσει της Ήμετέρας επί τών Έκκλησιαστικών κτλ. Γραμματείας και κατά τάς διατάξεις του Γ' άρθρου του, από 20 Νοεμβρίου/2 Δεκεμβρίου 1833 Όργανικού Διατάγματος, ή προσωρινή Έπισκοπή Μήλου, ήτις διά τήν άρτίως

5. Επί τών θεμάτων αυτών βλ. στοϋ Συμμεωνίδη Μ.Σ. α) Τά ιερά άμφια της Μητροπόλεως Σίφνου, έφημ. «Σιφναϊκά Νέα», περιόδ. Δ', έτος 5ο (Ιουλ.-Αϋγ. 1993), β) Η τύχη τών ιερών άντικειμένων τών γυναικείων μονών της Σίφνου, έφημ. «Σιφναϊκά Νέα», περιόδ. Δ', έτος 5ο (Ιουλ.-Αϋγ. 1993), φ. 52 και Σεπτεμ. 1993, φ. 53, γ) Τά βιβλία της Μητροπόλεως Σίφνου, έφημ. «Σιφναϊκά νέα», περιόδ. Δ' έτος 5ο (Οκτ.-Νοεμ. 1993), φ. 54-55.

6. Δύο από τά βιβλία αυτά, χειρόγραφα, δόθηκε έντολή και παραδόθηκαν στην Έθνική Βιβλιοθήκη.

7. Γ.Α.Κ., δ.π.π.

8. Βιτάλη, Αί τελευταία ήμέραι κλπ.

συμβάσαν τελευτήν τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κυροῦ Καλλινίκου μένει χηρεύουσα, ἐνοῦται μέ τὴν μόνιμον Ἐπισκοπὴν τοῦ ἐν ᾧ κεῖται Νομοῦ Κυκλάδων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ... 1843»⁹

Ὅμως τὸ σχεδίο αὐτὸ Διατάγματος δὲν ὑπεγράφη, ἐνόση, πιθανόν «τῆς ὀριστικῆς περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀποφάσεως τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως» μέ ἀποτέλεσμα ἡ ἐπαρχία νά παραμείνει χωρὶς πνευματικὴ προστασία. Τὸ ζήτημα ἀπασχόλησε τὴν Ἱερά Σύνοδο, ἡ ὁποία ἠθέλησε νά ἀναθέσει τὸ ἔργο τοῦτο στοὺς ἐπισκοπικούς ἐπίτροπους προσωρινά, πλὴν ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐξέφρασε τὴ γνώμη ὅτι οἱ ἐπισκοπικοὶ ἐπίτροποι ἦταν ἐπίτροποι τοῦ Καλλινίκου, ὅταν αὐτὸς ἦταν ἐν ζωῇ, ἀπὸ τοῦ θανάτου ὅμως αὐτοῦ «ἔπαυσαν νά εἶναι ἐπίτροποί του» καὶ δὲν εἶχαν νόμιμο διορισμό ὅλες δὲ οἱ πράξεις τους θά προσέκρουαν στὸν Ποινικὸ Νόμο.¹⁰ Γνώμη τῆς Γραμματείας ἦταν νά διορισθεῖ ἀπὸ τὴ Σύνοδο, ὡς ἔξαρχός της, «ὁ γεινιάζων ἐπίσκοπος» ἢ ἕνας ἐκ τῶν σχολαζόντων ἀρχιερέων γιὰ νά ἐκτελεῖ «πρὸς καιρόν... καθήκοντα πνευματικοῦ ποιμένος πρὸς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν τῶν μενόντων ἄνευ πνευματικῆς προστασίας...».¹¹ Ἡ Σύνοδος διεφώνησε γιατί ὁ διορισμὸς ἐξάρχου σὲ χηρεύουσα ἐπισκοπὴ προσέκρουε στοὺς ἱεροὺς Κανόνες καὶ πρότεινε «ἵνα ἀνατεθῇ προσωρινῶς» ἡ ἐπισκοπὴ Μήλου «ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διεύθυνσιν... τοῦ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Κυκλάδων σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κυρίου Δανιήλ, ὡς γεινιάζοντος, συμφώνως πρὸς τὸν ἰδ' κανόνα τῶν θείων Ἀποστόλων».¹² Ἡ Γραμματεία διεφώνησε καὶ πάλι καὶ στὴν ἐπιθυμία της νά μὴ πληρῶνει συντάξεις σὲ σχολάζοντες ἀρχιερεῖς, ἀντιπρότεινε νά διορισθεῖ στὴ Σίφνο ὁ ἐπίσκοπος πρῶην Ζαρνάτας Γαβριήλ.¹³ Ἡ Ἱερά Σύνοδος τήρησε σθεναρὴ στάση καὶ δὲν ἀποδέχτηκε τὴν πρόταση τῆς Γραμματείας, μέ ἀποτέλεσμα ἡ κατάσταση νά διαωνίζεται, μέχρι τοῦ τόν Μάρτιο τοῦ 1844 γνωστοποίησε στὴν τελευταία ὅτι στίς χηρεύουσες ἐπισκοπές «ἡ ἀταξία τοῦ κλήρου προβαίνει ἐπὶ τὸ χεῖρον, τὰ δὲ ἐν αὐταῖς ἱερά καταγῶγια κατήντησαν εἰς παραλυσίαν καὶ αἱ περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικά καθ' ἑκάστην γενόμενα καταχρήσεις προήχθησαν εἰς τοσοῦτον, ὥστε προξενούσι φρίκην εἰς πάντα χριστιανόν»¹⁴ καὶ τὴν ἔθεσε ἐνώπιον τῶν εὐθυνῶν της.

Κατόπιν τούτου κάμφθηκε ἡ ἀδιαλλαξία τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε νά προτείνει τὸν διορισμὸ Ἀρχιερατικῶν Τοποτηρητῶν, προτεινομένων ἀπὸ τὴ Σύνοδο.

Κατόπιν τούτου ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπεφάσισε στίς 14 Ἀπριλίου 1844 ὅπως «εἰς τὰς χηρεύουσας ἐπισκοπὰς Ἀργολίδος, Κορινθίας, Μεσσηνίας καὶ Σίφνου» διορισθοῦν Ἀρχιερατικοὶ Τοποτηρηταὶ «οἱ πρωτοσύγκελλοι Γεράσιμος Παγώνης, Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, Ἱερόθεος Παπαθανασόπουλος καὶ Θεοφάνης Σιατιστεὺς»¹⁵ ἀντίστοιχα. Ἄν ὁ τελευταῖος ἀνέλαβε καθήκοντα στὴ Σίφνο εἶναι ἄγνωστο. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅχι καὶ τοῦτο γιατί τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1844 στὴ Σίφνο ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι ἐπισκοπικός ἐπίτροπος ὁ ἱερομόναχος Νεόφυτος Βενέρης,¹⁶ ἐνῶ στίς 22 Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους, ἡ Ἱερά Σύνοδος, μέ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 12739/435 ἔγγραφο της ἀνέθεσε «τὸ

9. Γ.Α.Κ., ὁ.π.π.

10. Ἀτέση Βασ., μητροπολ. πρ. Λήμνου, Ἐπίτομος Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερα, ἐν Ἀθήναις 1948, τόμ. Α', σελ. 141.

11. Ὁ.π.π.

12. Ἀτέση, Ἐπίτομος, σελ. 152-154.

13. Αὐτόθι.

14. Ἀτέση, Ἐπίτομος, 154-155.

15. Βιτάλη, Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι κλπ.

16. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., «Σίφνου Ἐπισκοπὴ», Θυρίς 115-Φάκ. 1, ὅπου πρωτόκολλο καταγραφῆς ἱερῶν ἀντικειμένων πού παρεδόθησαν πρὸς φύλαξιν στὴ Μονὴ Βρύσης.

τῆς πνευματικῆς πατρότητος λειτουργήματα στὴν Κίμωλο μέχρις ὅτου διορισθῇ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Μήλου κανονικός ἐπίσκοπος εἰς τὸν ἱερομόναχον καὶ σκευοφύλακα Ἰωσήφ Κυπριανόν, ὡς ὁμολογούμενον ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Κιμῶλου ἕνα τῶν εὐδοκίμων καὶ ἀξίων πρὸς τὴν ὑπουργίαν ταύτην ἱερέων».¹⁷ Δηλαδή ἡ Σύνοδος, ὡς κεφαλὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, διόριζε σὲ ὅλα τὰ νησιά τῆς ἐπισκοπῆς Σίφνου-Μήλου ἀπὸ ἕναν ἐπισκοπικὸν ἐπίτροπο γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ πνευματικοῦ ἔργου. Γνωρίζουμε ἀκόμη ὅτι βραδύτερα, κατὰ τὰ ἔτη 1850-1851 ἐπισκοπικός ἐπίτροπος Σίφνου διατελοῦσε ὁ Σακελλάριος Βερνίκος,¹⁸ μέχρι τοῦ ἔτους 1852, ὅποτε, μέ τὸν Νόμο Σ'9 Ἰουλίου «περὶ ἐπισκοπῶν καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους τελοῦντος Κλήρου...», ἡ ἐπισκοπὴ Σιφνομήλου ὑπήχθη ὀριστικὰ ὑπὸ τὴν Ἐπισκοπὴ Σύρου,¹⁹ μέχρι σήμερα. Ἀπὸ τῆς ὑπαγωγῆς της στὴν ἐπαρχία τῆς μητροπόλεως Σύρου τὴ Σίφνο διεποίμαναν οἱ μητροπολίτες: α) Δανιήλ Κοντούδης, μέχρι τὸ 1862, β) Ἀλέξανδρος Λυκούργος (1866-1875), γ) Μεθόδιος Παπαναστασόπουλος (1882-1903), δ) Ἀθανάσιος Λεβεντόπουλος (1907-1929), ε) Φιλάρετος Ἰωαννίδης (1930-1960) καὶ στ) Δωρόθεος Στέκας, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1965 μέχρι καὶ σήμερα.²⁰

17. Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδ., «Μήλου Ἐπισκοπὴ», Θυρίς 98-Φάκ. 1.

18. «Σιφνιακά», τόμ. Β' (1992), σελ. 92, 98.

19. Βιτάλη, ὁ.π.π.

20. Ἀτέση, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 246.

ΜΕΡΟΣ Δ΄
ΜΟΝΑΣΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ – ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος τοῦ Μογκοῦ
(Σχέδιο Φ. Τριανταφύλλου)

Α'. ΜΟΝΑΣΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Περί τοῦ μοναστικοῦ βίου στή Σίφνο κατά τοὺς, πρό τοῦ 17ου αἰῶνος, χρόνους, δέν εἶναι δυνατόν νά γίνει λόγος, ἐλλείψει ιστορικῶν μαρτυριῶν, χωρίς τοῦτο νά σημαίνει καί ἀνυπαρξία του. Γνωστό εἶναι ὅτι ἡ Μονή τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁμώνυμου ὄρους, ἀνιδρυμένη περί τό 1154, παρά τήν ἔλλειψη πληροφοριῶν κατά τοὺς μεταγενέστερους αἰῶνες, φαίνεται ὅτι λειτουργοῦσε μέχρι τά μισά τοῦ 17ου αἰ. (1654) ὡς μικρό ἡσυχαστήριο «ἐναςκουμένων πατέρων». ¹ Εἶναι λοιπόν πιθανόν ὅτι κατά τοὺς παλαιότερους χρόνους λειτουργοῦσαν στό νησί μικρά ἡσυχαστήρια μέ μικρό ἀριθμό μοναχῶν, ² ἄν κρίνουμε ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ γνωστές μεγάλες ἢ μικρότερες μονές ἐμφανίζονται, βάσει ἀπηκριβωμένων πληροφοριῶν, μόλις κατά τόν 17ο αἰ. Ἀπό τά γυναικεία μοναστήρια, ἐκεῖνο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Μογκοῦ, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε παλαιότερο ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος τοῦτου, ἄν ἀναλογισθοῦμε ὅτι περί τό 1650 ἦταν ἤδη σέ μεγάλη ἀκμή, τό δέ 1655 ἀνακηρύχθηκε πατριαρχικό σταυροπήγιο. Εἶναι, ἐπίσης, πολύ πιθανόν ὅτι ἡ ἔλλειψη μεγαλύτερων μοναστηριῶν ἦταν ἡ αἰτία πού ὀδηγοῦσε τοὺς Σιφνίους, πού ἐπιθυμοῦσαν νά μονάσουν, στό μέγала μοναστικά κέντρα τῆς Πάτμου καί τοῦ Ἁγίου Ὀρους περί τά τέλη τοῦ 16ου καί τῆς ἀρχῆς τοῦ 17ου αἰῶνος. Δύο ἀπ' αὐτούς, ὁ Ἱερεμίας τοῦ Ὀρφανοῦ καί ὁ Νικηφόρος Τρουλλίδης, ἱερομόναχοι τῆς ἀγιορείτικης Σιμωνόπετρας, ἐπέστρεψαν βραδύτερα στή Σίφνο, ὅπου, στήν ἐπιθυμία τους νά πληρώσουν τά μοναστηριακά κενά, ἀνίδρυσαν τίς μικρές μονές τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου (1629) καί τοῦ Ἁγίου Ἀντύπα (1636), ἀντίστοιχα. Ἐτσι, ἐκτός ἀπό τό μετόχι τῆς Σωτήρας τῆς Μονῆς Θεολόγου τῆς Πάτμου, μαρτυρούμενο τουλάχιστον ἀπό τοῦ ἔτους 1587, ⁴ τά λοιπά μοναστήρια ἀνοικοδομήθηκαν ἀπό τοῦ ἔτους 1629 καί ἐξῆς.

Ὁ Κρητικὸς μοναχὸς Ἀγάπιος Λάνδος, ὁ ὁποῖος «περιῆλθε σπουδάζων τήν πολιτείαν τῶν ἐν Ἀνατολῇ μοναχῶν περί τās ἀρχάς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος», ἀναφέρει ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς Σίφνου οὔτε «κἂν ἄρτον κρίθινον δέν χορταίνου, οὔτε ράσα ἢ ἄλλα ἱμάτια ἔχουσιν». ⁵ Ἡ μαρτυρία βεβαιώνει τήν ἀνυπαρξία ἱκανῶν πόρων ἀνεγέρσεως μεγάλων μονῶν ἀπό τοὺς Σιφνίους μοναχοὺς. Ἐτσι, «διά βοήθεια πολλῶν πτωχῶν καί ὠφέλεια ψυχῶν», ἀλλά «καί διά ψυχικόν ἐδικόν» του, ὁ μεγαλέμπορος Σίφνου Βασίλειος Λογοθέτης, ἀπεφάσισε τό 1642 νά ἀνεγείρει μεγάλη ἀνδρική μονή, τή μονή τῆς Βρύσης, ⁶ γιά νά καλύψει τό ὑπάρχον κενό.

Ἐκτοτε, καί μετά τήν ἀνέγερση τῆς μεγάλης, ἐπίσης μονῆς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ (1654), σημειώνεται ἰδιαίτερη ἀνάπτυξη τοῦ μοναστικοῦ βίου στή Σίφνο μέ εὐεργετικά ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς κοινωνίας τοῦ νησιοῦ.

1. Συμεωνίδη Μ.Σ., Ἱερά πατριαρχική καί Σταυροπηγιακή Μονή τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ «ἐπὶ τοποθεσία τῶ λόφου τοῦ Ὑψηλοῦ τῶν βουνῶν», τῆς Σίφνου, «Σιφνιακά», Β' (1992) σελ. 24.

2. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, Κεφάλαιο 1ο.

3. Φλωρεντῆ Γ. Χρυσστ., διακόνου, Βραβεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου, Ἀθήναι 1980, σελ. 14, 25.

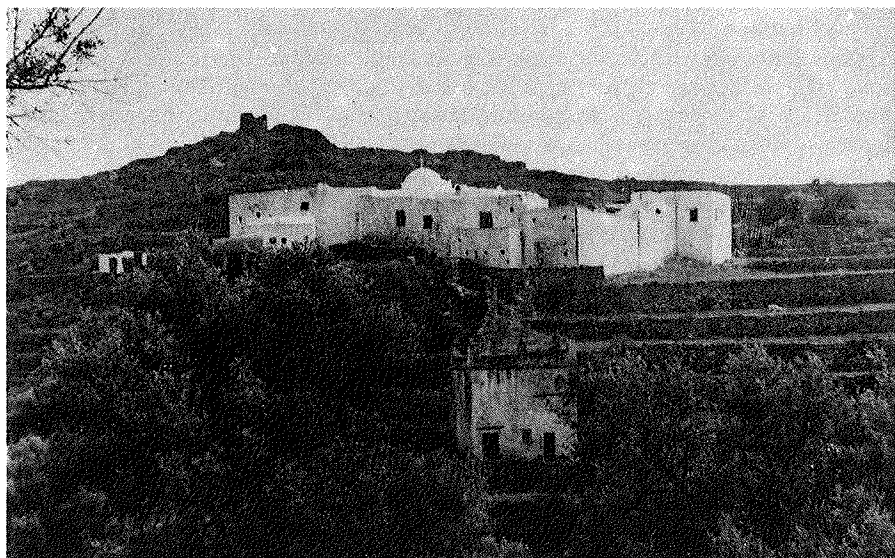
4. Συμεωνίδη, Βρυσσιανή 1981, σελ. 11 ἐπ.

5. Γεδεῶν Ἰ. Μάν., Ἄθως, «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια», ΚΠολις 1884-85, τόμ. 5ος, σελ. 139.

6. Συμεωνίδη, Βρυσσιανή 1981, σελ. 46.

Ἱερά Μονή Προφήτου Ἡλιοῦ.

Ἱερά Μονή Παναγίας Βρυσιανῆς.

Β'. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ

1. Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος Μογκοῦ.

Μονή γυναικῶν, ἀνιδρυμένη πρό τοῦ 1650, μέ μεγάλο πάντοτε ἀριθμό μοναζουσῶν (περί τίς 60). Τό 1655, ἐπί πατριάρχου Ἰωαννικίου Β', ἀνυψώθηκε σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο.⁷ Λειτουργήσε συνεχῶς μέχρι τοῦ ἔτους 1834, ὅποτε καταργήθηκε ἀπό τή Βαυαρική Ἀντιβασιλεία.⁸ Ἐπί μισόν αἰῶνα (1650-1700) φιλοξένησε, ὡς ἐφημέριό της, τόν λόγιο Κρητικό ιερομόναχο Παρθένιο Χαιρέτη, ἄνθρωπο μέ οὐμανιστικές σπουδές καί διδάσκαλο κωδικογράφων.⁹

2. Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος στή Φυτειά.

Μονή γυναικῶν, ἐπίσης, ἀνιδρυμένη πρό τοῦ 1650, δυναμικότητος 40 περίπου μοναζουσῶν.¹⁰ Τό 1671, ἐπί πατριάρχου Παρθενίου Δ', ἀνυψώθηκε σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο,¹¹ καταργήθηκε τό 1834. Ἀπό 1835-1854 στέγασε στούς χώρους της τήν Ἑλληνική Σχολή Σίφνου.¹²

3. Παναγία τῆς Βρύσης.

Ἀνοικοδομήθηκε τό 1642 ἀπό τόν μεγαλέμπορο Σίφνου Βασίλη Λογοθέτη σέ χώρο ἰδιοκτησίας τοῦ μετοχίου τῆς Μονῆς Πάτμου.¹³ Μέ δύο πατριαρχικά σιγίλλια τῶν ἐτῶν 1643 καί 1644 ἀνυψώθηκε σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο.¹⁴ Μεγάλη ἀνδρική Μονή – φυτῶριο κληρικῶν τοῦ νησιοῦ καί πολλῶν ἀρχιερέων τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου. Στούς χώρους της λειτουργήσε καί στεγάζεται ἀξιόλογη Βιβλιοθήκη μέ χειρόγραφα καί ἔντυπα βιβλία¹⁵ καί μικρό Μουσεῖο Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης.¹⁶ Εἶναι ἡ μόνη ἐν ἐνεργείᾳ Μονή τῆς Σίφνου.

4. Προφήτης Ἡλίας.

Μικρό ἀνδρικό ἡσυχαστήριο ἀπό τοῦ 1145-1654 ἐπί τῆς κορυφῆς τοῦ ὁμώνυμου ὄρους.¹⁷ Τό 1654 ἐπεκτάθηκε τό κτιριακό συγκρότημά του στήν ὑπάρχουσα φρουριακή μορφή, τόν ἴδιο δέ χρόνο ὁ πατριάρχης Παῖσιος τό ἀνύψωσε σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο.¹⁸ Τό δεύτερο, ἔκτοτε, μεγάλο ἀνδρικό μοναστήρι τῆς Σίφνου, στό ὁποῖο καλλιεργήθηκε ἡ ἀγιογραφική τέχνη μέ ἰδιαίτερη ἐπίδοση.¹⁹ Μετόχια τῆς μονῆς αὐτῆς ὑπῆρξαν ὁ Ταξιάρχης τῆς Σκάφης καί ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος Φυρογίων.²⁰ Τό 1890, ἔλλειπει ἱκανοῦ ἀριθμοῦ μοναχῶν, προσαρτήθηκε στήν ἱερά Μονή τῆς Βρύσης.²¹

7. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 23 ἐπ.

8. Ὁ.π.π., σελ. 50 ἐπ.

9. Τσελίκη Ἀγαμ., Παρθένιος Χαιρέτης, ἕνας ἀγνοημένος κρητικός λόγιος στή Σίφνο (17ος αἰ.), «Τεύχη τοῦ Ε.Λ.Ι.Α.», τόμος πρῶτος (1986) καί Συμεωνίδη, Παρθένιος Χαιρέτης, «Τεύχη τοῦ Ε.Λ.Ι.Α.», τόμος δεύτερος (1989).

10. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 11-12.

11. Συμεωνίδη, ὁ.π.π., σελ. 29 ἐπ.

12. Συμεωνίδη, Ἡ Ἐκπαίδευση στή Σίφνο κ.λπ., «Σιφνιακά», Γ', (1993), σελ. 23 ἐπ.

13. Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1981, σελ. 16 ἐπ.

14. Ὁ.π.π., σελ. 20-21.

15. Ἀνδριώτη-Οἰχαλιώτη, Βιβλιοθήκες τῆς Σίφνου, «Σιφνιακά», παράρτ. ἀριθ. 1, 1994.

16. Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 183 ἐπ.

17. Συμεωνίδη, Ἱερά Πατριαρχική κ.λπ.

18. Ὁ.π.π., σελ. 26-27.

19. Ὁ.π.π., σελ. 72.

20. Ὁ.π.π., σελ. 67-71.

21. Ὁ.π.π., σελ. 54.

5. «Σωτήρας», μετόχι 'Αγ. 'Ιωάννου Θεολόγου-Πάτμου.

Ἐδρα τοῦ ἐν λόγῳ μετοχίου ὑπῆρξεν ὁ σημερινὸς ναὸς τῆς «Σωτήρας», στὸ χωριὸ Σταυρί. Ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1587.²² Τῆ διοίκησίν του ἀσκοῦσε ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου μὲ ἱερομονάχους-οἰκονόμους τῆς, μέχρι τοῦ ἔτους 1646. Τὸ ἔτος αὐτό, ἡ διαχείριση τοῦ μετοχίου καὶ τῆς ἀκίνητης περιουσίας του περιῆλθε στὴ μονὴ τῆς Βρύσης, μὲ τὴν καταβολὴ τριετοῦς ἐνοικίου.²³ Τὸ 1797, ἐπὶ πατριάρχου Γρηγορίου Ε', ἡ Βρῦση ἀπηλλάγη, μὲ σιγίλλιο, τῆς καταβολῆς τοῦ ἐνοικίου,²⁴ ὅλη δὲ ἡ περιουσία τοῦ μετοχίου περιῆλθε σ' αὐτήν.

6. Μετόχι τοῦ Ἁγίου Τάφου.

Μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1629.²⁵ Τὸ 1687 ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος τὸ παρεχώρησε στὴν Κοινότητα Σίφνου γιὰ νὰ στεγάσει στοὺς χώρους τοῦ σχολεῖο, ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ λέγεται τοῦτο Σχολεῖο τοῦ Ἁγίου Τάφου.²⁶ Πρόκειται γιὰ τὴν περιώνυμη, κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα, Σχολὴ τῆς Σίφνου ποὺ ἀναδείχθηκε σὲ Κοινὸ Παιδευτήριο τοῦ Ἀρχιεπελάγου. Τὸ ἐν λόγῳ μετόχι-Σχολεῖο προσέφερε μέγιστο ἐθνικὸ ἔργο στὴ Σίφνο καὶ τὸν Ἑλληνισμό, γενικώτερα, στοὺς χαλεποὺς καιροὺς τῆς τουρκοκρατίας. Λειτουργήσῃ, ὡς σχολεῖο, μέχρι τοῦ ἔτους 1835, ὅποτε ἡ Σχολὴ μεταφέρθηκε στὴ Μονὴ τῆς Φυτειᾶς.²⁷

7. Ἁγιος Ἀρτέμιος.

Μετόχι τῆς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἀνιδρύθηκε τὸ 1629 ἀπὸ τὸν Σίφνιο σιμωνοπετρίτη ἱερομόναχο Ἱερεμία τοῦ Ὁρφانوῦ,²⁸ ὁ ὁποῖος ἡγουμένευσεν σ' αὐτὸ ἐπὶ εἰκοσαετία. Τὸ 1829 ἀνοικοδομήθηκε στὸν περίβολό του τὸ πρῶτο Ἀλληλοδιδασκατικὸ Σχολεῖο τῆς Σίφνου,²⁹ τὸ δὲ 1854 καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή.³⁰ Ὡς μονὴ καταργήθηκε τὸ 1834, ἐλλεῖψει μοναχῶν.

8. Ἁγιος Ἀντύπας.

Μετόχι τῆς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐπίσης. Ἀνιδρύθηκε τὸ 1636 ἀπὸ τὸν Σίφνιο σιμωνοπετρίτη ἱερομόναχο Νικηφόρο Τρουλλίδη.³¹ Ἄγνωστο ἂν, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ τελευταίου (περὶ τὸ 1650), συνέχισε τὴ λειτουργία του. Ἀπὸ τὸ 1821-1825 στέγασε στοὺς χώρους του τὸ πρῶτο προπαιδευτικὸ σχολεῖο τῆς Σίφνου μὲ διδάσκαλο τὸν παιδαγωγὸ Γεώργιο Ψαραυτή.³²

22. Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1981, σελ. 45.

23. Ὁ.π.π., σελ. 51-52.

24. Βιτάλη Φιλάρ., Ἀρχιμ., Ἀνέκδοτον Σιγίλλιον, περιοδ. «Κυκλαδικά», Σύρος 1956, σελ. 229 ἐπ.

25. Σφυρόερα Βλ. Βασ., Ἡ Σίφνος σὲ δύο σχέδια τοῦ 1629, περιοδ. «Ἡ Σιφνιακή», φ. Νοεμβ.-Δεκ. 1967.

26. Γκιών, Ἱστορία, σελ. ια'.

27. Συμεωνίδη, Ἡ Ἐκπαίδευση, κλπ., σελ. 23.

28. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 54 ἐπ.

29. Συμεωνίδη, Τὰ Γράμματα, σελ. 33 ἐπ., Συμεωνίδη, Ἡ Ἐκπαίδευση κλπ., σελ. 50 ἐπ.

30. Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 306.

31. Συμεωνίδη Μ.Σ., Καὶ ὁ Ἁγιος Ἀντύπας, μετόχι τῆς Σιμωνόπετρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐφθμ. «Σίφνος», φ. Μαρτίου 1986.

32. Συμεωνίδη, Τὰ Γράμματα, σελ. 28.

9. Παναγία τοῦ Βουνοῦ.

Ἀνιδρύθηκε τὸ 1813 ἀπὸ τὸν μοναχὸ Γεράσιμο Ἀβρανόπουλο. Τὸ 1816, ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου, ἀνυψώθηκε σὲ πατριαρχικὸ σταυροπήγιο.³³

10. Ἁγιος Συμεών.

Στοιχεῖα περὶ τῆς ἐν λόγῳ μονῆς ἐλλείπουν παντελῶς. Γνωστὴ εἶναι μόνο ἐπιγραφή ἐπὶ ἀποκεκρουμένου μαρμάρου χρονολογίας 1667 καὶ μιὰ ἀχρονολόγητη πληροφορία περὶ ἀποβιώσεως κάποιου ἡγουμένου Βασιλείου.³⁴

Ἱ. Μονὴ Παναγίας Βουνοῦ.

33. Βιτάλη Φιλάρ., Ἀρχιμ., Ἡ ἐν Σίφνῳ Ἱερά Μονὴ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ἐπικεκλημένη «Παναγία τοῦ Βουνοῦ», στὰ «Κιμωλιακά», ἐν Ἀθήναις 1973, τόμ. Γ', σελ. 184 ἐπ.

34. Γκητάκου Χ. Μιχ., Ἀνέκδοτοι Ἐπιγραφαὶ καὶ Χαράγματα ἐκ Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 137, ἐπιγρ. ἀριθ. 160.

ΜΕΡΟΣ Ε'

ΣΙΦΝΙΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

Ίκανός είναι ο αριθμός τῶν Σιφνίων ἱερομονάχων πού κατέλαβαν ἀρχιερατικούς θρόνους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλά καί τῆς Αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, μεγαλύτερος δ' ἴσως ὁ ἀριθμός ἐκείνων πού δέν ἀπεκάλυψε ἀκόμη ἡ ἱστορική ἔρευνα. Δύο ἀπό τοὺς ἀνωτέρω ἀρχιερεῖς ἀνήλθαν σέ πατριαρχικούς θρόνους, τῆς Ἀλεξανδρείας καί τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ δύο ἄλλοι, καθολικοῦ δόγματος, διετέλεσαν ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ὁ ἓνας Ἐνωτικός.

Ἡ ἀναφορά στοὺς ἐν λόγῳ ἀρχιερεῖς γίνεται κατὰ τρόπο σύντομο εἴτε ἐπειδὴ γιά ἀρκετοὺς ἀπ' αὐτοὺς ὑπάρχουν δημοσιευμένες εἰδικές μονογραφίες ἢ ὅμοιες πού θά δημοσιευθοῦν προσεχῶς, εἴτε γιατί ἡ ἔρευνα γιά τοὺς λοιποὺς συνεχίζεται.

Γ. ΣΙΦΝΙΟΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

1. Ἀγαθάγγελος Γαβριηλίδης

Τέκνο τοῦ Σιφνίου Γαβριήλ Γαβριηλίδη καί τῆς, ἐκ Σερίφου, Μαρουδῆς, τῆς γένος Γεωργίου Κόντη Βοεβόδα, γεννήθηκε τό 1818 στή Μαγνησία. Μετά τίς σπουδές του χειροτονήθηκε τό 1837 διάκονος τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Ἀνθίμου τοῦ Κουταλιανοῦ, ὅταν δ' αὐτός ἐξελέγη Οἰκουμενικός Πατριάρχης, διετέλεσε Δευτερεύων τοῦ Πατριαρχείου καί κατόπιν Μέγας Ἀρχιδιάκονος. Τό 1848 ἐξελέγη μητροπολίτης Σβορνικίου (στή Βοσνία - Ἐρζεγοβίνη) καί ἀκολούθως μητροπολίτης Δράμας καί Ζιχνῶν (1861-1872) καί Ἐφέσου (Μαΐος 1872-1893). Διακεκριμένος ἱεράρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, διετέλεσε τοποτηρητής του δύο φορές, τό 1877-78 καί τό 1884.¹

2. Ἀγάπιος Γρυπάρης

Γόνος τῆς μεγάλης σιφναϊκῆς οἰκογενείας τῶν Γρυπάρηδων, διετέλεσε πρωτοσύγκελλος τῆς μητροπόλεως Δέρκων καί, ἀκολούθως, μητροπολίτης Σερρῶν (Δεκ. 1768-Φεβρ. 1778)² καί Κυζίκου (Φεβρ. 1778-πρό Νοεμ. 1794).³ Ἐκ τῶν «γερόντων» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὑπῆρξε προστάτης καί οικονομικός χορηγός τῆς Σχολῆς καί τοῦ Κοινοῦ τῆς Σίφνου, ὅπως καί τῆς Μονῆς τῆς μετανοίας του Παναγίας Βρυσιανῆς.⁴

1. Ζαχοπούλου Κυρίλλου, ἀρχμ., Ὁ Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος ὁ Μάγνης, «Μικρασιατικά Χρονικά», 1940, τόμ. Γ', σελ. 233-243. Τωμαδάκη Β. Νικολ., Μητρόπολις Ἐφέσου, Ἐπαρχία Ἀσίας κατά τήν τουρκοκρατίαν, «ΕΕΒΣ», ΜΓ' (1977-8), σελ. 95.

2. Συμμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 118, Ἀτέση, Ἐπισκοπικοί κατάλογοι, σελ. 238.

3. Ἀλεξοῦδη Ἀνθίμου, Χρονολογικός κατάλογος τῶν ἀπό Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, «Πανελλήνιον Λεύκωμα», Ἀθήναι 1922, τόμ. ΣΤ', σελ. 109 καί Καλινδέρη Μιχ., Τά λυτά ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, Θεσσαλονίκη 1951, σελ. 43.

4. Γκιών, Ἱστορία, σελ. ιθ'. Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 345 κ.ά. Σφυρόερα, Ἐγγραφα τῆς Νήσου Σίφνου, σελ. 9 ἐπ.

3. *Ἀθανάσιος*
Μητροπολίτης Θηβῶν (1773-1790) καὶ ἱκανὸς ἀγιογράφος.⁵ Ἔργα του βρίσκονται στὴ Θήβα καὶ τὴν Ἴο.⁶
4. *Ἀνανίας Βαλέζης*
Πρωτοσύγκελλος τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας καὶ μητροπολίτης Θηβῶν (1812-1820).⁷ Ἀδελφὸς τοῦ Βιδύνης Παΐσιου.
5. *Ἄνθιμος Ἀρτουλάνας*
Μητροπολίτης Προύσης (1666-1672). Ἀκολούθως ἐπέστρεψε στὴ Σίφνο, ὅπου ἐπιδόθηκε στό θεῖο κήρυγμα.⁸
6. *Ἄνθιμος Λαδόπουλος*
Μοναχὸς τῆς Μονῆς Προφήτου Ἡλιοῦ τῆς Σίφνου, ὑπηρέτησε ἐπὶ πολλὰ χρόνια στὴ Θράκη καὶ στὴ Βουλγαρία. Ἀναδείχτηκε ἐπίσκοπος Λοφτοῦ (1820-1827) καὶ ἀκολούθως μητροπολίτης Βελιγραδίου καὶ ἀπάσης Σερβίας (1827-1831).⁹
7. *Ἄνθιμος Γρυπάρης*
Ἐπίσκοπος Ρεσσάβας (-1826) καὶ μητροπολίτης Ἐλευθερουπόλεως (1826-1840). Ἐκ τῶν «λογιῶν» ἱεραρχῶν.¹⁰
8. *Γαβριήλ*
Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρας (1799-1827).¹¹
9. *Γεράσιμος*
Ἐπίσκοπος Κνωσοῦ-Κρήτης (1782-1819).¹²
10. *Γρηγόριος*
Μητροπολίτης Φιλίππων καὶ Δράμας (1780-1797).¹³

5. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 92. *Κωνσταντινὴ Ι. Ἐμμαν.*, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ἱστορίας τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπῶν, Ἀθῆναι 1976, σελ. 23.

6. *Πιομπίνου Φοῖβου*, Ἑλληνες ἀγιογράφοι μέχρι τὸ 1821, Ἀθῆναι 1979, σελ. 20.

7. *Πιομπίνου*, ὀ.π.π. *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Ὁ Θηβῶν Ἀνανίας ὁ Σίφνιος, περιοδ. «Στερεοελλαδικὴ Ἔστια», τόμ. Α' (1960), σελ. 348-9. *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Δύο Σίφνιοι ἀρχιερεῖς, ὁ Θηβῶν Ἀνανίας καὶ ὁ Βιδύνης Παΐσιος, ἦταν ἀδελφία καὶ συγγενεῖς τοῦ ἱστορικοῦ Καρόλου Γκιών, ἐφημερ. «Σίφνος», Σεπτ. 1989, φ. 189/752 καὶ Ὀκτ. 1989, φ. 190/753.

8. *Σπεράντζα Θεοδοσ.*, Ἡ Παναγία ἡ Χρυσοπηγή τῆς Σίφνου, Ἀθῆναι 1949, σελ. 68. *Συμεωνίδη*, Ἱστορία, σελ. 215. Ὁ Βασίλειος Ι. Κανδῆς, «Ἡ Προῦσα», Ἀθῆναι 1883, στὸν κατάλογο τῶν ἐπισκόπων, σελ. 137-138, δὲν ἀναφέρει τὸν Ἄνθιμο.

9. *Συμεωνίδη Μ.Σ.*, Ἄνθιμος Λαδόπουλος, Μητροπολίτης Βελιγραδίου ἢ τὰ προβλήματα μιᾶς βιογραφίας, στὰ «Σιφνιακά», Γ' (1993), σελ. 109-125, ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία.

10. Περιοδ. «Ὀρθοδοξία», 1956, σελ. 449. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, σελ. 62. *Σαβράμη Εὐάγγ.*, Ὁ Κῶδιξ τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου, «Θρακικά», ἐν Ἀθῆναις 1935, τόμ. 6ος, σελ. 228.

11. *Σαβράμη Εὐάγγ.*, α) Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. Ζ' (1932), σελ. 167 καὶ β) Ὁ Κῶδιξ, ὀ.π.π., σελ. 227. *Ἀναστασιάδου Ε.Ι.*, Πατριαρχικὸν σιγίλλιον πρὸς τὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων, «Γρηγ. Παλαμᾶς», 1952, σελ. 292. *Βιτάλη Φιλαρ.* ἀρχμ., Ἡ ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως καὶ ὁ Σίφνιος ἐπίσκοπος αὐτῆς Γαβριήλ, «Κυκλαδικά», τόμ. Α' (1956).

12. *Δετοράκη Θεοχ.*, Γεωργίου Νικολετάκη ἀνέκδοτοι ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Κρήτης, «Κρητολογία», Ἡράκλειον Κρήτης 1977, τεύχος IV, σελ. 85.

13. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, σελ. 47. *Πασχάλη Δημ.*, Χρονικά καὶ ἱστορικά σημειώματα ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρου χειρογράφων κωδίκων καὶ τῶν παραφύλλων παλαιῶν ἐντύπων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1193 μέχρι τοῦ 1853, «Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον 1930», σελ. 39, ὅπου ἡ εἰδηση τοῦ θανάτου του στίς 20 Αὐγ. 1797.

11. *Γρηγόριος Ζερβουδάκης*
Ἐπίσκοπος Μυρέων (1887-1892) καὶ μητροπολίτης Σερρῶν (1892-1909), Κυζίκου (1909-1913) καὶ Χαλκηδόνος (1913-1923). Ἀπὸ μητροπολίτης Χαλκηδόνος ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1923-1924).¹⁴
12. *Εὐγένιος Δεπάστας*
Μητροπολίτης Χαλκίδος καὶ Καρυστίας (1893-1902).¹⁵
13. *Ἰγνάτιος Ὁθωναῖος*
Μητροπολίτης Ἐλασσῶνος (1814-1815).¹⁶
14. *Ἰερόθεος Σταφυλοπάτης*
Μητροπολίτης Λιβύης καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1847-1858).¹⁷
15. *Ἰωσήφ Γρυπάρης*
Ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου καὶ Μυκόνου (1789-1797).¹⁸
16. *Καλλίνικος*
Ἐπίσκοπος Ἡλιουπόλεως (Ἰούλιος 1803-;) τῆς μεγάλης μητροπόλεως Ἐφέσου (ἀπὸ τιτουλάριος ἐπίσκοπος Μυρίνης. Βλ. κατωτέρω ἀριθ. 35).
17. *Κωνστάντιος Χαλκιόπουλος*
Ἄγιοταμίτης ἀπὸ ἐπίσκοπος ἄγνωστης ἐπισκοπῆς τῆς Κρήτης, ἀναδείχτηκε μητροπολίτης Κρήτης (1711-1716, 1719-1722).²⁰ Οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπου ἀπεβίωσε, τὸν θεωροῦσαν ἅγιο.²¹
18. *Μελέτιος*
Μητροπολίτης Λαρίσης (1822-1835), Σόφιας (1837-1849) καὶ Διδυμοτείχου (1849-1860).²²

14. *Πέννα Θ. Πέτρου*, Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθῆναι 1938, σελ. 176. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 239, καὶ *Ἐλευθερουδάκη*, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, τόμ. Δ', σελ. 152.

15. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 295. Ἐτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ζ' Ζερβουδάκη (βλ. ἀριθ. 11).

16. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 60. *Πετροπούλου*, Μνημεῖα, σελ. 328 ἐπ.

17. *Βιτάλη Φιλαρ.*, ἀρχμ., Ὁ Σίφνιος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰερόθεος ὁ Β' Σταφυλοπάτης, Ἀθῆναι 1956, σελ. 1-24.

18. Βλ. στὸν παρόντα τόμο, Μέρος Β', κεφάλ. Δ', ἀριθ. ΙΗ'.

19. *Λαμπάκη Γ'*, Οἱ Ἑπτὰ Ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐν Ἀθῆναις 1909, σελ. 117. *Τωμαδάκη Β. Νικ.*, Μητρόπολις Ἐφέσου κ.λπ., «Ε.Ε.Β.Σ.», ΜΓ' (1977-8), σελ. 96.

20. «Προσκυνητῆριον τῆς Βασιλικῆς καὶ Σεβασμίας Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοῦ ἐν Ἄθῳ, συντεθέν μὲν παρὰ *Μακαρίου Κυδωνέως* τοῦ ἐκ Χώρας Χανίων, τοῦ Τριγῶνη, τοῦ καὶ τῆς αὐτῆς Μονῆς σκευοφύλακος», ἀφοβ', σελ. 9-10. *Σωφρονίου πρ. Λεοντοπόλεως*, Πατριαρχῶν Γράμματα, «Νέα Σιών», Ἱεροσόλυμα, τόμ. 27 (1932), σελ. 550, 561-2, 562-3. *Τωμαδάκη Β. Νικ.*, α) Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, «Ε.Ε.Β.Σ.», τόμ. 10 (1933), σελ. 199. β) Συμπληρωματικὰ ἐκκλησι. εἰδήσεων Τουρκοκρατίας, «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον», 1 (1934), 1935, σελ. 93. γ) Ἐλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1645-1898), «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν», Ἀθῆναι 1940, σελ. 122. δ) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1645-1898), ἐν Ἀθῆναις 1974, σελ. 337 ἐπ. καὶ *Γερμανοῦ Μητροπολ. Σάρδεων*, Ἐπισκοπικὸς Κατάλογος τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν Νήσων, «Ἐκκλησιαστ. Φάρος», Ἀλεξάνδρεια 1935, σελ. 85-86, 292-294.

21. *Γεδεὼν Μαν.*, Ἄθως, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. 5 (1884-5), σελ. 139.

22. *Γιαννοπούλου Ν.*, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι Θεσσαλίας, «Ἐπετηρὶς Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ», ἐν Ἀθῆναις 1914, τόμ. Ι', σελ. 280. *Σαβράμη Εὐάγγ.*, Ὁ Κῶδιξ κ.λπ., σελ. 233. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 44 καὶ 139.

19. *Νεκτάριος*
Ἄγιοσαφίτης ἡγούμενος, κατ' ἀρχὴν, τῆς Μονῆς τῆς Βρυσιανῆς Σίφνου καὶ Χρυσοστόμου τῆς Κύπρου καί, ἀκολουθῶς, μητροπολίτης Πάφου καὶ Τριμυθοῦντος (1676-1679).²³
20. *Νεκτάριος*
Ἐπίσκοπος Χερσονήσου-Πεδιάδος Κρήτης (1731-1748).²⁴
21. *Νεόφυτος*
Μητροπολίτης Παραμυθίας (1822-1826) καὶ κατόπιν Ἄρτης (1826-1828).²⁵
22. *Νεόφυτος*
Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ μητροπολίτης Διδυμοτείου (Ἰουλ. 1757-Δεκ. 1779).²⁶
23. *Νεόφυτος*
Ἀρχιεπίσκοπος Σάμου (1661-1666).²⁷
24. *Νεόφυτος*
Μητροπολίτης Σερρών (1661-1666).²⁸
25. *Παῖσιος Βαλέζης*
Μητροπολίτης Ἐλευθερουπόλεως (Φεβρ. 1808-Ἰαν. 1814) καὶ κατόπιν Βιδύνης (Ἰαν. 1814-Αὐγ. 1826).²⁹ Ἀδελφός τοῦ Θηβῶν Ἀνανία (βλ. ἀριθ. 4).
26. *Παρθένιος*
Μητροπολίτης Σηλυβρίας (Ἰουλ. 1764-Μαῖος 1777) καὶ Χαλκηδόνος (1777-1786).³⁰
27. *Πολύκαρπος Σννοδινός*
Μητροπολίτης Γόρτυνος (1923-1933) καὶ ἀκολουθῶς Μεσσηνίας (1933-1945).³¹
28. *Σεραφεῖμ*
Ἐπίσκοπος Σκύρου (1764-1765).³²

23. *Συμμεωνίδης*, Βρυσιανή 1966, σελ. 61-62, 117 καὶ Βρυσιανή 1981, σελ. 36.

24. *Λετοράκη*, δ.π.π., σελ. 88-89. *Σταυρινίδης Σ. Νικ.*, Μεταφράσεις τουρκικῶν ιστορικῶν ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης, Ἡράκλειον Κρήτης, τόμ. Δ' (1984), σελ. 186, 342-3.

25. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 26, 212.

26. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 43, ὅπου φέρεται ὅτι ἀρχιεράτευσε ὡς τὸ 1764, ἐσφαλμένα. Ὅτι ἀπεβίωσε ὡς Διδυμοτείου στίς 8 Δεκεμβρ. 1779 βλ. *Βαφείδου Ν.*, ἀρχιμ., Τὸ ἐν Διδυμοτείῳ μετόχιον «Ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος», «Θρακικὰ», 7ος (1936), σελ. 213.

27. *Σταματιάδου Ἐπαμ.*, Σαμιακά, ἦτοι ἱστορία τῆς Νήσου Σάμου ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Σάμος 1891, σελ. 208-211.

28. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 237.

29. *Τσακοπούλου Αἰμιλ.*, Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι, «Ὁρθοδοξία», τόμ. 31 (1956), σελ. 425, 431, 449. Βλ. καὶ *Συμμεωνίδης Μ.Σ.*, Δύο Σίφνιοι Ἀρχιερεῖς κ.λπ. *Τοῦ Ἰδίου*, Μία Προσφυγή τοῦ Βιδύνης Παΐσιου ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικεῖου Σίφνου, περιόδ. «Κυκλαδικὰ Θέματα», τόμος ΣΤ' (1990), τεύχος 34.

30. *Γερμανοῦ, μητροπ. Σάρδεων*, Ἐπισκοπικοί κατάλογοι τῆς Ἀνατολ. καὶ Δυτικῆς Θράκης, «Θρακικὰ», τόμ. 6ος (1935), σελ. 120. *Γεδεών Ἰ. Μαν.*, Μνεῖα τῶν πρό ἐμοῦ 1800-1863-1913, ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 54-55.

31. *Ἀτέση*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι, σελ. 34, 158.

32. *Ἀτέση*, δ.π.π. σελ. 109. *Τοῦ Ἰδίου*, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σκύρου, Ἀθήναι 1961, σελ. 67-69. *Συμμεωνίδης*, Βρυσιανή 1966, σελ. 71, 73, 117.

29. *Φιλάρετος*
Ἀρχιεπίσκοπος Σάμου (1671-1680).³³

30. *Φιλόθεος*
Ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου (1759-1768).³⁴

31. *Φιλόθεος*
Μητροπολίτης Βάρνης (1783-1797), Τορνόβου (Φεβρ.-Ὀκτώβρ. 1797) καὶ Καισαρείας (1801-1816).³⁵

32. *Χρῦσανθος Γρυπάρης*
Ἀρχιδιάκονος τῆς μητροπόλεως Δέρκων καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ μητροπολίτης Σηλυβρίας (1777-1790).³⁶ Ἀδελφός τοῦ Κυζίκου Ἀγαπίου.

Τιτουλάριοι Ἐπίσκοποι

33. *Ἀρσένιος*
Ἐπίσκοπος Λαμψάκου (1785-1794), βοηθός τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου Ἀγαπίου καί, μετὰ τὸ 1797, ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτου Σίφνου Καλλινίκου στὸν πνευματικὸ τομέα.³⁷

34. *Γεράσιμος Χωρικός*
Ἐπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως, βοηθός τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου. Ἀπεβίωσε στή Μαγνησία τὸ 1785.³⁸

35. *Καλλίνικος*
Ἐπίσκοπος Μυρίνης, βοηθός τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου (πρὸ τοῦ 1803)³⁹ καὶ ἀκολουθῶς ἐπίσκοπος Ἡλιουπόλεως (βλ. τὸν ἀριθ. 16).

33. *Σταματιάδου*, Σαμιακά, σελ. 224-226, 756-757.

34. *Πασχάλη Π. Δημ.*, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἄνδρου ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος μέχρι τῆς συγχρόνου περφόρου, «Ἀνδριακὰ Χρονικά», 1 (1948), σελ. 75-76. *Συμμεωνίδης Μ.Σ.*, Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου Φιλόθεος ὁ Σίφνιος, «Ἀνδριακὴ Ἐπιθεώρησης», τόμ. Α' (1959).

35. *Λεβίδου Μ.* Ἀναστ., Ἱστορία τῆς Καππαδοκίας, Ἀθήναι 1885, τόμ. Γ', σελ. 200-202. *Μυστακίδου Β.*, Ἱστορικαὶ Εἰδήσεις περὶ Κουρουτσουμέ, «Παρνασσός», 11 (1887), σελ. 519. *Ταπεινοῦ Ἐλευθερ.*, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ΚΠολις 1892, τόμ. ΙΒ', σελ. 136. *Παπαδοπούλου Κεραμῆος Ἀθαν.*, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμ. Σταχυολογίας, ἐν Πετροπόλει 1897, τόμ. Γ', σελ. 343. *Ἀλεξούδη Ἀνθίμου*, Χρονολογ. Κατάλογος τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, «Πανελλήνιον Λεύκωμα», Ἀθήναι 1922, τόμ. ΣΤ', σελ. 95, 183. *Ζερλέντη Περ.*, Φιλόθεος ὁ Καισαρείας τῶν Καππαδόκων, «Δελτίον Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρ.», τόμ. 8 (1923), σελ. 113-115. *Γερμανοῦ μητροπ. Σάρδεων*, Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι Βορείου Θράκης, «Θρακικὰ», 8 (1937), σελ. 128. *Βιτάλη Φιλαρ.* ἀρχιμ., Φιλόθεος ὁ Σίφνιος Μητροπολίτης Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ἐν Ἀθήναις 1958, σελ. 1-27.

36. *Γερμανοῦ Σάρδεων*, Ἐπισκοπ. Κατάλογοι Ἀνατ.-Δυτ. Θράκης, σελ. 120. *Δημοσθενοπούλου Σ.*, Ἡ Μητρόπολις Σηλυβρίας, «Νεολόγος» ΚΠόλεως, 23 Ὀκτ. 1891. *Καλινδέρη*, Τά λυτὰ ἐγγράφα κ.λπ., σελ. 24.

37. *Φοροπούλου Ἰωακείμ*, Πίναξ τιτουλαρίων ἐπισκόπων ψηφισθέντων ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας (1600-1900), «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια», τόμ. 21 (1901), σελ. 31. *Συμμεωνίδης Μ.Σ.*, Ὁ ἐπίσκοπος Λαμψάκου Ἀρσένιος, ἐφημ. «Σίφνος», φφ. Νοεμ.-Δεκ. 1962 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1963.

38. *Συμμεωνίδης Μ.Σ.*, Ἱερά Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, «Σιφνικὰ», Β' (1992), σελ. 55.

39. *Τωμαδάκη*, Μητρόπολις Ἐφέσου κ.λπ., «Ε.Ε.Β.Σ.», ΜΓ' (1977-8), σελ. 96.

Ἀρχιερείς ἀπροσδιοριστοῦ ἐπισκοπῆς

– Ἰωσήφ Λουρέζος

Περὶ αὐτοῦ γίνεται μνεία σὲ πίνακα τῆς 13ης Ἰουνίου 1834 τοῦ ἐπάρχου Μήλου (ἀναφερομένου στὴ Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ Σίφνου). Στὸν ἐν λόγω πίνακα σημειώ- νεται ὅτι ὁ Ἰωσήφ γεννήθηκε τὸ 1797 στὴ Σίφνο, ἐγγράφηκε στὴ δύναμη τῶν μονα- χῶν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τὸ 1826 καὶ ὅτι ἡ ἀπόκασή του εἶχε προηγηθεῖ «εἰς τὴν Λόφισαν» τῆς Βουλγαρίας, ὅπου ἀρχιεράτευε ὁ Σίφνιος Ἀνθιμος Λαδόπουλος (βλ. τὸν ἀριθ. 6). Ἀναγράφεται, ἐπίσης, ὅτι τοῦτος διατελοῦσε «ἀρχιερεὺς εἰς τὰ Τούρνα- βα».⁴⁰

– Ἀνθιμος ἀρχιερεὺς «σιφνέος».

Σημείωση στὸ κάτω περιθώριο τοῦ φ. 392 τοῦ βιβλίου «Λατίνων θρησκείας ἐλεγ- χοι... Διαμαντῆ τοῦ Ρυσιίου... τοῦ ἐκ Σμύρνης», Ἐνετίησι, ἀψμῆ = 1748 εἰς Ἄμστελ- τάμι παρὰ Ἀντώνη Μπράτω, τῆς βιβλιοθήκης τοῦ διδασκάλου Γ. Γαϊτάνου, στὸ χωριὸ Ἐξάμπελα τῆς Σίφνου, ἀναφέρει: «καὶ τότε ἀνθίμου τοῦ ἀρχιερέως, σιφνέ- ου».⁴¹

– Σὲ δίπτυχο πού βρισκόνταν (τὸ 1962) στὴν πρόθεση τοῦ ναοῦ τῆς Παντάνασσας τοῦ χωριοῦ Καταβατῆ, ἀναγράφονταν:

«Γαβριὴλ ἀρχιερέως, Ἀβερκίου ἱερομονάχου, Ἀντωνίου ἱερέως... Παρθενίου ἀρ- χιερέως, Ἀθανασίου ἀρχιερέως, Μακαρίου, Νικηφόρου τοῦ ἀρχιδιακόνου».⁴²

– Σὲ δίπτυχο τῆς προθέσεως τῆς ἄλλοτε γυναικείας Μονῆς τοῦ Χρυσοστόμου τῆς Φυτειᾶς (πού, ἐπίσης, εἶδα τὸ 1962), ἀναγράφονταν:

«Ἰωαννικίου πατριάρχου, Μακαρίου... καὶ Ἀγαπίου τῶν ἀρχιερέων».⁴³

– Τέλος, σὲ τεῦχος ἐπιγραφόμενο «εἰς μνημόσυνον» τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς Βρύσης, ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα:

«νεοφύτου, νεκταρίου, φιλοθέου, φιλαρέτου, ἀθανασίου, κυρίλου, ἀνθίμου, ἰσάφ, κυ- ρίλου, νεοφύτου, γερασίμου, ἀγαπίου, καλινίκου, φιλοθέου τῶν ἀρχιερέων».⁴⁴

II. ΣΙΦΝΙΟΙ ΜΗ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

1. Φραγκίσκος Γοζαδίνος

Γεννήθηκε τὸ 1607 στὴ Σίφνο, γιὸς τῶν καθολικῶν Ἀγγέλου Γοζαδίνου καὶ τῆς Μαρίας Σομμαρίπα. Σὲ ἡλικία 11 ἐτῶν (1618) ἐγινε δεκτὸς στὸ ἐλληνικὸ κολλέγιο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ρώμης, ὅπου σπούδασε πέντε χρόνια Γραμματικὴ, ἕνα χρόνο Φιλοσοφία καὶ ἕνα Θεολογία. Δίδαξε Ρητορικὴ στὸ ἴδιο ἴδρυμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπε- χώρησε τὸ 1630. Ἐμείνε γιὰ ἕνα διάστημα στὴ Ρώμη, ὅπου ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἀντι- γραφή, ἀπὸ Κώδικες τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης, σειρᾶς βίων καὶ ὁμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Μετὰ τὸ 1638 ὑπηρετήσε ὡς θεολόγος «canoni- co» στὴ λατινικὴ ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Χάνδακα. Ἀπὸ 1646/1647 μέχρι τὸ 1654 διετέ- λεσε «scriptor graecus» στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ. Στὶς 2.3.1654 ὀνομάσθηκε ἐπίσκοπος τῆς λατινικῆς ἐπισκοπῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας. Μετέφρασε στὰ ἐλ- ληνικὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἱερωνύμου Σαβοναρόλα «Triumphus Crucis». Ἀπεβίωσε τὸ 1673.⁴⁵

40. Συμεωνίδη, ὁ.π.π., σελ. 56.

41. Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 202.

42. Αὐτόθι.

43. Αὐτόθι.

44. Συμεωνίδη, Βρυσιανὴ 1966, σελ. 120 καὶ Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 202.

45. Τσιρπανλῆ Ν. Ζαχαρία, Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης καὶ οἱ μαθητές του, 1576-1700, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 452-455.

2. Ἰωάννης (Ἱερόθεος) Στάης

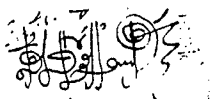
Γιὸς τοῦ Κρητικοῦ ἐμπόρου τῆς Σίφνου Ἀντωνάκη Στάη καὶ τῆς Ἑλένης Κορνά- ρου. Γεννήθηκε στὴ Σίφνο καὶ βαπτίσθηκε (30-9-1661) κατὰ τὸ ὀρθόδοξο τυπικὸ. Σπούδασε στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο Ρώμης Γραμματικὴ, ἀνθρωπιστικὰ Γράμματα, Ρητορικὴ, Φιλοσοφία καὶ εἰσήλθε στὸ πρῶτο ἔτος τῆς Θεολογίας. Στὴ συνέχεια σπούδασε στὴν Πάδοβα καὶ ἀκολούθως ζήτησε νὰ χειροτονηθῆ ἱερέας ἀπὸ τὸν ἐπί- σκοπο Ἰονούφριο Κωνσταντίνη. Ἀπὸ τὸ 1697 ἀνέλαβε ἱεραποστολικὸ ἔργο στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, τὴ Μάλτα (1701), τὴν Οὐγγαρία, τὴ Βλαχία, ὅπου ἀνοίξε σχολεῖο καὶ δίδασκε εὐγενεῖς τοῦ τόπου. Ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος Β' καὶ ἄλλοι ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς ἐπεσήμαναν τὰ φιλοκαθολικὰ αἰσθήματα τοῦ Στάη καὶ τὸν ὑπο- χρέωσαν νὰ πάει στὴν ΚΠολη γιὰ νὰ ὑπογράψει ὀρθόδοξη ὁμολογία πίστεως. Ἐπει- δὴ ὁμως ἀρνήθηκε, τὸ Πατριαρχεῖο ἀπαγόρευσε τὴν παραμονή του σὲ ὅλα τὰ νησιά. Ἀκολούθως ἀνέλαβε καθήκοντα ἐφημερίου στὴν ἐλληνικὴ παροικία Vittoriosa τῆς Μάλτας καὶ τὸ 1710 βρισκόνταν στὴ Βενετία. Τὸ 1715 προσέφερε τὶς ὑπηρεσίες του ὡς διδάσκαλος στὸ σχολεῖο τῆς ἐλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας καὶ ὡς ἱεροκήρυ- κας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ 1716 ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸ Βατικανὸ μητροπο- λίτης «titus Graeci» (ἐνωτικός) τῆς Ἑδεσσας τῆς Μεσοποταμίας. Τότε ἄλλαξε τὸ ὄνομά του σὲ Ἱερόθεος.⁴⁶

46. Τσιρπανλῆ, Τὸ Ἑλλην. Κολλέγιο, σελ. 656-659 καὶ Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 216.

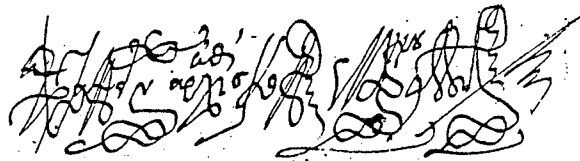

Ἐλαιογραφία τοῦ Καισαρείας Φιλοθέου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγράφεται: «Οὗτος ἦν Ἱε- ράρχης Καππαδόκων ἀρχιθῦτης Γαίης ἐκ Σίφνου τοῦνομα Φιλόθεος, αωιδ'» (=1814). (Ἡγουμενεῖο Ἱ. Μονῆς Βρύσης)

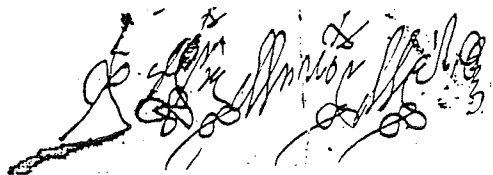
ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΑ ΥΠΟΓΡΑΦΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

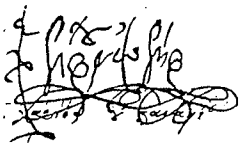
Ὁ Σίφνου Ἀθανάσιος

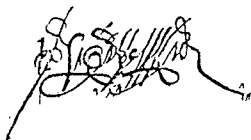
Ὁ Σίφνου Νεόφυτος

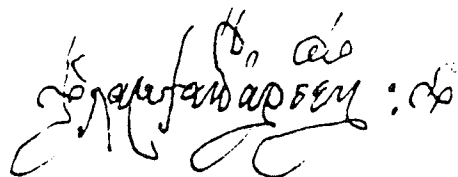
Ὁ Σίφνου καὶ Μυκόνου Μελέτιος

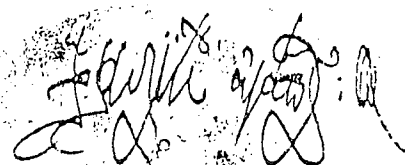
Ὁ Σίφνου Ἰωσήφ

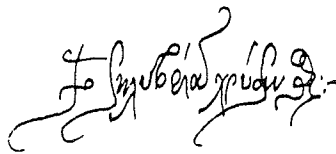
Ὁ Σίφνου Καλλίνικος

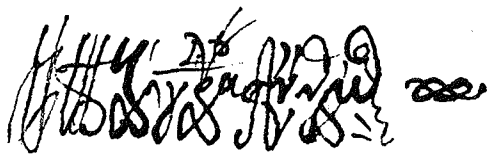
Ὁ Λαμπάκου Ἀρσένιος

Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος

Ὁ Σηλυβρίας Χρυσάνθος

Ὁ Βελιγραδίου Ἀνθίμος

ΠΙΝΑΚΕΣ

**ΠΙΝΑΚΑΣ ύπ' αριθμ. 1
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΣΙΦΝΟΥ**

I. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

1. Ἀθανάσιος Μαρμαρᾶς	17/8/1646	-	1673, μετά 17 Ὀκτ
2. Τιμόθεος ὁ Κύπριος	5/6/1674	-	1678, Ἰανουάρ.
3. Φιλάρετος, ὁ Θεσσαλονικεὺς	πρό Μαΐου 1678	-	1685, τέλη
4. Γεδεών (προεδρικῶς)	τέλη 1685	-	1687, μετά Σεπτ.
5. Γρηγόριος	Νοεμ. 1687	-	1689, πρό Σεπτ.
6. Φιλάρετος (τό β')	Σεπτ. 1689	-	1691, Μάρτιος
7. Γρηγόριος (τό β')	Μάρτ. 1691	-	1694, Αὐγ.
8. Γαβριήλ	πρό Φεβ. 1696	-	1704
9. Μακάριος	1704	-	1714
10. Κοσμᾶς, ὁ Πάτριος	1714	-	1715
11. Μακάριος (τό β')	πρό Νοε. 1716	-	1727, Αὐγ.
12. Νεόφυτος Μυτιληναῖος	Σεπτ. 1727	-	1732, μετά Αὐγ.
13. Μακάριος (τό γ')	πρό Φεβ. 1733	-	1735, πρό Μαΐου
14. Νεόφυτος (τό β')	Μαΐος 1735	-	1750
15. Μελέτιος	10 Φεβ. 1751	-	1777
16. Νικόδημος (;)	1777		
17. Μελέτιος (τό β')	1778	-	1789, πρό Σεπτ.
18. Ἰωσήφ Γρυπάρης	Σεπτ. 1789	-	1797, Μάρτ. 30
19. Καλλίνικος Ἡλιάδης	Μαΐος	-	Ἰούνιος 1797

II. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΕΣ

20. Καλλίνικος Ἡλιάδης	Ἰούν. 1797	-	1843, Ἀπρ. 21
------------------------	------------	---	---------------

III. ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΕΣ

21. Λεόντιος Καμπάνης, Ἀρχιμ.	4 Ἰουνίου 1823	-	1824, Φεβρ. 9
22. Βαρθολομαῖος, πρ. Μοσχονησίων	9 Φεβ. 1824	-	1830, Μαΐου 4

ΠΙΝΑΚΑΣ ύπ' αριθμ. 2
ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΚΑΙ ΒΙΚΑΡΙΩΝ

Α' ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΜΗΛΟΥ - ΣΙΦΝΟΥ

1. Πασχάλης	1253	
2. Ίάκωβος Novellus	1349	
3. Νικολέτος	πρό 1356	
4. Βλάσιος	1356	- 1367
5. Βενέδικτος	πρό 1375	
6. Ίάκωβος de Recaneto	1375	- 1383
7. Λουκάς de Cotronio	1385	
8. Έργέτος	1389	
9. Βιτάλης de Vaenza	μετά 1389	
10. Φραγκίσκος	1397	
11. Γερλάκος Loen	1413	
12. Ίωάννης de Medici	1418	
13. Ίωάννης Bodesach	1419	- 1430
14. Ίωάννης Valtemplini	1430	- 1456

Β' ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΣΙΦΝΟΥ-ΤΖΙΑΣ-ΘΕΡΜΙΩΝ

1. Νικόλαος	μετά Νοεμ.	1454
2. Πέτρος	όμοιος	
3. Gometius	1498	
4. Γεώργιος Barotius ή Barozzi	1498	- 1520
5. Ίωάννης Zotto	από 1520	
6. Διονύσιος ό Έλληνας ή Zannettini	1529	- 1538
7. Κωνσταντίνος Justiniani	1540	- 1546
8. Ίωάννης de Caona	1546	- (;)
9. Πέτρος Pitarcha	1617	- 1622
10. Χριστόφορος Carletti	1622	- 1634
11. Ίάκωβος della Rocca	1634	- 1643
12. Giovanni Camponesco	1644	- 1654

Γ'. ΒΙΚΑΡΙΟΙ ΣΙΦΝΟΥ

1. Ίάκωβος della Rocca	1625	- 1634
2. Marco da Polla	1634	- 1651
3. Bartolomeo de Polla	1651	- 1659
4. Antonio Gozadino	1659	- 1662
5. Giovanni Batista Paterii	1663	- 1669
6. Διαχείριση επισκόπου Μήλου	1669	- 1676
7. Ίωάννης Ξανθάκης	1676	
8. Διαχείριση επισκόπου Μήλου	1676	- 1683
9. Francesco Lorendano	1683	- 1691
10. Διαχείριση επισκόπου Μήλου	1692	- 1699
11. Λεονάρδος Πριβιλέτζιο	1699	- πρό 1747
12. Γεώργιος Πριβιλέτζιο	1747	- 1765
13. Angelo Sodrino	1765	- μετά 1786

Προσάρτηση στο Βικαριάτο Μήλου (1798)

14. Gianbatista Crispo	1798	- 1803
15. Angelo Fumeli	1803	- 1830
16. Francesco Brusseto	1931	- μετά 1862
17. Δεζιρέ Λουδοβ. Μπρέστ	πρό 1870	- 1893

ΠΙΝΑΚΑΣ ύπ' αριθμ. 3
ΟΦΦΙΚΙΑΛΙΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΟΥΜΕΝΩΝ

I. ΟΙΚΟΝΟΜΟΙ

- 1. Απόστολος Γοζαδίνος** (πρό 1587-1641)
Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1981, σελ. 45· SCPF/SOCC. 165, 62^ο+65^ο και SOCC. 184, 350^ο.
- Γεώργιος Καρδίτσης** (1652-1656).
Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 28 και Γραμματοφυλάκ. Πατριαρχείου Ίεροσολύμων, Κώδικας 509.
- Απόστολος** (1660/1661)
Συμεωνίδη, Τό Άρχιπέλαγος, σελ. 123 και SCPF/SOCC. 271, 51^ο-52^ο.
- Νικόλαος Γοζαδίνος** (1691-1698)
«Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 84, 86.
- Ντολφίν** (1698)
Μοναδική περί αυτού μαρτυρία στα «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 165.
- Νικόλαος Γοζαδίνος, τό β'** (1698-1709).
«Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 86, 88· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 169· Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1981, σελ. 56· Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 36· Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαϊώμ.».
- Αναγνώστης Ναδάλες** (1709-1712).
Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 37-38.
- Νικόλαος Γοζαδίνος, (; -1727)**.
Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 38.
- Γεώργιος Γοζαδίνος** (1728-1737)
Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 38, 52-54.
- Παρθένιος Μπᾶος** (1738-1777)
Έγγραφα Συλλογής Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαϊώμ.», όπου και τό, από 4 Νοεμβρίου 1738 έγγραφο τής προαγωγής του σέ οικονόμο.
- Νικόδημος Μάτσας** (1777-1786)
Γκιών, Ίστορία, σελ. κστ· Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 58· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 12· Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαϊώμ.» και ιδιωτ. συλλογή Ίωσήφ Δακορώνια.
- Απόστολος Μπᾶος** (1786-1819)
Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 42.
- Νικόλαος Άπ. Μπᾶος** (1819-1868)
Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 43, 61.

II. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΙ

- Κωνσταντίνος** (1705-1707)
Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 66 και Βρυσιανή 1981, σελ. 56.
- Γεώργιος Γοζαδίνος** (1708-1728)
Συμεωνίδη, Ίστορικά, σελ. 36.

3. Παρθένιος Μπᾶος (1728-1738).

Ἐγγραφα Συλλογῆς Ε. Βάου.

4. Νικόλαος Μπᾶος (1762-1784).

Συμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 40· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

5. Ἀπόστολος Ποτεντάκης (1784-1787).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 10.

6. Γρυπάρης (1795-1812).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 234, 274-275.

7. Νικόλαος Γ. Βερνίκος (1814-1827).

Γκιών, Ἱστορία, σελ. κγ'· Πετροπούλου Μνημεῖα, σελ. 239, 276· Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 97· «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 23· Γ.Α.Κ./Κ.47, Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

III. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΕΣ

1. Ἀντώνιος Ναδάλες (1587)

Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1981, σελ. 45.

2. Γεώργιος Τζιγκαρέλλος (1621-1634).

Μικρὸ Ἀρχεῖο Μαργαρίτας Βασταρδῆ· SCPF/SOCG.114, 257· καὶ SOCG.184, 350'.

3. Ροῦσσοι (1682).

Συμεωνίδη Μ.Σ., Ἐγκλήματα στὴ Σίφνο τοῦ 1675, περιοδ. «Κυκλαδικὰ θέματα», τόμ. Α' (1984), τεῦχος 5.

4. Ἰωάννης Ντολφίν (1700-1704).

Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 66· Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 33· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 8, 126.

5. Γοζαδίνος (1731-1737).

Συμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 55· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλ. δικαίωμ.».

6. Ἀγγελέτος Καντζιλιέρης (1739-1760).

Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 67· Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 311· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.», «λύσεις διαφορῶν».

7. Ἀπόστολος Ποτεντάκης (1776-1784).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 77· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλ. δικαίωμ.».

8. Κωνσταντῖνος Βερνίκος (1784-1809).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 234, 351· Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 48, 78· ἔφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Αὐγ. 1965· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

9. Ζαμπέλης (1819-1824).

Γκιών, Ἱστορία, σελ. κβ'· ἔφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Ὀκτ. 1965· «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 23.

10. Ἰωάννης Κουλούρης (1820).

Γκιών, Ἱστορία, σελ. κγ'· ἀμφιβάλλω περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς πληροφορίας.

IV. ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

1. Ἀπόστολος Γοζαδίνος (1701-1705).

ἔφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Δεκ. 1971· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 168, 169· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

2. Ἀπόστολος Ποτεντάκης (1731-1751).

ἔφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Μάιος 1972· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 10, 14· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

3. Ἀλέξανδρος (1767).

Σφυρόερα, ἔγγραφα τῆς Νήσου Σίφνου κλπ., σελ. 8.

4. Νεράτζης (1795).

Σφυρόερα, ὀ.π.π., Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 234.

V. ΛΟΓΟΘΕΤΕΣ

1. Ἰωάννης Μοθονόος (1662-1703).

Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 47, 64· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 165, 166· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

2. Ἀναγνώστης Καντζιλιέρης (1731-1738).

Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 26· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

3. Κωνσταντῖνος Καλάβρας (Ἰούν. 1819).

Γεν. Ἀρχ. Κράτους/Κ.47.

4. Ἰωάννης Ντολφίν (Αὐγούστου 1819).

Αὐτόθι.

VI. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΙ

1. Βενέρης (1684).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 6-7.

2. Γεώργιος Βερνίκος (1690-1717).

ἔφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Αὐγ. 1965· Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 39· «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 88.

3. Παρθένιος Μπᾶος (1730).

ἐπιγραφὴ ναοῦ Ἐλευσίσης-Κάστρου· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.»· Τρούλλου Γ. Ἄντ., Σίφνος-Τουριστικὸς Ὁδηγός, Ἀθήνα 1961, σελ. 108.

4. Ἀρσένιος ἱερομόναχος (1737).

Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 203· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλ. δικαίωμ.».

5. Ἀγάπιος Ντεπεράκης, ἱερομον. (1784-1791).

ἔφημ. «Σιφναϊκὰ Νέα», Νοεμβρ. 1949· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 178.

VII. ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΕΣ

1. Νεκτάριος (1684).

Συμεωνίδη Μ.Σ., «Ἀνταρσία» τοῦ πληρώματος τῆς ὀρθόδοξης ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, στὰ «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 70.

2. Ἀβέρκιος (1751-1812).

Γεν. Ἀρχ. Κράτους/Κ.47· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

3. Καλλίνικος Γρυπάρης (1765).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 229.

4. Γαβριήλ Σκῦφος (1784-1793).

Ἐγγραφα Συλλογῆς Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

5. Ἀνθιμος Γρυπάρης (1794-1816).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 373· Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 76.

VIII. ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΕΣ

1. Ἰερώνυμος Βενέρης (1660/1661).

Συμεωνίδη, Τὸ Ἀρχιεπίσκοπος, σελ. 123.

2. Νικόλαος Γοζαδίνος (1686-1688).

Συλλογὴ Ε. Βάου, «μαρτυρικά».

3. Τρουλίδης (1732)

Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

4. Βαφίας (1734)

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 170.

5. Νικόλαος Μπᾶος (1747-1762)

Συμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 40-41.

6. Γεώργιος Παλαιός.

Ἱερεὺς Γεώργιος Παλαιός δαπάνησε τὸ 1656 γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Κάστρου· ἀκόμη ἀναφέρεται κώδιξ τοῦ 17ου αἰ.

περιέχων έγγραφα τῶν νησιῶν Κύθνου, Κιμῶλου καὶ Μήλου, ὁ ὁποῖος ἦταν κτῆμα «Γεωργίου ἱερέως τοῦ Παλαιοῦ καὶ σκευοφύλακος Σίφνου». Βλ. Σπυρ. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἐθνικῆς Β' Κώδικες τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τ. 9 (1912), σελ. 293 καὶ Σφυρόερα, ἔγγραφα κλπ., σελ. 12.

7. **Νικόλαος Καντζιλιέρης** (1779-1784).

Γκιῶν, Ἱστορία, σελ. σστ' Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.» καὶ «λύσεις διαφορῶν».

8. **Μελέτιος** (1785)

Ν. Ἀνδριώτη-Ρ. Οἰχαλιώτη, Βιβλιοθήκες τῆς Σίφνου, «Σιφνιακά», Ἀθήνα 1994, παραρ. 1, σελ. 45.

9. **Μοθονιός** (1795).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 234.

10. **Κάτζας** (1824).

ἐφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Ὀκτ. 1965· «Σιφνιακά», Α' (1991), σελ. 23.

ΙΧ. ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

1. **Νικόλαος** (1660/1661).

Συμεωνίδη, Τό Ἀρχιελάγος, σελ. 123.

2. **Ἀντώνιος** (1664).

SCPF/SC.ARCIP., vol. 1^α, 257^ρ.

3. **Ἀπόστολος Γοζαδίνος** (1674).

ἐφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Ὀκτώβρ. 1974.

4. **Νικόλαος** (1737).

Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.», ὅπου ἔγγραφο τῆς 3 Ἰουνίου 1737 στό ὁποῖο ὑπογράφει καί ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀρχιερέως.

5. **Νικόλαος** (1796).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 14.

X. ΠΡΩΤΕΚΔΙΚΟΙ

1. **Ἰωάννης Ρωμάνος** (1689).

SCPF/SC.ARCIP., vol. 5, 261^ρ.

2. **Γεώργιος Βαφίας** (1728).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 130.

3. **Ἀπόστολος** (1751).

Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

4. **Γεώργιος Κόμης** (1762).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 109.

5. **Ναδάλης** (1795).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 234.

XI. ΙΕΡΟΜΝΗΜΟΝΕΣ

1. **Γιαννούλης Ζαμπέλης** (1744-1788).

Συμεωνίδη, Βρυσσιανή 1966, σελ. 67· ἐφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Μάιος 1972· Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

XII. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝΕΣ

1. **παπα-Γεώργιος** (1700).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 128.

2. **Βαφίας** (1731-1737).

Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

3. **Τριαντάφυλλος** (1813).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 117.

XIII. ΣΥΓΚΕΛΛΟΙ

Γαβριήλ ἱερομόναχος (1785-1796).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 383· Φιλιππάκη Μάνου, Τοπωνύμια τῆς Σίφνου, Ἀθήνα 1989, σελ. 195.

XIV. ΑΡΧΟΝΤΕΣ Ἡ ΚΗΡΥΚΕΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

1. **Ἀναγνώστης Καντζιλιέρης** (δεκαετία 1670).

Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 225.

2. **Νικόλαος Ποτεντάκης** (1784-1826).

ἐφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Ἰαν. 1971· «Σιφνιακά» Β' (1992), σελ. 140. Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

XV. ΠΡΙΜΙΚΗΡΟΙ

1. **Ἀλιμπέρτης** (1783).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 111.

2. **Αὔγερινός Ναρλῆς** (1810-1828).

Γεν. Ἀρχ. Κράτους/Γεν. Γραμματεία, φ. 195· ἐφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Αὐγ. 1972· «Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 12.

XVI. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΕΣ

1. **Καλλίνικος, ἱερομόν.** (1762).

Συμεωνίδη, Βρυσσιανή 1966, σελ. 124.

2. **Φιλόθεος** (1798).

Συμεωνίδη, Βρυσσιανή 1966, σελ. 77.

XVII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ

1. **Ἀρσένιος, ἱερομόν.** (1634).

SCPF/SOCCG.187, 730^ρ.

2. **Μακάριος, ἱερομόν.** (1634).

SCPF/SOCCG.184, 350^ρ.

3. **Νικηφόρος** (πρὸ 1677).

Σπεράντσα Θεοδοσ., Χρυσοπηγή, σελ. 59.

4. **Ἀθανάσιος** (1733).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 131-132.

5. **Γεώργιος Βελούδης, ἱερεὺς** (1737).

Συμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 55.

6. **Ἀντώνιος Καρδίτης ἱερεὺς** (1784).

Συλλογὴ Ε. Βάου, «ἐκκλησ. δικαίωμ.».

7. **Νικηφόρος, ἱερομόναχος** (1784).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 178.

8. **Γεώργιος Ντεστουνιάνος** (1787).

Πετροπούλου, Μνημεῖα, σελ. 214-218.

9. **Θανάσης Νικ. Κουζουρής** (1788).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 113.

10. **Θανάσης Κουλούρης** (1813).

«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 116.

11. **Ἰωσήφ, ἱερομόναχος** (1819).

Συμεωνίδη, Ἱστορικά, σελ. 60.

XVIII. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΙ

1. **Ἀγγελῆτος Καντζιλιέρης** (1643).

Σημείωση ἐπὶ Μηναιίου Ἀπριλίου εὐρυσκομένου (τό 1962) στό ἱερό βῆμα τοῦ ναοῦ Ἁγ. Φανουρίου Ἀπολλωνίας.

2. **Σερμαρτής, ιεροδιάκονος** (1657-1660, 1662).
SCPF/SOCG.272, 333· Συμεωνίδη, Βρυσανή 1966, σελ. 38· Συμεωνίδη, Βρυσανή 1981, σελ. 53.
3. **Ζαννής Γοζαδίνος** (1661).
Συμεωνίδη, Τό 'Αρχιεπάγος, σελ. 123.
4. **Γαβριήλ, άρχιμανδρίτης** (1784).
«Σιφνιακά», Β' (1992), σελ. 178· Συλλογή Ε. Βάου, «έκκλησ. δικαιώμ.».
5. **'Απόστολος Διαρεμές**
Βλ. κατωτέρω Πίνακα υπ' αριθμ. 4, 15.

Σημείωση: Οί άνωτέρω, πλίν του υπ' αριθ. 5, πρέπει νά μήν ήταν έκκλησιαστικοί άξιωματούχοι, αλλά δημόσιοι νοτάριοι, ή άλλως καντζηλιέρηδες τής Κοινότητος.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4

«Πίναξ τών ιερουργούντων εις τας έκκλησίας τής 'Επαρχίας Μήλου κατά τό Β' άρθρον τής υπ' αριθμ. 116 Διαταγής τής Β(ασικτής) Νομαρχίας τών Κυκλάδων τής 12 Ιουνίου 1833»
(Γ.Α.Κ./Γραμμ. 'Εκκλ.σ., Θυρίς 34, φάκ. 2)

ΣΙΦΝΟΣ

α/α	Όνομα & επώνυμο του ιεουργού	Πατρής	Ήλικία	Κατάσταση	Ίκανότης	Ήθική Διαγωγή	έγγαμος άγαμος	έκκλησία εις ήν ιεουργεί	Παρατηρ.
1.	Πρώην οίκον. Βάος	Σίφνος	70	μετρία	μετρία	καλή	έγγ. χηρεύ.	'Αγ. Κων/νος	
2.	Νύν οίκον. Βάος	»	40	»	»	»	έγγαμος	Θεολόγος	
3.	Σακελλ. Βερνίκος	»	50	»	»	»	έγγ. χηρεύ.	Κοίμισις	
4.	Νικόλ. Μαγκανάρης	»	40	»	»	»	έγγαμος	Παντάσασα	
5.	Γεώργ. Μαστροκάλος	»	-	»	»	»	»	Ταξίαρχης	
6.	Πρωτεκτ. Γαβριήλ	»	50	»	»	»	άγαμος	'Αγ. Ιωάννης	
7.	Δευτερέων Ίωσήφ	»	35	»	»	»	»	'Αγ. Λουκάς	
8.	Πρωτοσύγκ. Γαβριήλ	»	50	»	»	μετρία	»	'Υπαπαντή	
9.	Αρχιμανδ. Γαβριήλ	»	-	»	»	καλή	»	Εισόδια	
10.	Χαρτοφύλ. Ίερόθεος	»	40	»	»	»	»	'Αγ. Σπυρίδων	
11.	'Αντών. Ανδρόνικος	»	50	»	»	»	έγγαμος	'Αγ. Σπυρίδων	
12.	Γεώργ. Μωραΐτης	Πελοπ.	40	»	»	μετρία	»	Ταξίαρχης	
13.	'Απόστ. Τριαντάφυλλος	Σίφνος	-	»	»	καλή	»	'Αγ. Αντώνιος	
14.	Ίάκ. Δραγάτσης	»	-	»	»	μετρία	»	Σωτήρ	
15.	Πρώτων Διαρεμές	»	35	»	»	καλή	»	Σταυρός	
16.	Ίωάνν. Γιαμάκης	»	-	»	»	»	»	Ούρανοφόρα	
17.	Ίωάνν. Κόμης	»	40	»	»	»	»	Χριστός	
18.	λογοθέτ. Γεράσιμος	»	75	»	»	»	άγαμος	'Αγ. Σώζων	
19.	ιερομν. Ανθίμος	»	40	»	»	μετρία	»	'Αγ. Γεώργιος	
20.	σκευοφύλ. Κάτζας	»	50	»	»	»	έγγαμος	'Αγ. Νικόλαος	
21.	Ίωάνν. Κάτζας	»	40	»	»	»	»	'Αγ. Αθανάσιος	
22.	Ίωάνν. Κουλούρης	»	45	»	»	καλή	»	'Αγ. Γεώργιος	
23.	πριμκτήρ. Ανθίμος	»	80	»	»	»	άγαμος	Δέν ιεουργεί διά τό γήρας του	

α/α	Όνομα & επώνυμο του ιερούργου	Πατρίς	Ήλικία	Κατάσταση	Ίκανότης	Ήθικη Διαγωγή	έγγαμος άγαμος	έκκλησία εις την ιεουργεί	Παρατηρ.
24.	πρωτοπ. Ζαμπέλης	»	40	»	»	»	έγγαμος	Παναγία	
25.	άρχων του ευαγγελ.	»	50	»	»	»	»	Σταυρός	
26.	Ίωάν. Τρουλλός	»	40	»	»	»	»	Ευαγγελίστρια	
27.	Ίπόστ. Ψυλιάκος	»	-	»	»	»	»	Άγ. Γεώργιος	
28.	Ίωάν. Καστρινισός	»	45	»	»	»	»	Θεοσκεπάστη	
29.	Νικόλ. Ναδάλης	»	50	»	»	»	»	Κοίμησις	
30.	Γεώργ. Καλαμάρης	»	40	»	»	»	»	Άγ. Αικατερίνα	
31.	Νικόδημος ρεφερενδ.	»	35	»	»	»	»	Χριστός	
32.	Νεόφ. Βενιέρης	»	50	»	»	»	»	Άγ. Νικόλαος	
33.	Ίωσήφ Κρήσις	Κρήτη	40	»	»	»	»	Θεολόγος	
34.	Ίερεμ. Σπαφυλοπάτης	Σίφνος	60	»	»	»	»	Παναγία	
35.	Ίωσήφ Λοΐζος	»	55	»	»	μετρία	»	Έλεήμων	
36.	Καλίν. Κανλής	»	45	»	»	»	»	Παναγία	
37.	Άρσεν. Μπουφούνης	»	50	»	»	»	»	Χριστός	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 5
Τών κληρικών έγγάμων τε και άγάμων τών ως έφημερίων εις τας ένοριακάς έκκλησίας εύρισκομένων,
καθώς και τών ιεροδιακόνων και πνευματικών κ.λπ.
(Γ.Α.Κ./Γραμμ. Έκκλ., Θυρίς 14, φάκ. 2)

α/α	Όνομα & επώνυμο	πατρίς	ήλικία	έγγαμος άγαμος	βαθμός έκκλησ.	έφημερία- έπιτήδευμα	τόπος διαμονής	έπισκοπή	Παρατηρήσεις
262	Άβράμιος Μαγκανάρης	Σίφνος	41	άγαμος	ιεροδιάκ.	-	Σίφνος	Μήλου	
263	Άγάπιος Διγενής	»	67	»	πρωτοσύγκ.	έφημέριος	»	»	
264	Άθανάσι. Μπουκάκης	»	47	»	-	»	Κίμωλος	»	
267	Άντών. Ανδρόνικος	»	61	έγγαμος	πρωτοπαπ.	»	Σίφνος	»	πνευματικός
271	Άπόστ. Κάτζας	»	46	»	σκευοφυλ.	»	»	»	
272	Άπόστ. Μάνος	»	76	»	οικονομ.	»	»	»	
273	Άπόστ. Τριαντάφυλλος	»	51	»	-	»	»	»	
274	Άπόστ. Διαρεμές	»	31	»	πρωτονοτ.	»	»	»	
275	Άπόστ. Βιώνης	»	38	»	-	»	»	»	
703	Γαρηήλ Κουτζόγιαννος	»	61	άγαμος	άρχιεμανδρ.	»	»	»	
704	Γαβριήλ Μαγκανάρης	»	62	»	πρωτοέδικ.	»	»	»	
705	Γεράσι. Δολφής	»	75	»	λογοθέτης	»	»	»	
708	Γεώργ. Λιουδής	»	39	έγγαμος	-	»	Μήλος	»	πνευματικός
709	Γεώργ. Καλαμάρης	»	38	»	-	»	Σίφνος	»	
710	Γαβριήλ Φασίνας	»	46	»	-	»	»	»	
1066	Δημήτρ. Κουκής	»	43	»	-	»	Μήλος	»	
1581	Ίωάν. Ζαμπέλης	»	42	»	πρωτοπαπ.	»	Σίφνος	»	
1582	Ίωάν. Σπεράντζας	»	42	»	κανστρίνα.	»	»	»	
1583	Ίωάν. Ναρλής	»	43	»	-	»	»	»	
1584	Ίωσήφ Γεροντόπουλος	»	31	άγαμος	-	»	»	»	
1585	Ίερόθ. Γεροντόπουλος	»	56	»	-	»	»	»	
1586	Ίωάν. Κόμης	»	59	έγγαμος	-	»	»	»	
1587	Ίωάν. Μελούνης	»	36	»	χαρτοφυλ.	»	»	»	
1588	Ίάκ. Αραμάντζης	»	61	»	-	»	»	»	
1589	Ίωάν. Κάτζας	»	49	»	-	»	»	»	
1590	Ίωάν. Κουλούρης	»	81	»	-	»	»	»	

α/α	Όνομα & επώνυμο	πατρίς	ήλικια	έγγαμος άγαμος	βαθμός έκκλησι.	έφημερία- έπιτηδεύμα	τόπος διαμονής	έπισκοπή	Παρατηρήσεις
2107	Μιχ. Ποτεντάκης	»	56	»	άρχ. εὐαγγ.	»	»	»	»
2337	Νικόλ. Κουντούρης	»	48	»	οικονόμος	»	»	Κυκλάδων	πνευματικός
2341	Νικόλ. Ασανάκης	»	53	»	σκευοφύλ.	»	Σύρα	Μήλου	»
2379	Νικόλ. Μπάος	»	46	»	οικονόμος	»	Μύκονος	»	»
2380	Νικόλ. Βερνίκος	»	51	»	οικονόμος	»	Σίφνος	»	»
2381	Νικόλ. Ναδάλης	»	61	»	σακελλάρ.	»	»	»	»
2382	Νικόλ. Μοσχονύτης	»	38	»	—	»	»	»	»
2383	Νικόλ. Μαγκανάρης	»	63	»	—	»	»	»	»
2385	Νεόφ. Βενιέρης	»	48	»	—	»	»	»	πνευματικός
2966	Χριστόδ. Δεκαβάλες	»	74	»	σακελλάρ.	»	Φολέγανδρος	»	»

Σημείωση:

Τα άνωτέρω στοιχεία προέρχονται από Πίνακα στον όποιο καταγράφησαν όλοι οι κληρικοί της Έλληνικής Έπικράτειας. Άπεστάλη από την Ίερά Σύνοδο στη Γραμματεία των Έκκλησιαστικών με τό ύπ' αριθμ. 2092/656/7 Όκτωβρίου 1836 έγγραφο της.

ΠΙΝΑΚΑΣ ύπ' αριθμ. 6
ΝΑΩΝ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΜΕΝΩΝ

α/α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ	ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΜΝΕΙΑΣ	ΠΗΓΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
1.	Άγ. Αικατερίνη	Έρκιές	1631	Τρούλλου, 110
2.	Άγ. Αικατερίνη	Κάστρο	1653	Έπιγραφή
3.	Άγ. Αικατερίνη	Μοναχή	1727	Σιφνιακά, Α', 94
4.	Άγ. Αικατερίνη	Καλαμπελάς	1785	Ίστορικά, 71
5.	Άγία Άννα	Άρτεμώνας	1676	Σιφνιακά, Β', 123
6.	Άγία Βαρβάρα	Έξάμπελα	πρό 1819(E)	Σιφνιακά, Β', 1ος
7.	Άγία Καλή	Βλισίδι	1828	Σιφνιακά, Β', 61
8.	Άγία Τριάδα	Μογκοῦ	1782	Σιφνιακά, Β', 135
9.	Άγιος Άθανάσιος	(:)	1746	Σιφνιακά, Β', 107
10.	Άγιος Άθαν.+Παναγία (σήμερα Παναγ. Κόγχη)	Άρτεμώνας	πρό 1705	Σιφνιακά, Β', 169
11.	Άγιος Άνδρέας	όμών. όρος	1701	Σιφνιακά, Β', 107
12.	Άγιος Άντύπας	Πατσάνα	1636	Έπιγραφή
13.	Άγιος Άντώνιος	Βαλανιές	1779	Ίστορικά, 58
14.	Άγιος Άρτέμιος	Σταυρί	1629	Μοναστήρια, 54
15.	Άγιος Βασίλειος	Κ. Πετάλι(:)	1813	Σιφνιακά, Β', 116
16.	Άγιος Γεώργιος	(:)	1664	Σιφνιακά, Α', 82
17.	Άγιος Γεώργιος	Βαλανιές	1813	Σιφνιακά, Β', 116
18.	Άγιος Γεώργιος	Άφεντικοῦ	1635	Έπιγραφές
19.	Άγιος Γεώργιος	Γουρνιά	1785(E)	Ίστορικά, 64
20.	Άγιος Γεώργιος	Έξάμπελα	1788(E)	Σιφνιακά, Β',
21.	Άγιος Γεώργιος	Καμάρες	1785	Ίστορικά, 70
22.	Άγιος Γεώργιος	Κ. Πετάλι	1546	Γκητ., 104
23.	Άγιος Γεώργιος	Λεύκες	1764	Μοναστήρια, 72
24.	Άγιος Γεώργιος	Λίμνες	1785	Ίστορικά, 66
25.	Άγιος Γεώργιος	Πετάλι	1788	Σιφνιακά, Β', 113
26.	Άγιος Γεώργιος	Πλακωτό	1782	Σιφνιακά, Β', 135
27.	Άγιος Γεώργιος	Σεράλια	1785	Ίστορικά, 67
28.	Άγιος Γεώργιος	Φάρος	1629	Σφυρόερα,
29.	Άγιος Δημήτριος	(:)	1727	Σιφνιακά, Α', 94
30.	Άγιος Δημήτριος	Μάγγανα	1785	Ίστορικά, 64
31.	Άγιος Έλευθέριος	Βορεινά(:)	1717	Σιφνιακά, Α', 90
32.	Άγιος Ήλιás	Καταβατή	1712	Σιφνιακά, Β', 74
33.	Άγιος Ήλιás	Κοντοῦ	1746	Σιφνιακά, Β', 107
34.	Άγιος Ήλιás	Βουνό		Σιφνιακά, Β',
35.	Άγιος Θόδωρος	(:)	1795	Σιφνιακά, Α', 98
36.	Άγιος Ίωάνν. Θεολόγος	Μογκοῦ	πρό 1650	Μοναστήρια, 12
37.	Άγιος Θεολόγος	Άι-Θολός	1788	Σιφνιακά, Β', 112
38.	Άγιος Ίωάνν. Θεολόγος	Κάστρο	1617	Τσιρπανλή, 507
39.	Άγιος Θωμάς	Άγ. Θωμάς	787	Συμ. Ίστορία, 114
40.	Άγιος Ίωάννης	(:)	1795	Σιφνιακά, Α', 98
41.	Άγιος Ίωάννης	Άγ. Τάφος	1629	Σφυρόερα,
42.	Άγιος Ίωάννης	Κοκκλιοῦ	1713(E)	Βάου, Άρχεῖο
43.	Άγιος Ίωάννης	Μάγγανα	1785	Ίστορικά, 63
44.	Άγιος Ίωάννης	Μάρμαρα	1698	Σιφνιακά, Α', 86
45.	Άγιος Ίωάννης	Σιδεροῦ(στοῦ)	1795	Σιφνιακά, Α', 98
46.	Άγιος Ίωάννης	Σκαλωτό	1783	Σιφνιακά, Β', 111
47.	Άγιος Ίωάννης	Φάρος	1701	Σιφνιακά, Β', 14

α/α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ	ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΜΝΕΙΑΣ	ΠΗΓΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
48.	Άγιος Ιωάννης Χρυσοστ.	Φυτειά	πρό 1650	Μοναστήρια, 12
49.	Άγιος Κωνσταντίνος	Άρτεμώνας	1462(E)	Ζερλέντης
50.	Άγιος Κωνσταντίνος	Φοινικίδι	1785	Ίστορικά, 70
51.	Άγιος Λάζαρος	Πετάλι	1762	Σιφνιακά, Β', 109
52.	Άγιος Μερκούριος	Άρτεμώνας	1727	Σιφνιακά, Α', 94
53.	Άγιος Μηνάς	Μάγγανα	1813	Σιφνιακά, Β', 116
54.	Άγιος Νικόλαος	Κάστρο	1566(E)	Γκητ., 109
55.	Άγιος Νικόλαος	(;)	1718	Σιφνιακά, Α', 91
56.	Άγιος Νικόλαος	Άερινά	1834	Σιφνιακά, Γ', 105
57.	Άγιος Πέτρος	Κουρή	1747	Βάου, Άρχείο
58.	Άγιος Πολύκαρπος	όμών. θέση	1746	Σιφνιακά, Β', 191
59.	Άγιος Σάββας	Λαγκάδα	1785	Ίστορικά, 67
60.	Άγιος Σπυρίδων	Άρτεμώνας	1789(E)	Βάου, Άρχείο
61.	Άγιος Σπυρίδων	Σταυρί	1834	Σιφνιακά, Γ', 104
62.	Άγιος Στέφανος	Άγ. Τάφος	1629	Σφυρόερα,
63.	Άγιος Σύλβεστρος	Καστανάς	1785	Ίστορικά, 67
64.	Άγιος Σώζων	Σταυρί	1327	Γκητ., 114
65.	Άγιος Σώζων	Άχλάδα	1785	Ίστορικά, 63
66.	Άγιος Φίλιππος	Χερρόνησος	1785	Ίστορικά, 64
67.	Θεολόγος Μέγας	Κάστρο	1737(E)	Βάου, Άρχείο
68.	Παναγία Άμμου	Άρτεμώνας	1788	Έπιγραφή
69.	Παναγία Γερανοφόρα	Σταυρί	1767(E)	Έπιγραφή
70.	Παναγία Έλεούσα	Κάστρο	1635(E)	Έπιγραφές
71.	Παναγία Θεοσκέπαστη	Κάστρο	1631	Έπιγραφή
72.	Παναγία (άνώνυμη)	Βρύση	1554	Γκητ, 123
73.	Παναγία Βρυσιανή	Βρύση	1587	Βρυσιανή, Β', 45
74.	Παναγία Γουρνιά	Γουρνιά	1774(E)	Σιφνιακά, Β', 134
75.	Παναγία Έξαμπέλων	Έξάμπελα	1746	Σιφνιακά, Β', 49
76.	Παναγία Κοίμηση	Κάστρο	1593	Τρούλλου, 108
77.	Παναγία Κόγχη	Άρτεμών	1630	Βιτάλης
78.	Παναγία Κυρία Άγγέλων	Καταβατή	1732(E)	Ίστορικά, 53
79.	Παναγία Κυτριάνη	Κυτριάνη	1738	Σιφνιακά, Β', 44
80.	Παναγία Σγουρή	(;)	1662	Μοναστήρια, 13
81.	Παναγία Σκαλωτό	Σκαλωτό	1727	Σιφνιακά, Α', 94
82.	Παναγία Φτελιά	Φτελιά	1785	Ίστορικά, 65
83.	Παναγία Παντάνασσα	Κάστρο	1717	Σιφνιακά, Β', 10ς
84.	Παναγία Χρυσοπηγή	Άποκοφτό	περί 1650	
85.	Σταυρός Άφέντης	(;)	1700(E)	Σιφνιακά, Β', 128
86.	Σταυρός Λόγγου	Λόγγος	1712	Σιφνιακά, Β', 74
87.	Σταυρός Τζηριάκη	Καταβατή	1746(E)	Σιφνιακά, Β', 107
88.	Σταυρός Τίμιος	Σταυρί	1727(E)	Σιφνιακά, Α', 96
89.	Ταξιάρχης Μέγας	Βαθύ	1651	Σιφνιακά, Α', 92
90.	Ταξιάρχης	Σταυρί	πρό 1700(E)	έπιγραφή εικόνας
91.	Χριστός-Άγ. Παντελ.	Έξάμπελα	1810(E)	Σιφνιακά, Α', 103
92.	Χριστός Σωτήρας	Σταυρί	πρό 1587	Βρυσιανή, Β', 45
93.	Χριστός Άλμπέρτη	Έξάμπελα(;)	1746(E)	Σιφνιακά, Β', 107
94.	Χρυσόστομος	Μάρμαρα	1785	Ίστορικά, 68

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

α) Βιτάλης = Φιλαρ. Βιτάλη, άρχιμ., *Ο ιερός ναός της Παναγίας Κόγχης Άρτεμώνος Σίφνου*, Άθήναι 1985.

β) Βρυσιανή Β' = Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Η Κυρία Βρυσιανή, τά νεώτερα Ιστορικά στοιχεία*, Άθήναι 1981.

γ) Γκητ. = Μιχ. Χ. Γκητάκου, *Άnéδοτοι έπιγραφαί και χαράγματα*, Άθήναι 1957.

δ) Ζερλέντης = Περ. Ζερλέντη, *Ίστορ. έρευναι περί τάς έκκλησίας τών νήσων*, Έρμούπολις 1913.

ε) Ίστορικά = Σ.Μ. Συμεωνίδη, *Ίστορικά Άγίου Κων/νου Άρτεμώνος Σίφνου*, Άθήναι 1991.

στ) Μοναστήρια = Σ.Μ. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια τής Σίφνου*, Άθήναι 1984.

ζ) Συμ. Ίστορία = Ίστορία τής Σίφνου, Άθήναι 1990.

η) Σφυρόερα = Βασ. Βλ. Σφυρόερα, *Η Σίφνος sé δύο σχέδια του 1629*, περιοδ. «ή Σιφνιακή», Νοεμ.-Δεκ. 1967.

θ) Τρούλλου = Άντ. Γ. Τρούλλου, *Σίφνος-όδοιπορικό*, Άθήναι 1986.

ι) Τσιρπανλή = Ζαχ. Ν. Τσιρπανλή, *Τό Έλληνικό Κολλέγιο τής Ρώμης και οί μαθητές του (1576-1700)*, Θεσσαλονίκη 1980.

ια) Τό γράμμα Ε δηλώνει τόν Ένοριακό ναό.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 7

«Καταστατικός Πίναξ των εκκλησιών της 'Επαρχίας Μήλου κατά τό α' άρθρον τής υπ' αριθμ. 116 Διαταγής τής Β(ασιλικής) Νομαρχίας των Κυκλάδων τής 12 Ιουνίου 1833».

(Γ.Α.Κ./Γραμμ. 'Εκκλησ., Θυρίς 34, φάκ. 2)

ΣΦΝΟΣ

Τοποθεσία	ὄνομα ἐκκλησίας	ιδιόκτητος χωρητικότης ἢ κοινή	ιδιόκτητ. ὡς 100 ἄτομα	κατάστασις αὐτῶν	ἑσωτερ. κατάστ.	εισοδήμ. κύρια	εισοδήμ. πυχρή Δρχ.
Κάστρον	Ἐλεοδα	ἰδιόκτητ.	ὡς 100 ἄτομα	στερεά ὁμοίως	μετρία ὁμοίως	-	100
»	Ἰ. Παπαντή	»	50	»	οὐδεμία	-	50
»	Χριστός	»	40	»	μετρία	-	50
»	Θεολόγος	»	30	»	»	-	50
»	Ἁγ. Νικόλαος	»	100	»	»	-	80
»	Ἁγ. Αἰκατερίνα	»	100	»	»	-	100
»	Κοίμησις	»	50	»	»	-	50
Πετάλι	Παναγία	»	20	»	»	-	20
»	Ἁγ. Αντώνιος	»	250	»	οὐδεμία	-	420
Ἁρτεμιών	ἢ Κοίμησις	»	50	»	μετρία	-	60
»	Εἰσόδια	»	100	»	ὁμοίως	-	45
»	Ἰ. Παπαντή	»	100	»	»	-	50
»	Ἁγ. Κων/νος	»	100	»	»	-	120
»	Ταξιάρχης	»	80	»	»	-	80
»	Ἁγ. Λουκάς	»	100	»	»	-	100
»	Παναγία	»	30	»	»	-	30
»	Θεολόγος	»	50	»	»	-	130
»	Ἁγ. Ἰωάννης	»	50	»	»	-	40
»	Ἁγ. Σπυρίδων	»	100	»	οὐδεμία	-	60
Σταυρί	Οὐρανοφορα	»	50	»	μετρία	-	30
»	Ἁγ. Αντώνιος	»	50	»	»	-	40
»	Παναγία	»	50	»	»	-	40

Τοποθεσία	ὄνομα ἐκκλησίας	ιδιόκτητος χωρητικότης ἢ κοινή	κατάστασις αὐτῶν	ἑσωτερ. κατάστ.	εισοδήμ. κύρια	εισοδήμ. πυχρή Δρχ.
»	Χριστός	»	»	οὐδεμία	-	30
»	Μεταμορφώσεως	»	»	μετρία	-	50
»	Σταυρός	»	»	»	-	40
»	Ταξιάρχης	»	»	»	-	100
»	Ἁγ. Ἀθανάσιος	»	»	»	-	100
»	Ἁγ. Σωζών	»	»	»	-	30
»	Ἁγ. Σπυρίδων	»	»	»	-	50
»	Ἁγ. Βαρβαρα	»	»	»	-	100
Ἐξάμπελα	Ἁγ. Νικόλαος	»	»	»	-	50
»	Παναγία	»	»	»	-	30
»	Ἁγ. Ἀθανάσιος	»	»	»	-	30
»	Ἁγ. Γεώργιος	»	»	»	-	50
»	Χριστός	»	»	»	-	20
»	Ἁγ. Γεώργιος	»	»	»	-	50
Κατεβατή	Προφ.τ. Ἥλιος	»	»	»	-	20
»	Παναγία	»	»	»	-	100
»	Χριστός	»	»	»	-	50
»	Ἁγ. Γεώργιος	»	»	»	-	100
»	Εὐαγγελισμός	»	»	»	-	50
»	Σταυρός	»	»	»	-	30
»	Ἐλετήμων	»	»	»	-	80

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 8
«Τῶν ἐν τοῖς διατηρουμένοις (μοναστηρίοις) ζώντων μοναχῶν, τῶν εἰς αὐτὰ ἐκ τῶν καταργουμένων μεταβάντων
καὶ εἰσέτι μὴ μεταβάντων».

(Γ.Α.Κ./Γραμμ. Ἐκκκλησ., Θυρίς 18, φάκ. 33)

α/α	Ὄνομα & ἐπώνυμον	Πατρίς	Ἡλικία	ἔργαμος ἀγάμος	βαθμὸς ἐκκκλησιαστ.	ἐφημερία ἐπιτηδεύμα	τόπος διαμονῆς	ἐπισκοπή	Παρατήρ.
138	Ἄνθιμος πρ. Βεληγραδίου	Σίφνος	64	ἀγάμος	ἀρχιερεὺς	-	Μονὴ Προφ. Ἡλιοῦ	Μηῆλου	
139	Ἀρσένιος Μπουφούνης	»	51	»	ιερομόν.	-	Μ. Προφ. Ἡλιοῦ	»	
140	Ἄνθιμος Ὀρφανός	»	46	»	»	-	Μ. Προφ. Ἡλιοῦ	»	
141	Ἄνθιμος Ραφελέτος	»	39	»	»	-	Μ. Προφ. Ἡλιοῦ	»	
142	Ἀναστάς Μπατῆς	»	31	»	ιεροδιάκ.	ἐφημέρ.	Μονὴ Βρύσης	»	
143	Ἄνθιμος Ζαμπέλης	»	41	»	μοναχός	-	»	»	
326	Γαβριήλ Ἀντωνόπουλος	»	54	»	ιεροδιάκ.	ἡγούμενος	Μονὴ Βλαχέρνας	Ἀρχαῖος	
392	Γαβριήλ Γραμματικῆς	»	61	»	ιερομόν.	»	Μ. Βρύσης	Μηῆλου	
393	Γαβριήλ Λογοθέτης	Κίμωλος	26	»	ιεροδιάκ.	ἐφημέριος	»	»	
394	Γαβριήλ Ραφελέτος	Σίφνος	66	»	»	-	Μ. Πρ. Ἡλιοῦ	»	
395	Γαβριήλ Κόρης	»	46	»	ιερομόν.	-	»	»	
625	Δανιήλ Βουλγαρης	Βιδύνη	22	»	ιεροδιάκ.	-	»	»	
626	Δαμιανός Μπατῆς	Σίφνος	61	»	ιερομόν.	-	Μονὴ Βρύσης	»	
719	Ζαχαρίας Τσάκας	»	31	»	ιεροδιάκ.	ἐφημέρ.	»	»	
720	Ζαχαρίας Κόρης	»	78	»	ιερομόν.	πνευματικ.	Μ. Πρ. Ἡλιοῦ	»	
888	Ἰωσήφ Λαδοπούλος	»	66	»	»	-	Μ. Βρύσης	»	
889	Ἰωσήφ Γαϊτάνος	»	61	»	ιεροδιάκ.	-	»	»	
890	Ἰερεμ. Γερόνυμος	»	66	»	ιερομόν.	-	»	»	
891	Ἰωσήφ Πιτσινός	»	25	»	ιεροδιάκ.	ἐφημέρ.	»	»	
892	Ἰεροθ. Γερανίου	»	36	»	ιερομόν.	»	»	»	
1273	Νικηφ. Δραγατῆς	»	65	»	μοναχός	-	Μ. Πρ. Ἡλιοῦ	»	
1274	Νικόδ. Χρέος	»	70	»	»	-	»	»	
1275	Νικηφ. Συναδινός	»	46	»	ιερομόν.	-	Μ. Βρύσης	»	

α/α	Ὄνομα & ἐπώνυμον	Πατρίς	Ἡλικία	ἔργαμος ἀγάμος	βαθμὸς ἐκκκλησιαστ.	ἐφημερία ἐπιτηδεύμα	τόπος διαμονῆς	ἐπισκοπή	Παρατήρ.
1276	Νεόφ. Κουζουρής	»	56	»	»	-	»	»	
1596	Φιλόθεος Σίφνιος	»	71	»	μοναχός	-	Μ. Τουρλιανῆς	»	

Πίναξ

τῶν κατ' ἔγγραφον ἄδειαν ἐπισκοπικὴν εἰς τὸν κόσμον διαμενόντων μοναχῶν, τῶν ὡς διδασκάλων κ.λπ.

11	Ἄνθιμος Ναυλῆς	Σίφνος	82	ἀγάμος	ιερομόν.	-	Σίφνος	»	δόξματος
70	Διονύσιος Κατσούλης	»	65	»	ιεροδιάκ.	-	»	»	
160	Νικόδ. Ψηλιάκος	»	71	»	»	-	»	»	
176	Πάστος Βιδύνης	»	70	»	ἀρχιερεὺς	-	»	»	

Σημείωσι:

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα προέρχονται ἀπὸ Πίνακα στὸν ὁποῖο καταγράφησαν ὅλοι οἱ μοναχοὶ τῶν Μονῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικράτειας. Ἀπεστέλλη ἀπὸ τὴν Ἱερά Συνόδου στὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 2092/656/7 Ὀκτωβρίου 1836 ἔγγραφο τῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ ύπ' αριθμ. 9
ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΙΧΟ ΤΟΥ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ

1824 Φεβρουαρίου 24 ἦλθον εἰς Σίφνον.
Εἰσοδήματα τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ἐκ ταύτης τῆς ἡμέρας.

γρ.	παρ.	Σίφνος	
10		λειτουργία τοῦ Καλογιάννη εἰς τό Πετάλι	
	36	τρία λείψανα εἰς Κάστρον ἀπό 12 παρ. κατά τήν συνήθειαν.	
	36	τρία λείψανα εἰς Ἐξάμπελα.	
5		λειτουργία ἐκεῖ μιᾶς χήρας.	
	24	δύο λείψανα εἰς τό Κάστρον, τοῦ Πακαλοῦ καί Ἁγα.	
6		πρόθεσις ἀκληρίας τοῦ Γεώργη Σπανοῦ	
	12	λείψανον Λαμπρινῆς Κυδωνιάτισσας	
	12	ἕτερον Κασάνδρας Μωραΐτισσας.	
15		γάμος αὐτοῦ Σπυράκη (;) καί λειτουργία	
20		πρόθεσις καί λειτουργία τοῦ πνευματικοῦ ἱερομνήμονος	
	4	λειτουργία τῶν καλογραιῶν	
	24	δύο λείψανα ἀπό σύγκελλον	
73	36	σοῦμα	
10		λειτουργία τῆς παπαδιᾶς παπα-Γεωργάκη	
10		γάμος μέ χέρι Γιαννάκη Μάτζα	
10		λειτουργία Ἰωάννου Πάου	
30	36	ζητεῖες Σταυρίου χωρίου ἀπό 12 παράδες καί φιλότιμον ἱερέων ἀπό γρόσια ἓνα διά τοῦ ἐκεῖ χωροπισκόπου ἐπιτρόπου, κατά τήν συνήθειαν κατ' ἔτος.	
	2	διά τοῦ ἰδίου ἀπό λείψανα 8	
13	12	ζητεῖες Κάστρου καί φιλότιμον ἱερέων	
27	14	ζητεῖες χωρίου Ἀρτεμῶνος καί φιλοτήματα ἱερέων Χρονικά διά τοῦ σακελλαρίου ἐπιτρόπου.	
	2	ὀκτώ λείψανα διά τοῦ ἰδίου	
	2	δι' αὐτοῦ πάλιν ἀπό γάμους δύο	
10		διά τοῦ ἰδίου πρόθεσις ἀκληρίας	
15	12	ζητεῖες Καταβατῆς καί φιλοτήματα ἱερέων διά τοῦ ἄρχοντος τοῦ Εὐαγγελίου ἐπιτρόπου	
	1	γάμος πρῶτος ἐκεῖ Ἀποστόλου Λουρέντζου	
	2	γάμος δεύτερος ἐκεῖ Νικολῆ Σφακιανοῦ	
	24	δύο λείψανα ἐκεῖ	
6		ζητεῖες ἀπό Μικρόν Πετάλι καί φιλότιμον παπα-Γιαννάκη	
23	37	ζητεῖες Ἐξαμπέλων καί φιλοτήματα ἱερέων διά τοῦ πρωτοπαπᾶ ἐπιτρόπου	
240	39	σοῦμα	
	1	20	διά τοῦ ἰδίου ἀπό 5 λείψανα
	1	20	γάμος δύο τῆς Μαργαρίτας παπα-Νικολάκη καί τῆς Καλῆς Κρούστενας
10		λειτουργία εἰς τά 40 Ἰωάννου Πάου	
30		πρόθεσις καί λειτουργία παπα-Γιαννάκη ἀπό Κάστρο	
5		λειτουργία τοῦ μακαρίτου πνευματικοῦ τῶν καλογραιῶν	
4		λείψανον ἀρχιερατικόν τοῦ Δαμῆ	

14		λείψανον καί λειτουργία ἀρχιερατική Νικολάου Βαλέζη
9	32	εἰσοδήματα τοῦ χωροπισκόπου, ἄρχοντας τοῦ Εὐαγγελίου καί παπα-Γιαννάκη καί ἐδιορίσθη κατ' ἐπιταγήν τῆς Σεβ. Διοικήσεως ὁ οἰκονόμος ἐπίτροπος
9		λειτουργία Κωνσταντίνου Πάου
9		ἕτερα λειτουργία τοῦ ἰδίου
3	10	ἀφοριστικόν τοῦ Ρούσου Ρεῖση διά τά κλαπέντα πανιά.
4		λείψανον ἀρχιερατικόν τοῦ Ἀποστόλη Ὁθωναίου
	12	λείψανον Γεωργούλη, Πετάλι
2		γάμοι δύο εἰς Καταβατήν Μανούσου Καραγιάννη καί Γεώργη Καρᾶ
3		λείψανον ἀρχιερατικόν Μαρίας, μητρός διδασκάλου, Κάστρον
7	20	λειτουργία Μαρίας εἰς Ἐξάμπελα
9		λειτουργία Κωνσταντίνου Πάου
2		γάμος δεύτερος εἰς Σταυρί Νικολοῦ παπα-Ἀγγελέτου, ὁ λογοθέτης ἱερέως
365	33	σοῦμα
365	33	ἡ ὀπισθεν σοῦμα
1		γάμος πρῶτος Γεώργη παπα-Γιαννάκη Τζία, Καταβατή.
9		λειτουργία Κωνσταντίνου Πάου
152	10	δίσκος τῶν Φώτων ἀρχιερατικός
3		λείψανον ἀρχιερατικόν τῆς ἀκλέρας
1		γάμος πρῶτος Θεοδώρου Μάτζα, λογοθέτης ἱερέως
1		γάμος πρῶτος Γεωργάκη Ἀβραῶ, παπα-Αντώνης, Σταυρί.
1		γάμος πρῶτος Ἐλευθέρη Πρόκου, παπα-Νικόλαος, Κάστρον
10		λειτουργία τοῦ μακαρίτου Θεοδοσιουπόλεως, τοποτηρητοῦ Παροναξίας
1		γάμος τοῦ Μανόλη Τερζῆ Κρητικοῦ, παπᾶ-Ἰωάννης, Ἐξάμπελα
1		γάμος πρῶτος τοῦ Γιαννούλη Μανόλη, Κυπριανός, Καταβατή.
1		γάμος πρῶτος τοῦ Ἀποστόλη Τζουάνε, χωροπίσκοπος, Σταυρί
1		γάμος πρῶτος Θεοδώρου καπετάν Νικόλα, παπᾶ-Ἰωάννης Πετάλι.
10		λειτουργία Πετράκη σακελλαρίου, Κάστρον
10		παπα-Γεώργη Ἀρτεμῶνα(;), λειτουργία
14		γάμος πρῶτος δύο ἀδέλφια δύο πρῶτα ἐξαδέλφια τοῦ Νικόλα Κουζουρή, Πετάλι, παπᾶ-Ἰωάννης, κανονισμένα.
4		λείψανον ἀρχιερατικόν Ἰωάννη Σεργιάννη
586	3	σοῦμα
15		διά τήν προχθές ἄργητα παπᾶ-Ἀνθιμου, ὁποῦ ἐστεφάνωσεν ἓνα παράνομο συνοικέσιον, ἄνευ ἀδείας μου
9		λειτουργία τῶν Φώτων, τοῦ Κωνσταντίνου Πάου, ἐκτός τά γρόσια διακόνου
4		γάμος δεύτερος Πέτρου Κλειδαρᾶ, Κρής, ἀπό τό Καστέλι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, Ἐμαρτύρησαν συμπατριῶται ὅτι ἡ γυναίκα του ἐχάθη εἰς τήν Κάσον τότε
4		ἀπό 4 γάμους μέ χέρι τοῦ σακελλαρίου
3		λείψανον Κιουρᾶς πεθερᾶς Γιαννάκη, ἀρχιερατικόν
36		διά τά ρέστα τῆς παρρησίας τοῦ παπα-Γιαννάκη ἀπό Σταυρί καί τοῦ γάμου τοῦ Νικολοῦ παπᾶ-Ἀγγελέτου, μέ χέρι Ἐπάρχου
18		μέ χέρι ἁγίου οἰκονόμου ἐπιτρόπου, εἰσοδήματα ἕως 1825, Φεβρ. 9 ὡς ἡ ἀπόδειξις μου ἡ ἀνά χεῖρας του

669	3	
14	4	ἐκπίπτω ὅπου ἔλαβεν ὁ οἰκονόμος, ἐξ ὧν δεῖ, δέκα τοῖς % κατὰ τὴν παλαιὰν καὶ ἀνέκαθεν συνήθειαν,
654	39	τρίτα τοῦ ὄφικίου τοῦ καὶ μένουν αὐτά, ἐξακόσια πενήντα τέσσαρα καὶ τριάντα ἑννέα.

γρ. παρ. **Κίμηλος**

30	30	σοῦμα πρώτης λειτουργίας ὡς νέου ἀρχιερέως
10		λειτουργία οἰκονόμου
8		λειτουργία τοῦ φονευθέντος Γεωργίου
18		ἀπὸ οἰκονόμου καὶ σακελλάριον φιλοδώρημα προχείρησις
8		λειτουργία Νικολάου φονευθέντος
10		ἀπὸ χωροπίσκοπον καὶ λογοθέτην προχείρησις
41		ἀπὸ τὸν γέροντα οἰκονόμου, ζητεῖες τοῦ κοινου συνήθεις καὶ εισοδήματα ἑνὸς χρόνου· αἱ μὲν ζητεῖται 25 καὶ τυχηρά 16 ὡς ἡ πρὸς ἐκεῖνον ἀπόδειξις μου
5		ἀπὸ προχείρησιν σκευοφύλακος
130	30	σοῦμα Αὐτοὶ ἦσαν ὅλοι προχειρισμένοι ἀπὸ τὸν κύριον Λεόντιον Καμπάνη καὶ τοὺς ἐπῆρε καὶ κάμποσα (διότι ἀπὸ ὅλα τὰ νησία, ὡς ἔχω καταγραφὴν, ἔλαβεν τριῶν καὶ δύο χρόνων εισοδήματα), πλὴν διὰ νὰ λάβουν εὐχὴν ἀρχιερέως, ἐφιλοδώρησαν κάμοι ὡς ἄνωθεν. Στοχασθεῖτε περιέργως, παρακαλῶ, ὅπου ἡ Ἐπαρχία αὐτὴ δὲν ἔχει πεντακόσια γρόσια τοῦλάχιστον κύριον εισόδημα καὶ ἂν δὲν τύχουν τυχηρά, πρέπει νὰ πουλήσῃ τινὰς καὶ τ' ἀρχιερατικά του· μόνον τό ἐπιτραχήλιον ὁ, τι κάμει.

γρ. παρ. **Μύκονος** (ἡ ὁποία δὲν εἶναι πλέον εἰς ἐμέ)

7	10	ὁ πρωτοσύγγελος καὶ λειτουργία
2		γάμος δεῦτερος τοῦ Γεώργη Ἀνδριώτου
2		γάμος δεῦτερος Ἀναστάση Κεφαλονίτη
1		γάμος πρῶτος Νικόλα Κυδωνιάτη
10		λειτουργία Βασιλάκη Βρέτα
2		γάμος δεῦτερος Ἀνδρέα Παξηνοῦ
1		γάμος πρῶτος Ἀνδρέα Μωραῖτη
10		λειτουργία Κυριάκου
1		γάμος πρῶτος Ἰωάννη Νικολῆ
10		λειτουργία συγχωρεμένου
147		δίσκος Πάσχα
10		λειτουργία Μιχάλη Γρίπλη
1		γάμος πρῶτος Σπύρου Περγαμηνοῦ
204	10	σοῦμα
1		γάμος πρῶτος Τζάνε Κοντιτζᾶ
8		λειτουργία Μαρτιῶς Δομενίκου
23		γρόσια φιλότιμον τῶν ἱερέων, ὁ καθ' εἷς ἀπὸ γρόσι ἓν, σύνηθες
56		εισοδήματα ἐπιτρόπου, ὡς ἡ πρὸς αὐτὸν ἀπόδειξις μου
20		δύο λειτουργίες διὰ τὴν χειροτόνηση Ἰωαννικίου μοναστηριακοῦ ἱερέως

1		γάμος πρῶτος Δημήτρη Ροδίου
58	10	ζητεῖες, πλὴν μισο... διότι δὲν ἤθελον, ἔχοντες 4 χρόνια νὰ δώσουν
1		Θεοδώρου(;) Σιφνιοῦ γάμος πρῶτος
372	20	

Σύκιος

25	25	ζητεῖες συνηθισμένοι
7	20	εισοδήματα ἐπιτρόπου δέκα μηνῶν
100		παρρησία Πέτρου Ἀναγνώστου, ἀκλήρου
10		πρόθεσις τοῦ Ἀντώνη
26		δίσκος πρώτης λειτουργίας
17		λειτουργία Πέτρου, λείψανον καὶ μνημόσυνον
50		δύο χειροτονίας λειτουργιῶν
11		φιλοτίματα ἱερέων ἐτήσια
247	5	

Πολύκανδρος

41		ζητεῖες
19		ὁ δίσκος ὁ περίφημος
17		εισόδημα ἐπιτρόπου δέκα μηνῶν
28		φιλοτίματα ἱερέων καὶ ἀγιασμοί
22	20	τρεις λειτουργίες ἀπὸ πεσλίκι
10		γάμος τοῦ Νικόλα Ἄγα
25		ἀπὸ πρωτοπαπᾶ λειτουργία
162	20	

Σέριφος

59	20	ζητεῖαι
64		εισοδήματα ἐπιτρόπου, μηνῶν δέκα, ὡς εἰς τό τεφτέρι του
50		λειτουργία κοινὴ ἄνευ δίσκου, ἀλλὰ φιλοδωρία τῆς Χώρας, ὡς ἔθος
30		ἐτήσιον τοῦ μοναστηρίου τῶν Ταξιάρχων, ὡς ἡ ἀπόδειξις μου πρὸς τὸν ἡγούμενον
30		λειτουργία αὐτῶν ἰδιαίτερα τρεῖς
100		ἀπὸ τρεῖς...
10		γάμος Διονυσίου ἰδία μου χειρὶ
22	20	λειτουργία τρεῖς ἕτεροι
80		ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τοῦ πρωτοπαπᾶ
16		φιλοτίματα ἱερέων
462		

Μῆλος

54		δίσκος Πλάκας
13		ὄφικιον πρωτοσυγκέλλου
36		δίσκος Χώρας
28		ἀπὸ κανστρίτζιον καὶ μνημα πρωτεκδίκου
50		ἀπὸ πέντε ὄφικια Κοσμικῶν

20 από λειτουργίαν και μνήμα, ὁ χαρτοφύλαξ
 11 20 εἰσοδήματα σακελλαρίου
 150 ἕνα ἀρχιερατικόν σαρανταλείτουργον ἀπὸ τὸν τεθνεῶτα
 352 20 Δημήτριον ἐν παρανομία, ἀφορισμένον πρὸ χρόνων πατριαρχικῶς
 10 λειτουργία καὶ μνήμα Δρέμου
 10 ἀφορισμός Χαρουφαλιᾶς διὰ τὰ 800 κλαπέντα γρόσια
 1 20 θανὴ Μαρίας Κρητικῆς
 50 φιλοτίματα ἱερέων καὶ διὰ τὸ σὺνηθες σιτάρι Πλάκας
 80 συγχαρητικόν Μιχαὴλ Ραπανάκη, πρὸ χρόνων ἐστεμμένου ἀνόμωσ μετὰ τρία, πλὴν ἐν μετανοία, διὰ δέκα λειτουργίας ἀρχιερατικῆς
 25 λειτουργία καὶ ἐγκαινισμός... ἁγίας τραπέζης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μικέλη
 25 ἀπὸ τὸ χωράφι τῶν ἀγγιναρῶν
 2 γάμος τοῦ Γεωργίου Βόλτα
 50 φιλότιμον ἱερέων χωρίων καὶ διὰ τὸ συνηθισμένον σιτάρι
 25 δύο λειτουργίαι εἰς τὸν Προφήτην Ἡλίαν
 70 ζητεῖες ἀπὸ τὸ κοινόν τῆς Μήλου, σὺνηθες τὸ πάλαι καὶ δύο γρόσια τῶν διακόνων
 701
 10 θαπτικόν τοῦ οἰκονόμου
 82 ἐτήσιον τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Μαρίας, καὶ ἕνα κιλό σιτάρι, τὰ μὲν 50 διὰ τὸ ἐτήσιον, τὰ δὲ 32 διὰ τὰ κιλά σιτάρι
 350 ὀφείκιον οἰκονόμου, ἀπὸ σακελλαρίου τὸ πρῶτον καὶ φαμελίας
 270 ὀφείκιον σακελλαρίου ἀπὸ χαρτοφύλακος, ἐκτὸς τῆς φαμελίας
 25 λειτουργία καὶ πρόθεσις Ἀντωνίου Ἀντρούλη
 60 ἕνδεκα κιλά μηγάδι ἐπώλησα τὸν σακελλίονα, διότι ἐμολύνθημεν ἀπὸ τὴν πανώλην
 44 ὀφείκιον σκευοφύλακος ἀπὸ πρωτοσύγκελλον ὁποῦ τὸν εἶχον προχειρήσει, ὡς ἄνωθεν φαίνεται εἰς τὸ βον κονδήλι
 1542 Ἰδού καὶ ὅσα ἔλαβεν ἀποδεδειγμένως ὁ μακαρίτης οἰκονόμος ἐπίτροπος Μακάριος καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν θέλει νὰ τὰ δώσῃ ὡς κληρονόμος ὁ γαμβρός του Ἰακωβάκης Ταταράκης, ἀλλὰ μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι σὲ φθάνουν αὐτὰ ὁποῦ θὰ πάρεις ἀπὸ τὸν νέον οἰκονόμον ὁποῦ θὰ κάμῃς
 20 γάμος τοῦ Μαυρογιάννη, κανονισμένος
 1 5 γάμος τοῦ Τζέκου Μαρανίτζη
 1 5 γάμος υἱοῦ τοῦ Νίκου
 1 5 γάμος τοῦ Δημήτρη Τουρλάκη
 30 γάμος Ἀντώνη Μανούσου
 53 15 ἡ κάτωθεν (sic) σοῦμα
 1 5 γάμος τοῦ ξένου
 35 πρόθεσις Ἰερωνύμου
 1 20 γάμος τῆς Κατζίβέλας.
 45 γάμος δεύτερος τοῦ Νικόλα Στράτη
 11 γάμος διὰ χειρὸς Κονσόλου Πρέστη
 5 ἀπὸ τὸν ὑπομνηματογράφον εἰς Χῶραν
 3 γάμος τοῦ Εὐθυμάκη
 40 διὰ πέντε κιλά σιτάρι συνηθισμένον ἐτήσιον

195 τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁποῦ ἀκόμη τὸ κατατρώγει ὁ Ἰακωβάκης καὶ ἡ μητέρα του, διὰ τὸ ὅποιον τετράκις εἶναι ὁποῦ γράφω πρὸς τὴν Σεβ. Διοίκησιν
 35 ἐτήσιον χρονικόν τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, σὺνηθες.
 50 μία λειτουργία ἀρχιερατικὴ ὁποῦ μέ ἀφησεν ὁ Λερωτάκης κρητικὸς οὐτινος εὐρέθησαν εἰς τὸ κεμερί ἐν ᾧ ἀπέθνησκεν 2500 γρόσια καθὼς ἦν πασιδηλον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πρέστην, ὡς καὶ μοὶ τὸ εἶπεν
 50 παρρησία τῆς ἐκκλησίας ὁποῦ ἐθάφθη ὁ οἰκονόμος συνηθισμένη
 50 παρρησία ἀρχιερατικὴ, σὺνηθες, ὡς οἰκονόμος ἐδικός μου
 7 20 γάμος Μανόλη Κρητικοῦ ὁ παπᾶ Ἀντώνης
 1 20 θανὴ Μανούσου Μαβρογιάννη γυναικὸς
 1 5 γάμος Γιάννη Κιμουλιάτη
 5 γάμος δεύτερος Μανούσου Μαβρογιάννη
 395 05 σοῦμα
 1 20 θανὴ Πέρου Βήχου
 1 20 θανὴ τοῦ Φλωρῆ
 30 τρία παιδιά
 3 τῆς Ἀφεντούλας καὶ τοῦ Σεληγάρδου, θανές δύο
 5 θανὴ Πέτρου Παλούρδου.
 5 τῆς σκοτωμένης γυναικὸς, ἀκλήρα
 1 20 τῆς ξένης γυναικὸς
 3 τοῦ Δημήτρη Στασινοῦ καὶ τοῦ Μαρκαντωνάκη θανές δύο
 5 θανὴ Μαρουσῶς Μωραϊτίσσης, κουνιάδας τοῦ Νικόλα
 421 15 Δεῖται ἐπιταγῆς ἰδιαιτέρας τῆς Σεβ. Διοικήσεως διότι ἀδύνατον εἰς τὴν Μήλον νὰ λάβω ἢ νὰ ζητήσω δικαίωμα ἀρχιερατικόν καὶ ἐκτὸς αὐτῶν κατατρώγει αὐτὸς ὁ Ἰακωβάκης καὶ τὸ μοναστήρι αὐτὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου χρόνον ἕνα, χρεωστεὶ καὶ πρὸς τὴν Διοίκησιν γρόσια 500 ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ διὰ τὸν φειτινόν 800 ὁποῦ γίνονται 1300 διὰ τὰ ὅποια ἔγραψα πολλάκις καὶ μὴ ἀξιωθεὶς ἀποκρίσεως ἐβαριέστησα πλέον. Οἱ ἰδιοχείρως ἐν τῷ ἴσω μάρτυρες τῶν ἄνωθεν εἰσοδημάτων οἰκονόμος στέργω καὶ μαρτυρῶ σακελλάριος Μήλου μαρτυρῶ σκευοφύλαξ Ἀνδρέας μαρτυρῶ σακελλίων Γρηγόριος μαρτυρῶ

Αὐτὴ ἡ Ἐπαρχία, ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν μου διὰ ἐμένα δὲν εἶναι, ἀλλὰ θέλει νέον, ἐπειδὴ ἐγὼ καὶ τὴν θάλασσαν τρομάζω καὶ ἡ Ἐπαρχία εἶναι ἐξ νησίου, ἐξ χωρίας καὶ νὰ μὴ περιφέρειται τινὰς καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ, στοχασθεῖτε περιέργως τὸ εἰσόδημα, ἐν ᾧ ἐφέτος αἱ λειτουργίαι μὲ ἀνέδειξαν ὁπωσοῦν, διότι εἶχον ἔλλειψιν οἱ χριστιανοὶ ἀρχιερέως χρόνους ἐπτὰ, πλὴν τί νὰ κάμω, δόξα σοὶ ὁ Θεός. Παρακαλῶ νὰ εἶμαι ὡς ἕνας τῶν ἐλαχίστων ἀρχιερέων, ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ σκέπην τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως καὶ δὲν ἐλπίζω νὰ μὲ ἀφήσῃ καὶ ὑστερηθῶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἕως οὐ εἶναι ἡ θέλησις τοῦ ἁγίου Θεοῦ.

Ἰδού καὶ τὰ ἐξοδά μου ἀφ' ἧς ὥρας ἔλαβον τὴν ἐπαρχίαν

γρ.
75

δι' ὅσας ἡμέρας ἐκάθησα εἰς Κρανίδι ὁποῦ ἦτον ἡ Σεβ. Διοίκησης, ἐξοδα φαγούρας, κυρῆς ὀσπητίου καὶ ζῶα, ἕως οὐ ἔφθασα εἰς τὸν παχτζέ τοῦ καπετάν Γεώργη Βούλγαρη

35 ναύλον εις τήν γουλέτα του καπετάν Νικόλα και κουμπάνια από
 "Υδραν έως εις Σύραν.
 50 διά 11 ημέρας όπου εκάθησα εις Σύραν εξοδον από παρά καιρόν,
 μέ δυο ανθρώπους μου
 53 ἐψώνησα από Σύραν 5 οκάδες καφφέ, 2 οκάδες ζάχαρι και δυο
 κιλά ρύι
 21 20 δυο οκάδες χαβιάρι, χαρτί μισόν ουζπέ και κουπάνια ο διάκονος
 6 τακίμι του καφφέ πρόστυχον
 75 ναύλον του Μιχελή Ρείση από Σύραν εις Σίφνον Μυκωνιάτη διά
 χειρός του Δημητράκη Έγκλεζάκη
 104 διά ὄλην τήν μεγάλην τεσσαρακοστήν σχεδόν όπου ἔκαμα εις
 Σίφνον, από νερόν ἔως ἀλάτι.
 25 ναύλον τῷ Κωνσταντῇ Ρείση Μανούσου από Σίφνον εις Μύκω-
 νον, διά τό Πάσχα μέ χέρι Κωνσταντίνου Συριανού
 444 20
 22 20 διά 34 ημέρας όπου εκάθησα εις Μύκωνον, τρία κιλά σιτάρι, μέ
 χέρι σακελλαρίου
 17 ἐψώνησα δυο οκάδες καφφέ, μία οκά ζάχαρι διά τούς χαιρετι-
 σμούς
 6 ἕνα κιασέ γλυκόν διά χειρός του ἐπιτρόπου μου.
 18 25 εις κάρβουνα 9:25 και 5 οκάδες λάδι από 72 ἡ οκά.
 17 ἕνα ἀρνί και δυο οκάδες βούτυρον τό Πάσχα.
 13 15 ἐξοδον ψιλόν εις τό κατάστιχον του διακόνου Ἰωσήφ
 9 δυο ζευγάρια παπούτζια τόν Δανιήλ και Ἰωσήφ διακόνου
 14 28 οκάδες κρασί και εις Μύκωνον τρέφει ο ἀρχιερεύς τόν ἐπίτρο-
 πον
 38 10 κρέας τόν κασάπη ἔως όπου ἐφυγον οκάδες 45 από 34 παράδες
 8 4 οκάδες σαπούνι
 14 δυο ἀρνιά από... ἐδόθησαν τῷ ἐπάρχῳ Καραϊωάννη
 15 10 οκάδες τυρί ἔως Ἀπριλίου 30 όπου ἐπήραμε μαζί εις Σίφνον
 45 ναύλον τῆς πελοῦς από Μύκωνον εις Σίφνον
 682 10
 82 ἐξοδον διά 26 ημέρας όπου εκάθησα εις Σίφνον ἔως Μαΐου 27
 12 ναύλον από Σίφνον εις Κίμηλον τῷ Γιαννάκη και κρασί· εις Κί-
 μηλον τρέφουν τόν ἀρχιερέα, ἔκαμα ἡμέρας δέκα
 4 μόνον φιλοδωρία εις τό σπίτι ἐπιτρόπου
 11 ναύλον από Κίμηλον εις Μήλον
 5 κυρᾶς ζῶα διά καλαμπαλήκια και καβάλλα· τῷ οἰκονόμῳ· ἐφθά-
 σαμεν εις Μήλον Ἰουνίου 6, ὅπου δέν ταγίζουν τόν ἀρχιερέα·
 εκάθησα ἐκεῖ ἔως Ἰουλίου 27 ἡμέρας 51 ἐξοδον διά
 205 χειρός μου, του σακελλίου και Δανιήλ, ὄλα.
 14 διά τό κάτω χωράφι τῆς Μήλου θεριστικόν και φαγοῦρα στόν
 κόλληγα ἐκεῖνας τᾶς ἡμέρας.
 9 ἐκεῖ εις τό ἐπάνω χωράφι θεριστικόν
 5 κυρᾶς τῶν ζῶων από Πλάκαν εις Χώραν διά νά λειτουργήσωμεν
 συνήθως.
 4 ἐπιστρέφοντας εις τό Κάστρον; κυρᾶς ζῶων.
 10 τόν Ἰωσήφ ὅταν τόν ἔστειλα εις Κίμηλον διά ἱατρόν
 12 δυο ἀλευροτζούβαλα
 5 20 εις τό μοναστήρι τῆς Ἀγίας Μαρίνας... εις τήν ἑορτήν ὅταν ἐπή-
 γαμε και ἔπειτα συνέβη τό μόλυσμα τῆς πανώλης.

25 τρεῖς ὄρνιθες τῷ Πρέστη, ὅπου εἴμεθα εις τό μοναστήρι... και δυο
 βαρελάκια... κάπαρι τῆς ἐπαρχίας
 50 τῷ Γεωργάκη Ρείση Πόλενας από Μήλον εις Σίφνον ὡς μεμο-
 λυσμένοι ἐκ τῆς πανώλης, ναύλον
 8 εις τά ζῶα ἐκεῖνης τῆς νυκτός διά τά καλαπαλήκια εις τό καίκι,
 δυο ρουπιέδες.
 1143 30
 56 διά 16 ἡμέρας εις Σίφνον μέ τήν κουραντίναν εις Φάρον και κου-
 ραντίναν εις τούς ἑπτὰ Μάρτυρας.
 9 δυο ζευγάρια παπούτζια τῶν διακόνων
 32 τέσσερα κανδάρια κρομμύδια
 20 δέκα οκάδες λάδι από Σίφνον
 26 δυο κιλά σιτάρι και δυο κιλά κριθάρι.
 16 πέντε οκάδες... και μία οκά χαβιάρι ἔως Αὐγούστου 13.
 27 20 εις τά σκαλάκια τῆς μητροπόλεως διά τό βούλισμα μέ χέρι του
 γεώργη Ψήλου ἐπιστάτου.
 34 μερεμέτι διά τήν σεσαθρωμένην μητρόπολιν τῆς Σίφνου· ἀζβέ-
 στη, χῶμα διά τά δόματα και ἡμερομίστια.
 28 ναύλον από Σίφνον εις Πολύκανδρον, τῷ Γεωργάκη Ρείση.
 4 κουμπάνια, κρασί, κλπ. Εἰς Πολύκανδρον τρέφουν τόν ἀρχιερέα.
 6 20 ἐκεῖ εις ἔξ ζῶα... και φιλοδωρία εις τό σπίτι ἐπιτρόπου.
 12 ναύλον από Πολύκανδρον εις Σίκινον και ἐκεῖ τρέφουν.
 8 20 ἐκεῖ... ζῶα και φιλοδωρία εις τό σπίτι ἐπιτρόπου.
 1423 10
 32 σοῦμα
 27 ναύλον από Σίκινον εις Σίφνον τῷ Διαμαντῇ Ρείση.
 διά 12 πετζέτες και ἕν τραπεζομάνδηλον από τόν σακελλάριον
 τῆς Πολυκάνδρου· ἔως Σεπτεμβρίου 23 ὅπου ἤλθομεν εις Σίφνον.
 135 διά ὅσα μᾶς ἐψώνησεν ο Δημητράκης Ἐγκλεζάκης από Σύραν, 12
 κιλά σιτάρι, πιάτα, μαχαιροπήρουνα, καπνόν μουσαφίρων, διότι
 ἐγῶ δέν τόν πίνω.
 12 20 11 γομάρια ξύλα από Σταυρί, ο χωροπίσκοπος.
 12 από τόν παπᾶ Ἰωσήφ και... 12 χουλιάρια.
 96 διά 42, ἔως Νοεμβρίου 5, ψιλόν ἐξοδον εις τό κατάστιχον του
 διακόνου μου Δανιήλ, του μαγειρίου.
 80 διά 14 οκάδες βούτυρον και 16 οκάδες μέλι όπου μᾶς ἔστειλαν
 από Κρανίδι ο παπᾶ-Δημήτρης Κρομμύδας.
 2 ναύλον δι' αὐτά.
 32 τῷ κασάπη Ἀθηναίῳ διά κρέας και τῷ Γεώργη Ψίλω ἔως 5 Νο-
 εμβρίου όπου ἀναχωρήσαμεν διά τήν Σέριφον, οκάδες 32 κατά
 ταῖς τζέτλες των.
 37 ναύλον από Σέριφον εις Σίφνον εις πηγαμιόν και ἐρχομόν και ἐκεῖ
 τρέφουν τόν ἀρχιερέα.
 1888 30
 16 φιλοδωρία ἐκεῖ και εις φασούλια όπου ἠγόρασα μέ χέρι σκευο-
 φύλακος και 4 οκάδες σαπούνι
 6 20 ἤλθομεν εις Σίφνον Νοεμβρίου 26... από Καμάρες εις τό Κά-
 στρον τῆς Σίφνου.
 18 30 ξύλα 15 γομάρια από Σταυρί διά τῶν δημογερόντων.
 25 20 ρύζι δυο κιλά και ἀνάμισυ οκά χαβιάρι ο Μανούσος από Σύραν.
 12 εις φακιές και ροβύθια.
 28 5 πέντε οκάδες καφέ από Σύραν διά του Παπάζογλου

- 9 τῷ μαστρο-Νικόλα δύο ζευγάρια παπούτσια τοῦ διακόνου.
 28 κάπαρι διά Ναύπλιον καί 4 ζευγάρια κάλτζες
 42 κατάστιχον Δανιήλ διακόνου ἕως τῶν... 25 Δεκεμβρίου ἡμέραν,
 ψάρια καί ἕτερα ἐνός μηνός.
 11 20 δύο ταμιτζάνες κρασί ἀπό Ἐξάμπελα ὁ σκευοφύλαξ
 26 εἰς ὄλον τό δωδεκαήμερον δύο ἄρνιά καί κρέας χοίριο καί βοδι-
 νό.
 125 εἰς δύο τραπέζια συνηθισμένα τῶν Φώτων, ἄν ἐρωτῆ ὁ παραστά-
 της μας κύριος Νικόλαος, διά ὄλους τοὺς κληρικούς καί προκρί-
 τους χωρίων 4 καί τοῦ Κάστρου, 10 ὀκάδες μέλι διά τό παστέλι
 καί 4 σισάμι, κρέατα κλπ. κλπ. ἐκτός τῆς λάτρας, μά τί νά κάμω,
 ἄλλοτε ὁμως δέν πρέπει νά γίνεται ὡς πρός τήν φιλοδορίαν τοῦ
 δίσκου.
 2245 5 εἰς τήν νεοσυσταθεῖσαν Ἑλληνικήν Σχολήν
 50 μισθός μαγείρου μηνῶν δώδεκα ἀπό γρόσια 10
 120 διά τρία ζευγάρια παπούτζια του ἐπί συμφωνία.
 15 τρία κιλά σιτάρι ἀπό Κωνσταντῆ Ρεῖση Μανούσον
 24 20 τρεῖς ὀκάδες καφέ ἀπό Βαλέταν.
 16 τοῦ Ἁγίου Βασιλείου κατά παλαιάν συνήθειαν φιλοδορία τῶν
 25 δούλων εἰς τά ἄρχοντικά, ὡς οἱ ἄρχοντες ἀμοιβαίως εἰς τοὺς ἀν-
 θρώπους μου.
 66 ἀπό τῶν Φώτων, Ἰανουαρίου 6 ἕως Φεβρουαρίου 9 ὅπου ἔλθει ὁ
 χρόνος, ἡμέρας 33, ἔξοδόν μου
 2561 25 κρεατικαῖς καί τυριναῖς, συνεσταλμένα.

Ἴδου ἅπαντα, καί τάἔσοδα καί τά ἔξοδα, ἐν τῷ παρόντι φύλλῳ φαίνονται καί εἶμαι
 πρόθυμος εἰς τὰς σεβ(αστάς) ἐπιταγὰς, ὡς εὐεργετημένος, ἐκ τῆς κοινῆς ἡμῶν τρο-
 φοῦ παρακαλῶ ὁμως νά διαβασθῶσιν ὅλα περιέργως.

Ἐξοδα ἐπάνω μου

- 55 ἓνα τζοπέ τζόχινον ἀπό ἓνα παπά κρητικόν
 48 ἓνα καβάδι ἀπό τελάλην εἰς Σύραν, ὅπου ἤμην γυμνός
 58 ἓνα τζετζηρι τζόχινον εἰς Μύκωνον διά χειρός καπετάν Νικόλα
 35 τρία ὑποκάμισά μου τουλάντα
 37 τρία ζευγάρια μεστοπάπουτζα καί ἓν ζευγάρι γόβες
 12 δύο καλημαύχια, ἓν καινούριον καί ἓν γύρισμα τήν τζόχαν
 168 μίαν γούναν, ἐπειδή αὐτή ὅπου φορῶ ἐτελείωσε καί δέν ἔχω ἐτέ-
 ραν καί ἓν ζωνάρι ἀπό σιόρ Μάτζαν
 18 ἓνα ζευγάρι ὑποδήματα
 57 ἓνα ἄντερί εἰς τήν Μῆλον διά τοῦ οἰκονόμου ἀπό ἓνα παπά Κρητι-
 κόν πτωχόν
 488 στοχάζομαι τοῦλάχιστον καί ἓνας ἄρχιερεὺς εἰς χαρτζιλίκι του
 ψιλόν καί ταμπάκον νά θέλη καί γρόσια ἑκατόν τόν χρόνον, τῆδε
 100 κακεῖσθε.

Σύναψις ἐσόδων τῶν ἐπαρχιακῶν νήσων
 τῆς Σίφνου ὡς ὀνομαστί φαίνονται ὀπισθεν

- 654:39 ἀπό Σίφνον
 130:30 ἀπό Κίμηλον
 247: 5 ἀπό Σίκινον
 162:20 ἀπό Πολύκανδρον
 462 ἀπό Σέριφον
 1542 ἀπό Μῆλον
 3199:14 σοῦμα
 372:20 καί ἀπό Μύκωνον, ὅπου τώρα δέν τήν ἔχω.
 3.571:34 σοῦμα, διά τό ὄλον εἰσόδημα, τοῦ 1824 ἔτους, ἀπό Φεβρουαρίου
 9, μέχρι τοῦ 1825, φεβρουαρίου 9, χρόνον ὀλόκληρον ἓνα ἐσόδων
 καί ἐξόδων.

᾿Ω Σεβαστή μοι Διοίκησις! μ' ὄλην μου τήν ταπεινήν καί ἡμερον προσπάθειαν καί
 διαφόρους πειρασμούς, αὐτό ἠμπόρεσα νά δουλεύσω εἰς αὐτήν ταύτην τήν διεσπαρ-
 μένην καί διαφόρων κινδύνων θαλασσίω γέμουσαν ἐπαρχίαν τῆς Σίφνου· μένω τοί-
 νον ὑποκλινεῖς τόν αὐχένα καί ὄλωσ ὄλος προθυμότατος τῶν σεβαστῶν ἐπιταγῶν ὡς
 πιστός καί καλός πατριώτης καί ἐκρεμής διά παντός ὡς εὐεργετημένος.

᾿Ο ταπεινότατος πρόην Μοσχονησίω καί ἐκκλησιαστικός
 τοποτηρητής τῆς ἐπαρχίας Σίφνου Βαρθολομαῖος

[Γ.Α.Κ./Υπ. Παιδείας, Φάκ. Φεβρουαρ. 1825, ὑποφάκ. Α-Υ-2 (γ),
 «Ἐκκλησιαστικά»].

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

* Τό 1ο Παράρτημα της έκδοσής μας, στο οποίο φιλοξενήθηκε ή εξαιρέτη εργασία των κ.κ. Ν. Ανδριώτη-Ρ. Οίχαλιώτη με θέμα «Βιβλιοθήκες της Σίφνου», έτυχε της καλής υποδοχής πανεπιστημιακών διδασκάλων και άλλων ανθρώπων του πνεύματος. Μέ την έν λόγω έκδοση επισημοποιήθηκε η καταγραφή των παλαιών εντύπων βιβλίων που διασώζονται στην Ίερά Μονή της Παναγίας Βρυσιανής και του Γυμνασίου, έργο σημαντικό και, γιατί όχι, πρωτοποριακό για τά έκδοτικά χρονικά της Σίφνου. Τά «Σιφνιακά», παρά τή μεγάλη οικονομική επιβάρυνσή τους, έπετέλεσαν τό καθήκον τους. Δέν άρκει όμως τούτο, ούτε έπιτρέπει τήν επανάπαυσή μας. Ώς έπόμενο στάδιο, προβάλλει έπιτακτική ή ειδική συντήρηση και διατήρηση των παλαιωτάτων εντύπων. Πρός τήν κατεύθυνση αυτή πρέπει να κινηθούν πλέον δραστήρια Έκκλησία, κοινοτικοί άρχοντες και Σωματεία, για τήν άντληση τής σχετικής πιστώσεως από τά κονδύλια των πολιτιστικών προγραμμάτων. Η διάσωση τού κειμηλιακού θησαυρού μας είναι έργο πολλαπλής σπουδαιότητας και σημασίας, ακόμη και τουριστικής.

* Μέ πανηγυρικές εκδηλώσεις στο Μαρούσι και στη Σίφνο (Ίούλιος/Αύγουστος 1994), εορτάσθηκε ή άδελφοποίηση των δύο Κοινοτήτων τής Σίφνου μέ τόν Δήμο Άμαρουσίου. Κοινό σημείο-αίτιο τής άδελφοποίησης ή μεγάλη παροικία των Σιφνίων, άγγειοπλαστών κυρίως, τού Άμαρουσίου, ή όποια άνάγει τήν ύπαρξή της στόν προηγούμενο αιώνα. Άγγειοπλάστες τής έποχής εκείνης, έγκαταστάθηκαν από τή Σίφνο στο Μαρούσι, όπου, μέ τίς μικρές στην άρχή και μεγάλες κατόπιν βιοτεχνίες τους σέ άρμονική συνεργασία μέ τούς ντόπιους, άνέδειξαν τό άθηναϊκό προάστειο σέ Κέντρο Κεραμικής τής Ελλάδος. Δούλεψαν σκληρά, κατά τήν προαιώνια συνήθεια των Σιφνίων, άγωνίστηκαν τόν καλό άγώνα και διέπρεψαν ως τεχνίτες και έπιχειρηματίες. Οί όργανωτές των εκδηλώσεων τής άδελφοποίησης έτίμησαν ιδιαίτερα τούς συνεχιστές τής άγγειοπλαστικής τέχνης στη Σίφνο, όπως και τόν παλαίμαχο άγγειοπλάστη και κοινά άναγνωρισμένον ως δημιουργό τού Συνεταιρισμού Άγγειοπλαστών Άμαρουσίου κ. Γιώργο Σκλάβαινα, ό όποίος άνάλωσε τή ζωή του για τήν άνάδειξη τού Συνεταιρισμού και τής άγγειοπλαστικής Τέχνης.

Η άδελφοποίηση Σίφνου-Άμαρουσίου είχε συντελεσθει από τόν προηγούμενο ήδη αιώνα. Φέτος πραγματοποιήθηκε ή (τυπική) έπισημοποίησή της.

* Στην κοινότητα των έπιστημόνων αλλά και στην κοινή συνείδηση έδραιωμένη είναι ή πεποίθηση τής διαχρονικής πνευματικής άκτινοβολίας τής Σίφνου στόν αίγαιακό και στόν ευρύτερο μεσογειακό χώρο. Έδώ γεννήθηκε και άνδρώθηκε μακρά σειρά ιεραρχών και ιερωμένων, διδασκάλων και διανοουμένων, εργατών τού λόγου και τής τέχνης.

Μεταξύ των σιφνίων προσωπικοτήτων που διακρίθηκαν ιδιαίτερα τόν 19ο μ.Χ. αιώνα συγκαταλέγεται δικαίως και εκείνη τού Ν. Χρυσόγελου (1780-1857). Ό Ν. Χρυσόγελος, όπως είναι γνωστό, συνεργάστηκε στενά μέ τόν Κυβερνήτη Ίωάννη

Καποδίστρια καί διετέλεσε πρώτος Γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημοσίου Ἐκπαίδευσως Γραμματείας (1829-1832), πολὺ δὲ ἀργότερα, ἐπὶ Ὅθωνος, ἀνέλαβε τὸ χαρτοφυλάκειο τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐκκλησιαστικῶν καί Δημ. Ἐκπαίδευσως (1849-1850) καί προσωρινά τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης (1850).

Γιὰ τὸν Νικόλαο Χρυσόγελο, ὁ ὁποῖος ὁμολογουμένως προσέφερε πολλὰ στὴν Παιδεία, στὴν Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση καί στὴ Διοίκηση τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας λείπει πρὸς τὸ παρὸν μία συνθετικὴ ἐργασία ἀνταποκρινόμενη στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς. Ὁ Μήλιος ἱστορικός κ. Χάρης Μπαμπουνῆς σέ διδακτορικὴ διατριβή πού ἐκπονεῖ στό Παιδαγωγικὸ Τμῆμα Δημ. Ἐκπαίδευσως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπιχειρεῖ νὰ διαφωτίσει πολὺπλευρὰ τὴν ἀποφασιστικὴ δραστηριότητα τοῦ Ν. Χρυσόγελου στὶς ἀπαρχές τῆς γένεσης τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

- * **Ἀσπιώτη Ν. Εὐάγγ.**, Λυρικός Λόγος (τόμος πρώτος), ποιήματα, «Σερραϊκές ἐκδόσεις» ΕΠΕ, 1994, σελ. 295.
- * **Ἀποστολόπουλου Γ.Δ.**, Ἡ Λογοκρισία πού δέν ἔγινε, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν «Ἐρανιστή», τόμ. 19/1993, σελ. 235-243.
- * **Βιτάλη Ἀπ. Φιλαρ., ἀρχιμ.**, Ὁ ἱερός ναὸς τῆς Παναγίας Ἄμμου Ἀρτεμῶνος Σίφνου, Ἀθήναι 1993, σελ. 16 (ἐκδοση Ἐπιτροπῆς προστασ. καί ἀποκαταστάσ. ἱεροῦ τέμπλου Παναγίας Ἄμμου).
 - Ἀφιέρωμα στὸν Δίκαιο καί Ἐλεήμονα Ἅγιο Φιλάρετο, Ἀθήναι 1993, σελ. 16 (ἐκδοση Ἰδρύμ. Ἁγ. Ἰωάννου Θεολόγου Μογκοῦ).
 - Ἀφιέρωμα στὴ στενάζουσα μαρτυρικὴ Κύπρου μας, Ἀθήναι 1994, σελ. 63 (ἐκδοση ἀνωτέρω Ἰδρύματος).
- * **Βιτάλη Ἀπ. Φιλ.-Σπεράντσα Κ. Θεοδόση**, «Θεοτοκία Σίφνου 1993, Ἀθήναι 1993, σελ. 24 (ἐκδοση ἀνωτέρω Ἰδρύματος).
- * **Βουρλιώτη Α. Μανόλη**, Καρμανιόλοι καί Βιβλίο (1800-1839), Ἀθήναι 1990, σελ. 78 (ἐκδοση Ἀδελφότητος Σαμίων Ἀθηνῶν).
- * **Γιαγκάκη Κ. Γεωργ.**, Ἡ Μαρούλα τῆς Λήμνου στὴν ἱστορία, στά γράμματα, στίς τέχνες καί τὸ πολύνησο τῆς Λήμνου, Ἀγκίστρι τοῦ Σαρωνικοῦ 1993, σελ. 16.
 - Τὸ πολύνησο τῶν Ἀρκῶν, ὁ ἄωρος-οἱ ἄνθρωποι-ἡ σημασία, Μακρόνησος τῶν Κυκλάδων 1994, σελ. 16.
 - Τὰ περίοπτα πολύνησα τῶν Κυθῆρων καί τῶν Ἀντικυθῆρων, Τῆνος 1994, σελ. 16.
 - Τὸ ἀνατολικότερο Ἑλληνικὸ ἔδαφος: ἡ νῆσος Στρογγυλή, Ἀγκίστρι τοῦ Σαρωνικοῦ 1994, σελ. 18.
- * **Καπελλά Θεμελίνας**, Ἡ φορεσιά τῆς Καλύμνου, Κάλυμνος 1993, σελ. 64, εἰκονογρ. (ἐκδοση Λυκείου Ἑλληνίδων Καλύμνου).
- * **Καρά Γιάννη**, Οἱ Ἐπιστῆμες στὴν Τουρκοκρατία. Χειρόγραφα καί ἔντυπα. Τόμος Β' (1993), σελ. 575. Οἱ Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης.
- * **Λεμονῆ Ντ. Μίμη**, «Χαῖρε Σίφνος», Ἀθήναι 1993, σελ. 375, εἰκονογρ. μέ σκίτσα, Γλωσσάρι.

Ὁ νέος Σιφνιὸς συγγραφεὺς ἀναβιώνει, μέ τὸ πρῶτο βιβλίο του, τὸ εἶδος τοῦ διηγηματικοῦ λόγου τοῦ νησιοῦ μας πού εἶχε ἐκλείψει μετὰ τὸν θάνατο διακεκριμένων λογοτεχνῶν του (Βερνίκος, Κοσμῆς, Πεταλιανός), μέ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Παράλληλα, συμπυκνώνει σ' αὐτὸ πλῆθος λαογραφικῶν στοιχείων πού, μέ τὴν λεπτομερειακὴ-περιγραφικὴ καταγραφή τους, ἀναδεικνύουν τὸ βιβλίο καί σέ Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου τῆς Σίφνου, πολὺτιμη γιὰ τοὺς παρόντες καί τοὺς μεταγενέστερους.

Τὰ λεπτόγραμμα καί χαριτωμένα σκίτσα πού κοσμοῦν τίς σελίδες του, ἔργα τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέα, φανερόνουν τὸν εὐαίσθητο ψυχικὸ του κόσμο καί τὴ βιοματικὴ λατρεία του στό σμαραγδένιο νησί.

- * **Μίσσιου Γ. Κώστα**, Γυναῖκες Λογοτέχνες στά χρόνια τῆς «Λεσβιακῆς Ἄνοιξης», Μυτιλήνη 1992, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ πρδ. «Μοριάς», τφχ. 22 (14), Ἀπριλ.-Ἰούν. 1992, σελ. 81-96.
 - Μοραῖτες Λόγιοι καί Λογοτέχνες συνεργάτες τοῦ Μυτιληνιοῦ πρδ. «Χαραυγῆ», Μυτιλήνη 1993, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ πρδ. «Μοριάς», τφχ. 26 (18), Ἀπρ.-Ἰούν. 1993, σελ. 81-96.
 - Λόγιοι καί Λογοτέχνες τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς Λέσβου, Μυτιλήνη 1993, σελ. 52.
 - Λέσβιοι στό Γυμνάσιο Σύρας, Μυτιλήνη 1993, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδ. «Αἰολικά Φύλλα», τφχ. 24, Ἰαν. 1992, σελ. 19-27 καί τφχ. 25, Ἀπριλ. 1992, σελ. 79-86.
 - Μυτιληνιοὶ λόγιοι καί λογοτέχνες. Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς λεσβιακῆς Γραμματείας. Μυτιλήνη 1994, σελ. 509.
- * **Μπαμπουνῆ Χάρη**, Ἡ Παιδεία στὴ Μῆλο κατὰ τὴν Καποδιστριακὴ Περίοδο (1828-1832), Ἀθήναι 1992, σελ. 110.
 - Ἡ Μῆλος ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα, 1993, σελ. 68, ἐκδοση Ἐνώσεως Φίλων Ἀδάμαντος.
 - Ἡ Παιδεία στὴν ἐπαρχία Καλαβρύτων κατὰ τὴν Καποδιστριακὴ Περίοδο, Ἀθήναι 1994, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν «Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων», τόμ. ΙΗ' (1987-1990), σελ. 163-232.
- * **Μπάστα Χ. Εὐσταθίου**, Χθές καί Σήμερα, Ἀθήναι 1991, ἐκδοση 7η, Συλλόγου Ἱεραποστ. Δράσεως «Ὁ Μέγας Βασίλειος».
- * **Μπελιβανᾶκη Γρηγόρη**, Οἱ Κατακόμβες τῆς Μήλου, ἱστορία-περιγραφή μέ φωτογραφίες καί σχέδια, Ἀθήναι 1994, σελ. 71.
- * **Νευράκη Γ. Νικολάου** (ἐπιμέλεια), Μνήμη Διονυσίου Μ. Μπατιστάτου 1921-1991, Ἀθήναι 1994, σελ. 206.
- * **Νόνικα Σπύρου**, Ἐν τὸ ὄν (ποίησις τῆς Συμπαντικῆς Ψυχῆς), 1993, σελ. 40.
- * **Παντάζογλου Εὐάγγ.**, Αἶεν Ἀριστεύειν, Ἀθήναι 1994, σελ. 47. Σύντομα βιογραφικὰ τῆς πολεμικῆς περιόδου.
- * **Παρασκευαΐδη Κ. Χριστοδούλου**, μητροπολ. Δημητριάδος, Τὸ δικαίωμα τῶν προσφύγων στό ἄσυλο καί ἡ ξενοφοβία – Ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας. (Ὁμιλία πρὸς νομικούς), Ἀθήναι 1993, σελ. 30.
 - Ὁ ἀπάνθρωπος ἀνθρωπισμὸς τοῦ κόσμου καί ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς τῆς Ὀρθοδοξίας – Μία ἀντιπαράθεση σέ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Ντοστογιέφσκυ (Ὁμιλία πρὸς φοιτητὰς), Ἀθήναι 1994, σελ. 23.
 - Οἱ Δέκα Φαραωνικὲς Πληγές τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, (Ὁμιλία πρὸς ἐκπαιδευτικούς), Ἀθήναι 1994, σελ. 32.
- * **Πατραμάνη Γ. Μαρίας**, Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Κρουσῶνα, Ἡράκλειο Κρήτης 1994, σελ. 115 + σελ. πινάκων καί εἰκόνων (Ἐκδοση ἐγγράφων τοῦ κρατικοῦ Ἀρχείου Βενετίας καί ἀρχείων τῆς πόλεως τοῦ Ἡρακλείου).
- * **Πετροχείλου Ἄννας-Παντοῦλα Κων.-Κιτσέλη Θεοδ.**, Τὸ Σπήλαιο τοῦ Ἀλαδινοῦ, Ἄνδρος 1994, σελ. 36 καί σελ. εἰκόνων. Ἐκδοση Καίρειου Βιβλιοθήκης – Σειρά Ἀνδριακὰ Μελετήματα, 1.
- * **Πολενάκη Λεάνδρου**, Ἐτερόστιχα καί Αὐτοπαθῆ (Ποιήματα), ἐκδοση «Τὰ τραμάκια», Θεσσαλονίκη 1994.
- * **Πρόκου Ἰω. Ἀντώνη**, Ὁ Ἀντώνης Μαγκανάρης-Δεκαβάλλες καί ἡ ποίησί του, Ἀθήναι 1994, σελ. 93, ἐκδοση τοῦ Σιφν. Πνευμ. Ἰδρύματος Ἁγ. Ἰωάννης Θεολόγος Μογκοῦ.
- * **Σακελλαριδῆ Μ. Γεωργίου**, Τὸ Λυκαυγές τῆς Λύτρωσης, Ἀθήναι 1990, ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τόμ. 11, σελ. 186-194.

- Μνήμη καί Χρέος – Δύσκολα κατοχικά χρόνια στή Νίσυρο (Μάρτ. 1944-Μάιος 1945), ανάπτυπο από τά «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τόμ. 12 (1993), σελ. 61-100.
- * **Σέργη Γεωργ. Μανόλη**, Λαογραφικά καί Έθνογραφικά από τό Γλινάδο Νάξου, 'Αθήνα 1994, σελ. 675, εικονογρ.
- * **Τρούλλου Γ. 'Αντώνη**, Σιφνιώτικο Πανηγύρι, 1993, σελ. 142, καλλιτεχν. έκδοση-εικονογράφηση.
- * **Τσιρπανλή Ν. Ζαχαρία**, 'Ελληνικές Παροικίες καί 'Εκκλησίες στήν περιοχή του 'Οτραντο (16ος αι.), Πάτρα 1992, σελ. 72, εικονογρ. (έκδοση 'Εταιρ. 'Ελληνοϊταλ. Φιλίας καί 'Ερευνας).
- «'Η 'Ιστορία τής Νήσου Κῶ» του Βασ. Χατζηβασιλείου, ανάπτυπο από τά «ΚΩΑ-ΚΑ», τόμ. Δ' (1993), σελ. 270-282.
- * **Χαραμαντά Δρ. Γεωργ.**, πρεσβυτέρου, Νισύριοι Μητροπολίτες, ανάπτυπο από τά «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τόμ. 12 (1993), σελ. 245-298.
- Καλυμνιακά Σύμμεικτα – Τιμητικό αφιέρωμα στή μνήμη Μιχαήλ Γεωργ. Κόκκινου (1900-1990), 'Εκδόσεις 'Ομβρος, 'Αθήνα 1993, σελ. 143, εικονογρ.
- 'Ο Μητροπολίτης Λέρου καί Καλύμνου Γερμανός Θεοτοκάς (1903-1918), ό από Μυρέων (1893-1899) καί Αΐνου (1899-1903), ανάπτυπο από τό περιοδ. «'Εφημέριος», έτος ΜΓ' (1994), σελ. 27.
- * **Χιονίδη Χ. Γιώργου**, 'Η 'Αρχαία καί η Βυζαντινή Βέροια (Μαθήματα γιά τήν 'Ιστορία της), Βέροια 1993, σελ. 100, εικονογρ. (έκδοση τής 'Ενώσεως παλ. Προσκόπων Βέροιας).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

- * **Καίρειου Βιβλιοθήκης 'Ανδρου**
- 'Ανδριακά Χρονικά, τεύχος 21, 'Ανδρος 1993, σελ. 306. Πρακτικά του Α' Κυκλαδολογικού Συνεδρίου, όπου τά περί 'Ανδρου.
- 'Ανδριακά Χρονικά, τεύχος 22, 'Ανδρος 1994, σελ. 113. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, 'Ανδριακά 'Ιστορικά Έγγραφα από 'Ιταλικές 'Αρχειακές Πηγές (1629-1723).
- * **Πνευμ. 'Ιδρύματος Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου».**
- «Σαμιακές Μελέτες». Τόμος πρώτος (1993-1994), 'Αθήνα 1994, σελ. 360 (όπου καί μικρή έργασία του Σ.Μ. Συμεωνίδη μέ τόν τίτλο «'Νέα στοιχεία γιά τόν 'Ιωσήφ Γεωργειρήνη», σελ. 297-304).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- * «Αΐγαιοπελαγίτικα Θέματα», τεύχη του 1994. Δ/ντής-Έκδότης Γιώργος Ι. Καλλέγιας.
- * «Παριανά», τεύχη του 1994. 'Ιδιοκτήτης-Δ/ντής Νίκος Χρ. 'Αλιπράντης. Μέ τό τεύχος 55 (έτος ΙΕ', 'Οκτ.-Δεκ. 1994) τό περιοδικό έκλεισε τά 15χρονά του' δεκαπέντε χρόνια προσωπικού μόχθου καί οικονομικού άγώνα καί άγωνίας του φίλου κ. 'Αλιπράντη, αλλά καί 55 τεύχη μεγίστης προσφορής στο νησί τής Πάρου σέ όλους τούς τομείς τής παριανής Γραμματείας. Κινούμενοι επί του αυτού μήκους κύματος μέ τόν κ. 'Αλιπράντη, του ιερού πάθους καί άδολης άγάπης προς τά νησιά μας, ευχόμε-στε όλόψυχα τήν όλόλαμπρη συνέχιση του έργου του επί πολλά χρόνια.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ - ΔΕΛΤΙΑ

«'Η Φολέγανδρος», «Θηραϊκά Νέα», «Μήλος», «'Νέα τής Βαρυτίνης», «Πληροφόρηση» τής 'Εκκλησίας στό Λαό (μηνιαία έκδοση 'Ι. Μητροπόλεως Δημητριάδος), «Σιφναιϊκά Νέα», «Σίφνος», «Τά Θερμιά», «Τά Νέα του Ε.Α.Ι.Α.», «'Υστερνιώτικα».

ΟΔΗΓΟΙ

- * **ΣΙΦΝΟΣ**, Τουριστικός 'Οδηγός.
- 'Εκδοση Μαρίας Μάλλη. 'Επιμέλεια - Φωτογραφίες Ν. Βίσοβιτς. Μία λαμπρή, πράγματι, καλλιτεχνική έκδοση πού τιμά άξια τόν άνάλογο έκδοτικό χώρο. 'Εκτός από τήν άρτια φωτογραφική καί χρωματική σύνθεση, περιέχει στίς 128 σελίδες του (ευχρηστου σχήματος), συνοπτικά μέν, αλλά μέ πληρότητα, όσα πρέπει νά γνωρίζει ό έπισκέπτης τής Σίφνου γιά τή γεωλογία, τήν 'Ιστορία, τά μνημεία κ.λπ. καί τήν όλη τουριστική ύποδομή της. 'Εκτός από τήν έλληνική έκδοση, κυκλοφορεί καί σέ μεταφράσεις στήν 'Αγγλική, Γερμανική, Γαλλική καί 'Ιταλική γλώσσα.
- * **ΤΗΝΟΣ**, χθές καί σήμερα.
- Τουριστικός οδηγός τής Τήνου σέ κείμενα του νησιολόγου κ. Γ. Γιαγκάκη. Σελ. 128, έκδοση ΤΟΥΒΙ'Σ, στή γνωστή σειρά ταξιδιωτικών οδηγών.

ΣΙΜΟΥ ΜΙΛΤ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ
ΑΘΗΝΑΙ 1990 ΣΕΛΙΔΕΣ 430
'Αποστέλλεται ταχυδρομικώς άντί Δρχ. 4.000

ΣΙΦΝΙΑΚΑ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΕΤΟΣ Α' (1991) – ΤΟΜΟΣ Ι'

ΕΤΟΣ Β' (1992) – ΤΟΜΟΣ ΙΙ'

ΕΤΟΣ Γ' (1993) – ΤΟΜΟΣ ΙΙΙ'

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 (1994) – ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

Δρχ. 2.000 ΕΚΑΣΤΟΣ

EYPETHPIO

ΟΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

- Γκιών, **Ίστορία** = Καρόλου Ί. Γκιών, Ίστορία τής Νήσου Σίφνου, ἐν Σύρω 1876.
- **E.E.B.Σ.** = Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.
- **E.E.K.M.** = Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν.
- **Πετροπούλου, Μνημεῖα** = Γ.Α. Πετροπούλου, Νομικά Ἐγγραφα Σίφνου τής Συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684-1835), Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Μνημεῖα τής Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἐν Ἀθῆναις 1956, τόμ. Γ', τεύχος Α'.
- **Slot, Ἐκκλησίαι** = Slot J.B., Καθολικαί Ἐκκλησίαι Κιμῶλου καί τῶν πέριξ νήσων, ἀνάτυπο ἀπό τὰ «Κιμωλιακά», Ἀθῆναι 1974, τόμ. Ε'.
- **Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1966** = Ἡ Κυρία Βρυσιανή, ἤγουν συμβολή εἰς τήν Ἱστορίαν τής ἐν Σίφνῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Γενεθλίου τής Θεοτόκου, Ἀθῆναι 1966.
- **Συμεωνίδη, Βρυσιανή 1981** = Ἡ Κυρία Βρυσιανή, τὰ νεώτερα ἱστορικά στοιχεῖα, Ἀθῆναι 1981.
- **Συμεωνίδη, Μοναστήρια** = Μοναστήρια τής Σίφνου. Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος τοῦ Μογκοῦ, Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος στή Φυτεῖα, Ἅγιος Ἀρτέμιος τής Σιμωνόπετρας, Ἀθῆναι 1984.
- **Συμεωνίδη, Τό Ἀρχιπέλαγος** = Τό Ἀρχιπέλαγος κατὰ τόν πόλεμο Τουρκίας-Βενετίας (1645-1669) καί οἱ ἀρχιερατικές ἐναλλαγές στίς ὀρθόδοξες ἐπισκοπές, περιοδ. «Μηλιακά», Ἀθῆναι 1989, τόμ. Γ' καί σέ ἀνάτυπο.
- **Συμεωνίδη, Ἱστορία** = Ἱστορία τής Σίφνου ἀπό τήν Προϊστορική ἐποχή μέχρι τόν δεύτερο παγκόσμιον πόλεμον, Ἀθῆναι 1990.
- **Συμεωνίδη, Ἱστορικά** = Ἱστορικά τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Ἀρτεμῶνος Σίφνου, Ἀθῆναι 1991.
- **Γ.Α.Κ.** = Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.
- **SCPF/SOCCG.** = Sacra Congregazione de Propag. Fide. Scritture Originali Congregazioni Generali.
- **SCPF/SC.ARC.** = Sacra Congregazione de Propag. Fide. Scritture Riferite nei Congressi-Arcipelago.

ΟΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΥ

ἀρχ. = ἀρχιερεὺς	κθγ. = καθηγούμενος
ἀρχμ. = ἀρχιμανδρίτης	ΚΠ = Κωνσταντινούπολη
ἀρχπ. = ἀρχιεπίσκοπος	μ. = μοναχός
ἱερδ. = διάκονος	μητρ. = μητροπολίτης
ἐπ. = ἐπίσκοπος	πν. = πνευματικός
ἡγ. = ἡγούμενος	πργ. = προηγούμενος
ἱερ. = ἱερεὺς	πρμκ. = πρμικῆριος
ἱρδ. = ἱεροδιάκονος	πτρχ. = πατριάρχης
ἱερμ. = ἱερομόναχος	χρπ. = χωρεπίσκοπος

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στίς σελίδες. Τό εὐρετήριο δέν περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα πού περιέχονται στοὺς Πίνακες ὑπ' ἀριθμ. 1-8.

I. ΟΝΟΜΑΤΩΝ - ΤΟΠΟΝΥΜΙΩΝ

- Ἀβρανόπουλος, βλ. Γεράσιμος
- Ἀβράς Γεωργάκης, 171
- Ἀβύδου, ἐπίσκοπος, 91
- Ἀγαθάγγελος Γαβριηλίδης, μητρ. Σβορνικίου, Δράμας-Ζιχνῶν, Ἐφέσου, 141
- Ἀγαλλιανός, τουρμάρχης, 28
- Ἀγάπιος
 - , ἀρχιερεὺς, 146
 - , Γρυπάρης, μητρ. Σερρῶν, Κυζίκου, 12, 99, 141
 - , Λάνδος, μον., 133
 - , ἱερμ.-πρωτοσύγκ., 55
- Ἄγας Νικόλας, 173
- Ἁγία Προπαγάνδα, 34, 35, 36, 38, 42
- Ἁγίας Αἰκατερίνης, εορτή, 61
- Ἅγιος Δημήτριος, πν., 84
- Ἅγιου Ἀθανασίου Ρώμης Κολλέγιο, 146, 147
- Ἅγίου Δημητρίου Θεσσαλ., ὀμιλία, 146
- Ἅγίου Λουκά, σχολή Μυκόνου, 92
- Ἅγίου Ὁρους, μονές, 63
- Ἅγίου Τάφου, σχολεῖο, 13, 90, 93, 99, 101, 104, 114, 118, 135, 136, 141, 178
- Ἀγραβαράς Γεράσιμος, 66
- Ἀγριάμπελα, πν., 68
- Ἀδάμ, βλ. Νεόφυτος
- Ἀθανάσιος
 - , ὁ Ε', πτρχ. ΚΠόλεως, 82, 84
 - , μητρ. πρώην Δημητριάδος, 109
 - , μητρ. Θηβῶν, 142
 - , Δεβεντόπουλος, μητρ. Κυκλάδων, 129
 - , μητρ. Νικομηδείας, 99
 - , Μαρμαράς, ἀρχπ. Σίφνου, 49, 56, 64-69
 - , ἐπίσκ. Πάρου, 28
 - , ἀρχιερεὺς, 146
 - , καθηγ. Ταξιαρχῶν Σερίφου, 84
 - , ἱερδ., 68
- Αἰγαῖο Πέλαγος, 4, 5, 8, 33, 78
- Αἰγαίου Πελάγ. Δουκάτο, 29
- Ἄλεξάνδρου Ζαχαρ., ἱερ., 88
- Ἄλμπέρτης Ἀποστόλης, ἱερ., 53
- Ἄλμπέρτης Δημητράκης, 68
- Ἄλυκές, στίς, πν., 42
- Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, πρωτοσύγκ., 128
- Ἄμο(υ)ργός, 48, 49, 64, 68, 109
- Ἄμοργου, ναός Ἀπόλλωνος, 26
- Ἀνανίας
 - , Βαλέζης, μητρ. Θηβῶν, 142
 - , μητρ. Σμύρνης, 85
- Ἀνάφη, 48, 49, 64, 68, 109, 125
- Ἀνδριώτης Γεώργης, 172
- Ἄνδρος, 26, 34, 36, 38, 39
- Ἄνδρου, ἐπισκοπή, 27
- Ἄνδρου, σχολεῖα, 102
- Ἄνθιμος
 - , πτρχ. ΚΠόλεως, 105
 - , Ἀρτουλᾶνος, μητρ. Προύσης, 72, 142
 - , Γρυπάρης, ἐπισ. Ρεσσάβας-μητρ. Ἐλευθερουπόλεως, 142
 - , Λαδόπουλος, ἐπισ. Λοφτσού-μητρ. Βελιγραδίου, 124, 142, 146
 - , μητρ. Προύσης, 99
 - , ἀρχιερεὺς «σιφνέος», 146
 - , πρωτοσ. Ἄνδρου, 91
 - , Ραφελέτος, ἱερμ., 119
- Ἄντιπαρος, 68
- Ἄντωνέλλος, βλ. Διονύσιος
- Ἄντωνίος
 - , παπάς-οἰκον., 68
 - , πρεσβ., 55
- Ἄξια, 68
- Ἄουσσα, 37
- Ἀπόστολος, πρεσβ., 55
- Ἀρακλεῖτζα, 48
- Ἀργολίδος, ἐπισκοπή, 128
- Ἀρσένιος, ἐπισ. Λαμφάκου, 50, 99, 104, 106, 145
- Ἀρτακηνοῦ Δούκα Μαρία, 78
- Ἀρτεμών, πν., 52, 53, 55, 170
- Ἀρτουλᾶνος, βλ. Ἄνθιμος
- Ἄσπρη Θάλασσα, 48, 49
- Ἄστοπαλιά, 109
- Ἄστυπάλαια, 48, 49, 64, 99, 109, 121, 125
- Ἄτζόνιος Ἰωάννης, 93
- Αὐγερινός, ἱερμ.-πρμικ., 55
- Ἄφεντάκης Οἶκον. Ἰωάννης, 122
- Βαλέζης
 - , βλ. Ἀνανίας
 - , Νικόλαος, 171
 - , βλ. Παῖσιος
- Βῶος
 - , Πέτρ. Ἰωάννης, 103
 - , Μ. Κωνσταντίνος, 118
- Βαρθολομαῖος
 - , ἐπισ. πρ. Μοσχονησιῶν-τοποτ. Σίφνου, 50, 51, 62, 63, 108-115, 179
 - , ἐπίσ. Κυναιθῆς, 123, 127
 - , Πόλλα, βικάρ., 39, 41, 42, 43 καί ἀρχπ. Παροναξίας, 58, 65
- Βαρθαλίτης
 - , Τομάζος, 37
 - , Φραγκῖσκος, 37
- Βασάλου Ἀνέζα, 37
- Βασίλειος, κθγ. μονῆς Ἁγ. Συμεών, 137

Βασίλης, δούλος, 63
Βατικανό, 32, 34, 35, 39, 41, 42, 43, 44, 56, 58, 65, 70
Βατικανού
—, βιβλιοθήκη, 146
—, κώδικες, 146
Βενέδικτος, Λατ. έπισ. Μήλου, 29
Βενετία, 147
Βενετίας Έλλην. Άδελφότης, 147
Βενετική Δημοκρατία, 7
Βενετοί, 56, 57
Βενετοτουρκικός πόλεμος, 39, 56
Βεν(ι)έρης, βλ. Νεόφυτος
Βήχος Πέρος, 175
Βιδάλης Άθανάσιος, ιερ. 70, 73
Βίδος Γεράσιμος, παπάς, 69
Βλάσιος, Λατ. έπ. Μήλου, 29
Βλαστάρης Ματθαίος, 70
Βλαχία, 147
Βλησίδι, τπν., 68
Βουλγαρία, 142
Βούλγαρης Γεώργης, καπετάν, 175
Βουνίτζιο, τπν., 68
Βρέτας Βασιλάκης, 172
Βυζάντιο, 7

Γαβαλάς Μαθιός, 79
Γαβριήλ
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 79
—, ό Γ', πτρχ. ΚΠόλεως, 81
—, μητρ. Δρυϊνουπόλεως, 142
—, μητρ. Νικομηδείας, 91
—, άρχπ. πρ. Σαντορίνης, 102
—, άρχπ. Σίφνου, 59, 78, 79-84
—, έπισκ. Ζαρνάτας, 103, 128
—, άρχιερεύς, 146
—, άρχμ., 111, 112, 113
—, ιερμχ.-πρωτεκδ., 55
—, ιερμχ., 55, 68
—, ό έν Έρμολιανοίς, 49
—, Ρωμάνος, πνευμ., 114
Γαβριηλίδη Μαρουδή, 141
Γαβριηλίδης, βλ. Άγαθάγγελος
Γαβριηλίδης Γαβριήλ, 141
Γαϊτάνος Γεώργ., διδάσκ., 146
Γεδεών, μητρ. πρ. Καισαρείας και Πιρόεδρος Σίφνου, 73, 74, 75
Γεράσιμος
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 69, 95
—, μητρ. Θεσσαλονίκης, 99
—, Χωρικός, έπισκ. Άρκαδιουπόλεως, 145
—, έπισκ. Κνωσοῦ, 142
—, Παγώνης, πρωτοσ. 128
—, προηγ. Τουρλιανής, 90
—, Άβρανόπουλος, μον. 137
Γερμανός, ιερ., 79

Γεώργιος, πρεσβ., 55
Γεώργιος, ιερ.-σκευοφ., 100
Γεωργίου Μιχαήλ, 119
Γεωργόπουλος Δανιήλ, 110
Γιουστινιάνι Άντώνιος, 42
Γιουστινιάνος Άντώνιος, 37
Γκιών
—, Κων/νος, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14, 92
—, Τζώρτζης, 66
—, οικογένεια, 9, ύποσ., 3
—, πρόξενος Γαλλίας, 43
Γλαρωκάτ, ιατρός, 112
Γοζαδίνοι, άρχοντες, 35
Γοζαδίος
—, Άγγελος, 31, 34, 146
—, Άνεγνώστης, 69
—, Άντώνιος, βικάρ., 65
—, Άποστόλης, οίκον., 31, 78
—, Άπόστολος, χωρεπ., 84
—, Γεώργιος, οίκον., 89
—, Άντ. Ζουάνης, 32
—, Ίάκωβος, 31
—, Νικόλαος, 31
—, Άντ. Νικολός, 32
—, Νικολός, παπα-κύρ, 61
—, βλ. Φραγκίσκος
—, οίκονόμος, 79
—, σακελλάριος, 85
Γρηγόριος
—, ό Ε', πτρχ. ΚΠόλεως, 98, 99, 102, 103, 104, 136
—, Ζερβουδάκης, έπίσ. Μυρέων, μητρ. Σεργών, Κυζίκου, Χαλκηδόνας, Οικ. Πατρ. 143
—, μητρ. Δέρκων, 102, 104
—, μητρ. Φιλίππων-Δράμας, 142
—, άρχπ. Σίφνου, 77-78, 79
—, διδάσκ. Κυδωνιών, 107
Γρίπλης Μιχάλης, 172
Γρυπάρη
—, οικογένεια, 12
—, Α. Μοσχοῦ, 125
—, Νικ. Μαρία, 100
Γρυπάρης
—, βλ. Άγάπιος
—, βλ. Άνθιμος
—, Άνθιμος, 101
—, Νικ. Άντώνιος, 91
—, Γιακουμής, 14, 15
—, Δημήτριος, οίκον. 79
—, βλ. Ίωσήφ
—, ιερμ. Καλλίνικος, 91
—, Νικόλαος, 12, 59
—, βλ. Χρύσανθος
Γύζη
—, Λοΐζου Εϋγενοῦ, 79

—, Μαθιός, 79
—, Μιχελάκης, 68

Δανιήλ
—, Κοντούδης, μητρ. Κυκλάδων, 128, 129
—, πρ. μητρ. Άδριανουπόλεως, 102
—, άρχπ. Μήλου-Κιμώλου, 96, 98
—, πρωτοσύγκ., 69
—, ιερμχ., 91
—, ιερδ., 108
Δέκα, στούς, τπν., 42
Δεκαβάλλες, βλ. Κύριλλος
Δελλαγραμμάτικας
—, Ίούλιος, 32, 34, 35, 36, 37, 38
—, Πανταλέων, 37
Δέρκων, σχολείο, 102
Δημήτριος, πρεσβύτ., 55
Δημήτρος, ιερ.-σακελλ. Σικίνου, 67, 69
Διαμαντής, μέγας διοικητής, 32, 33
Διονύσιος
—, ό Έλληνας, 30
—, μητρ. Λαρίσης, 99
—, μητρ. Μαντινείας, 123, 127
—, Άντωνέλλος, ιερμ., 104
Διπλοφανάριο, 49
Δομένικου Μαριγώ, 172
Δοσίθεος, πτρχ. Ίεροσολύμων, 136, 137
Δωρόθεος Στέκας, μητρ. Σύρου, 129

Έγκλεζάκης Δημητράκης, 177
Έκκλησία Καθολική, 29
Έξάμπελα, τπν. 52, 53, 55, 170
Έριγέτος, Λατ. έπισκ. Μήλου, 29
Εύβοια, 107
Εϋγένιος Δεπάστας, μητρ. Χαλκίδος και Καρυστίας, 143
Εϋριπος, 101

Ζαμπέλης
—, βλ. Ίωάννης
—, πρωτοπαπάς, 55
Ζαχαρίας, ιερμχ., 95
Ζερβουδάκης, βλ. Γρηγόριος
Ζερλέντης Περ., 73, 77, 79, 84, 88, 91, 92, 93, 100

Ήλιάδης, βλ. Καλλίνικος
Ήράκλεια, νησί, 49, 64

Θεοδοσιουπόλεως, έπίσκ., 171
Θεόδωρος, έπίσκ. Πάρου-Σίφνου-Άμοργοῦ, 27
Θεοφάνης
—, όμολογητής, 28
—, Σιατιστεύς, 127, 128
Θεόφιλος, διδάσκ., 107

Θέρμα, στά, τπν., 42
Θερμιά, 35
Θεσσαλονίκη, 73
Θήβα, 142
Θήρας, έπισκοπή, 27
Θράκη, 142

Ίάκωβος
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 77
—, ήγουμ. Βρυσιανής, 89
—, πρεσβύτερος, 55
Ίγνάτιος
—, Όθωναίος, μητρ. Έλασσώνος, 143
—, βικάριος Του, 77
Ίερεμίας
—, ό Γ', πτρχ. ΚΠόλεως, 87, 89
—, ό Δ', πτρχ. ΚΠόλεως, 100
—, μητρ. Χαλκηδόνας, 99
—, έπίσκ. Λέρνης, 100
—, τοῦ Όρφانوῦ, ιερμ. 133, 136
Ίερόθεος
—, Σταφυλοπάτης, μητρ. Λιβύης και πτρχ. Άλεξανδρείας, 143
—, έπίσκ. Βονδίτσης και μητρ. Παροναξίας, 104
—, μητρ. Εϋρίπου, 99
—, (Ίωάννης) Στάης, ένωτ. μητρ. Έδέσσης Μεσοποταμίας, 147
—, Παπαθανασόπουλος, πρωτοσ. 128
Ίεροσολύμων
—, πατριαρχείο, 82
—, πατριάρχης, 104
Ίερώνυμος, «άνθρωπος» δραγομάνου, 99
Ίλαρίων Κιγιάλας, άρχπ. Κύπρου, 70
Ίλάσιος, έπίσκ., 26
Ίνοκέντιος Γ', πάπας, 29
Ίος, 48, 64, 66, 72, 77, 109, 125, 142
Ίουστινιανού, νόμοι, 7
Ίταλία, 41
Ίωακείμ, μητρ. Κυζίκου, 99
Ίωάννης
—, Ζαμπέλης, πρεσβύτ., 55
—, Ναρλής, ιερ., 55
—, πρεσβύτερος, 55
—, πρεσβ.-πνευματ., 55
Ίωαννίδης, βλ. Φιλάρετος
Ίωαννίκιος
—, πτρχ. Κων/λεως, 146
—, ό Β', πτρχ. ΚΠόλεως, 65, 135
—, ήγ. Ταξιαρχών Σερίφου, 100
—, ήγ. Παναγίας Βρυσιανής, 100, 101, 114
—, ιερομόναχος, 91
—, μοναστ. ιερεύς, 172
Ίωαννίαν, σχολείο, 101
Ίωνās
—, έπίσκ. Δαμαλῶν, 113, 114

—, πρ. επίσκ. Ἡλείας, 123, 127
Ἰωσήφ
—, Ἄν. Γρυπάρης, ἀρχπ. Σίφνου, 59, 94-95, 143
—, επίσκ. Ἀνδρούσης, 110
—, Λουρέζος, επίσκ. στά Τούρναβα, 146
—, ἡγούμ. Παναγίας Βρυσσανῆς, 90
—, Κυπριανός, ιερμ.-σκευοφ., 129
—, ιεροδιάκος, 108

Καίρης Θεόφιλος, 121
Καλαμάκι, πν., 90
Καλαμαράς Μιχαήλ, 75, 77, 82
Καλβινιστές, 67
Καλλίνικος
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 60, 78, 79
—, Ἡλιάδης, μητρ. Σίφνου, 50, 58, 62, 95, 96, 98-129
—, επίσκ. Μυρίνης καὶ Ἡλιουπόλεως, 143, 145
Καλλονάς Κοσμάς, βλ. Κοσμάς
Καλούτση, οἰκογεν., 10-ὑποσ., 28
Καμαράσαινα, 100, 101
Καμαράσης Πέτρος, 62, 101
Καμίλλης Ἰωάννης-Ἀντώνιος, καθολ. επίσκ. Μήλου, 57, 58, 73
Καμπάνη Γιάννη Φλουρή, 53
Καμπάνης
—, βλ. Λεόντιος
—, Περάκης, 119
Καπασούλη Λυμπ. Εὐγενοῦλα, 93
Καποδίστριας Ἰωάννης, 101, 115, 116, 117
Καπουράλε Νικολέττα, 37
Καραγιάννης Μανουῆσος, 171
Καραϊωάννης, ἐπαρχος, 107
Καράς Γεώργης, 171
Καρλέττι Χριστόφορος, 32
Καρτζιώτης Προκόπιος, ιεροδ., 103
Κάρυστος, 101
Καρύστου, επισκοπή, 100
Κασαντριανός Μπατίστας, 79
Κάσος, 171
Καστέλι Ἁγ. Βασιλείου, 171
Καστριώτης Δημ., 104
Κάστρο, Σίφνου, 28, 30, 37, 52, 55, 170, 171
Καταβατή, πν., 52, 55, 170
Κάτσας, σκευοφύλαξ, 55
Κατωπολιανή, 26
Καψάλης Νικόλαος, 69
Καψάλι, λιμάνι Κυθήρων, 6
Κέας-Θερμίων
—, βικαριάτο, 43
—, δυναστ. Οἶκος, 29
—, ἐπαρχία, 109
Κεραμεύς Δανιήλ, διδάσκ., 99
Κέρκυρα, 41

Κεφαλωνίτης Ἀναστάσιος, 172
Κήπος, πν., 42
Κίμηλος, 125, 172
Κίμουλος, 68
Κίμωνος, 6, 39, 42, 51, 62, 63, 108, 109, 120, 129
Κλειδαράς Πέτρος, 171
Κοινοῦ
—, Γενική Συνέλευση, 59
—, Ἐπίτροποι, Ἐπιστάτες, 5
Κολοκοτρώνης Θεόδωρος, 106
Κοντιτζᾶς Τζάνες, 172
Κοντούδης, βλ. Δανιήλ
Κοντουμάς, βλ. Σεραφεῖμ
Κορινθία, επισκοπή, 128
Κορίνθιος Μάρκος, παπάς, 67
Κορνάρος, βλ. Μακάριος
Κορνάρου Ἐλένη, 75
Κορονέλλος Κρουσ., πρὸξ. Γαλλίας, 66
Κοσμάς
—, ὁ Πάτριος, ἀρχπ. Σίφνου, μητρ. Πισιδείας, πτρχ. Ἀλεξανδρείας, 85, 89
—, Καλλονάς, ιερμ., 77
—, ὁ ἐν Γαλατᾶ, 49
Κουζουρής Νικόλας, 171
Κούκας Βασίλης, 77
Κουκουτσιᾶς, τῆς, Ἄννα, 37
Κουτσίνου Μάρκου Μαρία, 37
Κρήτη, 58
Κριεζῆς Γ. Ἰωάννης, 126
Κριεζῆς Μανώλης, παπάς, 63
Κριτίας Ν., μέγας ἐκκλησι., 90
Κρούστενα Καλῆ, 170
Κυδωνιάτης Νικόλας, 172
Κυδωνιάτισσα Λαμπρινή, 170
Κυδωνιάν, σχολή, 107
Κύθηρα, 4, 5, 6, 7, 8
Κυθήρων
—, Ἱστορικό Ἀρχεῖο, 4
—, Καγκελλαρία, 7
—, προνοητής-καστελλάνος, 5, 7
Κυκλάδες, 5, 26, 27, 29, 30, 41, 45
Κυκλάδων
—, Λατιν. επισκοπές, 34
—, ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς, 58, 65, 66
—, χριστιαν. κοινότητες, 27
Κύπρος, 70
Κυπριανός
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 82, 84
—, βλ. Ἰωσήφ
Κύριλλος
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 91
—, ὁ ΣΤ', πτρχ. ΚΠ., 101, 102
—, μητρ. Κυζίκου, 82
—, ἡγούμ. Βρύσης, 99, 100
Κυτριανή, νησίς, 28

Κωνσταντάκης, παπα-κυρ, 61
Κωνσταντᾶς Ἀναστάσιος, 99
Κωνσταντίνης, βλ. Ὀνούφριος
Κωνσταντῖνος ΣΤ', αὐτοκ., 28, 35
Κωνσταντῖνος
—, Χαλκίπουλος, μητρ. Κρήτης, 143
—, μητρ. Χαλκηδόνας, 82
Κωνσταντινούπολη, 65, 70, 77, 78, 84, 89, 94, 107

Λαγαρή Ζαννῆ Ἀποστολοῦ, 77
Λαγκαδάς Ἀθανάσιος, ἐξαρχος, 78
Λαγκάδι, πν., 42
Λαδόπουλος, βλ. Ἄνθιμος
Λάνδος, βλ. Ἀγάπιος
Λαούζης Νικόλ., 84
Λάρνακος, μητρόπολη, 70
Λατερανοῦ, σύνοδος, 29
Λατίνοι, 29
Λεβεντόπουλος, βλ. Ἀθανάσιος
Λειμβάιος Ἰωάννης, 50, 119
Λεόντιος Καμπάνης, ἀρχμ.-τοποτ. μητρ. Σίφνου, 106-108
Λέων Γ' Ἰσαυρος, αὐτοκρ., 27
Λιβόρνο, 36
Λιζάρδος Ἄνδρ. Νικόλος, 90
Λίνορας Ἀλεξ. Γεώργης, 61
Λισάρδος Μπατίστας, 73
Λογοθέτης
—, Βασίλης, 38, 39, 41, 43, 133, 135
—, Σταῦρος, 120
—, Φραγκούλης, 124
Λουλούδης Θεόδωρος, 125
Λουρέζος, βλ. Ἰωσήφ
Λουρέντζος Ἀπόστολος, 170
Λόφισα, 146

Μακάριος
—, ἀρχιερεὺς, 146
—, μητρ. Δέρκων, 99
—, ἀρχπ. Σίφνου, 80, 81-85, 87-89
—, ἀρχμ. Μ. Ἐκκλ.-ἐξαρχος, 75
—, Κορνάρος, ιερ., 75
Μακαριουπόλεως, βοηθ. ἐπ. Λέσβου, 105
Μαλαξός Φραγκούλης, 78
Μάλτα, 147
Μαλτέζος Σταμ. Τζανῆς, 79
Μαλτέζου Λασκαρίνα, 79
Μάνη, 5
Μανιάτης Ἀλέξης, 69
Μανουῆσος Ἀντώνης, 174
Μανωλάκης, ἀρχων, 68
Μαραντζής Τζέκος, 174
Μαρίνου, στοῦ, πν., 58, 126
Μαρμαρᾶς, βλ. Ἀθανάσιος
Μαρτεγκάνι

—, Χρ. Ἀντώνιος, 37
—, Χρ. Ἰάκωβος, 37
—, Χριστοφῆς, 37
Ματέη Μπαστιάνος, 77
Μάτζα Π. Μοσχού, 54
Μάτζας
—, Γιαννάκης, 170
—, Θεόδωρος, 171
—, Κων. Πετράκης, 54
Μάτσα, στοῦ, πν., 42
Μάτσας Κ. Μαρίνος, 124
Μαύρη Σπηλιά, πν., 42
Μαυρογένης Νικ., δραγομάνος, 93
Μαχαριώτη, οἰκογ., 10-ὑποσ., 28
Μαχαριώτης Τζώρτζης, 7
Μεθόδιος
—, πτρχ. Ἀντιοχείας, 105
—, Παπαναστασόπουλος, μητρ. Κυκλάδων, 129
Μελέτιος
—, μητρ. Ἡρακλείας, 99
—, μητρ. Λαρίσης, Σόφιας, Διδυμοτείχου, 143
—, ἀρχπ. Σίφνου, 7, 14, 52, 59, 91-94
Μελισσηνός, βλ. Νικηφόρος
Μελχισεδέκ, επίσκ. Κισιάμου, 101
Μεμέτ μπέης, σερασκέρης, 90
Μεσσήνης, επισκοπή, 128
Μετσόβου, ἐξαρχία, 101
Μῆλος, 26, 44, 51, 62, 66, 78, 107, 109, 111, 117, 125, 173
Μήλου
—, βαπτιστήριο, 26
—, επισκοπή, 27
—, Λατιν. επισκοπή, 29
Μήλου-Κιμώλου
—, ἀρχιεπισκοπή, 49
—, βικαριάτο, 44
Μηνᾶς, πτρχ. ΚΠόλεως, 27
Μικελλούτσι Φραγκίσκ., 65
Μιλτιάδης Α., 113, 114
Μιχαήλ, μέγας ρήτωρ, 32, 33
Μισαήλ, διδάσκ. Πάτριου-Σίφνου, 93
Μολδοβλαχία, 84
Μοργκάντε Φιλ. Γεώργιος, 37
Μοροζίνης Φραντσέσκο, ναύαρχος, 66, 73, 74, 75
Μοσχονᾶς Λεονῆς, 82
Μοσχονησιοκυδωνιάτες, 117
Μοσχούτης, βλ. Νικόδημος
Μουσκιῶνα, κόμη Ἄνδρου, 102
Μπάος
—, Κων. Ἀπόστολος, 13
—, Ἀπόστολος, οἰκογ., 61, 94
—, Ἰωάννης, 61
—, Κωνσταντῖνος, 15, 80-84, 89

—, Νικόλαος, οίκον., 50, 104
—, Νικόλαος, σκευφ., 53
—, Παρθένιος, οίκον., 90, 91
—, Πέτρος, 122
Μπάου 'Ιω. Μαρία, 104
Μπαρμπαρέζικα, καράβια, 41
Μπέλης 'Αντώνιος, 125
Μπονιφάτσιο Ζώρξης, 37
Μπονιφάτσιο Κατερίνα, 37
Μπόσυνα Ζαχ. Καλιτζάκη, 61
Μπούας 'Απόστ., 12, 14, 15
Μπούας Κων/νος, 14, 15
Μπρέστ Λουδ. Δεζιρέ, 44
Μπρόντζα Λούκας, 44
Μύκονος, 44, 48, 49, 58, 59, 62-67, 69, 70, 73, 75, 77-79, 87, 88, 91, 92, 93, 107, 117, 118
Μυκόνου, πρωτοψάλτης, 90
Μυτιλήνη, 108, 117
Μυτιληναίος, βλ. Νεόφυτος
Μωραΐτης 'Ανδρέας, 172
Μωραΐτης 'Ηλίας, 100

Ναδάλης
—, 'Αναγνώστης, 84
—, 'Αντώνης, πρωτοπ., 31
Νάξος, 6, 26, 73, 93, 95
Νάξου
—, επισκοπή, 27
—, σχολή, 92
Ναρλής, βλ. 'Ιωάννης
Νατάλες, βλ. Νικόλαος
Ναυπάκτου-'Αρτης, μητρ/της, 87
Ναύπλιο, 74, 113, 115, 116
Νεκτάριος
—, μητρ. Πάφου-Τριμυθούντος, 144
—, άρχπ. Τζίας-Θερμίων, 33
—, επίσ. Χερωνήσου-Πεδιάδος, 144
Νεόφυτος
—, πτρχ. ΚΠόλεως, 94, 95
—, μητρ. Διδυμοτείχου, 144
—, μητρ. Εύβοίας, 123, 127
—, μητρ. 'Ηρακλείας, 82
—, μητρ. Παραμυθίας-'Αρτης, 144
—, μητρ. Παροναξίας, 94, 95
—, μητρ. Σερρών, 144
—, 'Αδάμ, πρώην Καρύστου, 109, 117, 118
—, άρχπ. Μήλου, 83
—, άρχπ. Σάμου, 144
—, Μυτιληναίος, άρχπ. Σίφνου, 58, 59, 88-90
—, επίσκ. Κνωσσού, 103
—, Βεν(ι)έρης, ιερμ., 55, 123, 125-128
—, ιεροδ., 68
Νικαίας, Ζ' Οίκουμ. Σύνοδος, 28
Νικήτας 'Άγιος, τπν., 42
Νικηφόρος

—, Μελισσηνός, μητρ. Παροναξίας, 32
—, Τρουλλίδης, ιερμχ., 133, 136
Νικόδημος
—, άρχπ. Σίφνου, 92
—, Ρούσσοι, άρχπ. Τζίας-Θερμίων, 109, 110
—, Μοσχούτης, ιερμχ., 55
Νικόλαος
—, Λατ. επίσκ. Τζίας-Θερμίων, 30
—, Νατάλες, ιερ., 55
Νικολέτος, Λατ. επίσκ. Μήλου, 29
Νικορέζος Κωνσταντίνης, 69
Νίος, 48, 67
Νταβερίνης Σίμος, 90
Νταδόρος Γεώργης, 79

Ξανθάκης 'Ιωάννης, 43
Ξένου 'Ιω. Μαρία, 84
Ξυδάκη Νικ. 'Αλέξα, 77
Ξυδάκης, ιεροδ., 75

'Οθωμανική Αυτοκρατορία, 8
'Οθωμανός, ύπήκοος, 8
'Οθωναίος 'Αποστόλης, 171
'Οθωναίος, βλ. 'Ιγνάτιος
'Ονούφριος Κωνσταντίνης, επίσκ., 147
'Ορφανού, τοῦ, βλ. 'Ιερεμίας
Ούγγαρία, 147
Ουηλέρος Γεώργιος, 70

Πάγκαλος 'Ιω., παραστ. Κέας, 110
Παγώνης, βλ. Γεράσιμος
Πάσιος
—, ό Α', πτρχ. ΚΠόλεως, 135
—, ό Β', πτρχ. Πόλεως, 87
—, Βαλέζης, μητρ. 'Ελευθεροπόλεως και Βιδύνης, 142, 144
—, μητρ. Θηβών, 100
Παναγίας, ναοί, 26
Παναγιωτάκης, ρεφενδ., 68
Παξηνός 'Ανδρέας, 172
Πᾶος
—, 'Ιωάννης, 170
—, Κωνσταντίνος, 171, 172
—, Μαρῖνος, 119
—, 'Ιω. Πέτρος, 125
—, ιερμχ.-χωρεπ., 55
Πάου 'Ιω. Μαρία, 101
Παπαθανασόπουλος, βλ. 'Ιερόθεος
Παπαναστασόπουλος, βλ. Μεθόδιος
Παρασκευάς, ιερ. Νάξου, 73
Παρθένιος
—, ό Β' πτρχ. ΚΠόλεως, 48
—, ό Δ' πτρχ. ΚΠόλεως, 135
—, μητρ. Καισαρείας, 91
—, μητρ. Νικομηδείας, 82

—, μητρ. Σηλυβρίας και Χαλκηδόνος, 144
—, άρχιερέυς, 146
—, Χαιρέτης, ιερμ., 70, 135
Παροναξίας
—, Λατιν. άρχ/πος, 42
—, μητρόπολη, 27, 32
Πάρος, 26, 37, 75
Πάρου
—, επισκοπή, 27
—, Σίφνου-'Αμοργού, έπ/πή, 27
Πασχάλης, Λατ. έπ. Μήλου, 29
Πάτμου, σχολή, 85, 99
Πατριαρχείο Οικουμην., 32
Πελοποννήσιος
—, Κωνσταντίνος, 6
—, Νικολός, 6
Πελοπόννησος, 8
Περάστο Γιουγκοσλάβ, 44
Περγαμηνός Σπύρος, 172
Πέρης Γεώργιος, 65
Πετάλι, τπν., 55, 170, 171
Πετρής Γεώρ. Φραζέσκος, 93
Πέτρος, Λατιν. επίσ. Τζίας, 30
Πιαλή, καπουδάν πασάς, 30
Πλαγηνών, μητρ/της, 105
Πλάκα, τπν. Μήλου, 173
Πλατύ Γιαλός, τπν., 42
Πλάτωνος, νόμοι, 7
Ποθητού, στοῦ, τπν., 28
Πόλενας Ρεΐση Γεωργάκης, 177
Πολίτου Μαργιά, 53
Πόλλα
—, βλ. Βαρθολομαῖος
—, Γιαννούλης, 41
—, Ζώρξης, 41
Πολύκανδρος, 48, 108, 177
Πολύκαρπος Συνοδινός, μητρ. Γόρτυνος και Μεσηνιαίας, 144
Πόρος, 114
Πόρου, Σχολή 'Ιερέων, 114
Πραμιανός Νοστράμη Νικόλας, 53
Πραμιανού Φλουρού, 53
Πρέστης, κόνσολος, 174
Πριβιλέτζιο
—, Γεώργιος, βικάρ., 14, 44
—, Λεονάρδος, βικάρ., 43
Πρόκος 'Ελευθέρης, 171

Ράμφος Σπ. 'Ιωάννης, ιερ., 92
Ραπανάκης Μιχαήλης, 174
Ραφελέτος, βλ. 'Ανθιμος
Ρεΐσης Μαρκάκης, 90
Ρεΐσης
—, Γεωργάκης, 177
—, Διαμαντής, 177
—, Μιχαήλης, 108, 176

—, Ρούσσοι, 62, 172
Ρόδιος Δημήτρης, 173
Ρόδου, μητρόπολη, 27
Ρόζας Πετράκης, 41
Ρότσι Μαρῖνος, 43
Ρούσσοι
—, βλ. Νικόδημος
—, Θεοδωρής, 37
Ρωμᾶνος, βλ. Γαβριήλ
Ρώμη, 31, 32, 36, 39, 42, 57
Ρώμης 'Εκκλησία, 34, 141
Ρωσικός στόλος, 5
Ρῶσοι, 5
Ρωσοτουρκικός πόλεμος, 4, 5
Ρώτας 'Αθανάσιος, καθηγ., 87

Σαβοναρόλα 'Ιερώνυμος, 146
Σαμαθράκης Λαρέντζος, 73
Σαμουήλ, μητρ. 'Εφέσου, 99, 107
Σανούδο Μάρκος, 29
Σανούτο Μιχαήλ, 32
Σαντορίνη, 26, 64, 67
Σαντορίνης, επίσκοπος, 34, 77
Σγουδία Καλλινίκη, 67
Σελλάδι, τπν., 58, 126
Σεράλια, τπν., 42, 58, 126
Σεραφεΐμ
—, πτρχ. 'Αντιοχείας, 105
—, επίσκ. Σκύρου, 144
—, Κοντουμάς, ιερ. 79
Σερβίων-Κοζάνης, επισκοπή, 103
Σεργιάννης 'Ιωάννης, 171
Σέρφος, 49, 63, 64, 80, 81, 82, 84, 87, 91, 100, 125, 173
Σέρφος, 48, 81, 83
Σέρφου μοναστήρι, 63
Σιατιστεύς, βλ. Θεοφάνης
Σίκινος, 48, 49, 62, 63, 67, 108, 109, 125, 173
Σικίνου, ναός 'Απόλλωνος, 26
Σίλβεστρος, πτρχ. 'Αλεξανδρείας, 89
Σινά, όρος, 63
Σιναίου, άρχ/πος, 77
Σινασσοῦ, σχολείο, 104
Σίφνου
—, άρχιεπισκοπή, 48
—, άρχιεπίσκοποι, 64-96
—, βικαριάτο, 43, 56
—, δυναστ. Οἶκος, 29
—, Κοινό, 5
—, Λατιν. επισκοπή, 31, 56
—, Λατιν. Κοινότητα, 31
—, πατριαρχ. έξαρχία, 32
—, Σχολή, βλ. 'Αγίου Τάφου Σχολή
Σίφνου-Μήλου, μητρόπολη, 49, 96-129
Σκλάβος Ν., 66
Σκλαβονιά, 9-ύποσ., 4

Σκλαβούνος, 4, 5, 6, 8
 Σκορδίλη Π. 'Αννούσα, 66
 Σκορδίλης Πιέρος, 66
 Σμύρνη, 42, 108
 Σομμαρίπα Μαρία, 146
 Σούλου Φλουρέζα, 66
 Σουούρου Μαρία, 37
 Σπανόπουλος Περαιτζάκις, 68
 Σπανός Γεώργης, 170
 Σπριτώβ, ναύαρχος, 92
 Σπόνιος 'Ιάκωβος, 70
 Στάης 'Αντωνάκης, 147
 Στάης, βλ. 'Ιερόθεος
 Στάθης Γεώργης, 64
 Σταυρί, πν., 52, 55, 170
 Σταφυλοπάτης, βλ. 'Ιερόθεος
 Στέκας, βλ. Δωρόθεος
 Στέφανος, επίσκ. Πάρου, 27
 Συνοδινός, βλ. Πολύκαρπος
 Σύρα, 36-38, 43, 108, 176
 Συρμαρτής, διάκος, 68
 Σύρου, επιγραφές, 26
 Σφακιά, 5
 Σφακιανός Νικολής, 170
 Σωτήρης ή Σωτήρχος Λούης, 6
 Σωτήρι Λουΐς, 12

Τάραντο, 31
 Ταταράκης
 —, 'Ιακωβάκης, 174
 —, 'Ιωαννάκης, 83
 Τάφος Πανάγιος, 63, 84
 Τενούσα, 68
 Τερζής Μανόλης, 171
 Τηνιακός Μαθιός, 91
 Τήνος, 58, 73, 112
 Τήνου, επισκοπή, 27
 Τζίας Γιάννη Γεώργης, 171
 Τζιας-Θερμίων, Λατιν. επ/πή, 29, 30, 38, 43
 Τζυ(ι)ρήγο, 14
 Τιμόθεος
 —, πτρχ. ΚΠόλεως, 32
 —, Κύπριος, άρχπ. Σίφνου, 69-72, 73
 Τόμος 'Ιερός Συνοδικός, 48, 49
 Τουλάκης Κωνσταντής, ιερ., 79
 Τουμάζος, ιερ.-ιερογρ., 69
 Τουρλάκης Δημήτριος, 174
 Τρίκορφα, 107
 Τριπολιτζά, 107
 Τρουλλίδης, βλ. Νικηφόρος

'Υδρα, 63, 176
 'Υψηλάντης 'Αλέξανδρος, 105
 'Υψηλάντης Μιχαήλ, ήγεμών Μολδοβλαχίας, 105
 'Υψηλή Πύλη, 39

Φαμελίτης
 —, Γεράσιμος, 65
 —, Γεώργης, 70
 Φιλάρετος
 —, άρχπ. Σάμου, 145
 —, άρχπ. Σίφνου, 57, 58, 70, 72-74, 75, 77
 —, 'Ιωαννίδης, μητρ. Σύρου, 129
 Φιλίππου Μαρία, 85
 Φιλόθεος
 —, μητρ. Βάρνης, Τορνόβου, Καισαρείας, 145
 —, άρχπ. 'Ανδρου, 91, 145
 Φολεγάνδρος, 49, 62, 63, 64, 109
 Φραγκίσκος
 —, Γοζαδίνος, Λατ. επ. Κεφαλληνίας-Ζακύνθου, 146
 —, Λατ. επίσκ. Μήλου, 29
 Φράγκοι, 29
 Φραγκοκρατία, 29, 30, 32, 59
 Φράγκουλος Μάρκος, 64
 Φραντζής, βλ. 'Αμβρόσιος
 Φρουδίτης Πετρής, 61
 Φυτιά, πν., 42
 Φώσκολος Μάρκος, 64

Χαιρέτης, βλ. Παρθένιος
 Χαλαβατζή
 —, 'Αντ. 'Αννα, 37
 —, 'Αντωνία, 37
 —, Λασκαρίνα, 87
 Χαλαβατζής Νικολός, 37, 87
 Χαλεπίου, μητρ/της, 89
 Χαλκιόπουλος, βλ. Κωνσταντίος
 Χάνδακα, Λατ. επ/πή, 146
 Χανιώτη, αδελφοί, 88
 Χανιώτης
 —, ιερμχ., 87
 —, Δημήτρης, 87
 —, Τζουγάνες, 87
 Χαντζερής Κωστάκης, δραγομάνος, 99
 Χατζημακάριος, ιερμχ., 93
 Χιονάς, ιερμχ., 55
 Χίος, 38, 42
 Χρύσανθος
 —, πτρχ. 'Ιεροσολύμων, 118
 —, Γρυπάρης, μητρ. Σηλυβρίας, 12, 145
 —, ιερμχ.-διδάσκ., 92
 Χρυσόγελος Νικόλ., 111, 112, 116, 117, 121, 122, 123
 Χώρα Παλαιά, Μήλου, 59
 Χωρικός, βλ. Γεράσιμος

Ψαρά, 5
 Ψαράτης Γεώργιος, διδάσκ., 136

II. ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΩΝ-ΝΑΩΝ

'Αγία Μαρίνα, μονή Μήλου, 147, 176
 'Αγία Τριάδα
 —, μονή Καρύστου, 100, 104
 —, ναός Σύρου, 101
 'Αγιος 'Αθανάσιος (Φυρόγια), μετόχι Προφήτου 'Ηλιοῦ Σίφνου, 135
 'Αγιος 'Αντύπας, μετόχι Σιμωνόπετρας, 65, 133, 136
 'Αγιος 'Αντώνιος, ναός καθολ. Σίφνου, 31, 37, 41, 42, 44
 'Αγιος 'Αρτέμιος, μετόχι Σιμωνόπετρας, 62, 65, 119, 120, 133, 136
 'Αγιος Γεώργιος
 —, μονή Μήλου, 175
 —, Βάρβαρου, τοῦ, 61
 —, Διπλοφαναρίου, 69
 —, Κατζούλη, τοῦ, 61
 —, μονή Καρύστου, 100, 104
 —, μονή Μυκόνου, 87
 'Αγιος Θωμάς, 28
 'Αγιος 'Ιωάννης
 —, Θεολόγος, Πάτμου, 79, 85, 133, 135
 —, Θεολόγος-Μογκοῦ (Σίφνου), 43, 65, 70, 79, 85, 133, 135
 —, Κουρουτσεσμέ, 96
 —, Κοχλιού, 53
 —, Πρόδρομος, Γαλατά, 91
 —, Χρυσόστομος (Φυτειά), μονή Σίφνου, 67, 135, 136
 'Αγιος Κωνσταντίνος, 'Αρτεμῶνος Σίφνου, 53, 54, 61, 87, 91
 'Αγιος Μάρκος, 90
 'Αγιος Νικήτας, ναός καθολ. Σίφνου, 37, 41
 'Αγιος Νικόλαος, μονή Σαντορίνης, 104
 'Αγιος Παντελεήμων
 —, μονή 'Αθω, 104
 —, μονή Μυκόνου, 79, 93
 'Αγιος Παῦλος, 90
 'Αγιος Σάββας, μονή Μήλου, 77, 79
 'Αγιος Σπυρίδων, 53
 'Αγιος Συμεών, μονή Σίφνου, 137
 'Αγιοι 'Ανάργυροι, μονή Λακεδαιμόνος, 103
 'Αγιοι Πάντες, μονή Πατρῶν, 91
 'Αρχάγγελος, ναός Σαντορίνης, 67
 Κοίμησις Θεοτ. Φολεγάνδρου, 103
 Μεταμόρφ. Σωτήρος, 28
 Μιχαήλ 'Αρχαγγέλου, 30, 31, 37, 44
 Ενοφώντος, μονή 'Αθω, 103
 Παναγία
 —, Βουνοῦ, Σίφνου, μονή, 137
 —, Βρύση, Σίφνου, μονή, 60, 66, 88, 91, 92, 94, 99, 100, 133, 135, 136, 141
 —, 'Ελεούσα, 62, 84, 88, 89, 90
 —, Εὐαγγελίστρια (Κήπου), καθολ. Σίφνου, 30, 31, 35, 37, 42

—, Κυτριάνη, 51
 —, Μεσσαριάς, Σερίφου, 65
 —, Τουρλιανή, Μυκόνου, 73, 75, 77, 90, 94, 95, 102, 104
 —, Χοζοβιώτισσα, 'Αμοργοῦ, 64, 68, 102
 —, Χρυσοπηγή, Σίφνου, 44
 Προφήτης 'Ηλίας, μονή Σίφνου, 28, 60, 133, 135
 Ρέοντος-Πραστοῦ, μοναί, 103
 Σίμωνος Πέτρας, μονή 'Αγ. 'Ορους, 65, 133, 136
 Σταυρός Τίμιος, 67
 Σωτήρα, μετόχι Πάτμου στή Σίφνο, 133
 Σωτήρος, ναός, 121
 Ταξιάρχης
 —, στο Βαθῦ Σίφνου, 51
 —, Σερίφου, μονή, 65, 87, 91, 92, 93, 95, 100, 102, 119
 —, στή Σκάφη Σίφνου, 135
 Τρομαρχιῶν, μονή 'Ανδρου, 102
 Χριστός, ναός, 53

III. ΞΕΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ-ΤΟΠΩΝ

Argentiera, 13, 14, 16
 Axia, 16, 17
 Barotius ή Barozzi G. 30
 Benevento, 30
 Bilafeo Andrea, 19
 Bodesach Giov., 29, 30
 Brusseto Francesco, 44
 Buondelmonti, 29
 Caluzi Macherioti Zorzi, 18
 Camillis Giovanni Antonio, 43
 Camponesco Giovanni, 39, 41
 de Caona Giov., 30, 31
 Capsali, 16
 Cardi Maria Giovanni, 44
 Carletti, 34
 Castelli Vinzenzo, 84
 Cerigo, 14, 15
 Constantin da Morea, 16, 18, 19
 de Cotronio, 29
 Crispo Gianbatista, 44
 Dacorogna
 —, Julino, 30
 —, Ottulin, 35
 Delenda Gasparo, 44
 Fumeli Angelo, 44
 Gallo Felice, 74
 Gio(n) Constantino, 13, 16, 18
 Giurgacio Trifon, 19
 Giustiniano Pant. Antonio, 34
 Gometius, 30
 Gozzadini
 —, signori, 29, 30, 31
 —, Antonio, 43

—, Nicolo, 30
della Grammatica Domenico, 34, 35, 36, 38
Joumondi Giac., 29
Justiniani, 79
Justiniani Con., 30, 31
Justiniano Dom. Gioan, 31
Langen Nic., 29
Lima Marco, 37
Loen, 29
Lorendano Francesco, 43, 57
Lucassevich Zorzi, 4, 5, 6, 8, 13, 16, 18
Mainerio Vincenzo, 38
de Marchis Pietro, 34
Martegani
—, Giorgio, 36
—, Christoforo, 34
de Medici Giov., 29
Michelluzzi Francesco, 43
Motula, 41
Nicola, da Morea, 16, 18, 19
Novellus Giac., 29
Ottumasi Francesco, 31
Paterio Bat. Giovanni, 43
Pitarcha Petrus, 31, 32

Platone, 16
da Polla Marco, 38, 39, 41, 43
Pomponazo Giacomo, 34
Pucciarelli Paolo, 34
Querini Pier Antonio, 7, 8, 19
da Racaneto Giac., 29
della Rocca Giacomo, 34, 35, 36, 38, 39, 41,
54
Sacra Congr. Propag. Fide, 34
Schio Constantin, βλ. Gio(n)
Siffanto, 13, 16
Sodrinio Angelo, 6, 14, 44
Soranzo Lorenzo, 7, 8
Teramo, 39
Theopulo Iacopo, ducae, 15
Tiepolo, 7, 17
Urbano, collegio, 39, 41
de Vaenza Βιτάλης, 29
Vantemplini Giov., 29
Velasti, don, 44
Venier Angelo, 69, 70, 72, 73
Zannettini, 30
Zotto Giov., 30